

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**KÜRESEL FİNANSAL KRİZİN KOBİ'LERİN
FİNANSMAN KARARLARINA ETKİSİ: UŞAK İLİ
ÖRNEĞİ**

**ERHAN GENÇ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Ali Cüneyt ÇETİN**

ISPARTA 2010

T.C
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ SAVUNMASI ve SÖZLÜ SINAV TUTANAĞI

Gönderen : İŞLETME EABD Başkanlığı

Gönderilen : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Enstitü Anabilim Dalımız **YÜKSEK LİSANS / DOKTORA** Programı öğrencisi
Erhan GENÇ tez çalışmalarını sonuçlandırmış ve
kurulan jüri önünde tezini savunmuştur. Sınav tutanağı aşağıdadır.

Tez Adı Değişikliği ~~YAPILDI~~ / YAPILMADI

Prof. Dr. Durmuş ACAR

26/05/2010

Tarih

Enstitü Anabilim Dalı Başkanı

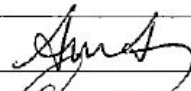
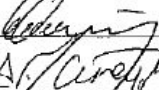
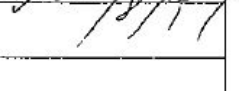
SINAV TUTANAĞI:

Jürimiz Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 25./39. maddesi uyarınca 26.05.2010 Garsamba
günü saat 13.30 'de toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Küresel Finansal Kriz'in
Re. Bilimlerin Finansman Kararlarına Etkisi: Ulusal Ölçeği
konulu tezini incelemiş ve yapılan sözlü sınav sonunda **OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU** ile aşağıdaki kararı
almıştır.

☒ KABUL

☐ RED

☐ DÜZELTME

Tez Sınavı Jürisi	Önvanı, Adı Soyadı	İmza
Başkan	Prof. Dr. Durmuş ACAR	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Orhan ADIGÜZEL	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Ali Cengiz ÇETİN	
Üye		
Üye		

Yukarıda adı geçen öğrenci Sınav Tutanağı'nda belirtildiği üzere mezun olmaya **HAK KAZANMIŞTIR / KAZANMAMIŞTIR.**

Gereğini rica ederim.

ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU KARARI :

Tarih:

Karar No:

Enstitü Müdürü

MADDE-25 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RED", veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Enstitü Anabilim Dalı Başkanlığına tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tezi kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Düzeltme alan öğrenci bir sonraki dönemde kayıt yaptırmak zorundadır.

Madde-39 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RET" veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Anabilim Dalı Başkanlığına tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Yüksek Öğretim Kurumu ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç altı ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tez kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

ÖZET

KÜRESEL FİNANSAL KRİZİN KOBİ'LERİN FİNANSMAN KARARLARINA ETKİLERİ: UŞAK İLİ ÖRNEĞİ

Erhan GENÇ

Süleyman Demirel Üniversitesi
İşletme Bölümü
Yüksek Lisans Tezi, 195, Sayfa, Mayıs 2010

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali Cüneyt ÇETİN

Amerika Birleşik Devleti'nde başlayarak tüm dünya ekonomilerini etkisi altına alan küresel finansal kriz ülkemiz ekonomisini de derinden etkilemiştir. Ülke ekonomilerinde derin hasarlar bırakan küresel kriz öncelikle ülkelerin finansal piyasalarını etkilemiş daha sonra da reel sektöre doğru bir yayılma göstermiştir. Ülkemizde küresel finansal krizin etkileri en fazla reel sektörde hissedilmiştir.

Ülkemizdeki reel sektörün yaklaşık olarak yüzde 98'lik kısmını oluşturan ve ülkemizde istihdamın büyük bir kısmını sağlayan KOBİ'ler, küresel finansal krizin etkilerinden en fazla etkilenen kesim olmuştur. KOBİ'lerin karşılaştıkları sorunlar incelendiğinde KOBİ'lerin finansman ile ilgili sorunlarının en başta geldiği görülmektedir. KOBİ'lerin yaşamış oldukları finansman sorunları ülke ekonomisinin genel durumu ve KOBİ'lerin verecekleri finansman kararları ile yakından ilgili olmakla birlikte verilecek olan finansman kararları ülke ekonomisinin durumuna göre şekillenmektedir. Ülkemiz ekonomisinde daraltıcı bir etki yapan küresel kriz KOBİ'lerin finansman kararlarında da aynı etkiyi göstermiştir. KOBİ'lerin sağlıklı bir şekilde yollarına devam edebilmeleri ve gelişebilmelerinde önemli bir faktör olan finansman kararları kriz, döneminde hayati öneme sahip olmuştur. Yatırımları için sağlıklı ve doğru finansal kararlar alamayan KOBİ'lerin kimileri küçülürken kimileri de faaliyetlerine devam edememiştir.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde krizin tanımlanması, özellikleri ve ülkemizin yaşamış olduğu krizlerden bahsedilerek; halen daha etkilerinin devam etmekte olduğu küresel finansal kriz ayrıntılı olarak anlatılmıştır. İkinci bölümde KOBİ'lerden bahsedilmiş, KOBİ'lerin karşılaştıkları sorunlar üzerinde durularak finansman sorunu ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Üçüncü bölümde ise KOBİ'lerin finansman kaynakları üzerinde durularak, KOBİ'lerin finansman kararlarını etkileyen faktörler üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde ise küresel finansal krizin Uşak ilinde imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansman kararına etkilerine yönelik araştırma bulgularına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kriz, Krizin Özellikleri, Küresel Finansal Kriz, KOBİ, Finansman, Finansman Kararları*

ABSTRACT

EFFECT OF GLOBAL FINANCIAL CRISIS TO SME'S FINANCIAL DECISION: CASE OF USAK

Erhan GENÇ

Suleyman Demirel University
Department of Business Administration
Master Thesis, 195, Pages, May 2010

Supervising Professor: Asst. Prof. Dr. Ali Cüneyt ÇETİN

The global financial crisis, that emerged in United States of America, has affected whole world economy and also affected Turkish economy. The crisis, that damaged world economy deeply, primarily affected the countries' financial markets then spread to the corporate sector. In Turkey the effects of crisis has been perceived on corporate sector.

A large part of Turkish economy(approximately %98) is forming part of SMEs and the SMEs provide the large part of employment in Turkey. The SMEs are the most affected sector by the global financial crisis. When the problems, that SMEs experienced during the crisis, are examined it is seen that financing problems are the first. The problems that SMEs has experienced are closely related with the general situation of the domestic economy and the financing decisions of SMEs. The financing decisions of SMEs are shaped by the situation of domestic economy. the global crisis has shown the same contractionary effect both on domestic economy and the financing decisions of SMEs. The financing decisions of the SMEs ve a vital role for the SMEs to stand on and improve. Hence the financing decisions has come in prominence for SMEs during the global financial crisis. While some fo the SMEs that can't take the right financial decisions has diminished, the others has gone bankrupt.

This study consist of four sections. In the first section characteristics of crisis have been described and the crisis that Turkey experienced are reviewed. And than the global financial crisis investigated in detail. In the second section The SMEs and the financing problems of the SMEs are described. In the third section the alternative sources of finance and the factors that affect financing decisions of the SMEs are described. In the fourth section The effects of the global financial crisis on financing decisions of SMEs is investigated by a survey that applied in Usak city center.

Key Words: *Crisis, Features of Crisis, Global Financial Crisis, SME, Finance, Financing Decisions*

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KRİZİN TANIMI VE FİNANSAL KRİZLER 4

1.1.KRİZİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ.....	4
1.2. KRİZE NEDEN OLAN FAKTÖRLER.....	7
1.3. EKONOMİK KRİZLER.....	9
1.3.1. Finansal Krizler	10
1.3.1.1. Para Krizleri	11
1.3.1.2. Bankacılık Krizleri.....	13
1.3.1.3. Dış Borç Krizleri	16
1.3.1.4. Sistematik Finansal Krizler	16
1.3.2. Reel Sektör Krizleri	17
1.4. FİNANSAL KRİZLERİ AÇIKLAMAYA YÖNELİK MODELLER	18
1.4.1. Birinci Nesil Modeller	19
1.4.2. İkinci Nesil Kriz Modelleri	21
1.4.3. Üçüncü Nesil Modeller	24
1.5. TÜRKİYE’DE 1990 SONRASI YAŞANAN KRİZLER.....	27
1.5.1. Türkiye’nin 1991 Yılı Finansal Krizi	29
1.5.2. Nisan 1994 Yılı Finansal Krizi.....	31
1.5.3. Türkiye’nin 1998-1999 Yılları Krizleri	35
1.5.4. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri	37
1.5.5. Küresel Finansal Kriz (Mortgage Krizi)	44
1.5.5.1. ABD Mortgage Piyasası.....	44
1.5.5.2. Küresel Krizin Başlangıcı ve Gelişimi	46
1.5.5.3.Küresel Finansal Krizin Nedenleri	51

1.5.5.3.1. Mortgage Kredilerinin Yapısının Bozulması	52
1.5.5.3.2. Faiz Yapısındaki Uyumsuzluk.....	53
1.5.5.3.3. Kredi Derecelendirme Sürecindeki Sorunlar.....	55
1.5.5.3.4. Menkul Kıymetleştirme.....	56
1.5.5.3.5. Likidite Bolluğu ve Özensiz Krediler	57
1.5.5.4. Krizin Genel Sonuçları.....	58
1.5.5.5. Küresel Krizin Türkiye'ye Etkileri.....	61

İKİNCİ BÖLÜM

KOBİLERİN TANIMI, ÖZELLİKLERİ VE TEMEL SORUNLARI	72
2.1. KOBİ'LERİN TANIMI.....	72
2.1.1. Türkiye'de Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme Tanımları.....	74
2.1.2. Dünyada Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme Tanımları	75
2.1.2.1. AB'nin KOBİ Tanımı	76
2.1.2.2. ABD'nin KOBİ Tanımı	77
2.2. KOBİ'LERİN EKONOMİK VE SOSYAL AÇIDAN ÖNEMİ.....	78
2.3. KOBİ'LERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	83
2.4. KOBİ'LERİN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI.....	86
2.4.1. KOBİ'lerin Avantajları.....	86
2.4.2. KOBİ'lerin Dezavantajları.....	88
2.5. KOBİ'LERİN KARŞILAŞTIKLARI TEMEL SORUNLAR.....	89
2.5.1. KOBİ'lerin Yönetim İle İlgili Sorunları	89
2.5.2. KOBİ'lerin Üretim ve Tedarik İle İlgili Sorunları	92
2.5.3. KOBİ'lerin Pazarlama Sorunu	94
2.5.4. KOBİ'lerin Karşılaştıkları Finansman Sorunları	98
2.5.4.1. Özkaynak Yetersizliği.....	102
2.5.4.2. İşletme Sermayesi Yetersizliği	104
2.5.4.3. Kredi Temin Etmede Karşılaşılan Sorunlar	105
2.5.4.4. KOBİ'lerin Sermaye Piyasasından Fon Elde Edememe Sorunu.....	108

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOBİ'LERİN FİNANSMAN KARARLARI VE KRİZLERİN KOBİ'LERİN FİNANSMAN KARARLARINA ETKİLERİ 110

3.1. FİNANS, FİNANSAL YÖNETİM, FİNANSMAN VE FİNANSMAN KARARLARI	110
3.2. KOBİ'LERİN FİNANSMAN KAYNAKLARI	112
3.2.1. Öz Sermaye ve Öz Sermaye Nitelikli Fonlar	113
3.2.2. Banka Kredileri	114
3.2.3. Ticari Krediler (Satıcı Kredileri)	116
3.3. KOBİ'LER İÇİN ALTERNATİF FİNANSMAN KAYNAKLARI	117
3.3.1. Finansal Kiralama (Leasing)	118
3.3.2. Faktöring	121
3.3.3. Forfaiting	125
3.3.4. Risk Sermayesi	128
3.4. KOBİ'LERİN FİNANSMAN KARARLARINI ETKİLEYEN UNSURLAR	131
3.4.1. Finansman Kaynaklarının Maliyeti	132
3.4.2. Sermaye Piyasalarının Gelişmişliği	133
3.4.3. Makro Ekonomik Durum	134
3.4.4. İşletmeye Özgü Durumlar	136
3.4.5. Basel II Düzenlemeleri	137
3.5. KRİZLERİN KOBİ'LERİN FİNANSMAN KARARLARINA ETKİLERİ	138

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL FİNANSAL KRİZİN UŞAK İLİNDEKİ KOBİ'LERİN FİNANSMAN KARARLARINA ETKİLERİ 141

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI	141
4.2. ANKET SORULARININ HAZIRLANMASI VE UYGULANMASI	142
4.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM	142
4.4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZİ	142
4.4.1. KOBİ'lerin Yapısal Özelliklerinin Tespitine Yönelik Sorular	142
4.4.2. Ankete Katılan KOBİ'lerin Kriz Öncesi Dönem ve Kriz Döneminde Kar, Ciro, Üretim, Satış, İstihdam Oranlarının İncelenmesi	145

4.4.3. Küresel Krizde Ankete Katılan KOBİ'lerin Yatırım Yapamama Nedenleri	150
4.4.4. Küresel Kriz Sürecinde Ankete Katılan KOBİ'lerin Karşılaştıkları Sorunlar	152
4.4.5. Küresel Kriz Sürecinde Ankete Katılan KOBİ'lerin Yaşamış Oldukları Finansman Sorunlarının Nedenleri	153
4.4.6. Ankete Katılan KOBİ'lerin Finansman Kaynakları	155
4.4.7. Küresel Krizin Ankete Katılan KOBİ'lerin Finansmanına ve Finansman Kararlarına Etkisi	158
4.5. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ VE ANALİZİ	159
4.5.1. Araştırmanın Hipotezleri	159
4.5.2. Hipotezlerin Analizi	160

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ	166
KAYNAKÇA	170
EKLER	190
ÖZGEÇMİŞ	195

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
DİE	Devlet İstatistikleri Enstitüsü
FED	Federal Reserve System
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	International Monetary Fund
IMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
ISO	International Organization for Standardization
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletme
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MB	Merkez Bankası
SHD	Sermaye Hareketlerindeki Değişmeler
SPSS	Statistical Package for Social Science
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TEFE	Toptan Eşya Fiyatları Endeksi
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜFE	Tüketici Fiyatları Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
VD	Ve Diğerleri

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 1.1. Ekonomik Krizler.....	9
Şekil 1.2. Krizin Görsel Haritası.....	47
Grafik 1.1. ABD Konut Fiyat Endeksi.....	54
Grafik 1.2. Türkiye 2008-2009 Ekim Ayı ve 2008-2009 Ocak-Ekim Dış Ticareti.....	63
Grafik 1.3. Türkiye Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Gelişi.....	66
Grafik 1.4. Türkiye Sanayi Üretim Endeksi.....	67
Grafik 1.5. Türkiye Sanayi Üretimi (2007 Eylül- 2008 Eylül).....	68
Grafik 1.6. İmalat Sanayi Üretim Endeksi ve Sanayi Kapasite Kullanımı (Yıllık % Puan Değişimi).....	69
Grafik 1.7. Yıllar İtibari İle Türkiye İşsizlik Oranı (%).....	70

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa No

Tablo 1.1. 1990-1995 Yılları Arası Sermaye Hareketlerindeki Değişmeler.....	31
Tablo 1.2. ABD Mortgage Piyasaları Temel Göstergeleri.....	52
Tablo 1.3. Küresel Krizin Genel Sonuçları.....	58
Tablo 1.4. Bankaların ve Şirketlerin Dönem İçinde Net Dış Borçlanmaları.....	64
Tablo 1. 5. Türkiye Yıllık İşgücü Durumu.....	71
Tablo 2.1. Çeşitli Kuruluşların KOBİ Tanımları.....	75
Tablo 2.2. AB’de KOBİ’lerin Tanımı.....	76
Tablo 2.3. ABD’de KOBİ Sınıflandırması.....	77
Tablo 2.4. Çeşitli Ülkelerde KOBİ’lerle İlgili Ekonomik Göstergeler.....	79
Tablo2.5. Türkiye Ekonomisinde KOBİ’lerin Payları.....	85
Tablo 2.6. KOBİ’lerin Sorunlarının Önem Derecesine Göre Dağılımı.....	99
Tablo 3.1. Türkiye’deki 2003 Yılı Leasing Sektörü İşlem Hacmi.....	121
Tablo 3.2. Türkiye’deki 2007 Yılı Leasing Sektörü İşlem Hacmi.....	121
Tablo 4.1. Ankete Katılan KOBİ’lerin Faaliyet Yıllarına Göre Dağılımı.....	143
Tablo 4.2. Ankete Katılan KOBİ’lerin Personel Sayılarına Göre Dağılımları.....	143
Tablo 4.3. Ankete Katılan KOBİ’lerin Hukuki Yapılarına Göre Dağılımı.....	144
Tablo 4.4. Ankete Katılan KOBİ’lerin Sektörlere Göre Dağılımları.....	144
Tablo 4.5. Ankete Katılan KOBİ’lerin Finansman Bölümüne Sahip Olma Durumları.....	145
Tablo 4.6. Ankete Katılan KOBİ’lerin Cirolarının Yıllara Göre Değişimi.....	145
Tablo 4.7. Ankete Katılan KOBİ’lerin Karlarının Yıllara Göre Değişimi.....	146
Tablo 4.8. Ankete Katılan KOBİ’lerin Üretiminin Yıllara Göre Değişimi.....	147
Tablo 4.9. Ankete Katılan KOBİ’lerin İç Satışlarının Yıllara Göre Değişimi.....	148
Tablo 4.10. Ankete Katılan KOBİ’lerin İç Satışlarının Yıllara Göre Değişimi.....	149
Tablo 4.11. Ankete Katılan KOBİ’lerin Küresel Krizde Yatırım Yapamama Nedenleri.....	150
Tablo 4.12. Kriz Sürecinde Ankete Katılan KOBİ’lerin Karşılaştıkları Sorunlar...	152
Tablo 4.13. Ankete Katılan KOBİ’lerin Finansman Sorularının Nedenleri.....	154

Sayfa No

Tablo 4.14. Ankete Katılan KOBİ'lerin KOBİ Kredilerinden Yararlanma Oranları.....	156
Tablo 4.15. Ankete Katılan KOBİ'lerin Alternatif Finansman Kaynaklarının Farkında Olma Oranları.....	156
Tablo 4.16. Ankete Katılan KOBİ'lerin Kullanmış Oldukları Finansman Kaynakları.....	157
Tablo 4.17. Ankete Katılan KOBİ'lerin Küresel Krizde Temin Etme Zorluğu Yaşadığı Kaynaklar.....	157
Tablo 4.18. Küresel Krizin KOBİ'lerin Finansmanına ve Finansman Kararlarına Etkisi.....	158
Tablo 4.19. Hipotez 1: Grup İstatistikleri.....	160
Tablo 4.20. Hipotez 1: Bağımsız “t” Testi.....	160
Tablo 4.21. Hipotez 2: Grup İstatistikleri.....	161
Tablo 4.22. Hipotez 2: Bağımsız “t” Testi.....	161
Tablo 4.23. Hipotez 3: Grup İstatistikleri.....	162
Tablo 4.24. Hipotez 3: Bağımsız “t” Testi.....	162
Tablo 4.25. Hipotez 4: Grup İstatistikleri.....	163
Tablo 4.26. Hipotez 4: Bağımsız “t” Testi.....	163
Tablo 4.27. Hipotez 5: Grup İstatistikleri.....	164
Tablo 4.28. Hipotez 5: Bağımsız “t” Testi.....	164

GİRİŞ

Ülke ekonomilerinde meydana gelen olumsuz durum, belirsizlik ortamı, içinden çıkılması güç durum, olarak adlandırılan kriz, ülkeleri derinden sarsan bir olgudur. Ülke ekonomilerini derinden etkileyen krizlerin meydana geliş nedenleri birbirinden farklılıklar göstermektedir. Kimi zaman dünya ekonomisine etki eden büyük ülke ekonomilerinde meydana gelen bir kriz çevre ülkeleri de etkilerken kimi zamanda ülkenin uygulamış olduğu yanlış para politikası, kur seçiminin yanlış yapılması, alınan yanlış politik kararlar gibi nedenlerle de ülke ekonomilerinde krizler meydana gelebilmektedir.

Çeşitli nedenlerle meydana gelen krizler, kimi zaman finans piyasalarında başlayarak reel sektörü etkileyebilmekte kimi zamanda, reel sektörde oluşarak finansal piyasaları etkileyerek ülke ekonomilerinde derin yaralar açmaktadır. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomiler meydana gelen krizlerden daha fazla etkilenmektedir. Makro ekonomik anlamda ülkeleri etkileyen mikro ekonomik anlamda da işletmeleri etkileyen krizler hiç şüphesiz ki ülke ekonomilerinde en büyük yere ve öneme sahip olan KOBİ'leri derinden etkilemektedir.

Ülke ekonomilerinde geniş yer tutan KOBİ'ler; istihdam yaratma, ülke ekonomisine katma değer sağlama, ekonomilere dinamizm sağlama ve koruma, yenilik yaratabilme güçlerinin yüksek olması, ülke ekonomisinde meydana gelen değişikliklere esnek yapıları sayesinde çok çabuk uyum sağlayabilme gibi özellikleri ile ülke ekonomilerinin olmazsa olmazları arasında yer almaktadırlar.

Ülke ekonomileri içinde büyük öneme sahip olmalarına rağmen KOBİ'ler bir çok sorun ile karşı karşıya kalmaktadırlar. KOBİ'lerin karşılaşmış oldukları sorunların bir kısmı ülke ekonomilerinde uygulanan yanlış politikalardan kaynaklanırken büyük bir bölümü de KOBİ'lerin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanmaktadır. KOBİ'lerin faaliyetleri sırasında karşılaşmış oldukları en önemli sorunların başında finansman sorunu gelmektedir.

KOBİ'lerin varlıklarının devamlılığının ve gelişebilmelerinin garantisi ancak sağlıklı bir finansman ile gerçekleştirilebilir. Çünkü bir işletmenin faaliyetlerine devam edebilmesi için para ya da sermayeye ihtiyacı vardır. KOBİ'ler yapıları itibari ile küçük işletmeler olduklarından genellikle kurulma aşamasında kendilerini

özkaynakları ile finanse etmektedirler. KOBİ'lerin sınırlı olan özkaynakları faaliyet döneminde KOBİ'lere yetersiz gelmektedir. Gerekli finansmanın sağlanması da ancak dışarıdan yabancı kaynak tedariki ile mümkün olmaktadır. Burada KOBİ'lerin finansman kararlarına bağlı olarak kullanabilecekleri iki ana finansman kaynağı karşımıza çıkmaktadır. Bu finansman kaynakları; özkaynaklar ile finansman ve yabancı kaynaklar ile finansmandır. Yabancı kaynaklar ile finansman, işletmenin dışarıdan kısa veya uzun vadeli olarak sağlamış olduğu finansman kaynağıdır. Yabancı kaynakların içine banka kredileri, satıcı kredileri gibi finansman kaynakları girmekte olup, ayrıca KOBİ'lerin finansman kaynağı olarak kullanabilecekleri leasing, faktöring, forfaiting gibi alternatif finansman kaynakları da yabancı kaynaklar içine girmektedir. Finansman kararlarının sağlıklı ve doğru olarak verilebilmesi için son derece önemli olan finansman kaynakları ve maliyetlerinin ne olduğu tüm işletmeler tarafından eksiksiz olarak bilinmesi gereken bir konudur.

KOBİ'lerin başarıya ulaşabilmeleri finansal olarak nasıl yönetildikleri ile doğru orantılı olarak değişmektedir. KOBİ'lerin alacakları kararlarda mutlaka finansal bir yön bulunmakta ve almış oldukları sağlıklı ve doğru finansman kararları gelişmelerini sağlarken, tersi bir durumda iflaslarına neden olabilmektedir.

KOBİ'lerin finansman kararları; finansman kaynaklarının maliyetine, ülkedeki sermaye ve para piyasalarının gelişmişlik düzeyine, ülke ekonomisinin durumuna, kaynak kullandırıncılarının durumuna, işletmenin faaliyet gösterdiği sektörün durumuna ve işletmenin iç dinamiklerine göre değişiklik göstermektedir. Özellikle makro ekonomik yapıda meydana gelen olumsuz durumlar KOBİ'lerin finansman kararlarında belirleyici rol oynamaktadır. Krizler makro ekonomik yapıyı derinden etkileyen olgulardır. Krizler ile makro ekonomik yapı bozulduğunda firmaların sermaye ve para piyasalarından kaynak sağlamaları zorlaşırken, banka ve finans kurumlarından borçlanma ile finansman sağlama imkânları hem zorlaşmakta hemde artan faiz oranlarından dolayı borçlanma maliyetleri artmaktadır.

Bu çalışma, Amerika Birleşik Devletleri'nde mortgage piyasalarında başlayarak tüm dünyayı etkisi altına alan, birçok ülke ekonomisinde büyük hasarlar bırakan küresel finansal krizin KOBİ'lerin finansman kararlarına etkilerinden bahsetmektedir. Küresel finansal krizin KOBİ'lerin finansman kararlarına olan

etkisinin anlaşılabilmesi için ilk önce küresel finansal krizin ülkemiz makro ekonomik yapısında nasıl bir etki yaptığını anlamak gerekmektedir. Küresel finansal kriz ülkemizde en büyük etkiyi reel sektörde göstermiştir. Özellikle sanayi sektörü bu krizden ağır darbeler almıştır. Türkiye, küresel krizden almış olduğu ağır darbeler sonucunda sanayisinin dörtte birini kaybetmiştir. Küresel finansal kriz yalnızca sanayi sektöründe değil diğer bütün sektörlerde de etkisini göstermiş ve birçok KOBİ'nin faaliyetlerini devam ettirememesine neden olmuştur.

Bu çalışma beş bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde krizin tanımı, özellikleri, ülke ekonomileri üzerindeki etkileri üzerinde durulmuş ve Türkiye'nin 1990 sonrası yaşamış olduğu krizlere değinilmiştir. Ayrıca etkilerinin halen daha devam etmekte olduğu küresel finansal krizin başlangıcı, gelişmesi, sonuçları üzerinde durulmuş ve küresel finansal krizin ülkemize olan etkilerine değinilmiştir.

İkinci bölümde ise ülke ekonomilerinde büyük yere ve öneme sahip olan KOBİ'lerin tanımından, özelliklerinden, avantaj ve dezavantajlarından bahsedilmiş, KOBİ'lerin karşılaştıkları sorunlar üzerinde durulmuş, KOBİ'lerin karşılaşmış olduğu en büyük sorunlardan biri olan finansman sorunu ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde KOBİ'lerin finansmanı, finansal yönetimi, finansman kararları hakkında bilgi verilmiş ve KOBİ'lerin finansman kaynaklarının neler olduğu üzerinde durulmuştur. Ayrıca KOBİ'lerin kullanabileceği, kullandığı takdirde büyük faydalar elde edebileceği alternatif finansman kaynaklarından bahsedilmiştir. KOBİ'lerin finansman kararlarını etkileyen faktörlerin neler olduğu hakkında bilgi verilmiş ve bu faktörlerin KOBİ'lerin finansman kararlarına nasıl etki edebileceği üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde küresel finansal krizin Uşak ilinde imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansman kararlarına olan etkileri ortaya konulmaya çalışılmış ve küresel finansal krizin Uşak ilinde imalat yapan KOBİ'lere olan etkisi araştırılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın son bölümü olan beşinci bölümde ise sonuç kısmına yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KRİZİN TANIMI ve FİNANSAL KRİZLER

1.1.Krizin Tanımı ve Özellikleri

Genel olarak kriz; bir işin, bir olayın geçtiği karışık safha, içinden çıkılması güç olan durum, belirsizlik ortamı, aniden meydana gelen kötüye gidiş yönündeki gelişmeler ve tehlikenin meydana gelebilme durumudur¹. Ekonomi bilimine göre; bir ülkedeki arz ve talep yönlü dengenin bozulması, ekonomideki temel göstergeler ile ekonominin finansal kesimi arasındaki uyumsuzluk ekonomik kriz olarak adlandırılmaktadır². Aslında kriz, bir grup mali göstergenin tamamının ya da çoğunun hızla ve çok düzenli bir şekilde kötüye gidişidir. Bu göstergelere; kısa vadeli faiz oranları, emtia fiyatları, ev ve arsa fiyatları, borsalar, finansal kuruluşların mali bünyelerinin kötüleşmesi veya iflas etmeleri olabilir³. Finansal krizler; ülkede ki etkin piyasaların etkinlik gücünü kaybetmesi ve bu durumun da reel ekonomi üzerinde yıkıcı etkiler göstermesi sonucu oluşan krizlere de finansal krizler denilmektedir⁴. Finansal krizler türlerine göre para krizleri, bankacılık krizleri, sistematik finansal kriz, dış borç krizleri olmak üzere gruplara ayrılmaktadırlar⁵.

Krizlerin tanımlarından da anlaşılacağı gibi meydana gelen krizlerin sebeplerinde farklılıklar gözükmemektedir. Kimi krizler dünya genelinde ekonomik konjonktürün daralması sonucu oluşurken kimi krizler de güçlü ekonomiye sahip ülkelerde meydana gelen krizlerin gelişmekte olan ülke ekonomilerini etkilemeleri sonucunda meydana gelebilmektedir. Krizler, etkin piyasaların etkinliğini kaybetmesi ve piyasaların fon arz edenler ile fon talep edenler arasında ki dengeyi

¹ DİNÇER, Ömer , Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, İstanbul: Beta Basımevi, İkinci Baskı, 1992, s. 312

² ALTUĞ, Osman, “Kriz Döneminde Şirket Yönetimi”, İstanbul: Ekonomik Trend Dergisi, Haziran, 1994, s.38

³ ÖZEROL, Hakan, Kriz Geliyorum Der, İş ve Yönetim Serisi 33, Elma Yayınevi, 1. Basım , Nisan 2009, s. 18

⁴ IMF, Financial Crises: Characteristics and Indicators of Vulnerability, World Economic Outlook, May,1998, s.75 <<http://www.imf.org/External/Pubs/FT/weo/weo0598/pdf/0598ch4.pdf>> (09.11.2009)

⁵ GÜREL, Ali, ”Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizi: Nedenleri ve Sonuçları” ,Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, Yıl :43, Sayı :503 ,Şubat 2006, s. 41

kuramaması ve bunun reel ekonomiyi etkilemesi sonucunda da meydana gelebilmektedir.

Bir ülkede, sektörde ya da bir organizasyonda meydana gelen kriz diğer ülke ekonomisini, sektörünü ya da organizasyonunu etkileyebilmektedir⁶. Böylelikle krizler bulaşıcılık etkisi göstermiş olmaktadır. Bulaşıcılık etkisi, kriz dönemlerinde belirlenemeyen ve öngörülemeyen uluslar arası ve yerel şokların bir ülkeden diğer ülkeye aktarılması anlamına gelmektedir. Krizin farklı piyasalara bulaşması farklı yollarla gerçekleşmektedir. Bu yollar; piyasalar arasındaki normal bağımlılıktan kaynaklanan yayılmalar, yani makro ekonomik temellere dayanan bulaşıcılık olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca finansal panikler, sürü davranışı, güven kaybı gibi rasyonel olmayan nedenlerle piyasaların beraber hareket etmesi ile bulaşıcılık meydana gelmektedir⁷.

Krizler her ne kadar işletmeleri zor durumlara iten olaylar olarak gözükseler de bu genel yargı tüm işletmeler için geçerli bir durum olmayabilir. Çünkü krizler her ne kadar içinde zor ve sıkıntılı dönemleri barındırsalar da başarılı işletmeler kriz dönemlerini fırsata çevirebilmekte ve rakiplerinin önüne geçebilmektedir. Yani krizler sadece işletmelere bir tehdit ve tehlike oluşturmamakta aynı zamanda krizler işletmelere yeni fırsatlarda yaratmaktadır⁸.

İşletmelerin kriz ortamlarını birer atlama taşı olarak değerlendirmeleri gerekmektedir. İşletmeler krizlere veya belirsizlik ortamlarına hiçbir zaman hayat mücadelesi vermek ya da yok olma korkusu ile girmemelidirler. Aksine krizleri bir fırsat ortamı olarak görmelidirler. Kriz ortamlarında işletmelerin eksik ve zayıf yönleri kolaylıkla anlaşılacak böylece işletmeler kendi eksik ve zayıf yönlerini güçlendirerek yeni fırsatlar elde etme şansını yakalamış olacaklardır. Kriz ortamlarının birer atlama taşı olarak değerlendirilmesine rağmen işletmeler krizlere hazırlıksız olarak yakalanmakta ve kriz anında ne yapacaklarını bilememektedirler.

⁶ KİBRİTÇİOĞLU, A., “Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001”, Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı 1, Cilt 1, Yıl 7, Sayı 41, Eylül-Ekim 2001. s. 175

⁷ YALAMA A., ÇELİK S., “Küresel Kredi Krizinin Türkiye’ye Bulaşıcılık Etkisi”, Ulusal Finans Sempozyumu Afyonkarahisar, 2009, s.172-173

⁸ DOĞAN, Deniz, Türkiye’de Yaşanan 2001 Yılı Finansal Krizi ve Firmalar Üzerine Etkileri: IMKB’de Bir Uygulama, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2005, s. 2

Bu yüzden işletme yöneticileri ve özellikle işletme yönetiminde özel bir yere sahip finans yöneticilerinin krizi iyi tanımlamaları gerekmektedir⁹.

Krizlerin ortaya çıkmasında önemli bir etken de asimetrik bilgidir. Asimetrik bilgi(eksik bilgi), finansal piyasalardaki ve yatırım amaçlı yapılacak olan işlemlerde, işletmeler birbirleri hakkında bilmek istedikleri tüm bilgilere sahip değildirler. Yani taraflardan birinin diğerinden daha az bilgiye sahip olması asimetrik yani eksik bilgi anlamına gelmektedir. Asimetrik bilgi özellikle finansal piyasaların etkin olarak işleyebilmesinin önünde ki en büyük engeldir¹⁰. Bir ülkedeki finansal piyasaların etkinliği o ülkenin gelişmişliğini gösterir. Etkin finansal piyasalara sahip ülkelerde ki firmalar finansman kaynağı bulmada zorlanmadıkları için yatırımlarını arttırmaktadır.

Meydana gelen olumsuz bir olayın kriz olduğunu anlayabilmek için krizin özelliklerini bilmek gerekmektedir. Krizler önceden bilinmeyen ve öngörülemeyen olaylardır. Makro açıdan devletleri mikro açıdan da işletme ve firmaları ciddi olarak etkileyecek sonuçlar ortaya çıkarmaktadırlar. Bu yüzden aniden ve beklenmedik bir anda ortaya çıkan ve makro düzeyde devletleri, mikro düzeyde işletme ve firmaları etkileyen olumsuz olayları kriz olarak nitelendirmek doğru olacaktır. Krizler uzun veya kısa süreli olabilmektedirler. Krizlerin uzun veya kısa süreli olması krize karşı alınacak tedbirlerin zamanın da alınıp alınamamasına ve bu tedbirlerin uygulanmasına bağlıdır¹¹. Bu bilgiler ışığında krizin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir¹²:

- Kriz, genellikle belirsizdir ve tahmin edilemez.
- Kriz, örgütün amaçlarını yerine getirmesini engeller
- Krize hemen müdahale etmek gerekir, kriz için uygulanan standart yönetim kararları yetersiz kalacaktır.
- Kriz anında meydana gelen değişim örgütün devamlılığını tehdit eder.

⁹ COŞKUN, Metin, Ekonomik Kriz Dönemlerinde İşletmelerde Finansal Yönetim, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 1995, s. 4

¹⁰ MISHKIN, F., S., Lessons From the Asian Crisis, NBER Working Papers 7102, 1996, s. 1- 2
<http://www.nber.org/papers/w7102.pdf?new_window=1> (12.11.2009)

¹¹ AKTAN, Coşkun, ŞEN Hüseyin, “Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri” Yeni Türkiye Dergisi, 2002/1, s.1225-1226

¹² COŞKUN, s. 5

- Kriz sürecinde işletmenin krizin üstesinden gelmek ve krizden kurtulmak ve farklı stratejiler geliştirmesi için yeterli zamanı olmayacaktır. Bu nedenle işletmelerin olası bir krize karşı mutlaka daha önceden belirlenmiş bir strateji geliştirmeleri gerekecektir.
- Bir ülkede, sektörde ya da bir organizasyonda meydana gelen kriz diğer ülke, sektör veya organizasyonlara da bulaşır.
- Krize acil cevap vermek gerekmektedir. Krizi diğer durumlardan ayıran en önemli özelliklerden biri de krize karşı hem çabuk hem de yerinde karar verilmesi gerekmektedir.

Krizin tanımı ve özelliklerinden de anlaşılacağı gibi krizi diğer sorunlardan ayıran faktör; makro açıdan bir ülkenin ekonomik konjonktürünü daraltması veya ekonomisini durdurması mikro açıdan ise örgütlerin devamlılığını yok etme tehdidi olarak değerlendirilmesidir. Kriz dönemlerinde hükümetleri ve örgüt yönetimlerini zorlayan en önemli konu belirsizliktir. Krizlerde makro açıdan hükümetler, mikro açıdan örgüt yöneticileri meydana gelen değişime karşı hemen uyum sağlayıp, sorunlara uygun çözümler üretmelidirler¹³.

1.2. Krize Neden Olan Faktörler

Krizlerle ilgili yapılan açıklamalar ve krizlerin özelliklerinden de anlaşılacağı gibi ülke ve dünya ekonomisinin içinde bulunduğu durumlar, uluslararası sermaye hareketleri, enflasyon, seçilen döviz kuru politikası, işsizlik problemleri gibi durumlar, krizin nedeni olabildiği gibi aynı zamanda krizlerin sonuçları arasında sayılabilmektedir.¹⁴

Krizler değişik şekillerde meydana gelebilmektedirler. Bu yüzden krizleri tek bir olaya bağlamak doğru olmayacaktır. Krizlere neden olan faktörler her zaman ekonomik olmayabilir. Ekonomik faktörlerin yanı sıra politik, teknolojik, sosyo

¹³ TÜZ, Melek Vergiliel, Kriz ve İşletme Yönetimi, ALFA Basım Yayım, 1. Baskı İstanbul 2001, s. 10

¹⁴ SWEEZY, Paul, HARRY, Magdoff, Dünya Ekonomisinde Bunalım, Çev: Kemal Çakman Monthly Review, İstanbul, 1983, s. 26-27

kültürel, meydana gelen hızlı değişime ayak uyduramama, doğal afetler gibi nedenlerle de krizler meydana gelmektedir¹⁵.

Makro açıdan ülkelerin, mikro açıdan işletmelerin etkilendiği krizlere neden olan birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörleri dış çevre faktörleri ve iç çevre faktörleri olarak iki gruba ayırmak mümkündür¹⁶.

Krize neden olan dış çevre faktörleri;

- Sosyo-Kültürel çevre değişiklikleri,
- Politik ve hukuki çevre değişiklikleri
- Teknolojik çevre değişiklikleri
- İşletmeler arası rekabet koşullarında meydana gelen değişiklikler ve meydana gelen doğal afetler
- Enflasyon
- Aşırı borçlanma
- Uluslar arası sermaye hareketleri
- Döviz kuru politikaları şeklinde sıralanabilir.

Buna karşılık,

- İşletmenin boyutları
- İşletmenin içinde bulunduğu hayat safhası
- Yapılan işin özellikleri
- Örgütün yapısı
- Örgüt yönetiminin yetersizliği ya da yanlış kararların alınması da krize neden olan iç çevre faktörleri olarak sayılmaktadır¹⁷.

Krizlerin nedenlerinden dış çevre faktörleri genellikle makroekonomik yani ülke bazındaki nedenler olarak görülmektedir. İç çevre faktörleri ise genellikle işletmelerin içinde meydana gelen ve işletmelerin bu faktörlere müdahale edebileceği nedenler olarak görülmektedirler. Hangi neden ile meydana gelirse gelsin krizlerde

¹⁵YAVAŞ, Harun, 1980 Sonrası Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaşanan Finansal Krizler Finansal Kriz Modelleri ve Çözüm Önerileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadirhas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 9-10

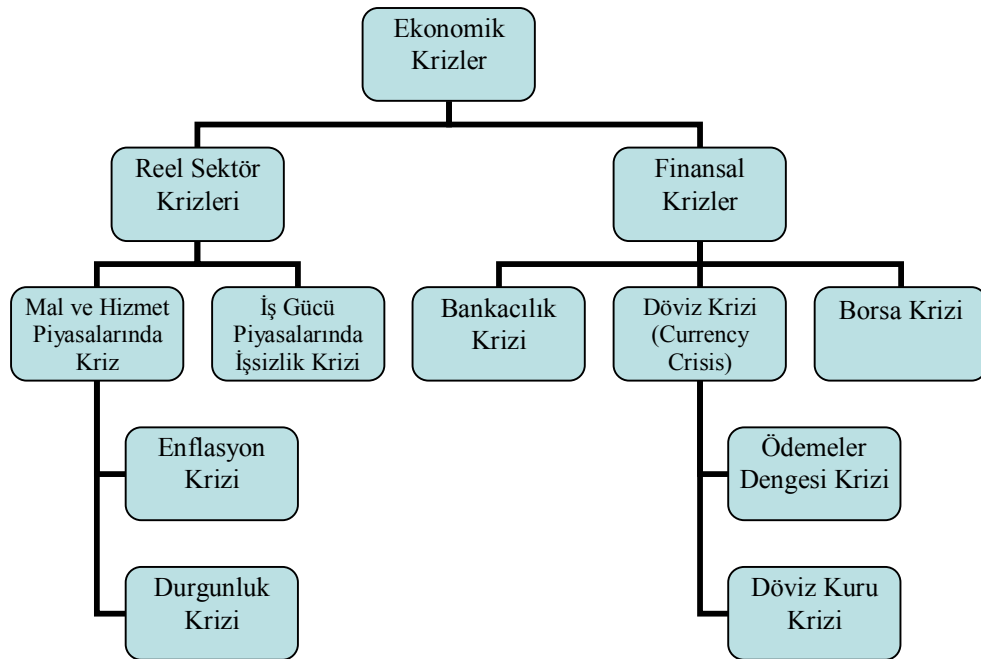
¹⁶ ATAMAN, Göksel, İşletme Yönetimi Temel Kavramlar ve Yeni Yaklaşımlar, 2. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2002, s.243

¹⁷ MURAT, Güven, MISIRLI, Kamuran, “Küçük ve Orta ölçekli İşletmelerde Kriz Yönetimi: Çaycuma Örneği”, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Zonguldak, 2005, s. 4

ilk yapılması gereken, güveni tesis etmek ve belirsizliği ortadan kaldırmaktır. İkinci olarak ise istikrarlı bir makroekonomik çevre oluşturmaktır. Üçüncü olarak işletmelerin gerekli finansman kaynaklarını sağladıkları finansal sistemi yapılandırıcı adımlar atılmalı bunun için gerekli kurum ve kuruluşlar desteklenmelidir. Dördüncü olarak ise ülkeler arasında finansal serbestleşme ile başlayan likidite ve borçlarını çevirme riskleri ile bilanço risklerini azaltıcı tedbirler alınmalıdır¹⁸.

1.3. Ekonomik Krizler

Ekonomik krizlerin türlerini gösteren Şekil 1.1’de görüldüğü gibi ekonomik krizler reel sektör krizleri ve finansal krizler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Reel sektör krizleri; mal ve hizmet piyasalarında meydana gelen krizler ve iş gücü piyasalarında meydana gelen krizler olarak iki gruba ayrılmaktadır. Mal ve hizmet piyasalarında meydana gelen krizler enflasyon krizi ya da durgunluk krizi olarak kendini göstermektedir. Finansal krizler ise; bankacılık krizleri, döviz krizleri ve borsa krizleri olarak meydana gelmektedir. Döviz krizleri; ödemeler dengesi krizleri ve döviz kuru krizleri olarak meydana gelmektedir.

Şekil 1.1. Ekonomik Krizler

Kaynak: KİBRİTÇİOĞLU, s. 175

¹⁸ YAY, Turan, YAY, Gülsün Gürkan, YILMAZ, Enser, Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler, İ.T.O, Yayın No:2001-47, s.56

Ekonomik krizler; herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü veya döviz piyasasındaki fiyat veya miktarlarda, ani ve negatif yönde meydana gelen şiddetli dalgalanmalar olarak tanımlanmaktadır¹⁹. Ekonomik kriz tüketici talebinde ve firmaların yatırımlarındaki büyük oranlı düşüş, yüksek oranlı işsizlik ve dolayısıyla yaşam standartlarının düşmesi olarak da ortaya çıkabilmektedir. Ekonomik krizlere; genellikle finansal piyasalardaki belirsizlikler ve borsada işlem gören menkul kıymetlerin fiyatlarında ki düşüşler ve yerli paranın yabancı paralara göre değerindeki düşüşler eşlik eder. Bazen ekonomik krizler doğrudan doğruya finansal sektörden kaynaklanıp reel kesimi etkileyebileceği gibi reel kesimden başlayıp finans kesimini de etkileyebilmektedir²⁰.

Ekonomik krizler meydana geldiğinde tüm sektörler krizden olumsuz etkilenmekte ve ekonomide önceden var olan sorunlar ekonomik krizler sonucu daha da derinleşmektedir. Meydana gelen ekonomik kriz istihdam, sanayileşme, teknolojik dönüşüm, gelir dağılımı, ekonomik bağımsızlık gibi hedeflerin negatif yönde etkilenmesine sebep olmaktadır. Yani ülkenin gelişmişlik düzeyini belirleyen parametreler ekonomik krizlerden negatif yönde etkilenmektedir.²¹ Ekonomik krizler finansal krizler ve reel sektör krizleri olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır.

1.3.1. Finansal Krizler

Finansal kriz, yatırımların ve çeşitli finansman kaynaklarının elde edildiği finansal piyasaların ahlaki tehlike ve ters seçim problemlerinin gittikçe kötüleşmesi nedenleriyle, fonları etkili biçimde kanalize edememesi sonucu ortaya çıkan bozulmaya finansal kriz denmektedir²². Genel olarak da finansal kriz; herhangi bir ürün veya finans piyasasında fiyat ve/veya miktarlarda kabul edilemez değişmelerin sonucunda gerçekleşen şiddetli dalgalanmalardır²³. Finansal krizler para ve sermaye piyasalarındaki şiddetli negatif yönlü fiyat ve miktar dalgalanmaları veya bankacılık

¹⁹ KİBRİTÇİOĞLU; s.174

²⁰ EĞİLMEZ, Mahfi, Küresel Finans Krizi, Remzi Kitapevi, 5. Baskı, Mart 2009, s.48

²¹ TÜRKİYE İşçi ve Sendikaları Konfederasyonu, Ekonomik Krize Karşı Önlemler Raporu, Kasım 2008, s. 1

²² MISHKIN, F. "Lessons From the Asian Crisis", NBER Working Papers, 1996, s.1-2, <http://www.nber.org/papers/w7102.pdf?new_window=1> (12.11.2009)

²³ DELİCE, Güven., "Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif", Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 2003, s.58

sisteminde meydana gelen geri dönmeyen kredilerin aşırı derecede artması sonucu meydana gelen ekonomik sorunlardır.

Finansal krizler, sermaye ve para piyasalarında meydana gelen hızlı sermaye artışına bağlı olarak aşırı kredi genişlemesi ile fazlaşan ekonomik ve finansal faaliyetlerin, gecikmeli ya da ani olarak sona ermesini takip eden ekonomik durgunluk sonucunda ortaya çıkar. Banka kredilerindeki aşırı artışın nedenleri arasında; mevduat sigortası, bankaların denetiminin zayıf olması ve bankacılık sektöründeki ahlaki tehlike yer almaktadır. Ayrıca, finansal krizler, enflasyon, aşırı borçlanma, negatif yönlü sermaye hareketleri, aşırı değerlenmiş kur ve ihracatta meydana gelen düşüş ile beslenebilirken aynı zamanda para birimine veya bankacılık sistemine olan güvenin azalması sonucunda da meydana gelebilmektedir²⁴.

Finansal krizler meydana geldiğinde bir panik havası oluşmakta ve bu panik finansal krizi daha da tetiklemektedir. Böylelikle finansal kriz pazar beklentilerinden bağımsız olarak hareket etmiş olmaktadır. Hükümetlerin bu durumu önlemek amacıyla kamu politikalarını finansal krizlerden kaçınmak amacı ile önceden belirlenmesi gerekmektedir. Fakat genelde kamu politikaları finansal krizler başladıktan sonra belirlenmektedir. Bu da finansal krizlerin ülke ekonomisinde meydana getirdiği zararı arttırmaktadır²⁵.

Finansal krizler için çok sayıda sınıflandırma yapılmasına rağmen temel hatları ile finansal krizler; para krizleri, banka krizleri, dış borç krizleri, sistematik finansal krizler olmak üzere dört başlık altında toplanabilmektedir²⁶.

1.3.1.1. Para Krizleri

Para krizi, döviz kurunda meydana gelen ani bir hareketi ve sermaye akımlarındaki keskin değişmeyi ifade etmektedir. Para krizi yerel paraya olan

²⁴ KAMINSKY, Graciela L. ve REINHART, Carmen M., "Financial Crises in Asia and Latin Amerika: Then and Now", The American Economic Review, Vol.88. s. 1

<<http://www.jstor.org/pss/116964>> (28.11.2009)

²⁵ SACHS, Jeffrey, "Alternative Approches to Financial Crises İn Emerging Markets", Revista de Economia Politica, Vol. 16, no: 2 (62), Abril-Junho, 1996, s. 40

²⁶ IMF, Financial Crises : Characteristics and Indicators of Vulnerability", Chapter IV World Economic Outlook, May, 1998, IMF, s.74-75< [http://www.imf.org/ External/ Pubs/FT /weo/ weo0598/pdf/0598ch4.pdf](http://www.imf.org/External/Pubs/FT/weo/weo0598/pdf/0598ch4.pdf)> (09.11.2009)

spekülatif bir atağın bir devalüasyon ile sonuçlanması halinde meydana gelmektedir²⁷. Başka bir ifade ile ülke parasının mübadele değeri üzerindeki spekülatif saldırı paranın değer kaybetmesine ya da paranın değer kaybetmesini önlemek amacı ile büyük miktarlarda döviz rezervinde azalmaya veya faizlerde büyük ölçüde yükselmeye neden oluyor ise bu olay para krizi olarak adlandırılmaktadır²⁸. Para krizi başka bir ifade ile döviz krizi olarak da adlandırılmaktadır. Döviz kurunda meydana gelen ani hareketlenme ve sermaye hareketlerindeki keskin değişme sonucunda para krizleri oluşmaktadır²⁹.

Para krizlerindeki mantık bir mala yapılan spekülatif ataklara benzemektedir. İlk olarak spekülatörler döviz rezervinin doğal yollarla tükeneceğini beklemektedirler. Spekülatörler döviz rezervinin tükeneceği ana kadar fiyatı sabit olan döviz kurunun yükselmeye başlayacağını bilmektedirler. Döviz kurunun yükselmeye başlayacağını bildikleri için ellerinde bulundurdıkları yerli paraları döviz rezervi tükenmeden satıp dövize geçeceklerdir. Dövize olan talep arttıkça döviz rezervleri daha da çabuk tükenmeye başlayacaktır. Döviz rezervleri daha da kritik bir noktaya gerilediğinde artık piyasada döviz kalmayacak ve sabit kurun kaldırılmasına yol açacaktır³⁰.

Bazı spekülatif ataklar, cari işlemler hesabındaki ani bir kötüleşme, aşırı değerlenmiş döviz kuru, artan rezerv kayıpları gibi makro ekonomik değişkenlerdeki bozulmaya göre hareket ederek ödemeler dengesinin bozulmasına sebep olmaktadır. Para krizlerini finansal krizlerden ayıran en önemli nokta para krizlerinin ödemeler dengesinde ortaya çıkmasıdır. Eğer bir ülkenin parasının değeri ilk yıl değer kaybetmiş, ikinci yıl değer kaybı; birinci yılın değer kaybından daha fazla ise para

²⁷ YAY, Gülsün, Gürkan, “1990’lı Yıllardaki Finansal Krizler ve Türkiye Krizi”, Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı II, 2001, s. 1238

²⁸ ÇİNKÖ, Levent, “Finansal Kriz Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Meslek Yüksek Okulu, Uluslar arası Finans Sempozyumu, 2008, s.326

²⁹ YAY, Turan, vd., s.20

³⁰ AKMAN, Vedat, Modern Dünyadaki En Büyük Ekonomik Kriz Asya Krizi Sonrası ve Muhtemel Etkileri, Rota Yayınları, İstanbul, 1998, s. 44-45

krizi ortaya çıkar³¹. Para krizlerinin en önemli göstergeleri döviz kurunda meydana gelen ani hareketler ve sermaye hareketlerinde ki ani yükseliş ve azalışlardır³².

Para krizleri özellikle gelişmekte olan ülkelerde banka krizlerinden sonra meydana gelmiştir. Meydana gelen krizler bazen birbirlerinin tetikleyicisi olarak oluşmaktadır. Örneğin, Asya ve Meksika krizlerinde para, banka ve dış borç krizleri birbirlerini tetikleyerek gerçekleşmiştir³³.

Para krizleri, iktisat politikalarında ki temel dengesizlikler ile döviz kurunu sabit tutma arasında ki uyumsuzluklardan, paranın reel olarak değerlendirilmesinden, dünya ekonomisinde önemli rol oynayan ülkelerin ekonomilerinde ki değişimler, yatırımcıların göstermiş oldukları sürü davranışı ve finansal serbestleşme gibi nedenlerle meydana gelebilmektedirler³⁴.

Para krizi meydana geldiği anda hükümetlerin kuru devam ettirme konusunda ki kararlılığı da çok önemlidir. Para krizlerinde hükümetlerin elinde iki seçenek bulunmaktadır. Ya kurun sabit kalması için faiz oranları arttırılacak ya da sabit kur bırakılarak kur dalgalanmaya bırakılacaktır. Para krizleri ile alakalı diğer bir önemli konu da krizin bulaşması etkisidir. Eksik olarak bilgilenen yatırımcılar sürü psikolojisi ile kendilerinden önce yatırım yapmış yatırımcıları izleyerek hareket edebilirler. Makro ekonomik açıdan bakıldığında; bir ülkede meydana gelen spekülative hareketlerin aynı koşulları taşıyan benzer ülkede de oluşması istenmeyen sonuçlara yol açabilmektedir³⁵.

1.3.1.2. Bankacılık Krizleri

Bankacılık krizleri genellikle bankaların yükümlülüklerini yerine getiremeyip ertelemeye zorlayan, banka başarısızlıkları ve banka iflasları durumunda; mevduatlarının kendilerine ödenemeyeceği algı ve korkusu nedeni ile mevduat

³¹ FRANKEL, A. ,Jeffrey, ROSE, K., “Andrew, Currency Crashes in Emerging Markets: Empirical Indicators”, NBER Working Paper Series, Working Paper 5437, January 1996, s.2-3 <<http://faculty.haas.berkeley.edu/aroze/CCrash.pdf>>(30.11.2009)

³² DEMİR, Gülten, Asya Krizi ve IMF, Der Yayınları, Yayın No:268, İstanbul 1999, s. 65

³³ AZİZ, Jahangir, CARAMAZZA, Francesco, SALGADO, Ranil, “Currency Crisis: In Search of Common Elements”, IMF Working Paper, WP/00/67, March 2000, s.6 <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp0067.pdf>> (01.12.2009)

³⁴ DEMİR, s. 66-68

³⁵ DRAZEN, Allan, Political Contagion in Currency Crises, University of Maryland and NBER, March 1998, s. 48-50-51, <<http://time.dufe.edu.cn/jingjiwencong/waiwenziliao/ciewp39.pdf>> (01.12.2009)

sahiplerinin bir ya da daha fazla bankadan mevduatlarını çekmeleri durumunda veya geniş ölçüde geri dönmeyen kredilerin varlığı halinde ortaya çıkan durumlardır³⁶.

Banka iflaslarının ekonomi üzerindeki etkisi finans dışı kurumların iflasından çok daha fazladır. Bankalar ekonominin dinamları olarak görülmekte ve ülke içindeki paranın çevirimini bankalar sağlamaktadır. Banka iflasları diğer bankalara daha kolay yayılmakta ve çok çabuk bulaşıcılık etkisi göstermektedir. Bankaların iflası çok sayıda mevduat sahibinin yanı sıra, bu bankalarla ilişkili şirketleri, mevduat sigorta kurumlarını ve son olarak da borç mercii kapsamında bütçe dengesi ile para arzını etkilemektedir. Buna bağlı olarak bankacılık krizleri beraberinde ekonomik daralmayı da getirmektedir. Bankacılık sisteminde sorunları olan bir ülke yalnızca bankacılık krizi riskine değil aynı zamanda para krizi riskine de sahiptir. Ayrıca finansal sisteme ve iktisat politikalarına duyulan güven ile bankacılık sistemi doğru orantılıdır. Bir ülkede bankacılık sistemi iyi ise o ülkedeki finansal sisteme ve iktisat politikalarına güven duyulmaktadır³⁷.

Bankalar bilançolarının zayıflamasından ve bozulmasından dolayı zor duruma düşmüşlerse yani bir kriz durumunda iseler, likidite sıkıntısına gireceklerdir. Böyle bir durumla karşılaşan bankanın önünde iki seçenek bulunmaktadır. Ya kredi vermeyi kesecekler ya da likiditelerini yükseltmeye çalışacaklardır. Yalnız bankaların bilançolarında bir daralma ya da bozulma meydana gelmiş ise; bankaların makul bir değerle likiditelerini yükseltmeleri çok zor olacaktır. Diğer seçenek ise verecekleri krediyi azaltmak ya da kesmektir ki bu seçenekte ekonomiyi yavaşlatmaktadır. 1990'ların başında Amerika'da bankaların bilançolarının daralması ya da bozulması sonucunda bankaların kredi vermeme yolunu seçmeleri sonucunda Amerikan ekonomisinin büyümesi durmuştur³⁸. Böyle bir olayın gelişmekte olan bir ülkede olması daha büyük olumsuzluklara neden olacaktır.

Bankacılık krizleri genelde bankaların durumlarının kötüleşmesinden; bilanço aktif yapılarının bozulmasından kaynaklanır. Daha açıkçası, bankaların vermiş olduğu kredilerin geri dönmemesi, piyasalarda meydana gelen anormal

³⁶ YAY, s. 1239

³⁷ KARABULUT, Gökhan, Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri, Der Yayınları:328, İstanbul 2002, s. 37

³⁸ MISHKIN, S., Frederic, Global Financial Instability: Framework, Events, Issues, Journal of Economic Perspectives, Volume:13, Number:4 , 1999, s. 6-7

dalgalanmalar, reel sektörün küçülmesi nedeniyle bankaların aktif yapılarının bozulması ve işlevlerini yerine getirememeleri bankacılık krizlerinin temel nedenleri olmaktadır. Bankacılık sektörünün krize girmesi sonucunda mevduat sahipleri bankalardan mevduatlarını çekmeye başlayacağı için, bankaların likidite sıkıntısı had safhaya varır³⁹. Bankalar likidite sıkıntısına girdiklerinde firmalara finansman desteği sağlayamazlar. Bunun sonucunda firmalar yeterli finansman kaynağına ulaşamadıklarından yatırım yapamaz ve büyüyemezler.

Bankacılık sektöründe meydana gelen bir kriz bankaların yeterli düzeyde kredi verememelerine sebep olduğundan ekonomik olarak bir durgunluğa sebep olmaktadır. Bankaların yeterli düzeyde kredi vermemeleri gerekli finansman kaynağını banka kredilerinden sağlayan küçük ve orta boy işletmeleri etkileyecektir. Küçük ve orta boy işletmeler ülke ekonomilerinin büyük çoğunluğunu oluşturdıklarından, bankaların kredi performansları bir ekonomi için önemli rol oynamaktadır⁴⁰.

Bankacılık krizlerini para krizleri ile kıyaslayacak olursak; banka krizleri para krizlerinden daha uzun süreli ve ekonomiye daha büyük bir etki eğilimi göstermektedirler⁴¹.

Son yıllarda yaşanan bankacılık krizleri daha önce yaşanan krizlere göre farklılık göstermektedir. Yakın zamanlarda meydana gelen krizler uluslararası boyut kazanmış, diğer ülkelere bulaşıcı bir şekilde yayılmış ve daha sık şekilde meydana gelmeye başlamıştır⁴².

Bankacılık krizleri bireylerin ve şirketlerin faaliyetlerini sınırlandırmakta, yatırımların ve tüketimin azalma eğilimi göstermesini hızlandırmakta, finans sektörünün kredi ve ödemeler sisteminin sağlıklı bir şekilde işlemlerini engellemektedir. Uluslararası sermayenin yurtdışına kaçışını hızlandırdığından

³⁹ EREN, Aslan, SÜSLÜ, Bora, Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye’de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirmesi, Yeni Türkiye Dergisi, Sayı:41, Yıl:7, Eylül-Ekim 2001, s. 664

⁴⁰ HOGGART, Glenn, REIS, Ricardo, SAPORTA, Victoria, Cost of Banking System Instability: Some Empirical Evidence, Bank of England Working Paper, s. 11 <<http://www.bankofengland.co.uk/publications/events/conf0105/paper2may01.pdf>> (03.12.2009)

⁴¹ IMF, “Eye of the Storm: New-Style Crises Prompt Rethink About Prevention and Resolution Measures” Finance & Development, IMF, December 2002, s.6-<<http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2002/12/eye.htm>>(03.12.2009)

⁴² YILMAZ, Rasim, Gelişmekte Olan Ülkeler Perspektifinden Finansal Krizler ve Banka Hücumları, Ekin Kitapevi, 1.Baskı, Bursa, Eylül 2005, s. 1

finansal kurumlara olan güvenin yok olmasına sebep olmaktadır. Finansal kurumlara olan güvenin kaybolması; finansal kurumların zamanla başarısız olmasına ve sermayesi daha zayıf olan finansal kuruluşların fonlarını genişletememesine sebep olacaktır⁴³.

Nedenleri geniş bir alana yayılan bankacılık krizleri; genel olarak genel makro ekonomik bozukluklar, mikro ekonomik aksaklıklar ve kamunun egemen olduğu bir sistemde görülen bölgesel krizler gibi nedenlerle meydana gelebilirler⁴⁴.

1.3.1.3. Dış Borç Krizleri

Borç alan, borçlarını ödeyemediğinde veya borç verenlerin vermiş oldukları borcun geri ödenmemesi olasılığına karşı yeni borç vermeyip mevcut verilen borçları geri almaya çabalamaları durumunda dış borç krizleri ortaya çıkmaktadır⁴⁵.

Dış borç krizleri bir ülkenin dış borcunu ister devlet, ister özel kesim olsun ödeyememesi durumunda ortaya çıkmaktadır⁴⁶. Genellikle böyle durumlarda hükümetler moratoryum (borç erteleme) ilan etmekte; dış borçlarının askıya alınması veya yeniden kredilendirilmesini istemektedir. Bu krizlere en iyi örnek 1982’ de Meksika’da başlayan ve daha sonra diğer gelişmekte olan ülkelere yayılan dünya dış borç krizidir. İlk bakışta borçlu ülkenin yükümlülüklerini yerine getiremeyeceği şeklinde algılanan dış borç krizi, uzun süredir yaşanmayan böyle bir durum nedeniyle, ülkenin dış borçlarını erteleme girişimi ve isteği sekline dönüşmüştür. Her ne şekilde ortaya çıkarsa çıksın ister borcun ödemeyeceğinin açıklanması isterse ödeme gücünün olmadığının veya likidite sorununun neden olduğu borç erteleme şeklinde ortaya çıksın, borç vericilerin alacağını zamanında alamamasına yol açan bu durumlar dış borç krizi olarak tanımlanmaktadır⁴⁷.

1.3.1.4. Sistematik Finansal Krizler

Sistematik finansal krizler, finansal sistemde ortaya çıkan ve sistemin varlık değerlendirmesi, kredi tahsisi ve ödemeler gibi önemli işlevlerini kesintiye uğratan

⁴³ ALTINTAŞ, Halil, Bankacılık Krizleri, Nedenleri ve Ekonomik Maliyetleri, Erciyes Üniversitesi İ.İ.İ.F. Dergisi, Sayı: 22, Ocak-Haziran 2004, s. 43-44

⁴⁴ DELİCE, s.61

⁴⁵ IMF,(2002), s.6

⁴⁶ IŞIK, Saim, DUMAN, Koray, KORKMAZ, Adil, “ Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması, D.E.Ü., İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:19, Sayı: 1, 2004, s.47

⁴⁷ GÜR, Timur H. “Finansal Krizlerin Anatomisi”, ASOMEDYA, Ankara, Şubat 1999, s. 37

yani finansal sistemin temel işlevlerini yerine getirmesini etkileyen, aynı zamanda da reel ekonomi üzerinde negatif etkisi olan şoklar olarak tanımlanmaktadır⁴⁸.

Ülkede bulunan finans kuruluşları ve şirketlerin takipteki alacaklarını zamanında tahsil edememeleri sonucu, bu finans kuruluşları ve şirketler borçlarını zamanında ödeyememektedir. Bu durum şirket ve finans kurumlarının aktif değerlerinin düşmesine sebep olacak ve yatırımcı bu şirket ve kuruluşlara yatırım yapmayarak sermayenin ters yönde hareket etmesine neden olacaktır⁴⁹. Böyle bir durum da sistematik finansal krizin tetikleyicisi olacaktır. Sistematik finansal krizler döviz ve faiz oranlarının aniden çıkması ya da düşmesi sonucunda ortaya çıkan krizler olarak da bilinmektedir.

Sistematik finansal krizler yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere para ve banka krizlerini de kapsamaktadır. Bu yüzden sistematik finansal krizleri diğer krizlerden tamamen ayırmak zor olmaktadır⁵⁰.

1.3.2. Reel Sektör Krizleri

Yapıları farklı olmakla birlikte hem finansal krizler hem de reel sektör krizlerinin birbirlerini tetikledikleri ve birbirlerinin sebep ve sonuçları içinde yer aldıkları söylenebilir. Finansal krizler finansal piyasalarda yaşanırken reel sektör krizleri reel sektör içinde yaşanmaktadır. Finansal krizlerin derinleşmesi, sonuçları itibari ile reel sektör krizine dönüşmesine sebep olabilir. Aynı mantıkla reel sektör krizlerinin derinleşmesi, sonuçları itibari ile finansal krize dönüşmesine sebep olabilir. Çünkü günümüz ekonomilerinde finans sektörü ile reel sektörü birbirinden ayrı düşünebilmek mümkün değildir⁵¹.

Ekonomik krizlerin finansal krizlerden sonraki diğer bir çeşidi reel sektör krizleridir. Reel sektör krizleri de kendi içinde mal ve hizmet piyasalarındaki krizler ve iş gücü piyasalarında meydana gelen işsizlik krizleri olarak ikiye ayrılmaktadır.

⁴⁸ ÖZER, Mustafa, Finansal Krizler, Piyasa Başarısızlıkları ve Finansal İstikrarı Sağlamaya Yönelik Politikalar, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1096, s.34-36

⁴⁹ STIJN, Cleassen, DANIELA, Klingebiel, LAEVEN, Luc, "Resolving Systemic Crises: Policies and Institutions, World Bank Policy Research Working Paper: 3377, August 2004, s.2 <http://www1.worldbank.org/finance/ass ets/images/Claessens-Klingebiel-Laeven_Resolution.pdf> (05.12.2009)

⁵⁰ YAVAŞ, Harun, s. 57

⁵¹ KANDEMİR, Tuğrul, ÖZDEMİR, Serkan, "Temel Göstergeler Işığında Türkiye’de Yaşanan 1994-2001 ve 2008 Finansal Krizlerinin İncelenmesi", Ulusal Finans Sempozyumu Afyonkarahisar , Ekim 2009, s.247

Mal ve hizmet piyasalarında ki krizler de enflasyon krizleri ve durgunluk krizleri olarak iki bölüme ayrılmaktadır.

Reel sektör krizleri hizmet, mal ve işgücü piyasalarında üretimde veya istihdamda ciddi daralmalar biçiminde ortaya çıkmaktadır. Mal ve hizmet piyasalarında meydana gelen fiyat artışı enflasyon olarak bilinmektedir. Meydana gelen fiyat artışları belli bir sınırın üzerinde ise enflasyon krizi olarak adlandırılmaktadır⁵².

Buraya kadar açıklanan kriz türleri her ne kadar birbirinden farklı olsa da bu krizler birbirinden bağımsız olarak meydana gelmeyip, farklı alanlarda başlayıp diğer kriz türlerini de beraberlerinde getirmektedirler.

1.4. Finansal Krizleri Açıklamaya Yönelik Modeller

Krizlerin çıkışlarını farklı nedenlerle açıklayan birinci, ikinci ve üçüncü nesil modeller aynı dönemde ortaya atılmamışlardır. Yeni modeller eski modellerin yanlışlığını vurgulamak ya da tamamen reddetmek yerine daha çok önceki modellerin yetersizliğinden dolayı geliştirilmiştir. Mesela ikinci nesil modellerde yer alan krize neden olan faktörlerin üçüncü nesil modellerde yer almayacağı düşünülmemelidir. Üçüncü nesil modeller birinci ve ikinci nesil modellerin ortaya sürdüğü görüşlerin değişen koşullar karşısında ki yetersizliğini ortaya koymak amacı ile çıkarılmış olan modellerdir⁵³.

İlk zamanlarda krizler birinci nesil teorik modellerle incelenmekteydi ve bu modele göre krizlerin nedeni hükümetin bütçe açığını yurtiçi krediler ile finanse etmesidir. Yaşanan Meksika, Avrupa ve Asya krizleri sonrasında yaşanan krizleri açıklamaya yönelik modellerin geliştirilmesinde büyük artış olmuştur. Bu artışın sonucu olarak ikinci nesil ve üçüncü nesil kriz modelleri geliştirilmiştir. İkinci nesil teorik modellerde, hükümetin sabit döviz kuru politikasının yararı ve maliyetini dikkate alarak kur politikasıyla ilgili karar verdiği ve krizlerin ortaya çıkışında bireylerin beklentilerinin etkili olduğu iddia edilmektedir. Üçüncü nesil kriz modellerinde ise finansal sektörde ve firmalar düzeyinde meydana gelen sorunlar ve

⁵² KİBRİTÇİOĞLU, s.175

⁵³ KANSU, Aydan, Döviz Kuru Sistemleri ve Döviz Krizleri Türkiye 1994 ve 2001 Krizleri, Güncel Yayıncılık:284, 2. Basım, İstanbul, Aralık 2006, s.65

başka ülkede meydana gelen krizin diğer ülkeler üzerinde oynadığı rol üzerinde durulmaktadır.⁵⁴ Açıklanan bu modeller aslında birbirinin yerini alan modeller olmayıp, birbirlerini tamamlayan modeller olarak tanımlanmaktadır⁵⁵.

Teorik modeller eksik ve yetersiz kalsa da ve krizlerin nedenleri konusunda kesin bir yargıya varamasalar da ortaya konan bütün kriz modelleri krizlerin değişik yönlerine dikkat çektiği için olası bir krizin mümkün belirtilerinin neler olduğunu anlamaya yardımcı olmaktadır⁵⁶.

1.4.1. Birinci Nesil Modeller

Birinci nesil kriz modelleri, hükümetlerin seçmiş oldukları sabit döviz kuru rejiminin sürdürülemez maliye politikaları yüzünden çökmesi sonucunu esas alarak oluşturulan modeller olarak bilinmektedir⁵⁷. Birinci nesil kriz modelleri, krizlerin esas olarak hatalı iktisat politikalarının sebebi ile olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre krizler, hatalı politikaların sabit döviz kurunun sürdürülmesini olanaksız hale getirmesi; yani bir para krizinin meydana gelmesi ile ortaya çıkmaktadır⁵⁸.

Para krizlerini açıklamaya yönelik ilk çalışmaların temeli 1978 yılında Salat ve Henderson'un altın piyasası için tavan fiyat belirlediği, bu fiyatın spekülörlerin saldırıları sonucu aşılabacağı, bu yüzden hükümetlerin böyle bir tavan fiyat uygulayacaklarsa elinde rezerv olması zorunluluğunu ve bu rezervi böyle bir saldırıda kullanması gerektiğini belirten çalışmasının Krugman tarafından 1979 yılında birinci model para krizlerine uygulaması sonucu ortaya çıkmıştır. Krugman uygulamada kanonik kriz modelleri de denen bu modeli genişleterek birçok çalışma yapmıştır⁵⁹.

Bu modelin temel varsayımı hükümetin sermaye piyasalarından fon sağlama imkânının olmadığıdır. Bu yüzden hükümet, harcamalarını parasallaştırmak zorunda

⁵⁴ AKÇAĞLAYAN, Anıl, "Para Krizleri", İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Sayı: 20, Cilt:230, 2005, s.110

⁵⁵ YAVAŞ, s. 23

⁵⁶ YAY, s.1239

⁵⁷ BURNSIDE, Craig, EICHENBAUM, Martin, REBELO, Sergio, "Currency Crises Models", The New Palgrave: A Dictionary of Economics, Second Edition, February 2007, s. 1 < <http://www.kellogg.northwestern.edu/faculty/rebelo/htm/currency%20crisis%20models%20Ed.pdf> >(03.12.2009)

⁵⁸ DEMİR; s.66

⁵⁹ KARABULUT, s.86

kalacaktır. Bu doğrultuda bir faiz oranı paritesi sermaye çıkışına sebep olacak ve döviz rezervi kaybına neden olacaktır. İlerleyen aşamalarda döviz rezervi sınırın altına indiğinde ekonomi döviz rezervi üzerinden spekülative bir saldırı ile karşılaşır ve sabit döviz kuru sistemini uygulamaktan vazgeçer. Bu saldırının zamanı döviz kurundaki kritik seviye ile doğru orantılıdır. Spekülatörler döviz rezervinin sınırın altına indiğini gördükleri zaman daha fazla sermaye kaybına uğramamak için kalan rezervleri de eritirler⁶⁰. Bu modele göre bir ülkenin ekonomisinde meydana gelen makro ekonomik bozukluklar bir krizin göstergeleri olmaktadır. Bu temel bozukluklar; yüksek ve artan bütçe açıkları, yüksek para arzı, artış oranları yüksek enflasyon, aşırı değerli döviz kuru, geniş cari açıklar, uluslararası rezervlerde düşüşler ve yükselen ülke içi faiz oranları şeklinde sıralanabilir⁶¹.

Birinci nesil kriz modellerine göre finansal krizler, bütçe açıklarının bir sonucu olarak meydana gelmektedir. Hükümetin bu açıkları kapatmak için para basması sabit döviz kuru rejiminin çökmesine sebep olmaktadır. Sabit döviz kuru rejimi çöktüğünde ise yatırımcılar sermaye kayıplarına uğramamak için döviz talep ederler. Döviz rezervlerinin de sınırın altına düşmesi sonucu bu durum spekülative bir saldırıya sebep olur⁶².

Birinci nesil modellerde vurgulanması gereken iki önemli nokta bulunmaktadır. Birinci nokta; yurtiçi iktisat politikaları ve döviz kurundan kaynaklanan oldukça basite indirgenmiş bu model, çoğu döviz kuru sisteminde daha karmaşık ancak aynı şekilde basit olan politik tutarsızlıklara bir örnek olarak gösterilebilmektedir. İkinci olarak da; model sadece yatırımcıların veya piyasayı yönlendiren oyuncuların davranışlarının bir günde kaybedilen yüklü meblağlardaki paranın ani para krizlerine sebep olmayacağını vurgulamaktadır⁶³.

Birinci nesil kriz modelleri, meydana gelen para krizlerinin sebeplerinin yanlış ekonomi politikalarından ve döviz kurundaki tutarsızlıktan kaynaklandığını

⁶⁰ SERİN, Vildan, BASTI, Eyüp, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Görülen Finansal Krizlere Getirilen Teorik Açıklamalar ve Türkiye Örneği” Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Krizler Sayısı 2, Ankara, Kasım- Aralık 2001, s. 1216

⁶¹ YAY, s. 1240

⁶² DOĞAN, Deniz, Türkiye’de Yaşanan 2001 Finansal Krizi ve Firmalar Üzerine Etkileri:İMKB’de Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2005, s. 42

⁶³ KANSU, s. 67

açıklamaktadır. Bu model bir günde milyarlarca dolar kaybına sebep olan finansal krizlerin yalnızca yatırımcıların vermiş oldukları isabetsiz kararlarına bağlı olmayacağını ortaya koymaktadır. Bu teori meydana gelen finansal krizlerin; fiyatların istikrarsız hale gelmesi ile artık o parayı elde tutmanın değerliliğini kaybetmesi, bu gelişmenin de istikrar programlarını sona erdirici spekülative atakların oluşmasına yol açmasından kaynaklandığını öne sürmektedir⁶⁴.

Bu modellerin eksikliği ise aşırı mekanik ve tek boyutlu olmasının yanı sıra hükümetlerin tüm bütçe açıklarını merkez bankasında para basarak döviz kurunu dengelediğini varsaymasıdır. Bütçe açıklarının sürekli olduğu zamanlarda bile ülkeler bütçe açıklarını para basarak kapatmak yerine başka politikalar uygulayarak kapatmaktadırlar⁶⁵.

1.4.2. İkinci Nesil Kriz Modelleri

Bu modeller 1992-1993 Avrupa Para Sistemi ve 1994-1995 Meksika’da meydana gelen spekülative saldırılar sonucu oluşan krizler sonrasında türetilmişlerdir. Bu modeller hükümetlerin döviz kurunu sürdürme seçeneği ile bu politikayla ilişkili olarak ortaya çıkabilecek maliyetleri açıklamaktadır. Modellerde ekonomi ve maliye politikaları ekonomik değişmelere tepki vermekte ve ekonomik birimler beklentilerle oluşan süreçteki bilgileri krizlerin oluşumunda kullanmaktadırlar⁶⁶.

İkinci nesil modeller, özel sektörün davranışlarında meydana gelen değişmeye hükümetlerin reaksiyon göstermeleri durumunda ne gibi bir sonucun ortaya çıkacağını ve hükümetlerin sabit döviz kuru politikası ile diğer hedefleri arasında tercih yapmak zorunda kalırsa ortaya nasıl bir sonuç çıkacağını açıklayan modellerdir. İkinci nesil modellere göre; izlenen makro ekonomik politikalar döviz kuru politikası ile tutarlı olmalarına rağmen bazen piyasa beklentilerinde meydana gelen bir değişme hükümetlerin maliye politikaları ile ilgili tercihlerini değiştirebilir ve ekonomi bu şekilde kendiliğinden oluşan bir krize girebilir. Bu yüzden ikinci nesil modellere göre; ekonomi herhangi bir spekülative hareketin olmadığı denge

⁶⁴ AKDİŞ, Muhammet, Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye, Beta Basım Yayın, 1. Baskı İstanbul, Haziran 2000, s. 96

⁶⁵ YAY, s. 1240-1241

⁶⁶ ALTINTAŞ, Halil, ÖZ, Bülent, “Para Krizlerinin Sinyal Yaklaşımı İle Öngörülebilirliği: Türkiye Uygulaması” Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:7, Sayı:2, 2007, s. 22

durumunda iken, beklentilerin değişmesine ve spekülâtif atakların başlamasına neden olan herhangi bir gelişme, birdenbire krizi başlatabilir⁶⁷.

İkinci nesil modeller, hükümetin para biriminin değer kaybetmesini sağlamak istemesi ve aynı zamanda sabit kuru sürdürmeyi istemesi arasında kalması ile tanımlanmaktadır. Hükümetler devalüasyonu yurtiçinde meydana gelen yüksek meblağlardaki borç yüzünden ya da ülkenin yaşadığı işsizlik sorununu çözmek adına yapmaktadırlar. Aynı zamanda da yapılan uluslar arası ticareti geliştirmek veya enflasyon oranlarını kontrol etmek amacı ile de sabit döviz kurunu korumak istemektedir. Spekülatörlerde bunu yapmanın çok maliyetli olacağını fark ettiklerinde ulusal paraya spekülâtif bir atak başlayacaktır⁶⁸.

İkinci nesil kriz modellerinin ana bileşenleri şöyle açıklamaktadır: Hükümetlerin sabit döviz kurunu iptal etmek istemelerinin ve sabit döviz kurunu korumak istemelerinin sebebi olmalıdır. Krize yol açan kısır döngünün meydana gelebilmesinin, sabit döviz kurunu koruma maliyetinin, bundan elde edilecek faydaları aştığına olan inancın yaygınlaşmasına bağlıdır⁶⁹.

İkinci nesil modeller, hükümetler ve spekülatörler arasındaki etkileşimi ön plana çıkartmaktadır. Hükümetin spekülâtif ataklara karşı izleyeceği politikalar ve krizi engellemede ki rolü ele alınmaktadır. Birinci nesil modellerden farklı olarak; birinci nesil krizlerde hükümet pasif bir rol sergilerken, bu modellerde hükümetlere aktif bir rol verilmektedir. Hükümetlerin uygulayacakları ekonomi politikaları piyasada oluşacak beklentilere göre şekillenmektedir. Örneğin; spekülatörlerin devalüasyon beklentisi yok ise hükümetler devalüasyonu asla gerçekleştirmezler⁷⁰.

İkinci nesil modelin temel özelliği, birinci nesil modeller tarafından yapılan doğrusal varsayımlara dayanmamasıdır. Doğrusal varsayımlara dayanmadığından birkaç ekonomik birimin doğrusal olmayan bir davranış göstermesi halinde modelin

⁶⁷ FLOOD, P.R, GARBER, M.P. “ Perspectives on the Recent Currency Crisis Literature”, IMF Working Paper, No:130, s. 13’den Alıntılan: DOĞANLAR, Murat, BAL, Harun, ÖZMEN, Mehmet, “Döviz Krizi Modelleri”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 16, Sayı:1, 2007, s.261

⁶⁸ CHOWDHRY, Bhagwan, AMIT, Goyal, “Understanding the Financial Crisis in Asia” , Pasific-Basin Finance Journal 8 (2000), s. 143 <<http://ideas.repec.org/a/eee/pacfin/v8y2000i2p135-152.html>>(05.12.2009)

⁶⁹ AKDİŞ, Muhammet, Para Teorisi ve Politikası, Beta Basım Yayın, 1. Baskı Ekim 2001, s. 341-342

⁷⁰ KANSU, s. 84

birden çok çözümü olacaktır. Bu model özellikle devletin doğrusal olmayan davranışlar göstermesi sonucunda oluşabilecek çoklu dengelerin nasıl olacağı üzerinde durmaktadır⁷¹.

Birinci nesil modeller, ulusal paraya yönelik olan spekülâtif atakların rasyonel olduğunu; döviz kurunun sürdürülemeyeceği inancı yaygınlaştığında spekülâtif saldırıların kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu çerçevede spekülâtif saldırıların tahmin edilebileceği ileri sürülmektedir. Oysa ikinci nesil modeller de, spekülâtif saldırılar rasyonel olabileceği gibi rasyonel olmayabilir de, bu bağlamda ikinci nesil kriz modellerine göre spekülâtif saldırıların zamanlaması tahmin edilememektedir⁷².

Birinci nesil kriz modellerine göre finansal krizlere neden olan en önemli faktör, hükümetlerin sürdürdüğü yurt içi para ve maliye politikalarının başarısızlığı ve buna bağlı olarak döviz rezervlerindeki ciddi azalışlardır. İkinci nesil kriz modellerinde ise birinci nesil kriz modellerinden farklı olarak hükümetlerin sürdürmüş olduğu yurtiçi para ve maliye politikaları tutarlı ve sürdürülebilir olsa bile, ayrıca devletin elinde sabit döviz kuru rejimini sürdürebilmek için yeterli döviz rezervi bulunsa bile bir ülkenin parasına yönelik kendiliğinden oluşan spekülâtif saldırılar krize neden olabilir ve saldırı sonucunda döviz kuru değişebilir. İkinci nesil kriz modellerine göre devlet döviz kuru paritesini korumanın sağlayacağı faydayı ve yol açacağı maliyeti karşılaştırarak karar verir⁷³.

Krizleri açıklamaya yönelik iki modelinde incelenmesinden çıkarılacağı gibi, krizler ekonomiye ilişkin ya da dış dünyadan kaynaklanan çeşitli sorunlara bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Örneğin ülke içinde krize neden olacak herhangi bir durum yokken beklentilere bağlı olarak da krizler ortaya çıkabilmektedir. Finans ve reel piyasalarda geline durum genel olarak yaşanan krizleri doğal olarak göstermektedir. Olağanüstü seviyelere ulaşan ve reel üretimde değerlendirilemeyen

⁷¹ HACIHASANOĞLU, Burçin, Meksika 1994 ve Arjantin 2001-2002 Krizlerinin gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye İçin Önemi, T.C. Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara Haziran 2005, s. 11

⁷² IŞIK, Sayım, TOGAY, Selahattin, “ Para Krizi Modellerinin Eleştirisi ve Uluslar arası Para Sisteminin Düzenlenmesine Yönelik Keynesyen Öneriler”, İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, Cilt:17, Sayı: 191, 2002, s.35

⁷³ ŞİMŞEK, Hayal, Ayça, “Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Maliye Politikaları: Teorik Bir Değerlendirme”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı:13, 2008, s. 196-197

mali sermayenin ülkelere ilişkin döviz kuru ve faiz değişimi beklentilerine bağlı olarak ülkeler arasında hızla hareket ettiği düşünülürse finansal krizlerin yaşanması gayet doğal görünmektedir. İkinci nesil kriz modellerinde vurgulandığı gibi; krizler kendini güçlendiren beklenti etkisi ve finans piyasalarının aşırı reaksiyonu ile derinleşmektedir. Krizlerin sıklaşması, global bir çöküş kaygısını ve finans piyasalarına ilişkin düzenlemeleri gerekli hale getirmiştir⁷⁴.

1.4.3. Üçüncü Nesil Modeller

Birinci ve ikinci nesil modeller ülkelerin temel göstergeleri ile ilgilidir. İlk nesil modele göre krizlerin sebeplerini temel göstergelerin kötü gelişmesi ve devletin sabit kur rejimini sürdürememesi oluşturmaktadır. İkinci nesil modellere göre de piyasada ki beklentilerin kayması veya ülkenin temel göstergelerinin yıpranması krizlerin oluşmasına yol açmaktadır. Üçüncü nesil modellerde ise, bankacılık sektörü de ilave bir istikrarsızlık kaynağı oluşturmaktadır⁷⁵.

1997 yılı ortalarında Tayland’ da kriz meydana geliyor ve meydana gelen kriz hızla dört Asya Ülkesine; Kore, Endonezya, Malezya ve Filipinler’ e sıçırıyor. Asya krizi, birinci kuşak modellerle açıklanacak gibi değil. Çünkü bu ülkelerin bazılarında kriz döneminde kamu bütçesi fazla veriyor. Öte yandan krizden önce bu ülkelerde yüksek düzeyde işsizlik görülmüyor. Dolayısı ile hükümetler işsizlikle sabit kuru korumak ve kollamak arasında tercih yapma gerekliliği duymuyorlar, fakat kriz ile birlikte ülkelerin ekonomileri çarpıcı bir şekilde daralıyor. Oysa ikinci nesil kriz modellerinde ki gibi olsa hükümetler ulusal paranın değerini düşürerek ekonomik büyümenin üzerindeki baskıyı kaldırmış olacaktı. Görüldüğü gibi bu kriz hem birinci nesil kriz modelleri hem de ikinci nesil kriz modelleri ile açıklanamıyor ve temelde şirketler ve banka kesiminin (finansal kesimin) bilanço yapısındaki bozukluklara dayanan üçüncü nesil modeller geliştiriliyor⁷⁶. Bu modellerde özel sektör(banka ve şirketler) ve hükümet arasındaki politikaların kriz yaratıcı etkileri ön plana çıkmaktadır. Bir anlamda hükümetlerin bankalara verdiği doğrudan ya da

⁷⁴ DEMİR, s. 68-69

⁷⁵ KABAS, Tolga, Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizleri Belirleyen Faktörler ve Uluslararası Finans Sistemi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2004, s. 34

⁷⁶ ÖZATAY, Fatih, Finansal Krizler ve Türkiye, Doğan Egmont Yayıncılık, Birinci Baskı, İstanbul, Aralık 2009, s.45

dolaylı garantili kredilerin yanında yurtdışında kredi sağlama miktarının artması ve bu kredilerin kullanım şekli krizin nedenini oluşturmaktadır⁷⁷.

Üçüncü nesil modeller Asya krizinden hareketle, bankacılık ve finans sektörünün rolünü vurgulayarak bankacılık ve finans krizlerinin birbirlerini besleyen krizler olduğu ana fikrine dayanmakta ve krizlerin ülkeler arasında bulaşıcılık etkisi gösterebildiğini açıklamaya çalışmaktadır. Finansal aracılardan yaratmış olduğu kaynakların açık veya zımni olarak hükümet garantisine alınmış olması ahlaki risk sorununu ortaya çıkarmaktadır. Özellikle bankaların, hükümetlerin vermiş oldukları garantilere güvenerek riskli projeleri kredilendirme davranışlarının artması ve kredi hacminin bu şekilde genişlemesi bankaların finansal aktif fiyatlarını yükselterek finansal sistemi nominal olarak büyütmüş ve böylelikle bir balon meydana gelmiştir. Oluşan bu finansal balonun patlaması bu süreci tersine çevirerek ekonomide ki finansal aktiflerin fiyatlarını düşürmüş ve bankaların verdikleri toplam krediler içindeki donuk aktiflerinin payı önemli ölçüde artmıştır. Bu durum ödeme sistemini kilitlemiş ve bankacılık krizinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Meydana gelen bankacılık krizi de para krizinin tetikleyicisi olmuştur⁷⁸.

Üçüncü nesil krizlerin oluşmasında hükümetlerin şirketlerin yurtdışından aldıkları borçlara doğrudan ya da dolaylı olarak garanti vermesi ve bu kredileri kontrol etme yetersizliği sonucu ahlaki risk problemleri ortaya çıkmaktadır. Ayrıca şirket ve bankaların aldıkları borcu verimli ve marjinal olmayan yatırımlara yönlendirmesi, sermaye kayıplarına neden olmaktadır. Meydana gelen negatif bir dışsal şok kayıpları daha da arttırmakta, ekonomide ciddi bir daralmaya sebep olmakta, geri dönmeyen krediler banka iflaslarına ve sermaye kaçışlarına neden olmaktadır. Üçüncü nesil kriz modelleri ile bankacılık ve para krizlerinin oluşturduğu kırılgan ve finansal yapının, krizlerin oluşmasındaki rolü ön plana çıkarılmaktadır⁷⁹. Bu modellerde sorunlar, firmaların bilançolarında meydana gelen kötüleşmeden hareketle açıklanmaktadır. Yabancı para cinsinden borçlanan firmalar döviz kuru riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Bunun sonucunda da firmaların net değerlerinde

⁷⁷ KANSU, s.121

⁷⁸ KRUGMAN, Paul, "What Happened to Asia", January 1998, s. 2, <<http://web.mit.edu/krugman/www/DISINTER.html>> (10.12.2009)

⁷⁹ ERKEKOĞLU, Hatice, BİLGİLİ, Emine, "Parasal Krizlerin Tahmin Edilmesi: Teori ve Uygulama", Erciyes Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı: 24, Ocak Haziran 2005, s.18

yerli paranın değer kaybetmesiyle kötüleşme meydana gelecek ve firma bilançoları bundan olumsuz etkilenecektir⁸⁰.

Finansal piyasaların giderek geliştiği ve serbestleştiği günümüz dünyasında herhangi bir ülkenin finansal piyasasında meydana gelen bir istikrarsızlık veya krizin bir başka yerde makro ekonomik temellerle açıklanamayan bir krizi başlatabilmesi gerçeğini açıklayan bu modellerde hükümetlerin ahlaki tehlikeye yol açan politikaları krizi yaratan temel faktör olarak ele alınmaktadır. Birinci nesil spekülative atak modelleri ile bağlantılı olan bu modellerde farklı ülkelerde aynı anda meydana gelen krizler açıklanırken; ülkelerin kendi içinde benzer sorunlar yaşadıkları ve ortak şoklar ile sarsıldıkları öne sürülmektedir⁸¹.

Ortak şokların olmadığı durumlarda ise, bir kriz bir ülkeden diğerine farklı yollarla da bulaşabilmektedir. Ülkelerin birbirleri ile olan ticari bağları ve finansal piyasaların karşılıklı bağılılığı veya borç verenlerin karşılıklı bağımlılığı sonucunda krizler bir ülkeden diğerine bulaşma etkisi göstermektedir. Bir piyasadaki likidite eksikliği durumunda borç verenler ve yatırımcılar diğer piyasalardaki aktiflerini likit hale getirmeye çalışmaktadırlar. Borç verenler, her piyasa hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve yeni bilgi de maliyetli olduğu için ülkedeki borçlular ödemelerini yerine getiremediğinde, diğer ülkelerdeki borçlarını da geri çağırmaktadırlar. Bu da yatırımcıların sürü davranışıyla yayılma etkisini hızlandırmaktadır. Yayılma etkisi, komşu ülkelerin krizin maliyetlerini düşürmek için birlikte ulusal paralarının değerini düşürme taahhütleri nedeniyle de ortaya çıkabilmektedir⁸².

Krizler konusunda yapılan çalışmalar ve ortaya konan modellerin tümü ya doğrudan ya da dolaylı olarak krizlerin gösterdikleri özellikleri tanıyarak krizleri öngörmeyi ve böylelikle dünya ekonomilerinin ve küresel finansal sistemin olası krizlerden korunmasını amaçlamaktadır. Sonuç olarak bu görüş paralelinde bundan

⁸⁰ HELPMAN, E., SADKA, E., Economic Policy in the International Economy: Essay: Essay in Honor of Assaf RAZİN, Cambridge University Pres., 2003, s. 2-3'den Alıntılan, ALTINTAŞ, vd., s. 24

⁸¹ DELİCE, s. 65

⁸² DOĞAN, s.44

sonra yapılacak çalışmaların amacı krizlerin özelliklerini açıklamaktan çok gelecekte yaşanabilecek krizlere dair bir öngörü sağlamak olmalıdır⁸³.

1.5. Türkiye’de 1990 Sonrası Yaşanan Krizler

1990’lı yıllarda uluslararası finansal sistemde, art arda çok sayıda finansal kriz yaşanmaya başlanmıştır. Avrupa Para Krizi (1992-1993), Latin Amerika “Tekila Krizi” (1994-1995), Türkiye Krizi (1994), Güney Doğu Asya Krizi (1997-1998), Rusya Krizi (1998), Brezilya Krizi (1999), Türkiye Krizi (2001), Arjantin Krizi (2002) ve halen etkileri devam etmekte olan başlangıç tarihi üzerinde kesin bir yargıya varılamayan Küresel Finansal Kriz çok sayıdaki finansal krizlerden sadece bazılarıdır⁸⁴.

Ekonomilerin ve finansal piyasaların serbestleşme dereceleri yükseldikçe, hükümetlerin elinde bulunan piyasaya müdahale araçları azaldığı gibi, ellerinde kalan politika aletlerinin de etkinliği azalır ve dünya ekonomisinde meydana gelen genişleme ya da istikrarsızlık ya da durgunluk durumlarını ülke aynen yaşamaya başlar. Bundan ötürü Türkiye’de dışa açıklığın başta dış dayatmalar ve kurumsal bağlantılarla doruğa çıktığı 1990’lı yılların, dünyadan yansıyan istikrarsızlaştırıcı öğelerin çok güçlenmesi ile çakışması çok doğal olarak görülmektedir. Dünyada meydana gelen durgunluk ve krizlerin Türkiye’nin de dışarıya açılması sonucu Türkiye’yi olumsuz olarak etkilediği görülmektedir. Tabi bu olumsuz etkilenmeyi şiddetlendiren iç öğelerinde daima sahnede olduğu belirtilmelidir⁸⁵.

Türkiye 1990 sonrasında; 1991 Finansal Krizini, 1994 Finansal Krizini, 1998-1999 Krizini, 2000-2001 Krizini ve son olarak da etkileri halen devam etmekte olan 2008 Krizlerini yaşamıştır.

Türkiye’de 1990 sonrası yaşanan krizlerin daha iyi anlaşılabilmesi için, Türkiye’nin almış olduğu 24 Ocak 1980 tarihinde uygulamaya konulan ekonomik kararların ve bu tarihten sonra ekonomide meydana gelen önemli değişikliklerin iyi bilinmesi gerekmektedir. 1980’li yıllara doğru enflasyonun giderek artması, petrol ve enerji yetersizliği, ulaşım kanallarında meydana gelen sıkıntılar, ithal edilen mallarda

⁸³ HACIHASANOĞLU, s.19

⁸⁴ İŞİK, vd., s. 46

⁸⁵ KAZGAN, Gülten, Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001) “Ekonomi Politik” Açısından Bir İrdeleme, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul 2008, s. 3

ki yetersizlik, finansman eksikliği gibi nedenler ile kapasite kullanım oranları düşmüş, ihracat durgunlaşmış, yurtiçi tasarruf oranı azalmış, kısa vadeli dış borç yükü artmıştır. İthal ikameye dayalı sanayileşmenin döviz darboğazlarına neden olması 24 Ocak kararları öncesinde Türkiye’de biriken sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır⁸⁶.

1989 yılında sermaye hareketlerinin serbest bırakılması ve yurt içindeki işlemlerin yabancı para ile yapılabilmesiyle ülke dışındaki tasarrufların ülke içine çekilmesi ve büyüme için gerekli olan yurtiçi yatırımların artırılması amaçlanmıştır. Türkiye’nin bu yönlü bir politika değişikliğine gitmesinde ki önemli nedenlerden ilki kamu açıklarının finansmanı için gerekli kaynağın sadece ulusal tasarruf fazlası ile karşılanamayacağının görülmesidir. İkinci olarak ülke dışından gelen yabancı fonlarla döviz kurunun düşük tutulmasının sağlanması ve bunların yanı sıra ara ve yatırım malları ithalinin düşük döviz kurları ile yapılarak girdi maliyetlerinin azaltılmasıdır⁸⁷.

Dış finansmanın serbestleştirilmesi kararının arkasında, dış kaynak girişlerini çoğaltarak ekonomiyi canlandırma, kamu harcamalarını ve reel sektör ücretlerini arttırma isteği ağır basmaktaydı. 1989 sonrası dönemde ekonominin makro ekonomik düzeydeki performansı, net sermayenin ekonomiye giriş ve çıkışlarına aşırı duyarlı bir konuma geldi. Ekonomi dolarlaştı, ulusal paraya olan talep azaldı ve nüansları zamanla değişen esnek kur politikası izlendi. Türkiye’nin mali, finansal, kurumsal alt yapı koşulları doğrudan yabancı yatırımlar için cazip bir ortam oluşturmadığından, dış finansman sistemi genellikle borç nitelikli finansal araçlarla düzenlenen sermaye akımlarına dayalı bir biçimde gelişti. 1990’lı dönemin krizlere zemin hazırlayan diğer bir özelliği de kamu açıklarının iç borçla finansmanında bankaların kısa vadeli dış borçlanma ile yabancı para pozisyonlarını açarak üstlendiği aracılık işlevinin hızla gelişmesidir. Bu süreçte biriken alacakları

⁸⁶ YAVAŞ, s. 112

⁸⁷ YELDAN, Erinc, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Üzerine Değerlendirmeler, Bağımsız Sosyal Bilimciler İktisat Grubu Basın Duyurusu, Kasım 2001, s. 67

sonucunda riskleri birikmiş, kırılgenlıkları artmış ve iç borçlanma faizlerinin risk piriimi anormal boyutlara yükselmiştir⁸⁸.

1989 yılına kadar başarılı bir şekilde düşürülemeyen enflasyon, finansal serbestleşmeye geçişle birlikte döviz kurundaki artış enflasyonun altında tutularak kontrol altına alınmaya çalışılmış, bu şekilde olunca da hem ithalat ucuzlayacağından hem de hammadde fiyatlarının düşeceği ve yurt içi üretimin daha rekabetçi politikalar izleyeceği düşünülmüştür. Ancak kamu borçlarının yarattığı yüksek faiz ve düşük kur politikası istenilen amaçlara ulaşılmamasına sebep olmuştur. Yüksek faiz ve düşük kur politikası kısa süreli sermaye hareketlerini ülkeye çekerken, bu nispette dış ticaret açıklarındaki artışlar devam etmiştir⁸⁹.

Kamu borç stokunun giderek büyümesi, 1990'lı yıllardan itibaren hem yeni krizlerin oluşmasının bir nedeni hem de meydana gelen kriz sonucunda daha da büyüyen ve başa çıkılması zorlaşan bir sonuç olarak görülmektedir. Aynı zamanda krizden kurtulabilmek için etkili bir araç olan kamu harcamalarını arttırıcı politikaların uygulanabilmesine de başlıca engeldir⁹⁰.

1990 yılında Tokyo borsasının çökmesi ile Japonya'da finansal kırılgenlığın ortaya çıkması, buna bağlı olarak da uzun süreli durgunluk sürecinin başlaması ve sonrasında Irak'a ambargo ve izleyen Körfez Savaşı, bölgeden turist ve sermaye kaçıışı, petrol fiyatlarının yükselmesi ve bölgeye verilen kredilerin faizlerindeki fırlama 1990'lı yılların başlangıcındaki krizlerin dünya genelinde ki nedenleridir.⁹¹ Türkiye'nin de 1990 yılında ki ekonomik durumunun pek iyi olmaması çoğalan kamu borçları ve artan cari açığı ve dünya konjonktürünün de krizi doğuracak durumda olması sebebi ile Türkiye 1991 yılında krize girmiştir.

1.5.1. Türkiye'nin 1991 Yılı Finansal Krizi

Irak Kuveyt'i işgal edince petrol krizi yaşanmaya başladı. Bu işgal yüzünden Irak'a komşu olan Türkiye'nin özellikle turizm ve mali sektörü bundan

⁸⁸ CELASUN, Merih, 2001 Krizi, Öncesi ve Sonrası: Makroekonomik ve Mali Bir Değerlendirme, s.3 <<http://www.econ.utah.edu/~ehrb/erc2002/pdf/i053.pdf>>, (25.01.2010),

⁸⁹ ERTUNA, Özer, "Türkiye Ekonomisi ve Gerekli Stratejiler", Banka ve Ekonomik Yorumlar, Yıl:33, Sayı:5, Mayıs 1996, s.16

⁹⁰ KAZGAN, s.13

⁹¹ KAZGAN, Gülten, Türkiye' de Ekonomik Krizler: (1929-2001) Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Karşılaştırılmalı Bir İrdeleme, s. 6 <<http://kazgan.bilgi.edu.tr/docs/Turkiye.doc>> (25.01.2010),

olumsuz olarak etkilendi. Birleşmiş Milletlerin Irak'a müdahalesi ile Türkiye'deki mali kriz doruk noktaya ulaştı. 1990 yılında toplam sermaye girişi 4 milyon dolar oldu. Dış borç stoku yaklaşık 8 milyar dolara yükselirken, kısa vadeli borçlardaki artış 4 milyar dolara yaklaştı, dış borçlar 2.6 milyar dolara çıkmış, büyük çaptaki sermaye girişi TL'yi aşırı değerlendirirken ihracatı olumsuz, ithalatı olumlu olarak etkilemiştir. 1991'de meydana gelen Körfez Krizi, Türkiye'yi riskli bir ülke konumuna getirdi. Bu durumu gören yatırımcılar yatırımlarını çektiler ve bu durum yabancı sermayede azalmaya neden oldu. 2.6 milyar doları aşan sermaye çıkışı ekonomiyi durgunluğa soktu⁹².

Yaşanan bu krizin ülkemiz açısından sinyali 1990 yılında 2,6 milyar dolara ulaşan cari işlemler bilançosu açıkları olmuştur. Sermaye girişlerinin fazlaşması sonucu TL aşırı değerlendirilip ihracat oranlarının azalması ve ithalatın artması sonucu cari işlemler bilançosu açıkları daha da büyümüş ve devalüasyon beklentisiyle sermayenin rizikosuna artmıştır. Bunun nedeni sermaye girişlerinden ötürü kurun düşmemesi, ihracatı caydırıp ithalatı teşvik ettiği ölçüde cari işlemler bilançosunu sıçratan bir etken oluşturmıştır⁹³.

Artan sermaye girişlerinin en olumsuz etkisi ulusal paranın aşırı değerlendirilmesi olmuştur. Bu dönemde her ne kadar döviz üzerinde bir baskı uygulaması olmasa da serbest bir dalgalanmadan da söz etmek mümkün değildir. Yönlendirilen dalgalanma politikası çerçevesinde sermaye girişlerinin devamlılığı için nominal döviz kurunun, reel döviz kurunun altında kalması göz ardı edilmiştir⁹⁴. Bu durumun negatif bir sonucu olarak da dış ticaret açığında bir büyüme meydana gelmiştir.

⁹² KOÇ, Selçuk, "Türkiye'de Ekonomik Krizlerin Tarihi Bir Dökümü", Çerçeve Dergisi, Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği, Yıl:17, Sayı:50, Mart 2009, s. 54

⁹³ EKŞİ, H.İ., Finansal Krizlerin KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri ve Başarılı Başarısız KOBİ'lerin Kriz Dönemi Stratejileri, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta, 2007'den; Alıntıl原因, GAFUROĞLU, Şahin, Ekonomik Krizlerin Küçük ve Orta Ölçekli İletmeler Üzerindeki Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2007, s.40

⁹⁴ KARABULUT, s.127

Tablo 1.1: 1990-1995 Yılları Arası Sermaye Hareketlerindeki Değişmeler (Milyar Dolar)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Sermaye Hareketleri Milyar \$	4,0	-2,4	3,6	8,9	-4,2	4,5
Kısa Vadeli Sermaye Har.	3,0	-3,2	1,4	3,0	-5,2	3,6
Uzun Vadeli Sermaye Har.	-0,2	-0,8	-0,9	1,4	-0,8	-0,08
Portföy Yatırımları	0,5	0,6	2,4	3,9	1,2	0,2
Sabit Yatırımlar	0,7	0,8	0,8	0,6	0,5	0,8
GSMH Milyar \$	152	152	161	182	131	171
SHD/ GSMH %	2,6	-1,6	2,2	4,9	-3,2	2,6

Kaynak: DİE, (2003), 1923-2002 İstatistik Göstergeler, Ankara

1990 yılı ve 1995 yılları arasında ki sermaye hareketlerindeki değişmeyi gösteren Tablo:1.1'e bakacak olursak; sermaye giriş çıkışlarının inişli çıkışlı olduğunu görmekteyiz. Bu beş yıllık dönem içerisinde Körfez Savaşının yaşandığı 1991 yılında 2.4 milyar dolar sermaye çıkışının yaşandığı görülmektedir. Körfez krizi Türkiye'yi riskli bir ülke konumuna getirdiğinden dolayı yabancı yatırımcı, yatırımlarını geri çekmiştir. Bu duruma yaşanan 1991 finansal krizinin katkısı da büyüktür. Daha sonraki 1992 ve 1993 yıllarında sermaye girişleri 3.6 milyar dolar ve 8,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Fakat 1994 yılına geldiğimizde 4.2 milyar dolarlık bir sermaye çıkışının yaşandığı gözlemlenmektedir. Bu sermaye çıkışının nedeni ise Türkiye'nin o dönemde yaşıyor olduğu 1994 finansal krizidir.

1.5.2. Nisan 1994 Yılı Finansal Krizi

Türkiye'de küresel özellik taşıyan ilk finansal kriz 1994 yılında patlak vermiştir. Öyle ki Türkiye'nin 1994 yılında ufak bir Güneydoğu Asya krizini yaşadığı belirtilmektedir. Bu krizin oluşması sadece finansal yapıdan kaynaklanmış olmayıp, krize öncülük eden gelişmelerin ve reel sektördeki aksaklıkların da bu krizin oluşmasında önemli rolleri olmuştur⁹⁵.

⁹⁵ YILDIRIM, Zekeriya, "Türkiye Dünyanın Neresinde?", Açıkoturum, İktisat Dergisi, Sayı:380, Temmuz 1998, s.136,136-139'dan Alıntılan: KARAABA, İlker, Küreselleşme ve Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaşanan Ekonomik Krizlere Etkisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Haziran 2006, s. 101

1994 yılı krizi Türk mali sistemi ve bankacılık sektörünün 1994 yılına kadar yaşadığı en büyük kriz olarak bilinmektedir. Kambiyo mevzuatının serbestleşmesi ile 1994 yılında döviz gerek efektif gerekse banka hesabı olarak önemli bir yatırım seçeneği haline gelmiştir⁹⁶.

Dış sermaye hareketleri üzerinde ki bütün kontrol ve denetimler kaldırılmış; böylelikle Türk finans piyasaları kısa vadeli sıcak paranın spekülasyonuna açılmıştır. Bu yapı gereği ulusal piyasalarda Merkez bankasının döviz ve faiz kurunu birbirinden bağımsız biçimde politika aracı olarak kullanabilme olanağı sona ermiştir. Bu finansal yapı, ekonomiyi doğrudan doğruya yüksek faiz ve TL'yi yapay olarak değerli kılan bir döviz kuru kıskacında tutmuştur. Bu olgu karşısında Merkez Bankası para politikasını sürdürebileceği araçlar üzerindeki denetimini kaybederek döviz durumlarını kontrol eden bir “muhasabe kuruluşu” konumuna indirgenmiştir⁹⁷. 1990 sonrası dönemden, ekonomik krizin yaşandığı 1994’e değin spekülatif sermaye akışlarının Merkez Bankası’nın sterilizasyon politikasını kullanmasına, likiditeyi ortadan kaldırmasına yeterince izin verilmemiş ve yüksek miktardaki sermaye girişleri, kısa dönemli iç borçlanma yoluyla kamu harcamalarına kaynak olarak kullanılmıştır. Yine bu dönemde sermaye girişlerinin vadesini uzatacak ve spekülatif şişkinliği önleyecek kısa vadeli sermaye hareketlerinin vergilendirilmesi yoluna gidilmemiştir⁹⁸.

1994 yılında uygulamaya konulacak olan yeni sistemde bono ve tahvillerden sağlanılacak gelire yüzde 5 oranında gelir vergisi stopajı konması borçlanma piyasasını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu yüzden hükümet faizleri düşürmek ve vadeyi uzatmak için borçlanmayı reddettiğinden borçlanma genellikle MB kaynaklarından karşılanmıştır⁹⁹. 1993’de çıkarılan iki yasa ile birlikte hazinenin MB’

⁹⁶ KARACAN, Ali, İhsan, Bankacılık ve Kriz, Finans Dünyası Yayınları No:1 Tütünbank, 1996, s. 179

⁹⁷ YELDAN, Erinç, “Türkiye Ekonomisi:Krizin Yapısal Dayanakları”, Birikin Dergisi: Sayı:144, Nisan 2001, <<http://www.birikimdergisi.com/birikim/birikim.aspx?did=1&dsid=132>> (26.01.2010)

⁹⁸ YENTÜRK, Nurhan, Körlerin Yürüyüşü: Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler, İstanbul bilgi Üniversitesi Yayınları/Ekonomi Dizisi, 2003, s.115

⁹⁹ BAHÇECİ S. (1997), Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları : Seçilmiş Ülke Örnekleri ve 1994 Türkiye Deneyimi, D.P.T Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 1997, s. 8

den kullanabileceği avans miktarı arttırılmıştır. Merkez Bankası'nın faiz oranlarını düşürme gereği interbank faiz oranlarını yükseltmemiştir¹⁰⁰.

1994 yılı krizinde uluslararası sıcak paranın etkilerini görmek mümkündür. Türkiye'ye son on yılda giren sermaye miktarı yaklaşık olarak 32 milyar dolardır. Bu sermaye miktarının yaklaşık 14 milyar doları cari işlemlerin noksanında ve hata noksanlarının telafisinde kullanılmıştır. Geriye kalan 18 milyar dolar ise ödemeler dengesi dışındaki faaliyetlerin finanse edilmesi amacı ile kullanıldığı düşünülebilir. 18 milyar doların 7 milyar dolarını merkez bankası kendi borçlanması ile sağlamıştır. Buradan hareketle Türkiye'ye merkez bankasının borçlanması ve ödemeler dengesi finansmanı dışında 11 milyar dolar dışarıdan sermaye girişi gerçekleşmiştir. Türkiye'nin 1994 yılında krize girmesinde ki sebeplerden biride o günlerde hatta daha önceden başlayan spekülasyon ataklarıdır. Türkiye 1994'de, bu 11 milyar dolarlık sermaye girişinin elde edilmesine katkıda bulunan ve aşırı şekilde değerlendirilmiş olan Türk Lirasına yakalanmış ve bunun bedelini de ağır şekilde ödemiştir¹⁰¹.

Piyasada oluşan likidite fazlası devalüasyon beklentisi ile birlikte 1994 yılının başlarında dövize yönelmiştir. 1994 yılı resmi kur ile serbest kur arasındaki fark yüzde 23 seviyelerini geçmiştir. Bu gelişmeler üzerine 24 Ocak 1994'de TL yaklaşık olarak yüzde 14 oranında devalüe edilmiş ve bunu 1 Mart ve 17 Mart olmak üzere iki devalüasyon daha izlemiştir. Yapılan bu iki devalüasyonun ortak nedeni rezervlerin hızla eridiği yönündeki halkta oluşan inanış ve buna bağlı olarak milli paraya olan güvensizlik sonucu milli paradan kaçıştır. 17 Mart devalüasyonundan sonra güvenilir iki reyting kuruluşu Türkiye'nin kredi notunu düşürmüş, buda ekonomiyi olumsuz etkilemiştir¹⁰². Ocak-Nisan arasında değer kaybı nominal olarak yüzde 172'ye yükselmiştir. 1 Mart 1994 itibarı ile döviz rezervlerinde yarı yarıya bir düşüş yaşanmıştır. Enflasyon oranı TÜFE bazında yüzde 106'lara fırlamış, ayrıca TL bir

¹⁰⁰GÜLOĞLU, Bülent, ALTUNOĞLU, A., Ender, Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin ABD, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri, s.17 <<http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/finvekriz1.pdf>>, (27.01.2010),

¹⁰¹ YILDIRIM, Zekeriya, "Türkiye Dünyanın Neresinde ?", Açıkoturum İktisat Dergisi, Sayı:380, Temmuz 1998, s.139

¹⁰² İMREN, Arzu, AKMAN, Vedat, Türkiye'de ve Dünyada Enflasyon: Enflasyon Olgusuna Genel Bir Bakış, Era Yayıncılık, İstanbul, 1994, s. 91-92' den Alıntılan: KÜÇÜKAKSOY, İsmail, Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Ekonomik Kriz Etkisi: 1990-2004 Yılları Türkiye Uygulaması, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 195

gün içinde yüzde 39 oranında değer kaybetmiştir¹⁰³. Ekonomi yüzde 6 oranında küçülmüş, yatırımlar özel sektörde yüzde 9,6, kamu sektöründe yüzde 44,6 oranında gerilemiştir. Bu dönemde 5.127 milyon dolarlık kısa vadeli sermaye çıkışı gerçekleşmiştir¹⁰⁴.

1994 krizinden enflasyonu hızlı biçimde düşürmek, ihracatı arttırıp ithalatı azaltmak, dış borçları sınırlamak, kamu gelirlerini arttırıp kamu harcamalarını kısmak, tarım sosyal güvenlik ve özelleştirme alanlarında yenilikler yapmak amacı ile 5 Nisan kararları alınmıştır¹⁰⁵. 5 Nisan kararlarına göre;¹⁰⁶

- Program kapsamında kamu gelirlerinin arttırılması yönünde tedbirler alınırken, bu tedbirlerin yürürlüğe konulması hususunda taviz verilmemesi kararlaştırılmıştır.
- MB'nin kamu kurum ve kuruluşlarına verdiği kredilere sınırlamalar getirilmiş, Hazine'ye verilen kredilerde bu kapsama alınarak Hazine'ye verilen kredilere de sınırlamalar getirilmiştir.
- MB, para politikasını ekonomide ki fiyat, ücret ve döviz kuru için öngörülen hedeflere uyumlu bir şekilde yürütecek ve parasal büyüklükler kontrol altına alınacaktır.
- Sistemin dışına çıkan mevduat tasarruflarının tekrar mali sisteme aktarılması için banka mevduatlarına tam güvence verilmiştir.
- Kamu kurum ve kuruluşlarının özelleştirilmesi ile ilgili kurumsal düzenlemelerin biran önce yapılması ve 1994 yılı sonuna kadar KİT'lerin özelleştirilmesi öngörülmüştür.

5 Nisan kararları ile hükümet kısa vadeli çözümler getirmiştir. Kısa vadeli çözümlerle de anlık gelişme sağlanmış ileriye dönük ciddi önlemler alınamamıştır. İlerisi için çözüm getirilemediğinden biriken sorunlar 2000-2001 yıllarında ülke

¹⁰³ 2001 Para Politikası Hedefler ve Uygulama, 2001, <www.tcmb.gov.tr>, (30.01.2010)

¹⁰⁴ ASOMEDYA, Türkiye'de Bankacılık ve Finansal Krizleri", Mart 2001, s.47-48'den Alıntılan, PAMUK, Sedanur, "Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Ekonomik Etkileri ve Türkiye Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s.106

¹⁰⁵ GÜLOĞLU, vd., s. 18

¹⁰⁶ ARDIÇ, Hülya, "1994 ve 2001 Yılı Ekonomik Krizlerinin, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Bilançosunda Yarattığı Hareketlerin İncelenmesi", TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, Aralık 2004, s.154-155

ekonomisini ciddi bir şekilde sekteye uğratacak krizin yaşanmasına ortam hazırlamıştır. 1994 yılı sonu itibari ile tekrar eski politikalara dönmüş, bankalar açık pozisyona geçerek, kar elde etmeye tekrar başlamış, özel bankaların reel ekonomiye yeteri kadar destek olamaması sonucu reel ekonomi finansmanının bütün yükü kamu bankalarına bırakılarak rant ekonomisi sürdürülmüştür¹⁰⁷.

1994 krizinden sonra hükümet tarafından alınan önlemler kısa vadede toparlanma sağlamış olsa da 1999 yılı sonuna kadar enflasyon oranının tek haneli rakamlara düşürülmesi konusunda ciddi bir başarıya ulaşamamıştır. Hükümetin bu süreçte izlediği politikalardan biri; faizleri yüksek tutarak sermaye girişini hızlandırmak ve muhtemel sermaye çıkışlarının önüne geçmektir. Fakat bu politika yurt içinde borçlanmada hızlı bir artışa neden olmuş ve 1990'ların sonuna doğru büyük yıkımlara neden olmuştur. Krizden sonra izlenen ikinci politika ise bankaların mevduatlarının tam garanti altına alınması olmuştur. Ancak, bu yönde yapılan bankacılık düzenlemeleri ileri tarihte sektörü olumsuz olarak etkilemiştir¹⁰⁸.

1.5.3. Türkiye'nin 1998-1999 Yılları Krizleri

1997 yılının ortalarında başlayan Asya krizinin ortaya çıkış nedeni tüm ülkelerde aynı değildi. Fakat kriz bir kere başlayınca, bulaşıcılık etkisinden dolayı diğer bütün ülkeleri de etkisi altına aldı. Krizin ilk çıkış yeri Güneydoğu Asya bölgesiydi.

Asya krizinin en fazla etkilediği ülkelerden birisi de Rusya olmuştur. Geçiş ekonomisi sorunlarını henüz atlatamamış olan Rusya büyük çapta hammadde ihraç ettiği ülkelerde krizin yaşanması sonucunda bu ülkelerdeki talebin dibe vurması ve sermaye kaçıışı Rusya'yı iki türlü etkilemiştir. Rus ulusal parası bu gelişmelerin sonunda yüzde 40 oranında devalüe olurken bu olay Rusya'yı moratoryum ilan etmeye zorladı¹⁰⁹.

Güneydoğu Asya krizinin etkileri Türkiye'ye çok gecikmeli olarak yansımıştır. Türkiye ancak Güneydoğu Asya krizinden Ekim 1997'den sonra

¹⁰⁷ YAVAŞ, s.131

¹⁰⁸ YILMAZ, Kamil, AKÇAY, Cevdet, ALPER, Emre, Enflasyon ve Büyüme Dinamikleri, Gelişmekte olan Ülke Deneyimleri Işığında Türkiye Analizi, İstanbul TUSİAD Yayınları, Yayın No: 2002-12/341, Aralık 2002, s.28

¹⁰⁹ KAZGAN, s. 257

etkilenmeye başlamıştır¹¹⁰. Bu etkilenmenin sonucu olarak; Asya ülkeleri paralarında meydana gelen şiddetli devalüasyon sonucunda Türkiye'nin bu ülkelerle rekabet gücü otomatik olarak düşmüş oldu. Bunun yanı sıra bu bölgelere satılan bazı hammadde ve ara malların ihracatında azalmalar meydana geldi¹¹¹. Asya krizinden etkilenen ülkelerin Türkiye'nin ihracatında önemli bir paya sahip olmaması, bu ülkelerde meydana gelen talep daralması Türkiye'nin ihracatını önemli ölçüde etkilememiştir¹¹².

Bu dönemde; yıllık ortalama 2 milyar dolar civarında ihracat ve 5 milyar dolar civarında bavul ticareti yapılan Rusya, Türkiye açısından en önemli ihracat pazarlarından biri olarak görülmekteydi. Türkiye'nin yıllık 1,5 milyon dolara ulaştığı tahmin edilen turizm gelirleri de ihracat oranlarına eklendiğinde Türkiye'nin Rusya'dan elde ettiği döviz gelirleri yıllık 8-10 milyar dolar seviyesine ulaşmaktaydı. Rusya'dan elde edilen döviz girişi o dönemde elde edilen toplam döviz girişinin yaklaşık yüzde 13-15'i kadardır. Bu yüzden Rusya'da meydana gelen ekonomik krizin devamlılığı ve etkisini daha da arttırması durumunda Türkiye'nin döviz gelirlerini azaltmıştır¹¹³. Türkiye ekonomisi böylelikle bir girdi kalemini daha kaybetmiştir. Bu durum Türkiye ekonomisini 1998 yılında olumsuz olarak etkilemiştir.

Meydana gelen Asya ve Rusya krizlerinin etkileri Türkiye ekonomisinde ilk olarak İMKB'de yaşanmıştır. İMKB'de işlem gören hisse senetlerinin piyasa değerlerinin GSYİH' ya oranı yarı yarıya düşmüştür. İMKB 25 Ağustos 1998 tarihinde 3253 puandan 27 Ağustos 1998 tarihinde 2603 puana düşerek tarihinin en büyük düşüşlerinden birini yaşamıştır. Rusya'da meydana gelen kriz Türkiye'den 4.5 milyon dolarlık bir sermaye çıkışına neden olmuştur. Bu sermaye çıkışına bağlı olarak MB döviz rezervlerinde azalma meydana gelmiştir¹¹⁴. Asya ve Rusya krizlerinin olumsuz etkisi yalnızca finans piyasalara olmayıp, aynı zamanda reel

¹¹⁰ KARLUK, S., Rıdvan, TONUS, Özgür, ÇATALBAŞ, Nazım, Güneydoğu Asya ve Rusya Krizleri Karşısında Türkiye, s. 8, <<http://www.econturk.org/tonus.pdf>> (31.01.2010),

¹¹¹ KAZGAN, s. 257

¹¹² KARLUK, vd, s. 109

¹¹³ DPT-Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Rusya Krizi ve Türkiye Ekonomisine Muhtemel Etkileri, s. 14, <<http://ekutup.dpt.gov.tr/dunya/rusya.pdf>> (31.10.2010)

¹¹⁴ ALTUNOĞLU, vd, s. 22

sektöre de olumsuz etkileri olmuştur. Sanayi sektöründe üretim azalması görülmüş ayrıca imalat sanayi 1999 yılının ilk üç ayından itibaren durgunlaşarak gerilemeye başlamıştır. Özellikle tekstil sektöründe meydana gelen üretim azalması; Doğu Asya ülkeleri ve Rusya ekonomilerinde meydana gelen talep daralması sonucunda meydana gelmiştir. 1998 yılında Türkiye'nin toplam ihracatı 2.4 oranında artmış olmasına rağmen Asya ve Rusya ile olan ihracat oranları, Asya ile yüzde 45.7 Rusya ile yüzde 34.5 oranında azalmıştır¹¹⁵.

Türkiye 1999 yılının sonuna doğru ekonomik açıdan son derece kötü bir duruma girmiştir. Ekonomi yüzde 6 oranında küçülmüş enflasyon oranı (TEFE) yüzde 70'e ulaşmış, bütçe açıkları taşınmaz bir düzeye gelmiş, hazine faizlerinin yıllık ortalama bileşik oranı yüzde 100 oranını aşmıştır. Türkiye yaklaşık otuz yıldır iki haneli yüksek enflasyon yaşarken artık bu yapısını sürdürmez bir noktaya doğru hızla ilerlemeye yönelmiştir. Bundan sonraki aşama hiper enflasyon aşaması olarak görünecektir.¹¹⁶

Tüm olan bu olumsuz gelişmeler üzerine 17 Ağustos depreminin yaşanması 21 Aralık günü yeni bir ekonomik programın oluşturulmasını sağladı. Faizi yüksek vadesi kısa olan borç birikimi 1999 sonunda Hazine'yi iç borçlarını ödeyemez duruma getirmiş ve Aralık 1999'da hükümet IMF ile stand-by anlaşması imzalamıştır¹¹⁷.

1.5.4. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri

Türkiye'de 1990'lı yıllarda enflasyonu düşürme politikalarına rağmen enflasyon kronik olarak devam etmiş ve ekonomik büyüme oranlarında tutarsızlıklar gözlemlenmiştir. Meydana gelen yüksek miktarda bütçe açıklarının iç borçlanma yolu ile finanse edilmesi sonucunda reel faiz oranları artmış ve reel faiz oranlarının artması da iç borçlanma stokunu arttırmıştır. Seçimlerin yapılması gereken zamandan daha erken yapılması kararının oluşturduğu belirsizlik nedeni ile iç talepte olumsuzluklar meydana gelmiştir. Ayrıca bu dönemde meydana gelen Asya Krizi nedeni ile artan rekabet koşulları ve düşen ihracat gelirleri, arkasından Rusya

¹¹⁵ DOĞAN, s. 88

¹¹⁶ EĞİLMEZ, s. 74

¹¹⁷ KOÇ, s. 55

Krizinin patlak vermesi ihracatı daha da düşürmüştü, bu olumsuz durumda ülkenin büyüme oranlarında negatif bir tablo oluşmasına neden olmuştur. 1999 yılı sonlarına doğru Türkiye'nin içinde bulunduğu durum ekonomik açıdan çok kötü sonuçlar doğurabilecek bir görünüm içindedir¹¹⁸.

Türkiye'de yüksek enflasyon oranını aşağılara indirmek ve iç borç stokunu durdurmak amacı ile 1999 yılı sonlarına doğru IMF ve Dünya Bankası destekli ve döviz çapasını içeren bir istikrar programı başlatılmıştır. Bu program uygulanmaya başlandığında herhangi bir sorun çıkarmazken dokuz ay sonra 2000'nin Kasım ayında ciddi problemler çıkarmaya başladı ve böylece Kasım krizi yaşandı. Uygulanan istikrar programı ancak IMF' in yardım paketi ile ayakta kalabildi¹¹⁹. Bu istikrar programının kapsamına göre TL'nin değeri 1 ABD Dolar'ı ve 0,77 Euro'dan oluşan bir sepete bağlanarak döviz kuru nominal çapa olarak kullanılmıştır. Programa göre TL'nin sepete göre alacağı değer önceden açıklanmaktadır. TL'nin dolar ve euro karşısındaki değerinin önceden açıklanması ile iç borçlanma faizlerinin döviz çapasına uyum sağlaması yolu ile yabancı paranın reel faizinin yüksek kalması ve yükselen reel faizlerin sermaye girişini arttırması hedeflenmiştir. Program kapsamında diğer bir uygulama olarak da, MB'nin açık piyasa işlemleri ile oluşturacağı likiditenin net iç varlıklar çerçevesinde belirlenmesidir. Bu sayede MB'nin kamu kesimine açtığı kredilerin sınırlandırılması amaçlanmıştır. Net iç varlık uygulaması ile para arzının sermaye girişleri tarafından, faiz oranlarının ise piyasa tarafından belirlenmesi amaçlanmıştır. Böylelikle sermaye girişleri yükseldiğinde faiz oranları düşerek sermaye girişini azaltacak, sermaye girişleri azaldığında ise yükselen faiz oranları sermaye girişlerine gerekli ortam hazırlayacaktır¹²⁰.

Gelişmekte olan ülkelerde enflasyon oranını aşağı seviyelere çekebilmek için döviz kuru sabit tutulur. Döviz kurunun sabit tutulması ile yurt dışı fiyatlarının

¹¹⁸ KINAYTÜRK, Zuhale, "1990 Yılından Sonra Yaşanan Ekonomik Krizlerin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) Üzerindeki Etkileri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2006, s.56

¹¹⁹ AKYÜZ, Yılmaz BORATAV, Korkut, "Türkiye'de Finansal Krizin Oluşumu" İşletme Finans Dergisi, Yıl: 17, Sayı: 197, Ağustos, 2002, s. 22

¹²⁰ İMER, Evrim, Genel Kabul Gören Gözlemler Açısından Türkiye Ekonomisindeki Krizler ve Krizlerin Bulaşıcılığı Üzerine Bir Uygulama, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Piyasalar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, Eylül, 2003, s. 35

değişmediği varsayımı altında ithalat fiyatları da değişmemektedir. İthalat fiyatlarının değişmemesine bağlı olarak tüketici fiyat endekslerine giren bazı malların fiyatları artmadığı için enflasyon düşmeye başlar. Döviz kurunun sabit tutulması ile ilgili böyle bir stratejinin izlenmesi enflasyon oranlarını düşürmesine rağmen genellikle döviz krizleri ile son bulmaktadır. Sonuçta enflasyonun son bulması için kullanılan döviz kuru politikası bir araçtır. Döviz kuru politikası enflasyonu düşürmede çok etkili bir araç olmasına rağmen tek başına çok fazla etki gösterememektedir. Bu yüzden enflasyona müdahale ederken yalnızca döviz kuru politikası ile müdahale etmeyip aynı zamanda para ve maliye politikasıyla müdahale etmek gerekmektedir¹²¹.

Enflasyonun düşürülmesinin amaçlandığı 2000 yılı istikrar programı, döviz kurunun nominal çapa olarak kullanan para ve kur politikasını çok sayıda yapısal düzenleme ve sıkı maliye politikası ile destekleyen bir çerçeve oluşturmaktaydı¹²². Programın bu özellikleri ile işleyebilmesi için mali sektörün kırılabilirliğinin düşük ve sermaye hareketliliğinin olmaması gerekiyordu. Fakat bu durum devletin kamu harcamalarını finanse etme yöntemi ile çelişmiştir. Dolayısı ile program baştan itibaren aksaklıklar üzerine kurulmuştur. Tüm bu olumsuzluklara rağmen program 2000 yılının ilk yarısında olumlu makro ekonomik sonuçları ortaya koymuştur¹²³.

İstikrar programının uygulanmasına başlanmasından sonra ihracat Ocak-Temmuz 2000 döneminde yükselerek yüzde 5 oranında artış göstermiş ve 15.790 milyon dolara ulaşmıştır. İthalat ise yüzde 35,3 oranında artarak 29.800 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 1999 Ocak-Temmuz döneminde ise 6.987 milyon dolar olan dış ticaret açığı 2000 yılının aynı döneminde yüzde 100,5 artarak 14.010 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılının ilk altı ayı aylık ortalamalara göre aylık ihracat endeksi yüzde 18, ithalat miktar endeksi yüzde 38,1 artmış, ihracat fiyat endeksi yüzde 5.6 azalmış, ithalat fiyat endeksi ise yüzde 6.2 artmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı 1999 Temmuz ayında yüzde 62.3 olarak gerçekleşmiş 1999

¹²¹ DORNBUSH, Rudiger, Stanley, Fisher, Makroekonomi, Çev. AK, Salih, FÜSÜNOĞLU, Mahir, YILDIRIM, Erhan, YILDIRIM, Refia, Akademi Yayınları, İstanbul, Mart 1998, s. 168'den Alıntılan, KANSU, s. 79

¹²² CELASUN, s.14

¹²³ KARAÇOR, Zeynep, "Öğrenen Ekonomi Türkiye: Kasım 2000- Şubat 2001 Krizinin Öğrettikleri", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:16, 2006, s. 387

Ocak-Temmuz döneminde yüzde 68.3 seviyelerinden Temmuz 2000’de yüzde 48.3’e, 2000 Ocak-Temmuz döneminde ise yüzde 53’e gerilemiştir. Buna karşılık turizm gelirleri 1999 yılı ilk altı aylık dönemine kıyasla bu dönemde yüzde 50.3 oranında artarak 3.622 trilyon dolar seviyesine yükselmiştir. İşçi gelirleri ise yüzde 5.3 gerileyerek 2685 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir¹²⁴.

2000 yılı istikrar programı krizi önlemek amacı ile çok iyi düşünülmüş ve tutarlı bir program olmasına karşın, Türkiye programın şartlarını yerine getiremediğinden dolayı programda belirtilen hedeflere ulaşamamıştır. Kasım 2000’de piyasaların güven kaybetmesi sonucu yabancı sermayenin kaçması ile başlayan kriz ilk olarak Türk mali sisteminden bir anda 5.288 milyar dolar çıkmasına neden olacaktır. 2000 yılının Kasım ayına kadar +15.2 milyar dolar gözüken yabancılar net sermaye girişleri Kasım sonrasında çok büyük bir düşüşle 2001 boyunca -8,7 milyar dolara dönüşecek; yani Türk mali sistemi 2000 sonu ile 2001 arasında yabancılarca sağlanan toplam sermaye girişlerinde 23,9 milyar dolar düzeyinde bir yön değiştirme ile karşı karşıya kalmıştır¹²⁵.

Uygulamaya konan istikrar programında şüphesiz en önemli konulardan biri de, riskli olduğu bilinen bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılmasıydı. Ancak bankacılık sektörünün yeniden yapılandırma girişimlerinde bulunulmasına rağmen Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesine yeni bankaların eklenmesi batık banka sayısının yükseldiği ve sistemin sanıldığından da zor durumda olduğunu gösterdi. Ayrıca bankacılık sektöründe en azından döviz ve vade uyumsuzluklarını denetlemek amacı ile konan kuralların da uygulanamadığı anlaşılmıştır. İstikrar programının tam uygulanamaması ve bankaların gereken tedbirleri almaması sonucunda özelleştirilmiş olan Etibank, batma durumuna geldiğinden 2000 Ekim ayı sonunda TMSF bünyesine alındı. Etibank’ın batma noktasına gelmiş olduğunun öğrenilmesi başka bir bankanın Demirbank’ın zor durumdaki bankalar listesine girmesine neden oldu¹²⁶.

¹²⁴ EROĞLU, Ömer, ALBENİ, Mesut, Küreselleşme- Ekonomik Kriz ve Türkiye, Isparta Bilim Kitapevi Yayınları, 2002, s. 205-206

¹²⁵ YELDAN, s. 2-4

¹²⁶ UYGUR, Ercan, Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri, Türkiye Ekonomi Krurumu Tartışma Metni, İkinci Genişletilmiş Taslak, Nisan 2001, s. 14-16

2000 yılının yaklaşık dörtte üçü Türkiye açısından olumlu sayılabilecek biçimde geçmiştir. Fakat Türkiye, Kasım ve Aralık ayının belirli bir kısmında ani bir iç ekonomi krizi ile karşılaşmıştır. Ekonomik iç krizle karşılaşmamızın nedeni olarak da enflasyonu aşağıya çekme çabalarına bazı kesimlerin gösterdiği tepki olmuştur. Bu tür gelişmeler nedeni ile 2000 yılı sıkıntılı olarak atlatılmıştır. Fakat meydana gelen bu sıkıntılı olaylara rağmen enflasyonun aşağı çekilmesi amacına ulaşılmış, enflasyon geçen 15 yıl içinde ilk defa yüzde 40 seviyelerinin altına inmiştir¹²⁷.

Türkiye 2000 Kasım ayında dövize yönelen yoğun spekülasyon saldırıyı çok yüksek faiz ile önemli döviz rezervi kayıplarıyla ve en önemlisi 7,5 milyar dolar büyüklüğündeki ek IMF kredisi ile geri püskürtebilmiş ve döviz kuru çizelgesini yüksek bir maliyetle savunabilmişti. Ancak daha sonra olabilecek benzer saldırıya karşı savunma gücü büyük ölçüde azalmıştı. Kasım krizi aşıldı derken tam üç ay sonra Şubat 2001’de Başbakan ile Cumhurbaşkanı arasındaki tartışma ikinci bir spekülasyon saldırıyı başlattı ve bu kez döviz krizi başlamış oldu¹²⁸.

Kasım 2000’de ortaya çıkan likidite problemi ilk olarak devlet iç borçlanma piyasasında ortaya çıkmıştır. Fakat daha sonra bu kriz biçim değiştirerek bir bankada başlayan likidite sorunu daha sonra aniden döviz krizine dönme eğilimi göstermiştir. Merkez bankasının piyasaya hemen müdahale etmemesi nedeniyle finansman maliyetlerinin yükselmesi krizi bankacılık krizine dönüştürmüştür¹²⁹.

Ocak 2001’de gecelik faizlerin İnterbank piyasasında ortalama yüzde 42,2’ye düşmesi ve dış kredilerin kesilmesi, Şubat ayında Türkiye’de büyük boyutlarda sermaye kaçışına sebep olmuştur. Meydana gelen sermaye kaçışı sebebi ile Kasım krizinde IMF desteği ile tutulabilen dolar kurunu tutmak artık imkânsızlaştı. Şubat ayında CİB açığı 100 milyon doların altına inmişti; ne var ki, portföy yatırımları net 2,5 milyar dolarlık çıkış, toplam sermaye hareketleri 2,7 milyar dolarlık çıkış gösteriyordu; yani bir ay içinde 6,5 milyar dolar çıkış oluyordu. Şubat ayında İnterbank piyasasında gecelik ortalama faiz yüzde 436, kriz sırasında en yüksek yüzde 4019 kaddı; buna rağmen MB’nin uluslararası rezervleri Ocak başından

¹²⁷ TURAN, Zübeyir, “Türkiye Ekonomisinde Kasım 2000- Şubat 2001 Krizleri, Tühis- İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 5, s. 6

¹²⁸ UYGUR, s. 22

¹²⁹ ÖZATAY, Fatih, SAK, Güven, “ Finansal Krizler Çağındayız”, Radikal Gazetesi, 19 Mart 2001, s. 8

Mart başına 3,5 milyar dolar azalmıştı. Halk da dolara yatırım yapmaya devam ediyordu. Bu arada da TL/Dolar paritesi hızla artıyordu. 2001 Ocak ayında 678,7 bin iken, Şubat ayında 905,5 bine, Mart ayında da 1,1 milyon TL'ye tırmanıyordu. İMKB 100 endeksi ise Ocak'taki 10.685 seviyesinden 8023'e inmiştir. Yani mali piyasalar tam anlamı ile çöküşe geçmişti. TMSF tarafından el konulan banka sayısı da artmaya devam ediyordu¹³⁰. Yaşanan krizlerin ardından Türkiye'de birçok banka TMSF bünyesine alınmıştır. TMSF devir işlemleri 1997 yılında Türk Ticaret Bankası ile başlamıştır. TMSF kapsamında olan banka sayısı 1998 yılı sonunda 2 iken, bunlara 1999 yılı sonunda bankacılık sistemindeki beş tane daha banka eklenmiştir. 2000 yılında TMSF'ye devredilen banka sayısı 11 olurken 2001 yılı sonunda bu sayı 16'ya yükselmiştir¹³¹.

Dövizle yapılan spekülasyon saldırılarına dayanamayan Merkez Bankası, 22 Şubat 2001'de Türk Lirasını yabancı para birimleri karşısında dalgalanmaya bırakarak dalgalı kur politikasını izlemeye başlamıştır. Şubat 2001 yılında başlayan kriz, TL'nin yaklaşık yüzde 90 değer kaybetmesine neden olmuş buda doğal olarak TMSF bünyesindeki bankaların değerini oldukça düşürmüştür. Böylece devalüasyon fondaki bankaların satışını kolaylaştırmış, fakat bunların Türkiye ekonomisine olan maliyetleri önemli oranlarda artmıştır¹³².

Mali krizin etkilerinden birisi olan reel sektörü etkileme özelliği bu krizde de meydana gelmiştir. Mali kesimde başlayan bu krizin oluşturduğu sarsıntı kısa sürede reel kesimi de derinden etkilemeye başladı. Piyasada meydana gelen faiz dalgalanmaları talep canlılığını birden bire kesiverdi. Talepte meydana gelen bu ani kısılma reel kesimin satışlarının daralmasına ve dolayısıyla stoklarının hızla yükselmeye başlamasına yol açtı¹³³.

Talepte meydana gelen daralma nedeni ile ticaret hacminde meydana gelen azalışlar şirketlerin tatil edilmesi ya da tamamen kapatılmasını gündeme getirmiştir.

¹³⁰ KAZGAN, s.268-269

¹³¹ ÜSTÜN, Özgür, Bankacılık Krizleri ve Türk Bankacılık Sistemi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler, Kocaeli, 2007, s. 127

¹³² YILDIRIM, Oğuz, "Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Finansal Krizler (1980-2002), Nedenleri Sonuçları ve Ekonomik Etkileri, s.13, <http://sites.google.com/site/paribustr/o_yildirim6.doc?attredirects=0> (05.02.2010)

¹³³ EĞİLMEZ, s.78

Türkiye’de faaliyet gösteren firmaların bu dönemde tasarruf tedbirleri almaları sonucunda işsizlikte artmaya başlamıştır. Yapılan istatistiklere göre 2000 ile 2001 yılları arasında yaklaşık 650 bin kişi işini kaybetmiş, işsiz sayısı 1 milyon 960 bine yükselmiştir¹³⁴.

Krizin diğer bir etkisi de imalat sanayisine olmuştur. Kriz ile birlikte imalat sanayisinin ortalama üretim verimliliği 1980 yılının verimlilik düzeyi seviyelerine gerilemiştir. Kamu kesiminde meydana gelen verimlilik düşüşü özel kesim verimlilik düşüşüne göre daha fazla olmuştur¹³⁵.

2001 Krizinde reel ekonomide meydana gelen arz ve talep yönlü olumsuzluklar, reel ekonominin önemli ölçüde daralmasına sebep olmuştur. Mali krizin reel ekonomiyi de derinden etkilemesi sonucunda krizden çıkmanın hızlı ve kolay olmayacağı görüşü yaygınlık kazandı. Tüm bu olumsuz gidişi engellemek ve krizden daha hızlı ve kolay çıkabilmek amacı ile Mayıs 2001’de IMF Stan-By düzenlemesi ve dünya bankası kredileri ile desteklenen “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” düzenlenmiştir. Bu program üretimde oluşan olumsuzlukları ve daralmayı engelleyememesine rağmen krizin denetim altına alınmasında etkili olmuştur. Tüm olumsuz yönlerine ve güçlüklerine rağmen, serbest dalgalı kur rejimi piyasalarda aniden ortaya çıkabilecek bir paniklemin para krizlerine dönüşmesini önleyebilecek bir sistemdir¹³⁶.

Program, döviz kuru rejiminin terk edilmesi sonucunda oluşan güvensizliğin ve istikrarsızlığın kaldırılmasını, mali sektörün yapılandırılmasını, bankacılık sektörü ile ilgili reformlara öncelik verilmesini ekonomide rekabeti ve ekonomik etkinliği artıracak yapısal reformların yapılmasını, enflasyonla mücadeleyi, gelir dağılımında bozukluğun giderilmesi ve sürdürülebilir büyümeyi amaçlamaktaydı. Bu program makro ekonomik denge sorunlarına ilişkin önerilen çözümlerin kısa vadeli ve günü kurtarmaya yönelik olduğu için eleştirilmiştir. Program çerçevesinde oluşturulan

¹³⁴ GÜNAY, Gürol, Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaşanan Krizlere Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 101

¹³⁵ SARAÇOĞLU, Bedriye, SUIÇMEZ, Halil, Türkiye İmalat Sanayisinde Verimlilik, Teknolojik Gelişme Yapısal Özellikler ve 2001 Krizi Sonrası Reel Değişimler (1980-2005) Verimlilik Raporu 2006, Milli Prodüktivite Merkezi, Ankara, 2006, s. 2, <www.tek.org.tr/dosyalar/SARACOGLU-SUICMEZ.doc> (06.02.2010)

¹³⁶ CELASUN, s. 17

politikalar, yurt içi talebin daraltılması ve ihracatın artırılması amacındadır¹³⁷. Güçlü ekonomiye geçiş programının uygulanmaya başlanmasından sonra az da olsa krizin etkilerinde azalmalar görülmüştür. Ancak, temmuz ayı başında yaşanan bazı yurt içi ve yurt dışı sorunların programda aksamalara neden olması, faiz oranlarının ve döviz kurlarının yükselmesi sonucunda hükümet programda revizyona gitme ihtiyacını duymuştur¹³⁸.

1.5.5. Küresel Finansal Kriz (Mortgage Krizi)

1.5.5.1. ABD Mortgage Piyasası

1970'lerden bu yana konut almak isteyenlere verilen ipotek kredilerinin, devletin öncülüğünde kurulmuş olan yetkili bir kurumun kontrolündeki kredi havuzlarında toplanması ve toplanan kredilerin menkul kıymetleştirilmesi yolu ile konut sahibi olmak isteyenlere finansman sağlanması konut finansmanı alanında kazanılmış en güzel gelişmelerden biri olarak kabul edilmektedir. Ayrıca meydana getirilen yeni kredi çeşitleri sayesinde yüksek enflasyon sonucu oluşan problemler giderilerek, borç sağlanan kesimin yanı sıra borç veren kesimde genişletilmiş ve bazı atıl kurumsal yatırımcıların piyasaya girişi sağlanmıştır¹³⁹. Atıl kurumsal yatırımcıların piyasaya girişini hedefleyen bu sistem ABD' de mortgage piyasası olarak bilinmektedir.

Mortgage sistemi ABD'de eskilerden beri uygulanan bir sistem olup, bu sistem ile konut sahibi olmak isteyen kişilere 20-30 yıla kadar uzayan vadelerle ev sahibi olma imkânı sunan ev kredisi sistemidir. Bu sistemde ev sahibi olmak isteyenlerin almış oldukları krediler geri ödenirken sabit ya da değişken faizli olarak geri ödeniyordu. Subprime mortgage piyasasında, krediler verilirken kredi almak için gerekli şartları sağlayamayan kişilere de yüksek faizlerle kredi kullandırılıyordu. Yüksek faiz karşılığında bu kişiler sisteme dahil edilerek büyük bir riskin altına giriliyordu¹⁴⁰.

¹³⁷ KINAYTÜRK, s. 65,66

¹³⁸ YÜKSEL, Öznur, MURAT, Güven, "Şubat Krizinin KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri ve Çözüm Önerileri", Ocak 2002, s. 11, <http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/bildiri_09.pdf> (08.02.2010)

¹³⁹ BERBEROĞLU, Gökşin Murat, TEKER, Suat, "Konut Finansmanı ve Türkiye'ye Uygun Bir Model Önerisi", İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, Aralık 2005, s.59, 58-68

¹⁴⁰ URHAN, Nihal, "Piyasaların Mortgage Krizi", Borsa Yatırımcıları Derneği Dergisi, Ocak 2008, s. 16

Mortgage piyasası yaklaşık 10 trilyon dolara ulaşan büyüklüğü ile dünyanın en büyük piyasası olarak değerlendirilmekteydi. ABD’ de yüksek riskli mortgage piyasasının mortgage piyasası içinde ki büyüklüğü ise 1,4 trilyon dolardır. Yani subprime mortgage sektörünün tüm mortgage sektörünün içinde ki payı yaklaşık olarak yüzde 15 olarak bilinmekteydi. Sorunun yaşandığı subprime mortgage’ların sorunsuz mortgage’ların içinde ki oranı ise yüzde 20, tüm mortgage büyüklüğü açısından değerlendirme yapıldığında, bu oran yüzde 2,8’lere ulaşmaktadır¹⁴¹.

Mortgage sisteminde; birinci kademede, küçük bankalar ve konut kredisi vermek üzere kurulmuş finans kuruluşları yer almaktadır. Kredi talebinde bulunanlar ilk olarak küçük banka ve finans kuruluşlarına başvurmakta, bu kuruluşlarda kredi verebilmek için konutun değerini tespit edip konutun değerine göre faiz ve vade belirlenmekte ve belirlenen değere göre konut ipotek edilerek konut kredisi verilmektedir. Birinci kademede ki küçük banka ve finans kuruluşları sistemin en önemli oyuncularını olarak görmektedir. Çünkü 100 dolarlık bir konuta 300-500 dolarlık bir değer biçip, ayrıca karşılığı olmayan kredilerde verebilmektedirler. İkinci kademede ise konut kredisi finansman kuruluşları yer almaktadır (Fannie Mae ve Freddie Mac gibi). Devlet konut kredisi kullanımını daha da kolaylaştırabilmek için bu kuruluşları desteklemektedir. Yıllık yüzde 7 faizle konut kredisi veren birinci kademede ki küçük bankalar elindeki ipotek belgelerini paketleyip büyük finans kuruluşlarına veriyor. Örneğin yüzde 6 faiz karşılığında bu belgeleri finansman kuruluşuna satabiliyor. Burada dikkat edilmesi gereken konutun değerini yanlış ya da doğru olarak belirleyen ya da krediyi yanlış veya doğru belirleyen ilk kademede ki banka, ipotek belgelerini büyük finans kuruluşlarına devrederek işin içinden çıkmış oluyor. Bu safhadan sonra sorumluluk ve risk finansman kuruluşunun üzerine yüklenmiş oluyor. Üçüncü ve son kademede ise konut kredisi finansman kuruluşu ipotekli konut kredileri stokunu karşılık göstererek yüzde 5 faiz ile tahvil çıkarıyor. ABD ve ABD dışındaki diğer bütün bankalar da bu tahvilleri kapışarak alıyor¹⁴².

Türkiye’de “kira öder gibi ev sahibi olma sistemi” olarak adlandırılan mortgage; uzun vadeli konut kredilerinin finansal tekniklerle desteklenmiş türüdür.

¹⁴¹ APAK, Sudi, AYTAÇ, Ayhan, Küresel Krizler Kronolojik Değerlendirme ve Analiz, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 2009, s. 212

¹⁴² Mortgage Krizi ve Türkiye Ekonomisine Etkileri, <http://www.sedefed.org/_default.aspx?pid=57574&nid=49682> (10.02.2010)

Mortgage sistemi, mali kurumların mortgage kredilerini vermeleri ve bu kredileri menkul kıymetleştirerek mali kısa sürede nakde çevirmesi şeklinde işlemektedir. ABD’de mortgage sistemine benzer şekilde konut kredisini veren kurumlar, kişi veya kurumlara vermiş oldukları borcu üzerlerinde tutmayarak hızlı bir şekilde vermiş oldukları kredileri ikincil piyasalarda satıp nakit pozisyonuna dönmüşlerdir. Bu sistemin en önemli faydası mali kurumların vermiş oldukları krediyi yani borcu hızlı bir şekilde nakde dönüştürerek kredi aktarım maliyetini düşürmeleri ve maliyetleri düşen mali kuruluşların daha düşük faiz ile kredi verebilme imkânına kavuşmasıdır¹⁴³.

1.5.5.2. Küresel Krizin Başlangıcı ve Gelişimi

Dünya, 2006 yılından itibaren ABD’de meydana gelen cari işlemler ve bütçe açığının nasıl kapanacağı hususunda tedirginlikler yaşamaktaydı. ABD’nin bu açıkları kapatırken sorun yaşaması sonucunda dünyayı büyük bir krize sokabileceği görüşüne inanlar bir küresel krizin olabileceğini tahmin edebiliyorlardı. Amerika’nın söz konusu açıkları faiz oranlarını arttırarak kapatması sonucunda ABD’deki gelir seviyesi düşük halkın, almış olduğu konut kredisi ödemelerini zamanında yapması güçleşiyordu. Bu olaylara birde neredeyse hiç denetim yapılmayan finans kuruluşlarının çok yüksek borçluluğa dayalı abartılı şekilde kazanç sağlama hırsı eklenince 2000’li yılların başından itibaren şişmeye başlayan balon patlamış oldu¹⁴⁴.

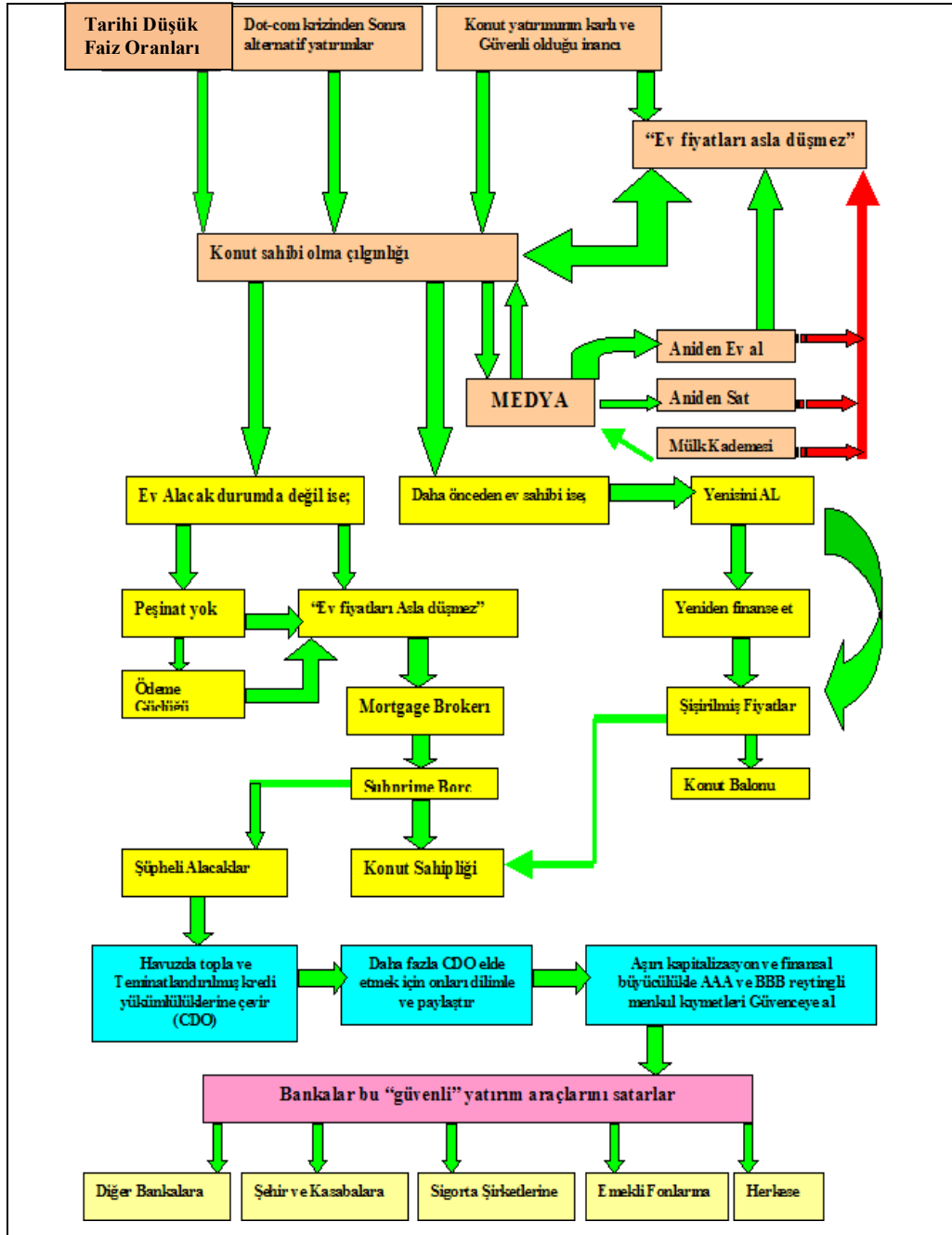
Yeni yüzyılın ilk yıllarında ABD’de dijital balon patladığında ekonominin ilerlemeye devam etmesi ve baskının önlenmesi amacıyla emlak yatırımlarına önem verilmiştir¹⁴⁵. Bu yüzden Amerika’da subprime mortgage piyasasının oluşumunda 2001 yılında ABD’de patlayan internet balonun etkilerini görmek mümkündür. İnternet balonunun ardında bıraktıkları; büyük kayıplar yaşayan ve iflas eden teknoloji şirketleri, bu şirketlere yatırım yapan ve sonuçta zarar eden pek çok yatırımcı Mery Lynch gibi şirketlerin ödemek zorunda kaldığı yüksek tazminatlar ve büyük düşüşler gösteren borsalar oldu. Yaşanan kriz ortamından çıkışı sağlamak için

¹⁴³ SÖNMEZ, Cahit, “Küresel Krizin Çıkış Kaynağı: Mortgage Kredileri”, Ed. UZUNOĞLU, Sadi, Güncel Ekonomik Sorunlar: Global Kriz, Literatür Yayınları, Birinci Basım, Nisan 2009, s. 79,80 79-95

¹⁴⁴ BURAK, Önay, “Küresel Kriz ve Türkiye’nin Krizi”, Tes-İş Dergisi, Mart 2009, s. 86, 86-93

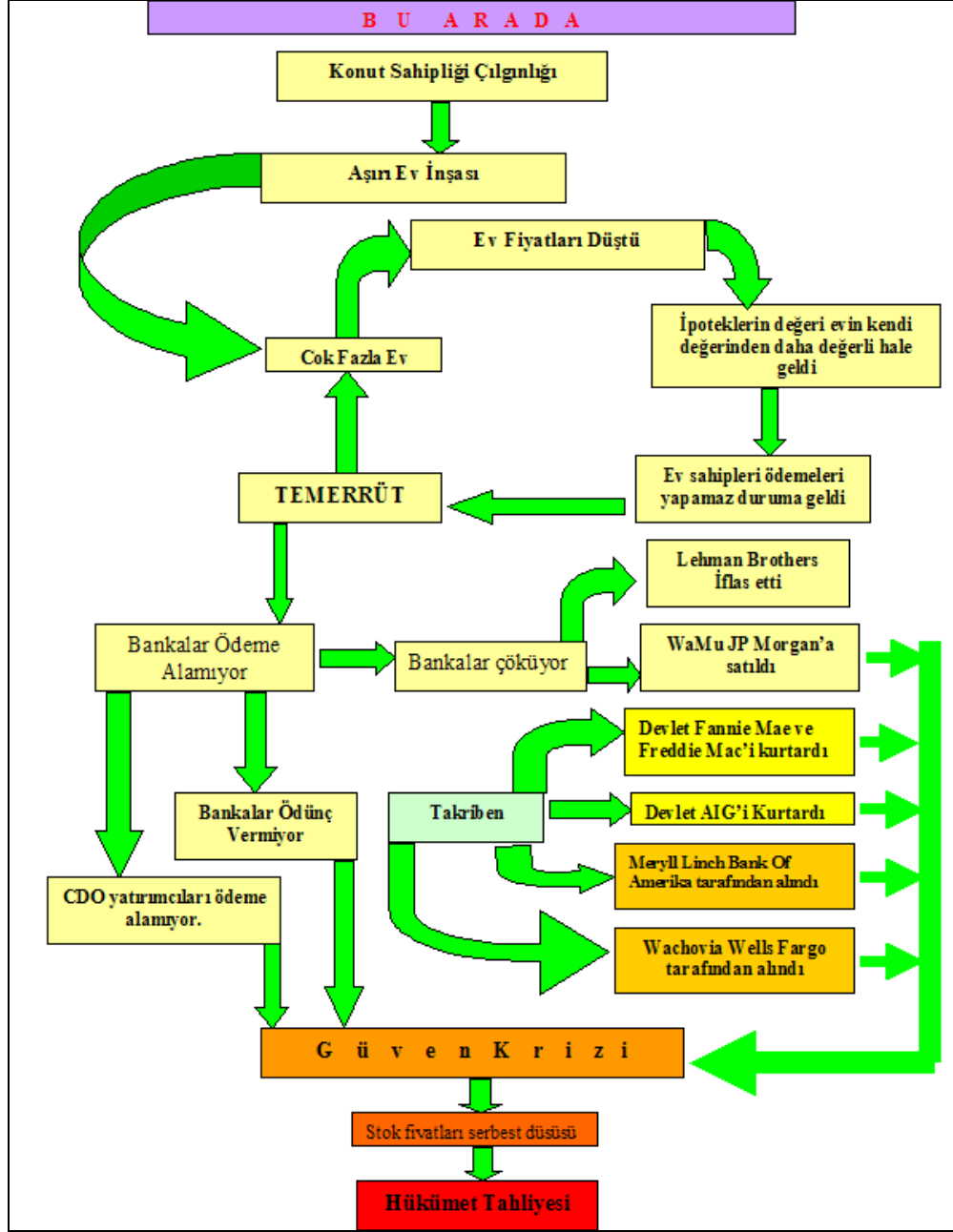
¹⁴⁵ SLOVAJ, Zizek, Önce Trajedi Sonra Komedi Ya da 2008 Finansal Krizi, Çeviren: ÖZNUR, Mehmet, Encore Yayınları, Birinci Basım, Ocak 2009, s. 26

ise FED faizlere müdahale etti¹⁴⁶. 2003 Haziran ayında faiz oranlarını 45 yılın en düşük oranları olan yüzde 1'e kadar indirdi ve bu oran bir yıl sabit kaldı. Bu durum gayrimenkul balonunun şişmesine sebep oldu. ABD'de yüz binlerce insana konut sahibi olabilmek fırsatı verilmiş oldu¹⁴⁷.

¹⁴⁶ URHAN, s. 16

¹⁴⁷ SÖNMEZ, Mustafa, Yüz Soruda Küresel Kriz ve Türkiye, Alan Yayıncılık, Birinci Baskı, Nisan 2009, s. 25

Şekil 1.2: Krizin Görsel Haritası

Kaynak: www.wallstats.com

Kredi kuruluşları, kredi geçmişi uygun olmasa bile tüketicilere kredi vererek karlarını daha da arttırma yoluna gittiler. Yüksek faizli krediler ile piyasaya giren tüketiciler gayrimenkul fiyatlarının artmasını da beraberlerinde getirmiş oldular¹⁴⁸.

Yaşanılan ekonomik daralmalar ve zorluklar ABD kaynaklı olarak meydana gelmektedir. ABD’ de başlayıp tüm dünyayı etkisi altına alan küresel krizin oluşmasında ki en esaslı kaynaklardan biriside Amerika’da konut fiyatlarının düşmesidir. Mortgage piyasasında meydana gelen çöküş ve geliştirilmeye çalışılan türev ürünlerinin eksik yönleri Amerika’da konut sektöründe daraltıcı bir etki yaparken, dünya ekonomisi de ABD’de meydana gelen ekonomik daralmadan olumsuz şekilde etkilenmiştir¹⁴⁹.

2006 yılı başlarından itibaren konut fiyatlarının hızla düşmesi ile kriz ilk olarak ABD’de bulunan büyük yatırım bankaları, bu yatırım bankalarının tahvillettirdikleri kâğıtları sigortalayan büyük sigorta şirketleri ve bu şirketlere en üst derecede güven gösteren “rating” kurumlarının 2006 yılı sonunda birlikte karıştığı bir zincirde patlak vermiştir. “Toksik maddeler” denen bu tahvillere piyasalarda yatırım yapan yatırımcı, ABD’deki yatırım bankaları ve sigorta şirketlerindeki mali sarsıntıyı izleyerek, finansal krizin etkilerini ilk hissedenenler olmuşlardır. Bankalar bazında yatırımcılığı düşündüğümüzde; İngiltere ve İsviçre gibi Avrupa’da yatırım bankacılığı bulunan ve bu ABD’li tahvillere yatırım yapan bankalar, finansal krizin ilk sirayet alanını oluşturmuşlardır. Yani küresel finansal kriz ilk aşamada “toksik maddeler” yoluyla yayılmıştır¹⁵⁰.

ABD’de konut kredisi alan kişilerin sorumlulukları almış oldukları konut kredisi ile sınırlı tutulmaktadır. Diğer bir ifade ile konut kredisini alan kişinin herhangi bir nedenle konut kredisini ödeyememesi durumunda krediyi veren bankalar ya da aracı kurumlar yalnızca konutlara el koyabilmekte, kişilerin diğer mal varlıklarına haciz işlemi yapamamaktadırlar. Bankalara teslim edilen konutlardaki

¹⁴⁸ URHAN, s. 16

¹⁴⁹ RUDE, Christopher, The Global Financial Crisis: What Needs To Be Done?, Friedrich Ebert Stiftung Briefing Paper, November, 2008, s. 3, < <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/usa/05869-20081126.pdf> > (14.02.2010)

¹⁵⁰ 2008 Küresel Krizi ve Türkiye, s.1 , <<http://www.tek.org.tr/dosyalar/calistay2009/2008.Kuresel.Krizi.ve.Turkiye.pdf>>, (10.02.2010)

artış menkul kıymetlendirme süreci nedeni ile tüm küresel oyuncuları da etkilemiştir¹⁵¹.

Amerika'nın dışındaki ülkelerde de Amerika'nın konut piyasaları ile benzer yapıdaki piyasalar bulunduğundan 2008 Finansal krizi, tarihin en büyük kaldıraçlanmış varlık ve kredi balonundan kaynaklanmıştır. Bunun yanı sıra pek çok ülkede finansal kurumlarla birlikte özel kamu kesiminin bazı segmentleri aşırı borçlanmışlar dolayısıyla da eş zamanlı olarak konut, mal piyasası, hisse senedi, kredi, ipotek, özel sermaye ve risk değerlendirme balonları patlamıştır¹⁵².

Krizi oluşturan öğelerin karmaşıklığını ve krizin şiddetini ipotekli konut kredilerinin çevresinde meydana gelen fon akımlarında aramak gerekmektedir. Konuta olan talebin yüksek olması nedeni ile konut kredilerinin fazlası ile genişlediği bir ortamda konut fiyatları endeksinin artış eğilimini koruması ile ipotek bedelleri kredi değerlerini aşabilmiştir. Bunun olağan sonucu olarak ipotekli ikincil krediler ve diğer tüketici kredileri süreklilik arz edecek şekilde artmıştır¹⁵³. Tüm bu olumsuz olaylar karşısında 2008 yılı ikinci yarısında, krizin etkilerini hafifletmek amacıyla sanayileşmiş ülkeler para politikalarını hızla gevşetmişler, ekonomilerini canlandırmak amacıyla ekonomi kalkındırma paketlerini devreye sokmuşlardır. Yapılan müdahalelere rağmen dünya genelinde 2008 yılı son çeyreğinde ve 2009 yılı çeyreğinde, özellikle imalat sanayi, üretim ve dış ticaret büyük ölçüde gerilemiş, istihdam daralmış ve temel mal fiyatları hızla düşmüştür¹⁵⁴.

Kriz öncelikli olarak subprime mortgage piyasasında başlamış olup mali kuruluşların sorunlu aktiflerinden ve kaldıraçlarından etkilenerek kredi alanına ve oradan da finans kuruluşlarına yayılmıştır. Bu yayılma sonucunda Amerikan finans

¹⁵¹ T.C. Şikago, Başkonsoloslugu, Ticaret, Ateşeliği, s. 9

¹⁵² ROUBİNİ, Nouriel, "Financial Crises, Financial Stability, and Reform Supervision and Regulation of Financial System in World of Globalization" The Financial Development Report, World Economic Forum, 2008, s. 33

¹⁵³ TEPAV, 2007-2008 Küresel Finans Krizi ve Türkiye: Etkiler ve Öneriler, Küresel Kriz Çalışma Grubu Yayınları, No: 842, 2008, s. 2

¹⁵⁴ YÜKSELER, Zafer, Türkiye'de Kriz Dönemlerinde Ekonomik Gelişmeler ve Ödemeler Dengesi Uyumu, T.C.M.B., Temmuz 2009, s. 8, < <http://www.tcmb.gov.tr/> > (10.02.2010)

sektöründe Büyük Buhran ile karşılaştırılabilecek büyük ve halen daha etkilerinin görülebildiği olumsuzluklar yaşanmıştır.¹⁵⁵

1.5.5.3.Küresel Finansal Krizin Nedenleri

Yetersiz finans düzenlemeleri, dengesiz tüketici kredisi büyümesini ve gevşek risk değerlendirme sürecini teşvik eden, bilanço dışı taahhütlerin genişlemesine göz yuman, riski yaymak amacıyla uluslararası türev piyasasının kontrolsüz büyümesine izin verdiği ve tüketicilerin kazandıkları gelirlerden daha fazla harcamasını özendirdiği için kriz için gerekli olan ortamı hızlandırmıştır. Yetersiz finansal düzenlemelerin sağladığı esneklikle, düşük faiz hadleri, hızla yükselen konut fiyatları ve konut satın almayı teşvik eden vergi politikaları gibi nedenlerle cesaret bulan konut kredisi şirketleri yeterli kredibilitesi olmayan kişilere, konut fiyatlarının daha da yükseleceği; böylelikle konut sahibi olanların almış oldukları krediyi finanse etmekte zorlanmayacakları varsayımıyla; kredi kuruluşları konut kredisi için başvuran kişilere ön ödemesiz konut kredisi vermeye başlamışlardır. Konut sahibi olmanın bu kadar cazip hale gelmesi sonucunda, son 10 yılda ABD’de konut sahibi olanların sayısını düzenli olarak arttırmıştır. Fakat 1996 ve 2006 yılları arasında iki kat yükselmiş olan konut fiyatlarındaki artışın 2006 yılı başından itibaren hızla düşmeye başlaması 1930 büyük buhranından sonra en derin finansal krize neden olan süreci başlatmıştır¹⁵⁶.

Dünyadaki dolar rezervi son 15 yılda yaklaşık 30 kat artmıştır. Dünyadaki dolar rezervinin 30 kat artmasına karşın ABD ekonomisinde yatırımlar 1994-2005 döneminde milli gelirin yüzde 19’u seviyelerinde hemen hemen aynı kalırken söz konusu dönemde tasarruflar ise yüzde 17 seviyesinden yüzde 14,3 seviyesine düşmüştür. Diğer bir ifade ile ABD yatırımlarını kısmamış aynı zamanda daha fazla para harcamış ve daha az tasarruf yapmıştır. ABD ekonomisinin son 10 yılına bakıldığında borçlanma oranlarının had safhada olduğu gözlenmektedir. Dışarıdan gelen paraların yükümlülükleri düşünülmeden kullanılmıştır. Meydana gelen kaynak bolluğu konuta olan talebi arttırmış ve gelir durumu iyi olmayan maddi gücü az olan

¹⁵⁵ UZUNOĞLU, Sadi, “Krizin Etkisini FED’in Bilançosundan Okumak”, Ed. UZUNOĞLU, Sadi, Güncel Ekonomik Sorunlar: Global Kriz, Literatür Yayınları, Birinci Basım, Nisan 2009, s. 70

¹⁵⁶ T.C. ŞİKAGO BAŞKONSOLOSLUĞU TİCARET ATEŞELİĞİ, “Küresel Finansal Krizin Nedenleri ve Olası Sonuçları Hakkında Bilgi Notu, s. 1, <<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/CHI/Finansal%20kriz%20bilgi%20notu.pdf>> (09.02.2010)

kişilerinde ipotekli mortgage kredileriyle ev sahibi olması sağlanmıştır. Bankaların tüketicilere satın alacakları konutun bedelinin tamamını, hatta konutun değerinin üstünde borçlanma fırsatı vermeleri kredilerin geri dönüşümünü zora sokmuştur¹⁵⁷.

1.5.5.3.1.Mortgage Kredilerinin Yapısının Bozulması

Başlangıçta mortgage kredilerinin büyük bir çoğunluğu, gelir düzeyi yüksek kaliteli müşterilere verilen kredilerden oluşuyordu. Bu tür mortgage kredilerine “prime mortgage” deniyor. Zamanla konut kredisi kuruluşları daha düşük gelir seviyesinde ki müşterilere de yönelmeye başladı. Bu tür mortgage kredilerine de “subprime mortgage” deniyordu. Konut kredilerinin verilmeye başladığı ilk zamanlarda ABD’de faizler son derece düşük düzeylerde olduğundan, subprime mortgage kredilerini kullanan gelir seviyesi düşük gruplar büyük ölçüde değişken faizli krediler ile borçlanma yolunu tercih etmişlerdi. FED’in son dönemlerde faiz oranlarını ardı ardına arttırması ve konut fiyatlarında meydana gelen düşüş sonucunda bu kredileri alanların kredi borçlarını zamanında geri ödeyememe sorunları ile karşılaşmasına yol açtı¹⁵⁸.

Tablo 1.2: ABD Mortgage Piyasaları Temel Göstergeleri

Yıl	Mortgage Kredileri (Milyar Dolar)	Menkulleştirme Oranı(%)	Yüksek Riskli Krediler(Milyar Dolar)	Yüksek Riskli Kredilerin Oranı (%)	Yüksek Riskli Kredilerin Menkul Kıymetleştirme Oranı (%)
2001	2215	60,7	160	7,2	60
2002	2885	63	200	6,9	61
2003	3945	67,5	310	7,9	65,5
2004	2920	62,6	530	18,2	79,8
2005	3120	67,7	625	20	81,3
2006	2980	67,6	600	20,1	80,5

Kaynak: BİRDAL, Murat, “ Bir Krizin Anatomisi: ABD Mortgage Piyasasının Kurumsal Yapısı ve Krizin Dinamikleri”, Anadolu International Conference in Economics, Eskişehir, June 17-19, 2009, s. 8

¹⁵⁷ CAN, İsmail, AKYÜZ, Yılmaz, ÖZKAN, Hakan, “Küresel Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri” Ulusal Finans Sempozyumu Afyonkarahisar, 21-24 Ekim 2009, s. 275

¹⁵⁸ EĞİLMEZ, s. 66-67

Tablo: 1.2 incelendiğinde 2001- 2006 yılları arasında ki mortgage kredilerinin milyar dolar olarak miktarları ve bu mortgage kredilerinin risk oranlarının yani subprime mortgage kredilerinin toplam krediler içindeki oranı ve menkul kıymetleştirilme oranları verilmektedir. Subprime mortgage kredileri 2001 yılında düşük seviyelerde iken 2006 yılında 600 milyar dolar seviyelerine ulaşmış ve bu tür kredilerin mortgage kredileri içindeki oranı her yıl daha da artarak % 20.1 seviyesine ulaşmıştır.

Faizlerin düşük olduğu dönemlerde artan risk iştahıyla kişilerin kredi geçmişlerine bakılmadan verilen subprime mortgage kredilerinde, faizlerin yükselmesi ile birlikte temerrütler ve icra yoluyla satışlar artmaya başlamış ve bu durum karmaşık türev araçlarla finansal sisteme yayılarak dalgalanmaya neden olmuştur. 2007 yılının ikinci çeyreğinden sonra krize dönüşen bu süreçte mortgage kredilerinin geri ödenmesinde yaşanan aksaklıklar sistemin tamamını olumsuz şekilde etkilemiştir¹⁵⁹.

1.5.5.3.2. Faiz Yapısındaki Uyumsuzluk

Mortgage kredilerinde hem 2/28'lik hem de 3/27'lik ayarlanabilir faiz oranları bulunmaktadır. 2/28'lik mortgage kredilerinde 2 rakamı ilk iki sene sabit faiz ödeyeceğini sonraki 28 sene de değişken faiz oranı ile faiz ödemesi yapılacağını belirtmektedir. 3/27'lik mortgage kredilerinde ise, ilk üç sene sabit faizli kalan 27 sene ise değişken faizli olarak ödeme yapılacağını göstermektedir¹⁶⁰.

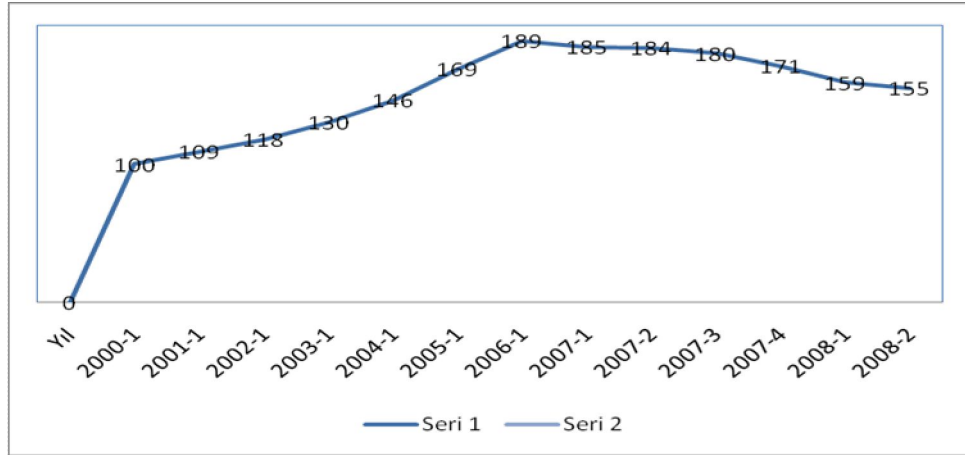
ABD ekonomisinde meydana gelen 2001 yılında ki durgunluk 2003 yılına kadar etkisini sürdürmüştür. FED ekonomiyi yeniden canlandırabilmek amacı ile gösterge faizini yüzde 6,50' den yüzde 1.75' e kadar düşürmüş, düşen faizlerin etkisi ile ekonomi canlanmaya başlamıştır. 2003 yılına kadar faiz indirimleri ile ekonomiyi canlandıran FED, bu sefer enflasyon riskine karşı önlem almaya başlamış ve 2004'ün ortalarından Haziran 2006 dönemine kadar faiz oranlarını 17 defa arttırarak yüzde 5,25 düzeyine çıkarmıştır. 2007 'de başlayan dalgalanma sürecinde ise 3. defa

¹⁵⁹ DEMİR, Faruk, KARABIYIK, Ayşegül, ERMiŞOĞLU, Emine, KÜÇÜK, Ayhan, ABD Mortgage Krizi, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Çalışma Tebliği, Sayı:3, Ağustos 2008, s.45

¹⁶⁰ GORTON, B., Gary, The Subprime Panic, Working Paper 14398, NBER Working Paper Series, October 2008, s. 3, < http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1276047 > (11.02.2010)

politika değişikliğine giden FED gösterge ve ıskonto oranlarını yeniden düşürmeye başlamış ve çeşitli kanallarla piyasaya likidite desteğinde bulunmuştur¹⁶¹.

Grafik 1.1: ABD Konut Fiyat Endeksi

Kaynak: <http://www.finanskulup.org.tr>.

Emlak fiyatlarında meydana gelen balonun en önemli nedenlerinden birisi 2001 yılından itibaren neredeyse yüzde 1'lere çekilen faiz oranları ve bu piyasada atıl fonların artışı karşısında bazı finansal kurumların gelir seviyeleri düşük kişilere yüksek riskli krediler yani subprime krediler vermesi oldu. Bu krediler dar gelirli grupların piyasaya dahil olmasına ve insanların imkanlarının üzerinde konutlara yatırım yapmalarına neden oldu. Bunun sonucunda ise doğal olarak emlak talebi ve emlak fiyatları yükseldi. Yakın bir zamana kadar ABD' de piyasa faiz oranı oldukça düşük bir seviyede seyrettiği için ve mortgage kredilerinin de bir özelliği olduğundan dolayı dar gelirli vatandaş değişken faizli kredileri kullanmıştır. Krizin ortaya çıkması sonucunda FED'in faiz oranlarını aşamalı olarak arttırması geri ödemeleri zorlaştırdı ve emlak piyasasına olan talebi azalttı. Konut talebinin ve fiyatlarının düşmesi daha önce ipoteklenmiş olan evlerin kredi kuruluşları tarafından düşük fiyata elden çıkarılmasına neden oldu ve kredi veren kuruluşların zararları büyüdü.¹⁶²

¹⁶¹ DEMİR vd., s. 72

¹⁶² TUSİAD ABD Temsilciliği, "ABD Finans Sisteminde Yaşanan Kriz Üzerine Notlar", 18 Eylül 2008, s. 2, <http://senverb.boun.edu.tr/pdf/ABD%20FINANS%20SISTEMINDE%20%20KRIZ_200809.pdf> (11.02.2010)

1.5.5.3.3. Kredi Derecelendirme Sürecindeki Sorunlar

Derecelendirme kuruluşları finansal enstrümanlar hakkında finansal enstrümanları oluşturan bankalar ve bu enstrümanın alıcıları kadar finansal varlık hakkında bilgiye sahip olmayabilirler. Diğer bir sorun da kredi derecelendirme kuruluşlarının likidite riski, rating riski ve temerrüt risklerini derecelendirmesi gerekiyorken; derecelendirme kuruluşlarının sadece temerrüt riskini değerlendiriyor olmasıdır. Daha da kötüsü derecelendirme kuruluşlarından hizmet alanların derecelendirme hizmetlerinin bu kadar dar kapsamlı bir şekilde yapıldığından haberdar olmamalarıdır. Ayrıca derecelendirme kuruluşları firmalarda meydana gelen finansal problemleri her zaman tespit edememektedirler. Bazen meydana gelen sorunu kısmen veya gecikmeli olarak görebilmektedirler. Bunun en güzel örneği ise iki büyük derecelendirme kurumu tarafından yüksek değerler verilen mortgage kredilerinin 2007 yılının üçüncü çeyreğine kadar geçen bir yıllık sürede kredi değerlerinin düşürülmesidir¹⁶³.

Kredi derecelendirme kuruluşları finansal enstrümanların derecelendirilmesi ve finansal enstrümanların değerleri ile ilgili bilgilerin duyurulması ve yayınlanmasında önemli rol üstlenmişlerdir. Yatırımcılar da yapacakları yatırımları bu bilgiler ışığında yapmaktadırlar. Ancak, Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının yapmış oldukları derecelendirme ve değerlendirme işlemlerinin yetersiz ve hatalı olması sorunların meydana gelmesine ve yayılmasına neden olmuştur¹⁶⁴. Resmi düzenleyici kurumlar, karmaşık yatırımcılara verilen kredilerin kalitesi konusundaki kararları Stand&Poors ve Moody's gibi kuruluşlara bıraktı. Fakat bu kuruluşlarca riskli kredilere yüksek notlar verildi¹⁶⁵. Özellikle de Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının subprime kredilerine verdikleri yüksek derecelerin yeterli düzeyde bir nedene bağlanamaması ve derecelendirme sürecinde kullanılan bazı modellerin iyi işlememesi sonucunda yatırımcıların finansal hizmet ve ürün derecelerine olan güveni azaltmıştır. Bu durum krizin tetikleyicilerinden birisi olmuştur¹⁶⁶.

¹⁶³ ALANTAR, Doğan, Küresel Finansal Krizler: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme, s. 4, <http://www.finanskulup.org.tr/assets/maliyefinans/81/Dogan_Alantar_Kuresel_Finansal_Kriz_Nedenleri_Sonuclari_MFY81.pdf> (12.02.2010)

¹⁶⁴ DEMİR, vd., s. 91

¹⁶⁵ CAN, vd., s. 276

¹⁶⁶ DEMİR vd., s. 91

Birçok yatırımcı yatırım yaparken derecelendirme kuruluşlarından aldıkları bilgilere göre yatırım yapmaktadır. Fakat kredi derecelendirme kuruluşlarının yatırımcılar için açıkladığı modellerin doğruluğu ve kredi alanların ihtiyacına uygunluğu, bankalardan kredilerin dönüşüne ilişkin alınan bilgilerin açıklanmaması, stres testlerine ilişkin ek bilgiler verilmemesi ve kullanılan modellere ilişkin varsayımların belirtilmemesi gibi nedenlerle söz konusu modeller yatırımcı tarafından tam olarak anlaşılamamaktadır. Söz konusu bilgiler verilse dahi yatırımcı kullanılan modelleri tam olarak anlayamamaktadır. Yatırımcıların kolayca anlayamadığı derecelendirme modellerinin bağımsız olarak gözden geçirilip dış değerlendirmeye tabi tutulması gerekmektedir¹⁶⁷.

1.5.5.3.4. Menkul Kıymetleştirme

Menkul kıymetleştirme; işletmelerin finansman sağlamak amacı ile sahip oldukları kredi ve diğer alacaklarının bazı kurumlara transfer edilmesi yolu ile menkul kıymet ihraç etmesine dayalı bir finansman modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Menkul kıymetleştirme süreci şu yapı içinde tamamlanmaktadır. İlk olarak krediyi veren kurum menkul kıymetleştirmeye konu olan alacak ve varlıklarından bir havuz oluşturmaktadır. İkinci aşamada oluşturulan bu havuz özel amaçlı şirketlere satılır. Üçüncü aşamada varlık ve alacaklardan oluşan bu havuzu ellerinde bulunduran özel amaçlı şirketler havuzda ki varlık ve alacakları karşılık göstermek kaydı ile menkul kıymet olarak ihraç ederler. Dördüncü aşamada ise; havuzdaki alacaklar ve varlıklar ihraç edilen menkul kıymetlerin güvencesi olduklarından bu varlıklar bağımsız üçüncü bir tarafça saklanır. Son aşamada ise ihraç edilen menkul kıymetler talepte bulunan tasarruf sahiplerine satılır¹⁶⁸.

Mortgage kredilerinde ise menkul kıymetleştirme şu şekilde olmaktadır: Verilen mortgage kredisi karşılığında gayri menkul yani konut rehin alınmaktadır. Rehin alınan gayri menkulün bedeli karşılığında da menkul kıymet ihraç edilmektedir. Bu menkul kıymetler ya doğrudan yatırımcıya satılır ya da bir

¹⁶⁷ IIF, Interim Report of the IIF Committee on Market Best Practices, April 2008, s. 19, < <http://www.iasplus.com/crunch/0804iifbestpractices.pdf> > (23.02.2010)

¹⁶⁸ SÖNMEZ, s. 80-81

mortgage finansman kurumuna satılarak nakde çevrilir böylece banka üzerindeki riski mortgage finansman kurumuna aktarmış olmaktadır¹⁶⁹.

Menkul kıymetleştirmenin yaşanan krizin nedenlerinden biri olarak kabul edilmesindeki ana faktör, işletme ve kurumların ellerindeki alacak ve kredilerini teminat göstererek menkul kıymet ihraç etmeleri sonucu riskin bir kurumdan diğerine aktarılması sağlanmıştır. Bu mekanizma kriz döneminde mali sistemi kırılgan hale getirmektedir. Bunun nedeni ise, kredi ödemelerinde meydana gelen aksaklık veya ödeyememe durumu hem krediyi veren hem de menkul kıymeti satın alan diğer kuruluşların zarar etmesi anlamına gelmektedir¹⁷⁰.

Kredi kuruluşları risklerini azaltmak amacı ile verdikleri kredilere dayanan tahvilleri ihraç etmeye başladılar. İhraç edilen bu tahvillerin yatırımcılara yüksek kazançlar sağlamalarından dolayı yatırımcılar bu tahvillere yüksek oranlarda yatırım yaptılar. Yapılan bu işlem herhangi bir kriz ya da panik anında riski azaltmıyor, sadece riski dağıtıyordu. Risk artık menkul kıymet haline geldiğinden dünyanın herhangi bir yerinde para yerine geçebilecek duruma gelmiştir. Bu riskli ve yüksek kazanç sağlayan kâğıtlara Avrupa'daki bankalarda yatırım yapınca krizin etkisi daha da artmış oldu¹⁷¹.

1.5.5.3.5. Likidite Bolluğu ve Özensiz Krediler

Küresel likidite fazlasının meydana getirdiği illüzyon sonucu finansal düzenlemelerin yetersiz kaldığı yönünde ekonomi çevrelerince genel bir mutabakat bulunmaktadır. Çin ve bazı Asya ülkelerinin GSYİH'lerinin yaklaşık yüzde 40'ına varan yüksek derecedeki tasarruflarını dış varlıklar satın alarak değerlendirmeleri krize ortam hazırlayan likidite fazlasını oluşturmuştur. Meydana gelen küresel likidite fazlası da tüketici kredilerinin daha geniş bir kesime yayılmasını sağlamış, aynı zamanda konut ve emtia fiyatlarında tarihsel bir yükselişe sebep olmuştur¹⁷².

2000 yılından 2006 yılının sonlarına kadar finansal piyasalarda likidite oranı sürekli olarak artmıştır. Kriz öncesinde ortaya çıkan bu likidite fazlasının karlı

¹⁶⁹ AKÇAYER, Barkın, Kriz Teorileri Işığında Mortgage Krizi ve Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, s. 16-17

¹⁷⁰ CAN, vd., s. 276

¹⁷¹ ARIKAN, Ahmet, Naci, Amerika Birleşik Devletlerindeki Mali Kriz ve Petrol Fiyatlarındaki Değişimler Nedenleri ve Sonuçları, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2008/383, Ankara 2008, s. 41

¹⁷² T.C. ŞİKAGO BAŞKONSOLOSLUĞU....., s. 1

operasyonlara çevrilmesi bankacılık sisteminin karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi olmuştur. Bankaların çözüm olarak ürettiği operasyonların başında konut kredileri gelmektedir. Bankalar küresel likiditeyi eritebilmek amacı ile bir işi, geliri veya herhangi bir varlığı olmayan kişilere bile kredi vermeye başlamışlardır. Konutlara olan yoğun talep konut fiyatlarının çok hızlı biçimde artmasına sebep olmuştur. Fakat konut kredilerinde meydana gelen geri ödeme problemleri bankaların ellerinde bulunan hacizli konut sayısını arttırmıştır. Bankaların ellerindeki hacizli konutları piyasaya arz etmeleri sonucu konut fiyatları düşmeye başlamıştır. Konut fiyatlarının düşmesi ile halen konut kredisi ödeyen kullanıcıların ellerindeki konutların değeri kalan kredi borçlarının net değerinin altına düşmüştür. Bu yüzden bu kişiler ipotekli olan konutlarını bankalara vermişler ve krediyi ödemekten vazgeçmişlerdir. Burada diğer bir etki ise, bankaların bu evlerin kredi geri ödeme kağıtlarını diğer mali kuruluşlara satmalarıdır. Böylelikle meydana gelen zarar bir mali kuruluştan diğerine aktarılarak büyümüş ve mali sistemin temel taşları sayılan kuruluşların iflasına yol açmıştır¹⁷³.

1.5.5.4. Krizin Genel Sonuçları

ABD’de başlayarak tüm dünyayı etkisi altına alan küresel kriz öncelikli olarak subprime mortgage piyasalarında başlamış ve o günden sonra sorunlu aktiflerden ve kaldıraçlardan etkilenmiş kredi alanlarına ve finans kuruluşlarına yayılmıştır¹⁷⁴. Bu yayılmanın sonuçları aşağıdaki tabloda belirtildiği gibi meydana gelmiştir.

Tablo 1.3: Küresel Krizin Genel Sonuçları

<i>Haziran 2007</i>	<i>New York Yatırım Bankası Bear Stearns’ e ait iki hedge fon, battı</i>
<i>Temmuz 2007</i>	<i>Alman bankaları –IKB, Sachsen LB, WestLB ve BayernLB – krize girdi. Absolute Capital Hollandalı ABN Ambro’nun yarısına sahip olduğu Sidney Merkezli Fon battı.</i>
<i>Eylül 2007</i>	<i>Yatırımları için endişelenen yatırımcılar Northern Rock’ın önünde yatırımlarını çekebilmek için kuyruğa girdi.</i>
<i>Ekim 2007</i>	<i>Amerikan finans hizmet şirketi Citigroup’un karları çöktü. Bu olaydan sonra diğer finans grupları arka arkaya milyarlarca dolarlık yüksek zararlar açıkladılar.</i>

¹⁷³ ALANTAR, s. 2

¹⁷⁴ UZUNOĞLU, s.70

<i>Aralık 2007</i>	<i>FED yönetim kurulu, bankalar için “Term Auction Facility” adlı yeni likidite kaynağını tanıttı.</i>
<i>Ocak 2008</i>	<i>İsviçre bankası UBS, 2007’deki Amerikan emlak piyasasındaki çalkalanmadan ötürü 18 milyar dolarlık aktif değer kaybı ardından da Nisan ayında ayrıca bir 19 milyar dolarlık aktif değer kaybı daha duyurdu. ABD Temsilciler Meclisi, ekonomide iyileşmeyi amaçlayan 146 milyar dolarlık paketi kabul etti.</i>
<i>Şubat 2008</i>	<i>Amerikan kongresi 150 milyar dolarlık kurtarma paketini kabul etti. Northern Rock İngiltere, Ağustos 2007’de sorunlar yaşamaya başladı. Bank of England yüklü borç verdi. Sonunda kamulaştırıldı.</i>
<i>Mart 2008</i>	<i>Amerikan Merkez Bankası’nın baskısı altındaki JP Morgan Chase, çöküşün eşiğindeki Bear Stearns’ü satın almaya yönlendirildi. Amerikan Merkez Bankası, Bear Stearns’ün yatırım risklerinin 30 milyar dolar olduğu tahmininde bulundu. ABD’de vadeli altın işlemlerinde altının ons fiyatı 1000 dolara çıktı. Uluslararası piyasalarda petrolün varil fiyatı 110,48 dolara çıktı.</i>
<i>16 Mart 2008</i>	<i>FED Amerikan Hükümet’inin, JPMorgan ile yaptığı müzakereler sonucunda JPMorgan Bear Stearns’ü aldı.</i>
<i>Nisan 2008</i>	<i>Deutsche Bank ilk çeyrek için 141 milyar Euro’luk (203 milyar \$) zarar ilan etti. FED, kredi sıkışıklığı nedeni ile sıkışan bankalara 50 milyar dolar verdi. Son üç yılda ikiye katlanan gıda fiyatlarının meydana getirdiği kriz, Mısır, Filipinler gibi ülkelerde peş peşe ayaklanmalara neden oldu.</i>
<i>Temmuz 2008</i>	<i>Kaliforniyalı mortgage bankası IndyMac battı. FED yöneticilerinden biri olan W. Poole, Freddie Mac & Fannie Mea’nın batmaya yaklaştığını açıkladı. İspanya’da emlak ve inşaat grubu olan Martinsa- Fadesa iflasını açıklamaya zorlandı. Uluslararası piyasalarda ham petrol fiyatları 147,27 dolarla tüm zamanların rekorunu kırdı. Euro, ABD doları karşısında rekor düzeyde yükseldi. Avrupa para piyasasında Euro, 1,6038 dolar düzeyinden işlem görerek tüm zamanların en yüksek düzeyine ulaştı.</i>
<i>7 Eylül 2008 Haftası</i>	<i>Freddie Mac & Fannie Mea’nın stoklarındaki sürekli azalma, sermaye sağlanmasındaki yetersizliklerden ortaya çıkan endişeler ve özel sektörün katkı sağlamadaki gönülsüzlüğü nedeni ile Hazine, Freddie Mac & Fannie Mea’yı Fedaral Emlak Finansmanı Otoritesi’nin koruması altına almaya karar verdi. Sermaye aktarımı ile söz konusu kurumların yüzde 79.9’una sahip oldu.</i>

14 Eylül 2008 Haftası	<i>Amerikan hükümeti Freddie Mac & Fannie Mea'i satın aldı. Amerikan bankası olan Lehmann Brothers'daki kriz vahim bir duruma gelmiş ve iflas etmiştir. Merrill Lynch, 50 Milyar dolara Bank of America'ya satılmıştır. Dünya çapında bankaların aktif kaybı 500 milyar doları buldu. Dünyanın en büyük sigorta şirketi AIG'in borçlarını ödeyecek gücünün olmadığı haberleri dünya finans piyasalarında büyük dalgalanmaya sebep oldu. ABD Merkez Bankası 85 milyar dolar vererek sigorta devi AIG'yi kurtarmıştır.</i>
21 Eylül 2008 Haftası	<i>Goldman Sachs ve Morgan Stanley yatırım bankacılığından mevduat bankacılığına geçti. İngiliz hükümeti Bradford&Bingley'e el koydu. Amerikan Hazine Bakanı Henry Paulson, zarara uğrayan bankalardan batık kredileri satın almak için oluşturulacak kurtarma paketinin 700 milyar dolar olacağını açıkladı. Bu haberin açıklanması finans piyasalarını geçici bir süre için rahatlattı. Birkaç saat içerisinde petrol fiyatları 25 dolardan daha fazla arttı. Dolar büyük ölçüde değer kaybına uğradı.</i>
28 Eylül Haftası	<i>Finansal kriz Avrupa'da yeni zirvelere ulaştı. Washington Mutual 328 milyar dolar aktif varlığı ile Amerikan tarihinde en büyük banka iflası olmuştur. Hükümetin bu bankaya el koymasını takiben bankanın varlıkları 1,9 milyar dolara JP Morgan'a satılmıştır. Fortis Bank'ın yüzde 49'u kamuya geçti. Citigroup Wachovia'yı satın almıştır. İzlanda hükümeti ülkenin üçüncü büyük bankası olan Glitnir Bankası'nın yüzde 75'ini satın almıştır.</i>
5 Ekim 2008 Haftası	<i>BNP Paribas, Fortisban 14, 5 milyar euro değerindeki hisselerini satın almaya karar vermiştir. Böylelikle BNP Paribas, yüzde 75 payla Fortisbank'ın en büyük hissedarı olmuştur. İzlanda'da ülkenin ikinci büyük bankası olan Landsbanki'ye el konulmuştur. ING Bank, İzlanda bankası Kaupthing'in 2,5 milyar sterlinlik bazı mevduatlarını Heritable Bank'ın ise 538 milyon sterline aldığını açıkladı. Ukrayna Merkez Bankası ülkenin altıncı büyük bankası Prominvestbank'ın kontrolünü aldığını açıklamıştır.</i>
12 Ekim 2008 Haftası	<i>Japonya'nın en büyük bankacılık kuruluşu Mitsubishi UFJ Financial Group Morgan Stanley'in yüzde 21'ini yaklaşık 9 milyar dolara aldığını açıklamıştır.</i>
25 Ocak 2009 Haftası	<i>Fransa'nın ikinci büyük bankası Credit Agricole ile Societe Generale, varlık yönetim şirketlerini birleştirme kararı aldı. Hollandalı bankacılık devi Ing Group, Hollanda hükümetinin 27,7 milyar Euro'luk ABD ipotekli konut kredisinden kaynaklı sorunlu varlıklarının büyük çoğunluğunu satın alacağını bildirmiştir.</i>

Kaynak: UZUNOĞLU, s. 70-75, AKÇAYER, s. 37-42, ÖZEROL, s. 148-154'dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 1.3'deki benzer iflaslar ve el koymalar dünyanın dört bir yanına sıçramıştır. Faiz indirimleri ve likidite paketlerinin yanı sıra dünyada artık kurtarmalar, iç talebi canlandırma planları ve soruşturmalar başlamıştır. Mali kurumlara devlet eli ile sermaye desteği verilmesi, hatta bazı kurumların devletleştirilmesinin gerekli olduğu tartışılmaya başlanmıştır. Konutlara el konulmasının nasıl önüne geçileceği üzerinde durulmuştur. Merkez bankalarının faiz indirimleri ve yapmış oldukları yardımlar 2007 yılının ortalarında başlamasına rağmen iflaslar 2008 Eylül'ünde daha da yoğunlaşmıştır¹⁷⁵.

1.5.5.5. Küresel Krizin Türkiye'ye Etkileri

Dünyanın 17. Büyük ekonomisi olan Türkiye'de ABD konut sektöründe başlayan ve tüm dünyayı etkisi altına alan krizin etkileri ciddi boyutlarda hissedilmeye başlanmıştır. Türkiye'nin yakın dönemde atlatmış olduğu iki kriz 1994 ve 2001 krizleri, öncelikle finans piyasalarında başlayıp en çok mali sektörü olumsuz olarak etkilemiştir. Ancak 2008 yılında ülkemizde etkileri görülmeye başlayan küresel kriz daha çok reel sektörü etkisi altına almıştır¹⁷⁶.

Başta ABD ekonomisi olmak üzere gelişmiş ülke ekonomilerinin finans kesimleri meydana gelen finansal krizden büyük zararlar görmüşlerdir. Kriz birçok dev finans kuruluşunu iflasın eşiğine getirmiş, bazıları ise hükümetlerin vermiş olduğu desteklerle faaliyetlerini sürdürebilir hale gelmiştir. Türkiye ise gelişmiş ülkelerin finans kesiminde görülen problemlerin benzerini yaşamamıştır. Ülkemiz finans kesimi mali verilerine göz atıldığında diğer ülkelere göre oldukça güçlü bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise ülkemizin 2001 krizi sırasında yaşadığı mali dönüşümdür. 2001 krizi sonrasında ülkemiz de bankacılık sistemi yeniden düzenlenmiş ve bu sayede bankacılık sistemi küresel krizden hemen hemen hiç zarar görmemiştir. Küresel bazda finans sektöründe ciddi problemler yaşanmasına rağmen Türk bankacılık sistemi güven veren bir performans sergilemektedir. Ancak sadece bankacılık sektörünün sorunsuz olarak işlemesi sağlıklı piyasa ekonomisi için yeterli olmamaktadır. Bunun için reel sektörde

¹⁷⁵ ÖZATAY, s. 125

¹⁷⁶ ÜNAL, Ali, KAYA, Hüseyin, Küresel Kriz ve Türkiye, Ekonomi ve Politika Araştırma Merkezi Raporu, Şubat 2009, s. 10

sağlam temeller üzerine oturtulup bankacılık sektörü ile ilişkilerinin mutlaka güçlendirilmesi gerekmektedir¹⁷⁷.

Türkiye ekonomisi ilk olarak 2008 yılının ilk çeyreğinde durgunluğa girmiştir. 2008 yılının sonlarına doğru da küçülmeye başlamıştır. Ancak Türkiye açısından asıl tehlikeli olan ise makro ekonomik büyüklüklerde meydana gelen dengesizliktir. Ekonominin durgunluğa girmesine rağmen cari işlemlerde oluşan açık Ağustos 2008'e kadar tehlikeli bir şekilde büyümeyi sürdürmüştür¹⁷⁸.

Küresel kriz çok sayıda gelişmekte olan ülkeyi etkilediği gibi Türkiye'yi de büyük oranlarda etkilemiştir. Krizin Türkiye'ye olan etkisinin bir sonucu olarak başta KOBİ'ler olmak üzere birçok firma kapanma durumuna gelmiş ya da iflas etmiştir. Türkiye'de finansal sektörün yeteri kadar derinliğe sahip olamaması ve krizin olumsuz etkileri de göz önüne alındığında reel sektör kriz döneminden daha fazla etkilenmiştir¹⁷⁹.

Küresel kriz Türkiye'yi dört ayrı kanaldan etkisi altına almıştır. Bunlardan birincisi dış talepte meydana gelen düşüşlerdir. Küresel kriz ile birlikte Türkiye'nin yurtdışına ihraç ettiği mallara olan talep önemli ölçüde azalmıştır¹⁸⁰. Talebin azalmasında ki en büyük etken küresel krizin AB ülkeleri ve Rusya'yı olumsuz şekilde etkilemesi sonucunda bu coğrafyalarda ekonomik daralmanın meydana gelmesidir. Bu coğrafyaların ekonomilerindeki daralmanın Türkiye'nin ihracatını bu denli olumsuz etkilemesinin sebebi ise, Türkiye'nin toplam dış ticaret hacminin yüzde 42'lik kısmını AB ülkeleri ile yüzde 11'lik kısmını da Rusya ile gerçekleştiriyor olmasıdır¹⁸¹. İhracatta meydana gelen düşüşten özellikle yatırım malları ve dayanıklı tüketim malları da etkilenmektedir. Bu durumda ihracatta düşüş meydana gelmekte ve ihracata dayalı üretim yapan sektörlerde bu durumdan çok

¹⁷⁷ ALPTEKİN, Erdem, Küresel Krizin Türkiye Ekonomisi ile Sanayisine Yansımaları ve Dipten En Az Zararla Çıkış Yolları, İzmir Ticaret Odası, AR&GE Bülten, Haziran 2009, s. 5-6

¹⁷⁸ BURAK, s. 86

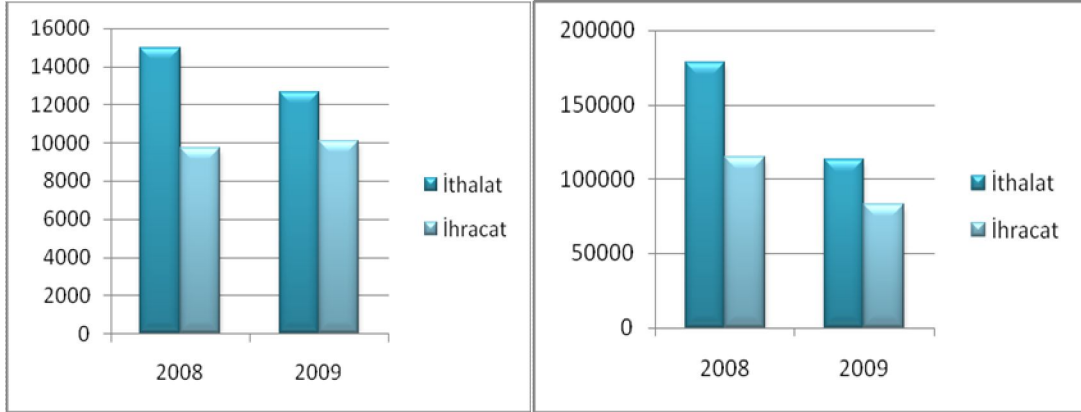
¹⁷⁹ ALIÇ, Ali, Burak, AKBOĞA, Bediha, ASLAN, Ayten, KAYABAŞI, Gizem, Küresel Krizin KOBİ'lerin İhracatlarına Etkileri ve KOBİ'lerde Kriz Yönetimi: Eskişehir İli KOBİ'ler Üzerine Bir Araştırma, XII. Uluslararası İktisat Öğrencileri Kongresi, İzmir, Mayıs 2009, s. 15

¹⁸⁰ ÖZATAY, s. 142

¹⁸¹ HAN, Ercan, "Türkiye' de Kriz ve Çıkışın Yol Haritası", Türkiye Kamu-Sen Ar-Ge Merkezi, s. 14, < <http://www.kamusen.org.tr/blog-mainmenu-9/yaynlarmz/199-turkiyede-kriz-ve-cikisin-yol-haritasi> > (28.02.2010)

kötü etkilenmektedir. Ayrıca dünya çapında meydana gelen gelir azalması Türkiye'nin turizm hareketlerini olumsuz yönde etkileyerek turizm gelirlerinin de düşmesine neden olmaktadır¹⁸².

Grafik 1.2: Türkiye 2008-2009 Ekim Ayı ve 2008-2009 Ocak-Ekim Dış Ticareti

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/>

Türkiye İstatistik Kurumu ve Gümrük Müsteşarlığı işbirliği ile oluşturulan dış ticaret verilerine bakıldığında Ekim 2009 yılında, Ekim 2008 verilerine göre Türkiye'nin ihracatı 380 milyon dolar artmıştır. Fakat Ocak 2009 yılında Ekim 2008 verilerine göre Türkiye'nin ihracatı 31695 milyon dolar azalmıştır. Türkiye'nin ihracatı Ekim 2008'den itibaren azalmaya başlamıştır.

Küresel krizin Türkiye'ye ikinci etki kanalı ise dış kredi de meydana gelen azalmadır. Türkiye'deki bankalar ve şirketler finansman ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacı ile yurt dışındaki bugün bilançosu hasarlı hale gelen bankalardan kredi kullanmışlardır. Krizin bu finansman kanallarını kapatması sonucunda daralan kredi hacmi; şirketleri ve bankaları gerekli finansman kaynağını sağlayamadıklarından bilanço küçültmesine zorlayacaktır¹⁸³. Uluslararası Finans Enstitüsünün 2009 verilerine göre yükselen piyasa ekonomilerine 2007 yılında özel sektör kaynaklı 888 milyar dolar net sermaye girişi olurken 2008 yılında bu miktar 392 milyar dolar olmuştur. Meydana gelen bu düşüşten de anlaşılacağı üzere banka ve şirketlerin dışarıdan temin ettikleri dış kaynak kanalları kurumuştur.¹⁸⁴ Büyük şirketlerin dış kaynaklarının kuruması ise bu şirketlerin tedarik zincirlerini etkileyecektir. Bu

¹⁸² ÖZATAY, s. 142

¹⁸³ TEPAV, s. 4

¹⁸⁴ ÖZATAY, 144

durumda tedarik zincirinde meydana gelen problemler KOBİ'lere yansıyacak ve etki domino etkisi biçiminde olacaktır¹⁸⁵.

Tablo 1.4: 2004- 2009 dönemlerinde banka ve şirketlerimizin yurtdışından sağladıkları net kredi miktarları gösterilmektedir. Şirket ve bankalar dönem içinde vadesi gelen borçlarını ödüyorlar ve bir de yeni kredi kullanıyorlar. Yeni kredi kullanımı borç ödemesinden yüksekse net kredi kullanımı artı işaretli rakam oluyor aksi takdirde eksi işaret alıyor. Tablo 1.4 incelendiğinde şirket ve bankaların 2007'ye kadar ki dönemde küresel likidite fazlasından dolayı büyük miktarlarda net kredi kullanabildikleri görülüyor, fakat 2008 yılına gelindiğinde kullanılan net kredi miktarları düşmeye başlıyor. Yani banka ve şirketlerin borç ödemelerini yapmalarına rağmen kullandıkları yeni kaynak miktarı azalmış oluyor¹⁸⁶.

Tablo 1.4: Bankaların ve Şirketlerin Dönem İçinde Net Dış Borçlanmaları (milyon \$)

	BANKACILIK	ŞİRKETLER	TOPLAM
Yıllık Toplamlar			
2004	5078	5107	10815
2005	9248	9880	19128
2006	5814	18812	24626
2007	5608	25888	31496
2008	2909	23419	26328
Son Sekiz Ay			
Kasım	-2491	398	-2093
Aralık	-1692	-555	-2247
Ocak	-209	-420	-629
Şubat	-738	-356	-1094
Mart	-1474	-986	-2460
Nisan	-1272	-707	-1979
Mayıs	-1752	-901	-2653
Haziran	-351	-709	-358
Toplam	-9277	-4236	-13513

Kaynak: ÖZATAY, s. 145

¹⁸⁵ TEPAV, s. 4

¹⁸⁶ ÖZATAY, s. 144

Küresel krizin Türkiye ekonomisine üçüncü etki alanı, yurt dışı kredilerde meydana gelen daralmanın yurtiçi kredileri olumsuz yönde etkilemesi sonucu yurtiçi kredilerin azalmasıdır. Özel sektörün yatırımlarının finansmanında kullandığı yurtiçi kredilerinde meydana gelen daralma sadece finansal bir risk olarak kalmamış aynı zamanda büyüme sürecini de olumsuz yönde etkilemiştir¹⁸⁷. 2001 yılından 2007 yılı sonuna kadar olan sürede kullanılan krediler toplam 6,2 kat artmıştır. Başka bir ifade ile kredi stokunda yüzde 205’lik bir reel artış gerçekleşmiştir. Kredi stokunda meydana gelen yükseliş eğilimi 2008’in üçüncü çeyreğinde tersine dönmüştür. Ekim ayından itibaren hem tüketici kredilerinde hem de şirketlere açılan kredilerde azalmalar gözlemlenmiştir¹⁸⁸.

Ekonomik konjonktürde oluşan daralma ve yurtdışı kredilerinde meydana gelen düşüş yurtiçi kredilerini olumsuz yönde etkilemiş ve yurtiçi kredilerinin daralmasına sebep olmuştur. Yurtiçi kredilerde meydana gelen daralma, KOBİ’ler, esnaf ve çalışanlar tarafından ağır şekilde hissedilmiştir¹⁸⁹.

Küresel krizin Türkiye ekonomisine dördüncü ve son etkisi, artan risk algılamasının ve azalan güvenin tüketici ve yatırımcı davranışlarını olumsuz şekilde etkilemesi olmuştur. Dünya genelinde oluşan likidite ve güven problemleri, doğrudan yabancı sermaye girişlerini ve portföy yatırımlarını olumsuz etkilemiştir¹⁹⁰. Dış talep yetersizliği ve yurt dışı kredilerindeki azalış; yurtiçi firmaların bankalardan aldıkları kredi miktarını azaltmakta ve ekonomide güvensiz bir ortam oluşturmaktadır. Ekonomide meydana gelen bu güvensizlik ortamı ise kredi sınırlamasının daha da genişlemesine sebep olmaktadır. Bu üç olgu kendi aralarında kısır bir döngü oluşturmaktadır¹⁹¹.

Küresel krizin Türkiye’ye etki alanları incelendiğinde, Küresel krizin Türkiye’yi etkileyiş biçiminin diğer krizlerden farklı olduğu görülmektedir. Türkiye’nin küresel krizi bankacılık sistemi üzerinden değil, reel sektörün üretim,

¹⁸⁷ YETİM, Ahmet, Küresel Krizin Anatomisi ve Türkiye’ye Etkileri, Ekim 2008, s. 6, < http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/7475BDA1-95B7-4855-B351-9ADCE4362AFE/10755/k%C3%BCreselkriz_ayetim.pdf > (01.03.2010)

¹⁸⁸ ÖZATAY, s. 146-147

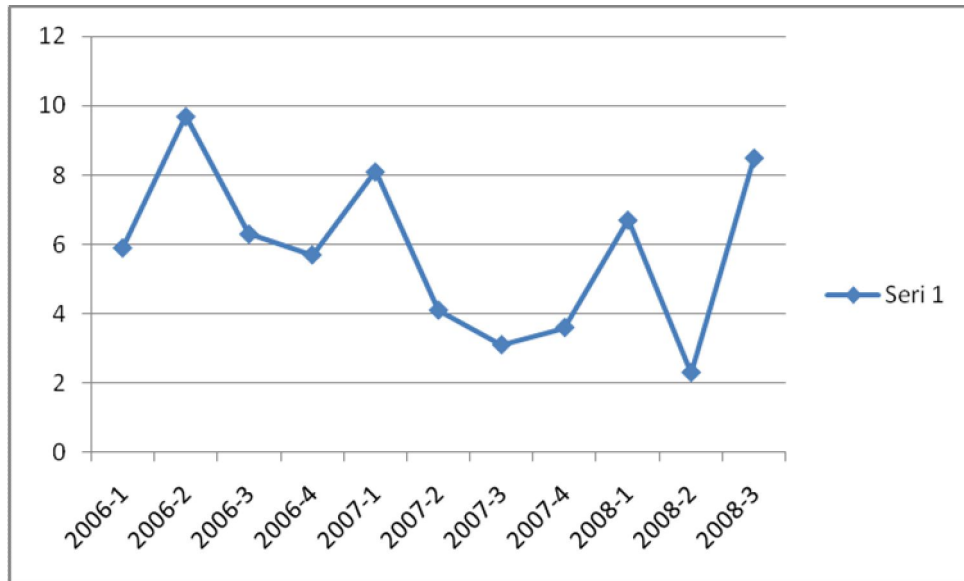
¹⁸⁹ TEPAV, s. 4

¹⁹⁰ ÜNAL, Ali vd., s. 1

¹⁹¹ TÜRK-İŞ Yönetim Kurul’unca Oluşturulan Akademik Kurul, “İstihdamın Korunması ve Geliştirilmesi: Uygulanması Gereken Para ve Maliye Politikaları”, Tes-İş Dergisi, Mart 2009, s. 97

ithalat finansmanı ve işsizlik sorunları ile yaşadığını görüyoruz. Türkiye'nin uluslararası ekonomi ile olan ilişkilerindeki temel faktörler bankacılık sektöründen ziyade reel üretici şirketler ve hane halkları olmuştur. Bu süreç içine hane halkı ve reel sektörün borç yüklerinin fazla oluşu ve bu şirketlerin ithalat ve ihracat yapabilmek için daha da fazla borç kullanmaya sürüklenmeleri ulusal ekonomik dengelerde önemli kırılganlık kaynağı olmuştur¹⁹².

Grafik 1.3:Türkiye Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Gelişi

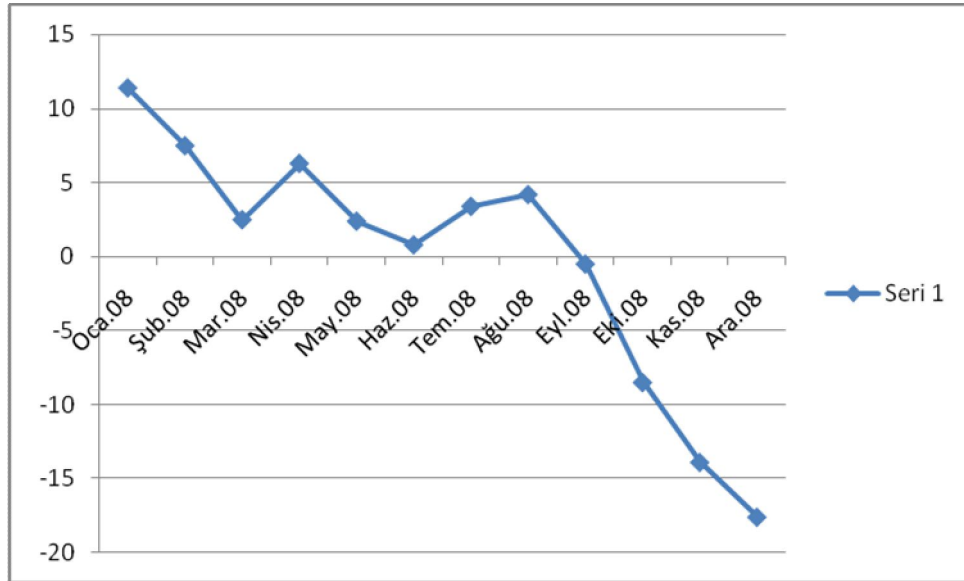

Kaynak: ÜNAL vd, s. 11

Küresel krizin Türkiye'ye belirtilen etkilerinin doğal sonucu başta imalat sanayisi ve onu takip ederek inşaat ile tarım, kendi reel sektöründe hızla düşen üretim, iflas eden şirketler ve yükselen işsizlik olmuştur¹⁹³.

¹⁹² SÖNMEZ, Mustafa, s. 99

¹⁹³ 2008 Küresel Krizi ve Türkiye, s.4 , <http://www.tek.org.tr/dosyalar/calistay2009/2008_Kuresel_Krizi.ve.Turkiye.pdf> (10.02.2010)

Grafik 1.4: Türkiye Sanayi Üretim Endeksi

Kaynak: ÜNAL vd., s. 12

2008 yılı 3. çeyrekte büyüme oranı yüzde 0,5'lere kadar düşmüştür. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın büyük bir bölümünü oluşturan toplam sanayi üretiminin takip edildiği Sanayi Üretim Endeksi, 2008 Eylül ayından sonra negatife dönmüş ve aralık ayında yüzde -17,6 oranında sanayi üretiminde küçülmeye işaret etmiştir. Sanayi üretim endeksi verilerine ek olarak, ekonominin geleceğine ilişkin beklentilerdeki değişimi gösteren CNBC-e Tüketici Güven Endeksi'nde 2009 yılı Ocak ayında yaşanan gerilim sonucu Türkiye ekonomisinin çok hızlı bir şekilde daralmaya gittiğini teyit etmiştir¹⁹⁴.

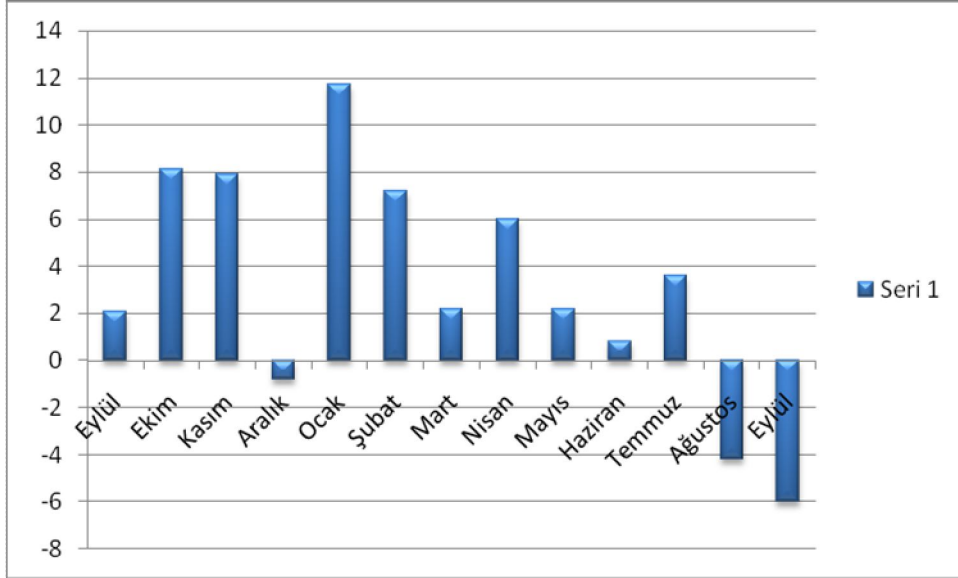
Türkiye'de sanayi üretimi 2007 yılı eylül ayına oranla 2008 yılı eylül ayında yüzde 5,5 oranında düşmüştür. Ayrıca 2008 yılı temmuz ayında yüzde 9,4 işsizlik oranı ağustos ayında yüzde 9,8'e çıkmıştır¹⁹⁵. 2007 yılında işsizlik oranının en çok görüldüğü sektör tarım sektörü olmuştur. Meydana gelen 368 bin kişilik istihdam kaybının yüzde 95'i tarım sektöründedir. 2007 yılında tarım sektöründe meydana gelen çözülmenin devam etmesinin sonucu olarak tarım sektöründe meydana gelen

¹⁹⁴ ÜNAL, vd., s. 11-12

¹⁹⁵ ÇETİNKAYA, Murat, KABAKLARLI, Esra, Taşlı, KUBAR, Yeşim, , Uluslararası Finans Sempozyumu, "Finansal Krizler ve G-8 Ülkelerinin Finansal Krizlerin Yayılmasındaki Etkileri" Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksek Okulu, 2008, s. 230

küçülme istihdam kaybını arttırmıştır. Sanayi sektöründe de toplam 52 bin kişi işini kaybetmiştir¹⁹⁶.

Grafik 1.5: Türkiye Sanayi Üretimi (2007 Eylül- 2008 Eylül)

Kaynak: ÇETİNKAYA, vd, s. 229

2009 yılı içinde açıklanan üretim verilerine göre, sanayi sektörünün krizden ağır bir darbe aldığı gözler önüne serilmektedir. Türkiye sanayi sektörü krizden almış olduğu darbeler sonucunda 2009 Şubat ayında sanayisinin dörtte birini kaybetmiştir. Sanayi üretiminde meydana gelen daralma son yılların en büyük daralması olmuştur. Bu daralma yaşanan diğer tüm krizlerin üzerinde bir daralma olmuştur. Sanayi üretimimiz 1994 yılında yüzde 16,3 oranında, 1999 yılında yüzde 10,2 oranında, 2001 yılında ise yüzde 11,4 oranında daralmıştır. 2009 Şubat ayında ise bir önceki yıla göre yüzde 23,7 oranında bir gerileme olmuştur. Toplam sanayi yüzde 23,7 oranında küçülürken en büyük daralma yüzde 44,8 ile sermaye malı imalatında yaşanmıştır. Bu daralma oranı bize reel sektörün kriz ortamında yeni bir yatırıma niyetinin olmadığını göstermektedir. Ayrıca dayanıklı tüketim malı imalatı yüzde 24,2 oranında, dayanıksız tüketim malı imalatı yüzde 14,8 ve enerji yüzde 11 oranında daralmaya uğramıştır¹⁹⁷.

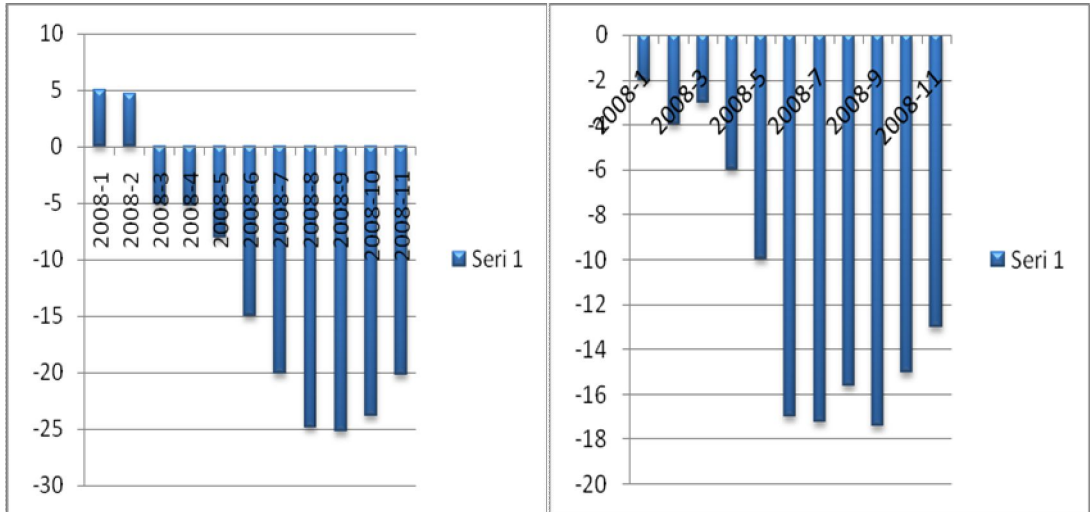
¹⁹⁶ SÖNMEZ, Mustafa, s. 113

¹⁹⁷ ALPTEKİN, s. 8

Küresel ekonomik faaliyetler de meydana gelen yavaşlama Türkiye'nin ihracat pazarlarını olumsuz etkilemiştir. Küresel krizin bir yansıması olarak 2008 yılının son çeyreğinde Türkiye'nin ihracat artışı hem fiyat hem de miktar bazında ciddi yavaşlama göstermiştir¹⁹⁸.

İç piyasaların daralması sonucunda firmalar art arda kapanmaya başlamıştır. Türkiye'de 2007 yılında 9 ayda 28 bin 476 işletme kapanırken bu miktar 2008 yılında 41bin 206'ya ulaşmıştır. 2008 yılının Ocak-Eylül döneminde 39 bin 410 yeni şirket kurulmuştur. Ancak 2007 yılında aynı dönemde kurulan şirket sayısı ise 41 bin 479'dur. Kurulan şirket sayısında yüzde 4.99 azalma meydana gelmiştir¹⁹⁹.

Grafik 1.6: İmalat Sanayi Üretim Endeksi ve Sanayi Kapasite Kullanımı (Yıllık % Puan Değişimi)

Kaynak: YILMAZ, s. 15

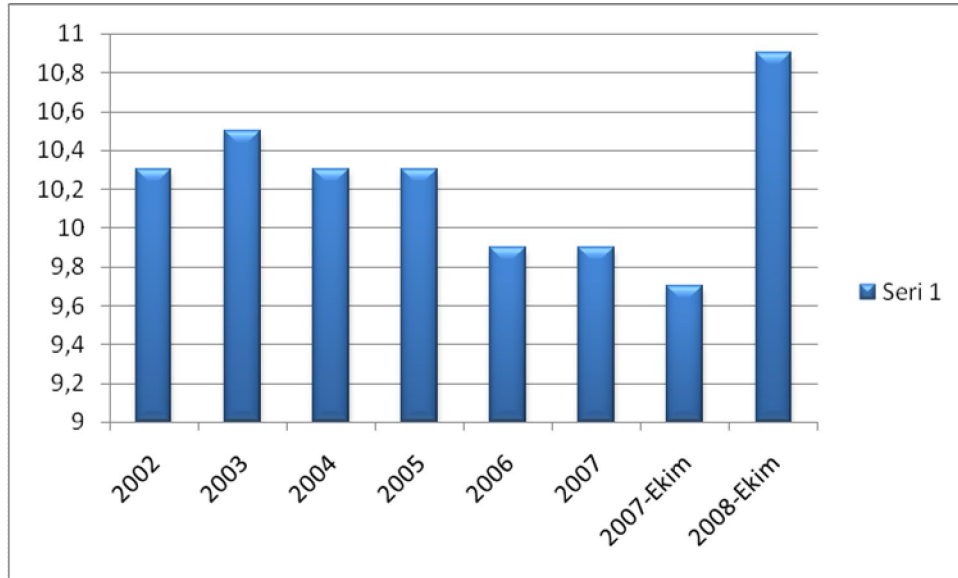
2007 yılı imalat sanayi artış oranı yüzde 6,6 ve 2008 yılı ilk yarısında imalat sanayi artış oranı yüzde 5,1 olarak gözlemlenmiştir. 2008 yılının küresel finansal krizin yaygınlaşıp derinleşmesinden sonra imalat sanayisinde gerilemeler gözlemlenmeye başlanmıştır. 2008 yılı ağustos ayında üretimde meydana gelen düşüş 9 ay devam etmekte ve Türkiye'nin yaşamış olduğu önceki kriz dönemlerine göre üretimde meydana gelen daralma daha yüksek oranlarda gerçekleşmiştir.

¹⁹⁸ YILMAZ, Durmuş, "Küresel Kriz Etkileri ve Para Politikası Uygulamaları", 4 Mart 2009, TCMB, s. 7 <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2009/Baskan_Bogazici.pdf> (02.03.2010)

¹⁹⁹ YETİM, s. 6

Nitekim imalat sanayisi üretiminde meydana gelen en yüksek oranlı düşüşler 1994 yılı ikinci çeyreğinde yüzde 16,4 oranında, 2001 yılı dördüncü çeyreğinde yüzde 13,3 oranında iken bu kriz döneminde 2009 yılı ilk çeyreği itibari ile yüzde 24,5 oranında olmuştur. 2007 yılının ilk altı ayı itibarı ile 81,5 olan imalat sanayi kapasite kullanım oranı, 2008 yılı ilk altı ayında yüzde 81,2 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında kapasite kullanım oranları ocak ve nisan ayları haricinde sürekli gerileme göstermiş ve temmuz ayından itibaren 11 aylık dönemde kapasite kullanım oranlarında meydana gelen düşüş yüksek oranlara ulaşmış, kapasite kullanım oranlarında ki bu düşüş 2009 yılı nisan ayından itibaren ancak yavaşlamıştır²⁰⁰.

Grafik 1.7: Yıllar İtibari İle Türkiye İşsizlik Oranı (%)

Kaynak: ÜNAL vd., s. 19

Grafik 1.8'e bakıldığında, 2002 yılında yüzde 10,3 oranlarında olan işsizlik oranları, 2003 yılından sonra azalma eğilimine girmiş 2007 yılı Ekim ayında yüzde 9,7 oranlarına kadar düşmüştür. Ancak küresel krizin ülkemizi etkisi altına almaya başlaması ile meydana gelen ekonomik küçülme ülkemizdeki işsizlik oranını yüzde 10,9 seviyelerine yükseltmiştir. İşsizlik oranlarında meydana gelen bu artış incelendiğinde; küresel krizin en çok reel ekonomimizi etkilediği gözler önüne serilmektedir.

²⁰⁰ YILMAZ, s. 15

Tablo 1.5: Türkiye Yıllık İşgücü Durumu

	TÜRKİYE		KENT		KIR	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus (000)	69 053	69 819	43 666	44 579	25 386	25 241
15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus (000)	49 373	50 142	31 568	32 338	17 805	17 804
İşgücü (000)	24 135	24 761	14 583	15 082	9 552	9 679
İstihdam (000)	21 882	22 213	12 868	13 222	9 013	8 991
İşsiz (000)	2 253	2 548	1 714	1 860	539	688
İşgücüne Katılma Oranı (%)	48.9	49.4	46.2	46.6	53.6	54.4
İstihdam Oranı (%)	44.3	44.3	40.8	40.9	50.6	50.5
İşsizlik Oranı (%)	9.3	10.3	11.8	12.3	5.6	7.1
Eksik İstihdam Oranı (%)	2.9	3.2	2.5	2.7	3.5	4.1
İşgücüne dahil olmayanlar (000)	22238	25380	16985	17256	8 253	8 125

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/>

Tablo 1.5'e bakıldığında, 2007 yılında 9,7 olan işsizlik oranı küresel krizin etkisi ile 10,9'lara çıkmıştır. Resmi işsiz sayısı da 2 milyon 700 bin kişinin üzerine çıkmıştır. Diğer makro ekonomik verilerinde teyit ettiği üzere Eylül ayından itibaren küresel krizin etkileri daha şiddetli olarak görülmeye başlamıştır. 2009 yılında Türkiye genelinde işsiz sayısı 3 milyon 471 bin kişiye yükselmiştir. İşsizlik oranı ise yüzde 14 seviyesinde gerçekleşmiştir. Kentsel yerlerde işsizlik oranı yüzde 16,6 kırsal yerlerde ise yüzde 8,9 oranlarında olmuştur.

Türkiye ekonomisini krizin ne kadar etkilediği konusundaki tartışmalar halen daha devam etmektedir. Ancak özellikle ekonomik kalkınmanın itici gücü konumundaki sanayi sektöründe yaşanan gerileme, ekonomik krizin ülkemizi özellikle reel sektörde etkisi altına aldığını gözler önüne sermektedir²⁰¹. Krize hane halkı tarafından bakıldığında diğer gelişmekte olan ülkelere kıyasla Türkiye'de borçluluk oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Hane halkının mevcut borç stokunun yabancı para cinsinden olması da ülkemizi başka Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer birçok ülkeye kıyasla daha avantajlı bir konuma getirmektedir²⁰².

²⁰¹ ALPTEKİN, s.12

²⁰² YILMAZ, s. 2

İKİNCİ BÖLÜM

KOBİLERİN TANIMI, ÖZELLİKLERİ ve TEMEL SORUNLARI

2.1. KOBİ'lerin Tanımı

Dünyada KOBİ'ler, ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarını güçlendirmede özellikle de sanayileşme, şehirleşme, pazarlama ağının gelişmesinde ve ticaret uygulamalarının yaygınlaşmasında çok büyük bir öneme sahiptir. KOBİ'ler bütün ülkelerde gerek politika, strateji ve plan geliştirmede gerekse bölgeler arasında meydana gelen dengesizlikleri giderebilme açısından ekonominin olmazsa olmaz unsurları arasında yer almaktadırlar. Ayrıca KOBİ'ler ülke kaynaklarının etkin bir şekilde kullanımını sağlama açısından ekonomik unsurlar arasında kendilerini her zaman ön plana çıkarmışlardır²⁰³.

KOBİ'ler bütün ülkelerde ekonomik yapı içerisinde dinamo görevi görmekte, ekonomik yapının vazgeçilmez bir unsuru olarak ele alınmakta, ayrıca ülkenin rekabet edebilirliği ve oluşturulacak yenilik çalışmaları için temel dinamikler içerisinde ele alınmaktadır²⁰⁴.

KOBİ'ler gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde gerçekleştirdikleri üretim miktarıyla tek tek işletme bazında değil ama toplam olarak vazgeçilmez bir yere sahiptirler. Türkiye ekonomisinde KOBİ'lerin istihdamdaki payı büyük ölçekli işletmelere göre daha fazladır²⁰⁵.

Sosyal ve ekonomik açıdan bu denli önemli bir yere sahip olan KOBİ'lerin güçlenerek varlıklarını devam ettirmeleri toplumun geleceği açısından büyük önem

²⁰³ KARACİBİOĞLU, Reşit, KOBİ'lerin Finansman Sorunları ve Çözüm Önerileri: Muğla Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2007, s. 4

²⁰⁴ DEMİR, Yusuf, ÖZDEMİR, Ozan, EREN, İsmail, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Finansal Yönetim Uygulamaları, Asil Yayın Dağıtım, Baskı:2008, s. 5

²⁰⁵ ÇARIKÇI, İlker, EROĞLU, A. , Hüsrev, “Küçük ve Orta Ölçekli Üretim İşletmelerinde Kriz Dönemine Özgü Finansman Sorunları ve Alternatif Pazarlama Stratejileri- Göller Yöresi İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:7, Sayı: 1, 2002, s. 231, 229-239

arz etmektedir. Eğer bir ülke sağlıklı bir KOBİ kesimine sahip ise, o ülke ekonomik ve sosyal açıdan mevcudiyetini korumuş olacaktır²⁰⁶. KOBİ’ler dünya genelinde tüm ülkelerde ekonomik birimlerin yüzde 98’inden daha fazlasını oluşturmaktadırlar. KOBİ’lerin dünya genelinde ki tüm ekonomilerde bu denli büyük orana sahip olmalarında ki faktörler ise; esnek ve dinamik yapıları ile değişen ekonomik konjonktüre ayak uydurabilmeleri, dünya genelinde sürekli artan bir istihdam unsuruna sahip olmaları ve tüm ülkeleri hem ekonomik hem de sosyal açıdan tamamlıyor olmalarıdır²⁰⁷.

KOBİ’ler tüm dünyada bu kadar yaygın olmalarına ve tüm ülke ekonomilerinin temel taşlarını oluşturmalarına rağmen bugün dünya literatüründe KOBİ’lerin tanımına ilişkin görüş birliği sağlanamamıştır²⁰⁸. “KOBİ’lerin tanımlanmasında nicel ve nitel kriterler vardır. Nicel kriterler, çalıştırılan işçi sayısı, belirli bir dönemde kullanılan elektrik miktarı, işletme sermayesi tutarı, yapılan satışların miktarı gibi kriterlerdir. Nitel kriterler, ise işletmenin çalıştığı iş kolu, sahip olunan pazarlık gücü, gerekli krediyi sağlayabilme gücü gibi kriterlerdir”²⁰⁹.

KOBİ’leri tanımlamak ülkeden ülkeye değişmekte, hatta bir ülke içinde bile farklı KOBİ tanımlamaları yapılabilmektedir. Gelişmiş ülkelerde KOBİ tanımlaması yapılırken personel sayısı, işletmenin toplam aktif büyüklüğü, işletmenin yapmış olduğu satışlar, ortaklarının bağımsızlık düzeyleri ve işletmenin hitap ettiği pazar içinde ki payı gibi kriterlerden biri ya da bir kaç kullanılmaktadır. Bunu bir örnek ile açıklayacak olursak, Avrupa Birliği KOBİ’leri en fazla 250 işçisi olan ve yıllık toplam satışları 27 milyon Euro’nun altında olan ve ortaklık yapısı içinde bulunan

²⁰⁶ ERTÜRK, Mümin, İşletme Bilimini Temel İlkeleri, Beta Basım Yayın, 7. Baskı, Ağustos 2009, s. 53

²⁰⁷ ÖZKANLI, Özlem, NAMAZALİEVA, “Kırgızistan’da Faaliyet Gösteren Bazı Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yönetim Sorunları Üzerine Bir Araştırma, Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 39: 97-125, Güz/ 2006, s. 98

²⁰⁸ SARIASLAN, Halil, Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları, TOBB Yayınları, Ankara, 1994, s.12

²⁰⁹ TÜRKOĞLU, Mustafa, “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri ve Bölgesel Kalkınmada KOBİ Temelli Stratejiler”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, Isparta, 2002, s. 279

büyük ölçekli bir işletmenin ya da ortaklaşa hareket eden birkaç işletmenin toplam hisselerinin yüzde 25 oranını aşmadığı işletmeler olarak tanımlamaktadır²¹⁰.

2.1.1. Türkiye’de Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme Tanımları

Türkiye’nin küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin tanımlanmasına ilişkin kabul ettiği resmi ya da ilan edilmiş bir tanımı yoktur. Fakat Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından AB mevzuatına uyumlu KOBİ tanımına ilişkin kanun tasarısı hazırlanmıştır. Bu tasarıya göre küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin tanımı, nitelikleri ve sınıflandırılması hakkında yönetmelik taslağının 4. ve 5. maddelerinde AB esasları ile uyumlu küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin tanımı aşağıdaki gibi yapılmıştır²¹¹.

Küçük ve orta büyüklükteki işletme (KOBİ): Çalışan sayısı iki yüz elli kişiyi aşmayan ve yıllık net satış hâsılatı ya da bilançosu 25 milyon Yeni Türk Lirasını aşmayan ekonomik birimler olarak tanımlanmıştır. Ayrıca yönetmeliğe göre KOBİ’lerin sınıflandırılması aşağıdaki gibi yapılmıştır²¹².

- *Mikro İşletme*: Yıllık çalışan sayısı on kişinin altına düşmeyen ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu bir milyon Yeni Türk Lirasını geçmeyen çok küçük ölçekli işletmelerdir.
- *Küçük İşletme*: Çalışan sayısı elli kişiyi geçmeyen ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu beş milyon Yeni Türk Lirasını aşmayan işletmelerdir.
- *Orta Büyüklükteki İşletme*: Çalışan sayısı iki yüz elli kişiyi geçmeyen ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu yirmi beş milyon Yeni Türk Lirasını aşmayan işletmelerdir.

Türkiye’de de KOBİ tanımlamada herhangi bir kriter tüm sektörlerle hitap edemediğinden genel bir tanım yapmak güçleşmektedir. Tablo 2.1’de çeşitli kurumların işçi sayılarına göre yapmış oldukları KOBİ tanımlamaları verilmiştir. Tablo 2.1’deki kurumların yapmış oldukları tanımlardan da anlaşılaacağı gibi

²¹⁰ MÜSLÜMOV, Alövsat, 21. Yüzyılda Türkiye’de KOBİ’ler Sorunlar Fırsatlar ve Çözüm Önerileri, Literatür Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 2002, s. 5

²¹¹ DÖM, Serpil, Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği, Detay Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, Ocak 2008, s. 75

²¹² RESMÎ, GAZETE, 18.11.2005 tarihli Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik, Sayı: 25997, 2005, s. 1-2

Türkiye’ de yapılan KOBİ tanımlarında genellikle istihdam edilen kişi sayısının yanında işletmelerin sahip oldukları makine teçhizatın değeri de tanımlayıcı kriter olarak alınmıştır. Gelişmiş ülkelerde yapılan KOBİ tanımlamalarında ise nicel ölçütlerin yanı sıra aynı zamanda nitel ölçütler de kriter olarak kullanılmaktadır. Bu yüzden gelişmiş ülkelerde KOBİ tanımlamasına uyan şirket, gelişmekte olan ülkelerde büyük şirket olarak tanımlanabilmektedir²¹³.

Tablo 2.1: Çeşitli Kuruluşların KOBİ Tanımları

	Sektörel Tanımı	Çalıştırılan İşçi Bakımında		
		Mikro	Küçük	Orta
KOSGEB	İmalat Sanayi		1-50	51-150
Halk Bankası	İmalat Sanayi			1-250
Exim Bank	İmalat Sanayi			1-200
Hazine Müsteşarlığı	İmalat Sanayi	1-9	10-49	50-250
DTM	İmalat Sanayi			1-200
Sanayi Bakanlığı		<10	<50	<250
	Tarım Kriterleri	Makine Teçhizat Bakımından		
Halk Bank	Sabit Yatırım Miktarı (TL)			600 Milyar
Exim Bank	Sabit Yatırım Miktarı (\$)			2 Milyon
Hazine Müsteşarlığı (Büyük İşletmeler ≤ %25)	Yatırım Tutarı (TL) Yatırım Teşvik Tutarı (TL)	950 Milyar	950 Milyar	950 Milyar
DTM	Sabit Yatırım Miktarı (\$)			2 Milyon
Sanayi Bakanlığı	Yıllık Net Satış (YTL) veya Yıllık Mali Bilançosu (YTL)	1 Milyon	5 Milyon	25 Milyon

Kaynak: ÖZ, Ersan, YILMAZ, Beytullah, “KOBİ’lerin Dış Ticarete Açılımlarında Dış Ticaret Şirketlerinin Rolü”, Türkiye Çimento Endüstrisi İşverenler Sendikası, CEİS Dergisi, Sayı:6, 2007, s.15

2.1.2. Dünyada Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme Tanımları

KOBİ’lerin ortak bir tanımının yapılabilmesi için tek bir kriterin kullanılması KOBİ’lerin tanımlanmasında yeterli olmamaktadır. Birden fazla kriter kullanılarak yapılan tanımlamalarda ise çok farklı teknik ve idari sorunlar ile

²¹³ DURMAN, Mustafa, ÖNDER, Hüseyin, Ekonominin Minik Devi KOBİ’ler ve KOSGEP Teşvikleri, Alfa Aktüel Yayınları, 1. Baskı, Ocak 2007, s. 4

karşılaşılabilmektedir. Bu yüzden KOBİ'lerin tanımlamalarında çoğunlukla kullanılan kriterler ölçülebilen özellik gösteren; satış miktarları, meydana getirilen sermaye miktarı ve çalıştırılan personel sayısı gibi kriterlerdir. Aynı zamanda KOBİ'lerin tanımlamasını yapmada sorunların meydana gelmesinde ki ana faktörlerden birisi de KOBİ'lerin tek parça ve bütün olarak ifade edilen bir üretim birimi olmayışlarından kaynaklanmaktadır. Çünkü KOBİ'lerin kapsamaları içinde üç farklı birim bulunmaktadır. Bu birimler; mikro ölçekli işletmeler, küçük ölçekli işletmeler ve orta ölçekli işletmelerdir. KOBİ kavramı içinde bulunan bu birimler ortak genel görmüş bir KOBİ tanımı yapmayı zorlaştırmaktadır²¹⁴.

Bu yüzden yapılan KOBİ tanımlamaları ülkeden ülkeye, hatta KOBİ tanımlamasını yapan kurumdan kuruma göre değişiklik göstermektedir.

2.1.2.1. AB'nin KOBİ Tanımı

AB'nin KOBİ tanımlamasında kullanmış olduğu temel kriter bağımsızlıktır. Bağımsızlık kriterine göre; eğer firmanın hissesinin yüzde 25'inden fazlası başka firmalara ait değilse KOBİ olarak tanımlanmaktadır. Bu temel kriter ilave olarak da KOBİ'lerin çalışan sayısı ve bilanço değerlerine göre de KOBİ tanımlamaları yapılmaktadır.

Tablo 2.2: AB'de KOBİ'lerin Tanımı

KOBİ	Çalışan Sayısı	Yıllık Ciro veya Yıllık Bilanço	Bağımsızlık
Orta	250'den az	27-40 Milyon Euro	Bir veya birkaç şirkete %25'den fazla ait olmaması
Küçük	50'den az	5-7 Milyon Euro	
Çok Küçük	10'dan az		

Kaynak: DURMAN, vd, s.10

KOBİ'lerin bilanço, çalışan ve bağımsızlık esasına göre sınıflandırılması tablo 2.2'de yapılmıştır. Tablo 2.2' ye göre; 1 ile 10 işçi arasında işçi çalıştıran işletmeler çok küçük işletmeler olarak tanımlanırken, 10 ile 49 işçi arasında işçi çalıştıran ve yıllık satış cirosu 5 milyon Euro veya sabit sermaye tutarı 7 milyon Euro olan firmalar küçük ölçekli işletme olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca 50 ila 249 işçi

²¹⁴ HUDAYBERDİYEV, Ruslan, KOBİ'lerin Finansmanı ve Türkmenistan Uygulaması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 2007, s. 4-5

çalıştıran ve yıllık satış cirosu 40 milyon Euro'yu veya sabit sermaye tutarı 27 milyon Euro'yu aşmayan şirketler orta ölçekli işletmeler olarak tanımlanmaktadır²¹⁵.

2.1.2.2. ABD'nin KOBİ Tanımı

ABD'de yapılan KOBİ tanımlamalarına bakıldığında; ABD'de genel kabul görmüş bir KOBİ tanımlamasına ulaşmak mümkün değildir. Ancak KOBİ tanımlamalarında kullanılan temel kriter istihdam edilen işçi sayısıdır. Ülkede KOBİ tanımlamasında işçi sayısından sonra gelen en yaygın kriter ise işletmelerin yapmış oldukları satış tutarlarıdır²¹⁶.

Tablo 2.3: ABD'de KOBİ Sınıflandırması

SEKTÖR	ÇALIŞAN KİŞİ SAYISI	YILLIK SATIŞ TUTARI
A) İMALAT SANAYİ		
-Küçük Boy İşletme	1-499	2,5 Milyon Dolardan Az
-Orta Boy İşletme	500-1499	2,5 Milyon Dolar- 21,5 Milyon Dolar
B) TOPTAN TİCARET		
-Küçük Boy İşletme	1-49	7 Milyon Dolardan Az
- Orta Boy İşletme	50-499	7-25 Milyon Dolar
C)PERAKENDE TİCARET ve HİZMET İŞLETMELERİ		
-Küçük Boy İşletme	—	3 Milyon Dolar'dan Az
-Orta Boy İşletme	—	3 Milyon Dolar-13 Milyon Dolar
D) TARIM İŞLETMELERİ		
-Küçük Boy İşletme	—	0,5 Milyon Dolardan Az
-Orta Boy İşletme	—	0,5 Milyon Dolar- 9 Milyon Dolar

Kaynak: ÇELİK Adnan, AKGEMCİ, Tahir, Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler, Gazi Kitapevi, 2. Baskı, Eylül 2007, s.120

Tablo 2.3'de ABD'de yapılan KOBİ sınıflandırması gösterilmektedir. Tabloya 2.3'e göre ABD'de firmalar faaliyet göstermiş oldukları sektörlere göre sınıflandırılmışlardır. İmalat sanayisinde çalışan firmalarda; çalışan sayısı 500 kişinin altında ve yıllık satış tutarı da 2,5 milyon dolardan az ise küçük ölçekli işletme olarak

²¹⁵ SAYIN, Meral, FAZLIOĞLU, Mustafa Akan, Avrupa Birliğinde KOBİ Destekleme Programları ve Diğer Teşvik Araçları, KOSGEP Avrupa Bilgi Merkezi, Ankara, Şubat 1997, s. 3

²¹⁶ MÜFTÜOĞLU, M. Tamer, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler KOBİ'ler, Turhan Kitapevi Yayınları, 6. Baskı, Ankara 2007, s. 111

sınıflandırılmakta olup, çalışan sayısı 500 kişi ile 1499 kişi arasında ve yıllık satış tutarı 2,5 ile 21,5 milyon dolar arasında ise orta ölçekli işletme olarak sınıflandırılmaktadır. Toptan ticaret sektöründe ise firmaların çalışan sayıları 50 kişiden az ve yıllık satış tutarları 7 milyon dolardan az ise küçük ölçekli işletme olarak sınıflandırılmakta olup, 50 kişi ile 499 kişi arasında çalışanı olup yıllık satış tutarı da 7 ile 25 milyon dolar arasından ise orta ölçekli işletme olarak nitelendirilmektedir.

Perakende ticaret ve hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde ise yalnızca satış tutarı kriter olarak alınmaktadır. Firmaların satış tutarları 3 milyon dolardan az ise küçük ölçekli işletme olarak nitelenmekte olup, 3 ile 13 milyon dolar arasında satış tutarı olan işletmelerde orta ölçekli işletme olarak nitelendirilmektedir. Tarım sektöründe de sınıflandırma yıllık satış tutarına göre yapılmaktadır. Yıllık satış tutarı 0,5 milyon dolardan az olan işletmeler küçük ölçekli işletmeler olarak sınıflandırılırken, yıllık satış tutarı 0,5 ile 9 milyon dolar arasında satış tutarı olan işletmelerde orta ölçekli işletme olarak sınıflandırılmaktadır.

2.2.KOBİ'lerin Ekonomik ve Sosyal Açıdan Önemi

Dünya genelinde teknolojiye bir değişim söz konusudur. Teknolojide meydana gelen bu değişim, üretim teknolojisinin de değişmesine neden olmaktadır. Teknolojide meydana gelen bu değişime sürekli artan ve değişen tüketici eğilimleri de eklendiğinde insanlar artık sıradan, herkesin kullandığı ürünleri almak yerine kendilerini özel hissedebilecekleri ürünlere yönelmektedirler. Meydana gelen bu durum ise KOBİ'lerin dünya genelinde önemini daha da arttırmaktadır. Çünkü KOBİ'ler müşterilerin isteklerinde meydana gelen değişimlere büyük işletmelere nazaran daha kolay çözümler getirmektedirler. Ayrıca KOBİ'ler ekonomide meydana gelen daralma ve hareketlenmelere esnek yapıları sayesinde büyük işletmelere göre daha kolay uyum sağlamaktadırlar²¹⁷.

KOBİ'ler bütün ülkelerde avantaj ve dezavantajlarına rağmen ekonomilerin vazgeçemediği birimler olarak görülmektedir. Bu yüzden gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin tümünde KOBİ'lere yönelik destek programları uygulanmakta,

²¹⁷ OKTAY, Ertan, GÜNEY, Alptekin, Türkiye'de KOBİ'lerin Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri, Ocak 2002, s.2, <http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/ertan_oktay.pdf> (08.03.2010)

böylelikle KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal hayata olan katkıları daha da arttırılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca yakın geçmişe kadar KOBİ'lerin değeri sadece sağladıkları katma değer ve istihdam olarak görülürken, günümüzün bilgi kaynaklı ekonomilerinde KOBİ'lerin yenilik yaratma ve ekonomik dinamizmi oluşturma ve korumada ki önemi daha da artmaktadır²¹⁸.

Günümüzde KOBİ'ler katma değer ve istihdam yaratmada tüm ülke ekonomilerinde oldukça büyük oranlara sahiptirler. Ekonomik ve sosyal yaşamın istikrar unsuru olan KOBİ'ler gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde istihdam unsurunu sürekli arttırmakta ve gelir dağılımında meydana gelen dengesizlikleri ortadan kaldırma gibi önemli bir işlevi yerine getirmektedirler²¹⁹.

Tablo 2.4: Çeşitli Ülkelerde KOBİ'lerle İlgili Ekonomik Göstergeler

Gösterge	ABD	Almanya	Hindistan	Japonya	İngiltere	G.Kore	Fransa	İtal.
KOBİ'lerin Toplam İşletmelere Oranları(%)	97.2	99.8	98.6	99.4	96.0	97.8	99.0	97.0
KOBİ'lerin İstihdam Oranları(%)	50.4	64.0	63.2	81.4	36.0	61.9	49.4	56.0
KOBİ'lerin Yatırım Payı Oranları(%)	38.0	44.0	27.8	40.0	29.5	35.7	45.0	36.9
KOBİ'lerin Üretim Payı Oranları(%)	36.2	49.0	50.0	52.0	25.1	34.5	54.0	53.0
KOBİ'lerin İhracat Payı Oranları(%)	32.0	31.1	40.0	38.0	22.2	20.2	23.0	-
KOBİ'lere Verilen Kredi Payı Oranları(%)	42.7	35	15.3	50.0	27.2	46.8	48.0	-

Kaynak: ÇARIKÇI ve EROĞLU, s. 231

²¹⁸ YALÇIN, İrfan, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sorunları Çerçevesinde Finansman Sorunu ve Çözümüne Katkı Olarak Kredi Garantili Fonlar, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 12

²¹⁹ İRAZ, Rıfat, Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve KOBİ'ler, Çizgi Kitapevi, Mayıs 2005, s. 215-216

Tablo 2.4’de gösterilen ülkelerin hemen hepsinde toplam işletmelerin neredeyse tamamını KOBİ’ler oluşturmaktadır. ABD’de toplam işletmelerin yüzde 97,2 si KOBİ iken, Almanya’da yüzde 99.8, Japonya’da yüzde 99.4, Hindistan’da yüzde 98.6, Fransa’da yüzde 99.9, Güney Kore’de yüzde 97.8 ve İtalya’da yüzde 97’dir. Ülkelere göre KOBİ’lerin sağladıkları istihdam oranlarına bakıldığında, ABD’de yüzde 50.4, Almanya’da yüzde 64, Japonya’da yüzde 81.4, Hindistan’da yüzde 63.2, İngiltere’de yüzde 36 Fransa’da yüzde 49.4, Güney Kore’de yüzde 61.9 ve İtalya’da yüzde 56’dır. KOBİ’lerin ülke ekonomilerindeki ihracat paylarına bakıldığında, ABD yüzde 32, Almanya yüzde 31.1, Japonya yüzde 38, Hindistan’da yüzde 40 İngiltere’de yüzde 22.2, Fransa’da yüzde 23 Güney Kore’de yüzde 20.2’dir. KOBİ’lerin alınan kredilerin kullanımı içindeki paylarına bakıldığında, ABD yüzde 42.2, Almanya yüzde 35 Japonya yüzde 50 Hindistan’da yüzde 15.3, İngiltere’de yüzde 27.2, Fransa’da yüzde 48 Güney Kore’de yüzde 46.8’dir.²²⁰

Literatürde KOBİ’lerin önemine ilişkin yapılmış birçok çalışma vardır. Bu çalışmalar; İtalya’da KOBİ’lerin büyük şirketlere göre istihdam yaratma, teknoloji, değişim, verimlilik ve katma değer yaratma gibi hususlarda daha iyi olduklarını göstermektedir. Yapılan çalışmalar Japonya ekonomisinde de rekabet gücünün gerisinde KOBİ’lerin olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu çalışmalara göre; California’da KOBİ’lerin değişen ekonomik koşullara gayet iyi ayak uydurdukları kanıtlanmış olmakla beraber, KOBİ’lerin ekonomik güç yapılanmasının merkezinde yer alan büyük şirketlerin denetiminde oldukları da doğrulanmaktadır²²¹.

KOBİ’lerin ekonomi açısından önemine bakıldığında; KOBİ’lerin ekonomiye olan katkılarını beş başlık altında toplayabiliriz. Bunlar; istihdam yaratma, esneklik sayesinde yeniliklere hızla uyum sağlanması, girişimciliği teşvik etme, ürün farklılaştırmasını sağlama ve büyük işletmelerin ara malı gereksinimini karşılamalarıdır²²².

Dünya genelinde işletmelerin dağılımına bakıldığında KOBİ’lerin dünya ekonomisinde yaklaşık yüzde 99’luk bir payının olduğu görülmektedir. Dünya

²²⁰ HUDAYBERDİYEV, s. 16-17

²²¹ CANSIZ, Mehmet, Türkiye’de KOBİ’ler ve KOSGEP, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008, s. 6

²²² ERTAN, vd., s. 2

genelinde ülkeden ülkeye değişkenlik göstermesine karşın istihdamın yüzde 40-80'i ve GSMH'nin yüzde 30-70'ini KOBİ'ler oluşturmaktadır. Elde edilen bu verilere göre KOBİ'ler büyük işletmelere göre açık bir üstünlük sergilemektedirler. Günümüzde KOBİ'lerin küçük fakat önemli bir grubu yeni sanayi ve teknolojilerin gelişmesinde öncü durumdadırlar. Dünya genelinde iletişim ve otomasyon maliyetlerinde meydana gelen düşüş, KOBİ'lerin teknik özelliklerinin artmasını sağlayarak küresel piyasalardaki başarılarının daha da büyümesini sağlamıştır²²³.

Serbest piyasa ekonomisini benimseyen tüm gelişmiş olan ülkelerde ekonomik sistemin temelini rekabet oluşturmaktadır. Rekabeti korumanın ana aracı olan KOBİ'leri korumaya yönelik tekelciliği önleme kanunları çıkarılmıştır. Ayrıca KOBİ'lerin istihdama büyük katkıları bulunmaktadır. Büyük işletmeler iş gücü kullanımını azaltırken, KOBİ'ler en fazla iş ve istihdam imkânı oluşturan birimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir ülkede ki KOBİ'ler sağlam yapılı ve büyümeye elverişli konumda iseler, KOBİ'ler o ülkenin ekonomik gelişmişliğinin, siyasal istikrarının ve sosyal barışının teminatı olup, ülke ekonomisinin de temelini oluşturmaktadırlar²²⁴.

Ülke ekonomilerinde büyük oranlarda bulunan ve yerine getirdikleri işlevler nedeniyle ekonomik sistemin içinde önemli ve vazgeçilmez unsurları olan KOBİ'lerin ülkelerin ekonomilerine sağladıkları yararlar şu şekilde sıralanabilir²²⁵.

- Ülke içinde ki gelirin orantılı olarak dağılmasını sağlarlar, gelirin ülke içinde dengeli olarak dağılması yalnızca sosyal yönden değil aynı zamanda, ekonomik açıdan da önem taşır.
- KOBİ'ler yeni fikir ve buluşların öncüleri olup, sektörlerde gereken esnekliğin sağlanmasına katkıda bulunurlar.
- KOBİ'ler çok çabuk karar verme ve uygulama olanaklarına sahip olduklarından ve daha az yönetim ve genel işletme giderleri ile çalıştıklarından daha ucuz üretim işlevinde bulunmaktadır.

²²³ KÜÇÜKÇOLAK, R. , Ali, KOBİ'lerin Finansman Sonunun Sermaye Piyasası Yoluyla Çözümü, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları, İstanbul, 1998, s. 8

²²⁴ MUCUK, İsmet, Modern İşletmecilik, Türkmen Kitapevi, 15. Baskı, İstanbul, 2005, s. 109

²²⁵ ÇELİK, Adnan, AKGEMCİ, Tahir, Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler, Gazi Kitapevi, Özkan Matbaacılık, 2. Baskı, Eylül, 2007, s. 151-152

- KOBİ'ler kişisel inisiyatiflerin ortaya çıkmasında önemli roller üstlendikleri gibi istihdam ve kişilerin mesleki konularda eğitimlerinde de büyük payları vardır. KOBİ'ler birçok kendisini yetiştirmeyi başarmış kalifiye elemanın teknik eğitimlerini aldıkları ilk kuruluşlar durumundadırlar.
- KOBİ'ler uzun dönemde büyük ölçekli endüstri işletmelerinin tedarikçisi durumunda olmaktadır.
- Küçük birikimler ve aile birikimlerinin yatırımlara dönüşmesini sağlayarak ülke ekonomisi içinde paranın dolaşımını sağlamaktadırlar.
- Savaş, doğal afet vb. gibi durumlarda büyük endüstrilerin zedelenmesi durumunda KOBİ'ler önemli görevleri üstlenmektedirler. Böyle kötü durumlarda KOBİ'ler üretimlerine devam ederek ihtiyaçları karşılamaya devam ederler.

KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal katkıları incelendiğinde bir takım noktaların iç içe geçmiş olduğu görülmektedir. Örneğin KOBİ'ler sağladıkları istihdam ile ekonomik açıdan ülke ekonomilerine katkı sağlarken, aynı zamanda ülke bireylerine iş imkânı sunduklarından sosyal boyutta da katkı sağlamaktadırlar. Özellikle de ekonomik bunalım ve kriz dönemlerinde mevcut istihdam sayılarını koruyarak, ekonomik genişleme dönemlerinde de ek istihdam oluşturarak ekonomideki işsizliği ortadan kaldırılmasına ya da azaltılmasına katkıda bulunan KOBİ'ler böylelikle toplumda sosyal barışın ve adaletin güvencesi olmaktadır²²⁶.

KOBİ'lerin tüm bölgelere yayılmış olmaları bölgeler arası gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmada, istihdam olanağı sağlamada, demokratik hayatı canlı tutmada ve mülkiyeti tabana yayma gibi hususlarda sosyal hayata yardımcı olmaktadır. KOBİ girişimcilerinin başarılı olma arzuları, yılmadan yatırım yapma istekleri siyasi istikrarın temel mekanizmalarıdır. Başarılı girişimciler sayesinde potansiyel girişimcilerin de ekonomiye girmesi sağlanacak ve psikolojik tatmin

²²⁶ BAL, Erdal, Gümrük Birliği ve Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecindeki Türk KOBİ'lerinin Sorunları, Çözüm Önerileri ve Türkiye İçin Destek ve Teşvik Modeli, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002, s. 40

artacaktır. Güçlü KOBİ'ler büyük şirketleri de olumlu yönde etkileyecek, böylelikle sosyal yönden bir rahatlama olacaktır²²⁷.

2.3. KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi

Ekonomiler, değişik alanlarda faaliyet gösteren çeşitli büyüklüklerde olan, mal ve hizmet üreten türlü işletmelerden oluşmaktadırlar. Ekonomilerin gelişmesi ve büyümesi bünyesinde bulunan işletmelerin büyümeleri, sayılarının artması ve başarılı olmaları ile gerçekleşir. Ekonomilerin sağlıklı bir şekilde büyüebilmeleri ve mevcut büyüklüklerini koruyabilmeleri için sağlıklı ve güçlü KOBİ'lere ihtiyaçları vardır²²⁸.

Türkiye ekonomisinde ki yeri ve önemi açısından; iş yeri sayısı, istihdam sayısı ve oluşturdukları katma değer olarak üç önemli göstergeye bakıldığında KOBİ'lerin, gerek sosyal, gerekse ekonomik açıdan önemli bir orana sahip oldukları görülmektedir. KOSGEP tarafından açıklanan rakamsal oranlar aşağıda şu şekilde belirtilmiştir.

- Türkiye ekonomisinde imalat sanayisinde faaliyet gösteren işletmelerin yaklaşık yüzde 99,5'i Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerden oluşmaktadır.
- Türkiye ekonomisinde imalat sanayisinde ki istihdamın yaklaşık yüzde 61,1'i KOBİ'lere aittir.
- Türkiye ekonomisinde yaratılan katma değerın yaklaşık yüzde 27,3'lük bir kısmı KOBİ'lere aittir.

Rakamlara bakıldığında istihdamın yaklaşık yüzde 61,1'ini sağlayan KOBİ'lerin, oluşturduğu katma değer oranı yüzde 27,3'lük bir orandır. KOBİ'lerin meydana getirdikleri yüksek istihdam oranına göre oluşturdukları katma değer oranı düşüktür. Bu durum da ülkemiz ekonomisinde ki KOBİ'lerin karşılaştıkları sorunlardan dolayı verimlilik ve ekonomikliklerinin düşük olduğunu göstermektedir²²⁹.

²²⁷ AKGEMCİ, Tahir, KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler, KOSGEB Yayınları, Ankara 2001, s. 13

²²⁸ ALPUGAN, Oktay, OKTAV, Mete, DEMİR, M. , Hulusi, ÜNER, Nurel, İşletme Ekonomisi ve Yönetimi, 2.Baskı, Beta Yayınları, İzmir, 1990, s. 50

²²⁹ ATILGAN, Turan, "KOBİ Niteliğindeki Tekstil ve Hazır Giyim İşletmelerinin Uluslararası Pazarlara Açılmasında Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin Etkisi", Celal Bayar Üniversitesi, İ.İ.B.F, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt:13, Sayı:1, 2006, s. 151

Ülke ekonomilerinin bel kemiği olan KOBİ'lerin ülke ekonomilerine olan katkıları büyük oranlardadır. KOBİ'ler büyük ölçekli işletmelerin ürettikleri mal ve hizmetleri üreterek, büyük işletmeleri rekabet ortamına çekerek, ekonomiye canlılık kazandırmalarının yanı sıra büyük işletmelerin ürettikleri mamul veya yarı mamul girdileri üreterek büyük işletmelerin gelişmesine katkı sağlamaktadırlar²³⁰.

Türkiye'de KOBİ'lerin önemi geçmiş yıllara oranla daha da artmaktadır. Ancak ülkemiz KOBİ'lerinin sermaye yapılarının yetersizliği, kullanmış oldukları teknolojilerinin düşük olması, düşük kar marjları ile çalışıyor olmaları, birçok KOBİ'nin kayıt dışı çalışıyor olması, özkaynaklarının yetersizliğinden dolayı kredi kullanımına elverişli olmamaları ve teminat verme konusunda yaşanan güçlüklerden dolayı ülkemizdeki KOBİ'ler kendi kulvarlarında bulunan gelişmiş ülkelerdeki KOBİ'lerin gerisinde kalmaktadırlar²³¹.

KOBİ'ler genel özellikleri ile ülkemiz ekonomisine ve sosyal yapısına uygun kuruluşlar olmuşlardır ve gelecekte de sistemdeki yerlerini alacaklardır. Ancak KOBİ'lerin ülkemiz ekonomisinde ki önemini belirtirken büyük işletmelerin ekonomimizdeki önemini unutmamak gerekmektedir. Belirli bir iş kolunda büyük işletmelerin varlığı ve gelişmesi hem doğaldır hem de küçük firmaların varolması için bir zorunluluktur. Örneğin ülkemizde motorlu taşıt satan büyük firmalar olamasaydı, ülkemizde ürettiklerini dış pazarlara satabilen, çoğu KOBİ niteliğinde firmadan oluşan otomotiv yan sanayisinin varlığından söz etmek mümkün olmayacaktı²³².

DİE, 2002 Genel Sanayi İş Yerleri Sayımı 1. aşama sonuçlarına göre, 2002 yılında Türkiye'de toplam 1.881.433 işletme faaliyet göstermektedir. Sayımda tarım dışı sektörlerde faaliyet gösteren ve Maliye Bakanlığı'nda vergi sicil kaydı bulunan tüm işyerleri kapsama alınmıştır. Bu işyerlerinde 6.484.168 kişi istihdam edilmektedir. İşletmelerin yoğunlaştığı sektörler, ticaret komisyonculuk, tamirat; ulaştırma, depolama, haberleşme, imalat sanayi, otel ve lokantalar, diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri ile gayri menkul, kiralama ve iş

²³⁰ KARALAR, Hakan, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Koordinasyon Sistemleri ve Araçları ve Türkiye'de Uygulanabilirlik Araştırması, Ankara, 1996, s.3

²³¹ ATEŞ, Mustafa, Türkiye'de KOBİ'lerin Finansman Olanakları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007, s. 9

²³² ÇELİK, vd., s. 153-154

faaliyetleridir. Toplam işletmelerin yüzde 94,6'sı bu sektörlerde faaliyet göstermektedir. İmalat sanayisi işletmeleri içerisinde ise sırasıyla, tekstil, konfeksiyon, mobilya, deri, metal eşya sanayi, gıda, içki, tütün, ağaç ürünleri ile makine ve teçhizat sektörlerinde yoğunlaşma vardır²³³.

Tablo 2.5: Türkiye Ekonomisinde KOBİ'lerin Payları

Tüm İşletmeler İçindeki Yeri (%)	Toplam İstihdam İçindeki Payı (%)	Toplam Yatırımı İçindeki Yeri (%)	Katma Değer İçindeki Yeri (%)	Toplam İhracat İçindeki Payı (%)	Toplam Kredilerden Aldığı Pay (%)
98,8	45,6	26,5	37,7	8,0	3,0

Kaynak: MÜFTÜOĞLU, s. 178

Tablo 2.5’de görüldüğü gibi Türkiye’de KOBİ’lerin tüm işletmeler içindeki oranı yaklaşık olarak yüzde 98,8’dir. Bu oranın iyi yorumlanabilmesi için ülkelerde ki KOBİ tanımında ki farklılıkların iyi bilinmesi gerekmektedir. Çünkü KOBİ tanımlamalarında ki farklılıklar sağlıklı yorumlar yapılmasını zorlaştıracaktır. Örneğin Almanya ve Türkiye’nin KOBİ oranlarının birbirine yakın olmasına rağmen, Almanya ile Türkiye ekonomisinde büyüklük açısından büyük farklılıklar vardır.

İkinci sütunda ki değer sanayi işletmelerinde çalışan işçi sayısının ülkedeki toplam çalışan sayısına oranını yüzde olarak vermektedir. Bu oranın diğer ülkelerin istihdam oranlarına göre daha düşük olduğu gözlemlenmektedir. Bu oranın diğer ülkelerden daha düşük olması Türkiye’de KOBİ’lerin istihdam avantajından yeterince yararlanılamadığını göstermektedir.

Üçüncü sütunda ise KOBİ’lere yapılan yatırımın toplam yatırımlara olan oranı verilmektedir. Bu oran bize ülkede ki KOBİ’lerin yaygınlığını ve bu işletmelerin teknolojiye ayak uydurma gücü ile büyüme hızları arasındaki ilişkiyi vermektedir. Çünkü KOBİ’lere yapılan yatırım ile KOBİ’lerin gelişme ve büyümeleri doğru orantılıdır.

²³³ YILMAZ, Figen, Türkiye’de Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ’ler), İktisadi Araştırmalar ve Planlama Müdürlüğü, 2003, s. 5

Dördüncü sütun ise KOBİ'ler tarafından yaratılan katma değer in ülke içinde gerçekleştirilen toplam katma değere oranını yüzde olarak vermektedir. Bu oran in yüksekliği KOBİ'lerin ekonomideki yerinin önemini göstermektedir. Türkiye'de bu oran in düşük olması KOBİ'lerin verimsiz olarak çalıştığını göstermektedir.

Beşinci sütun da KOBİ'lerin dışı açılma derecesi olarak değerlendirilebilir. Bu oran in yüksekliği KOBİ'lerin uluslararası piyasalardaki rekabet gücünün yüksek olduğunu ifade etmektedir. Son sütun ise KOBİ'ler tarafından kullanılan kredilerin toplamının ülke içindeki toplam kredi hacmine oranını göstermektedir. Bu oran in diğer ülkelerde ki oranlarla mukayese edilemeyecek kadar düşük bir oran olması ülkemizde ki KOBİ'lerin büyük finansman sorunları yaşadıklarını göstermektedir.²³⁴

2.4. KOBİ'lerin Avantaj ve Dezavantajları

KOBİ'ler büyük işletmeler karşısında bir takım avantaj ve dezavantajlara sahiptirler. Bu bölümde KOBİ'lerin büyük işletmeler karşısındaki avantaj ve dezavantajları ayrı ayrı olarak ele alınacaktır.

2.4.1. KOBİ'lerin Avantajları

İşletme büyüklükleri, sermaye yapıları, hukuki statüleri ve çalıştıkları sektörler itibari ile KOBİ'ler bir takım avantajlara sahiptirler. Bunun yanı sıra dünya ve ülke ekonomilerinde meydana gelen farklılıklar KOBİ'ler için bazı avantajları da beraberinde getirmektedir²³⁵. Ekonomilerde meydana gelen bu farklılıklara KOBİ'ler esnek yapıda olmaları ve kapasitelerinin, meydana gelen yeniliklere çok çabuk uyum sağlayabilmesi nedeniyle değişimlere çok kolay uyum sağlayabilmektedirler.²³⁶

KOBİ'ler büyük ölçekli işletmelerin yapmak istemedikleri, kimi zamanda yapamadıkları yeni malzemelerin, fikirlerin ve hizmetlerin temel ayağını oluşturmaktadırlar. Çünkü büyük ölçekli işletmeler ölçek ekonomisinin maliyetinden yararlanmak amacıyla işgücü ve makine teçhizata yaptıkları büyük yatırımlar nedeniyle üretilen ürünü uzun süreler üretmeye bağımlı kalmaktadırlar. Fakat KOBİ'lerin büyük ölçekli yatırımlara bağılı kalmak gibi bir sorunları

²³⁴ MÜFTÜOĞLU, s. 179-182

²³⁵ ATEŞ, s. 19

²³⁶ KAYALI, Cevdet, Alptekin, AKTAŞ, Hüseyin, "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yönetim Krizi ve Toplam Kalite Yönetimi, Celal Bayar Üniversitesi, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt:10, Sayı:2, 2003, s. 31-32

bulunmamaktadır. KOBİ'lerin bu özelliğinden dolayı üretilen ürünlerin çeşitliliği artmaktadır²³⁷.

KOBİ'ler daha düşük yatırımlarla daha fazla istihdam olanağı oluşturmaktadırlar. Talepte meydana gelen değişikliklere ve teknolojiye ki gelişmelere çok çabuk uyum sağlayabilmektedirler. Ferdi tasarrufların yatırımlara dönüşmesinde yardımcı olarak ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda da büyük sanayi kuruluşlarının tamamlayıcısı konumundadırlar²³⁸.

Sağlıklı bir yapıya sahip küçük ve orta boy işletmeler her ekonomi için vazgeçilmez unsurdur. Bu işletmelerin özellikle de büyük işletmeler karşısında ki avantajları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür²³⁹.

- Tüketici tercihlerine, sunmuş oldukları ürünlerin çeşitliliği ile daha esnek olarak yaklaşmaktadırlar.
- Yeniliklere daha kolay ayak uydurabilmektedirler.
- KOBİ'ler aynı parasal harcamalar ile büyük firmalara oranla daha fazla teknik yeniliklerde bulunabilmektedirler.
- KOBİ sahipleri ve yöneticileri çalışanları ile daha yakın ilişkiler kurarak karşılıklı güven ortamı gelişmektedir.
- KOBİ'lerde çalışanlar genellikle işletmelerin temel işlevlerini yapıp öğrendiklerinden dolayı, herhangi bir elemanın yokluğunda diğer yetişmiş elemanlar eksik elemanların yerlerini doldurarak üretimin aksamasını ya da durmasını önlemektedirler.
- KOBİ'lerde az kurmay yetki ve bürokrasi olduğundan dolayı, genelde alınan kararlar üretim hattında çalışanlar ile beraber olarak alındığından alınan kararlardaki başarı oranı daha yüksek olabilmektedir.
- Dayanıksız, kolay bozulabilecek malların üretilmesi ve pazarlanmasında,
- Desteklendikleri takdirde ülkedeki işsizlik oranları önemli ölçüde azalacaktır.

²³⁷ EFE, B., İzmir KOBİ'leri Bütçeç Altında, İzmir Ticaret Odası Yayınları, NO:57, İzmir, 1998, s. 4

²³⁸ KOSGEB, KOBİ Ekonomisi (Tarihi Gelişimi), Ankara Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Aralık, 2003, s. 2

²³⁹ BAĞRIAÇIK, Atilla, Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar (Dünyada ve Türkiye'de), Dünya Yayınları, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1989, s. 13,-17; ÇELİK vd., s. 125-126

- Emek faktörünün malın ya da hizmetin üretilmesinde önemli bir faktör olduğunu gösterirler.

2.4.2. KOBİ'lerin Dezavantajları

KOBİ'lerin sahip oldukları avantajlar ekonominin durumuna göre kimi zaman KOBİ'lerin dezavantajı olarak KOBİ'lerin zayıf yönlerini gözler önüne sermektedir. KOBİ'ler bünyelerinde nitelikli eleman istihdam edememeleri, yönetim anlayışında meydana gelen yeniliklere gereken alakayı göstermemeleri ve büyük firmaların ezici rekabetine karşı koyamamaları gibi nedenlerle zor durumlarda kalmaktadırlar²⁴⁰.

Küçük ve orta boy işletmelerin, belli başlı dezavantajlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür²⁴¹.

- Yönetimde meydana gelen aksamalar ve yetersizlikler,
- Rekabet koşullarının olumsuz oluşu,
- Meydana gelen yenilikleri tam takip edememe, mevzuata yeterince hakim olamama,
- Finansal olanaksızlıklardan dolayı finansal kaynaklardan yeterince yararlanamama ve sermayelerinin yetersiz olması,
- Araştırma ve geliştirme faaliyetlerine yeterli önem verilememesi,
- Finansal planlama ve bütçeleme yetersiz olmasından dolayı meydana gelen aksaklıklar,
- İşyerlerinin ve faaliyet alanlarının darlığı,
- Kalifiye eleman ve danışman istihdam edememe,
- Gerekli şartları sağlayamamalarından dolayı alternatif bir finansman kaynağı olan sermaye piyasalarından yeterli derecede faydalanamama,
- Üretilen ürünün pazarlanması ve satışıyla alakalı koordinasyonun tam olarak sağlanamaması,
- Finans kaynakları olan bankalardan yeterli destek bulamamaları
- İflas ederek bağımsızlıklarını kaybetme risklerinin yüksek derecede olması,

²⁴⁰ DURMAN vd., s. 20

²⁴¹ TOKOL, Tuncer, SABUNCUOĞLU, Zeyyat, İşletme, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2001, s. 63; AKGEMCİ, s. 15,16; DİNÇER, Ömer, FİDAN, Yahya, İşletme Yönetimine Giriş, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1991, s. 71

2.5. KOBİ'lerin Karşılaştıkları Temel Sorunlar

Ülke ekonomilerinde çok önemli yerleri olan KOBİ'ler aynı zamanda birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. KOBİ'lerin karşılaştıkları bu sorunların büyük bir kısmı ülke ekonomilerinde uygulanan yanlış politikalardan kaynaklanırken bazıları da KOBİ'lerin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanmaktadır²⁴². Oysa KOBİ'lerin karşılaştıkları sorunlar daha çok kendi iç dinamikleri ile ilgili olup, KOBİ'lerin temel işletme fonksiyonlarından kaynaklanmakta ve bu fonksiyonların başında finansman, pazarlama, yönetim, tedarik ve personel sorunları gelmektedir²⁴³.

KOBİ'ler genel itibari ile finansman, üretim, tedarik, pazarlama, bürokrasi, kuruluş yeri, insan kaynakları, ihracat, muhasebe, örgütlenme ve yönetim, halkla ilişkiler ve karar alma ile ilgili sorunlar yaşamaktadırlar. Bu bölümde KOBİ'lerin genel işletmecilik faaliyetleri ile ilgili olarak; yönetim ve örgütlenme, üretim ve tedarik, pazarlama ve finansman sorunları üzerinde durulmaktadır.

2.5.1. KOBİ'lerin Yönetim İle İlgili Sorunları

KOBİ'lere temel özelliğini veren unsur, KOBİ'lerin nitel özellikleridir ve bunlardan en önemlisi KOBİ'lerde işletme sahipliği ile girişimcilik ve yöneticilik niteliklerinin genellikle tek kişide toplanmış olmasıdır. KOBİ'lerin bu özelliği maalesef işletmelerin en büyük darboğazlarından birisini de beraberinde getirmektedir. Hem girişimcilik hem yöneticilik hem de işletme sahipliğinin tatminkâr bir şekilde bir arada toplandığı KOBİ sayısı yok denecek kadar azdır²⁴⁴.

Küçük ve orta boy işletmelerde bulunan işletmecilik süreçleri büyük işletmelerde bulunan işletmecilik süreçlerinden daha farklıdır. Küçük ve orta boy işletme sahibi ya da yöneticisi özellikle piyasaya giriş aşamasında tüm süreçlerde personeli ile birlikte çalışmaktadır. Bu yüzden büyük işletmelerde iş yaklaşımı ve yönetim uygulamaları formal iken; küçük ve orta boy işletmelerde işletme sahibi ya da yöneticinin kişilik ve davranış özellikleri daha etkili olmaktadır²⁴⁵.

KOBİ'lerin yönetim ile ilgili sorunları, büyük ölçülerde genel ekonomik politikalar ve alınan tedbirlerin boşa çıkması ile alakalı olmasına karşın aynı

²⁴² HUDAYBERDİYEV, s. 19

²⁴³ ÖZKANLI vd., s. 98

²⁴⁴ MÜFTÜOĞLU, s. 191

²⁴⁵ DÖM, s. 325

zamanda bir örgütlenme sorunu olup, işletme sahip yöneticisinin becerisine de bağlıdır²⁴⁶.

KOBİ'ler genellikle birinci kuşak sahiplerince yönetilmektedirler. Bu durumda, KOBİ'lerin esnek bir yapıya sahip olmalarına karşın, esnekliklerinin birinci kuşak yöneticileri ile sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Yönetimin sınırlı ve kısıtlı kalması sonucunda KOBİ'lerin yeniliklere uyum sağlamaları engellenmekte, böylelikle yeterli bilgiye ulaşabilmeleri güçleşmektedir. Yeterli bilgiye ulaşamayan KOBİ'lerin verimlilikleri düşmekte ve yeterli katma değer sağlayamamaktadırlar. Bilgi eksikliği nedeni ile KOBİ'ler yeterli kaynaklara da ulaşamamaktadır. Bu durumda kaynak sorununu derinleştirmektedir²⁴⁷.

Yönetim konusunda diğer bir sorunda işletme sahiplerinin teknik bilgi ve üretim süreci konusunda yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmalarına rağmen diğer işletme işlevlerinde, yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmamaları ve bu konudaki eksikliklerini gidermeye yönelik çalışma yapmamalarıdır²⁴⁸. Yerel gelişmeleri yakından takip edebilen ve yerel sorunların üstesinden gelebilen bu işletmelerin sahipleri makro ekonomik gelişmeleri izleyememekte, bu yüzden makro ölçekte meydana gelen değişimlere karşı önlemlerin alınmasında geç kalınmaktadır. Bu yüzden işletme sahiplerinin ve yöneticilerinin işletme ihtiyaçlarını zamanında ve doğru olarak belirlemeleri gerekmekte, ayrıca ihtiyaç duyulan kaynakları zamanında temin etmeli ve etkin kararlar vermeleri gerekmektedir²⁴⁹.

KOBİ'lerde yapıları gereği uzun vadeli planlama yapılmamakta ve genelde bir planlama uzmanı da istihdam edilmemektedir. Planlama genelde işletme sahibi ve ortaklar tarafından yapılmaktadır. İşletme sahibi ve ortakların planlamayı yaparken temel istatistiki metotlarla değil de sezgilerine dayalı bir planlama yapmaları önemli sorunları beraberinde getirmektedir. İşletme sahip ve ortaklarının yeterli düzeyde

²⁴⁶ YEŞİLYURT, Selma, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Başarılı Olabilmelerinde Yönetim-Yöneticinin Önemi ve Uygulamadan Örnekler, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 6'dan Alıntılan, ÖZKANLI vd., s. 98

²⁴⁷ ÇAKIR, Harun, KOBİ'lerin Finansal Sorunlarının Çözümünde Bölgesel Pazar Oluşu ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 31

²⁴⁸ OKTAV, Mete, ÖNCE, Günel, KAVAS, Alican, TANYERİ, Mustafa, Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri, TOBB Yayınları, Ankara, 1990, s.21

²⁴⁹ İRAZ, s. 249

eğitim almamış olmaları ve yapmış oldukları planlamanın tamamen sezgiye dayalı olarak yapılması hata oranı yüksek kararlar alınmasına sebep olmaktadır²⁵⁰.

KOBİ'lerin örgütsel yapılarına bakıldığında KOBİ'lerde verilen hiyerarşik karar ve icra organlarının aile bireylerinden oluştuğu görülmektedir. Küreselleşme ile birlikte daha da hız kazanan bilgi ekonomisinde; bilgi ve iletişim teknolojileri hızla değişmekte, yeni pazar fırsatları her geçen gün artmakta ve meydana gelen ekonomik krizler ile birlikte işletme faaliyetleri giderek içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. Yetersiz teknik bilgi ve beceriye sahip olan işletme sahibi ve aile bireylerinin bu değişime ayak uydurmaları giderek zorlaşmaktadır.

Bilginin önemli bir değer haline gelmesi ve yeni uzmanlık alanlarının ortaya çıkması, işletmelerin çevre ile olan ilişkilerinin önem kazanması organizasyon yapılarının karmaşık bir hal alması nedeniyle zaman ve bilgi düzeyi açısından girişimci yetersiz kaldığından işletmelerde başka yöneticilere ihtiyaç duyulmaktadır. Meydana gelen değişimi kavrayacak ve işletmede değişim yaratıcı tepkide bulunabilecek uzman kişiler arasından seçilen ve işletmelerde karar organı işlevini üstlenen bu yöneticiler “profesyonel yönetici” olarak adlandırılmaktadır. İşletme sahiplerinin profesyonel yöneticilere yer açamamaları durumunda, büyüme sürecinde pek çok fırsat kaçırılabilir veya ele geçen fırsatlar uygun şekilde değerlendirilmeyebilir²⁵¹.

Sonuç olarak, KOBİ sahip ve yöneticileri piyasa verilerini bulma ve değerlendirme konusunda mesleki ve teknik yönden yetersizdirler. Mesleki ve teknik yönden yetersiz olan işletme sahip ve yöneticileri uzman eleman istihdamından kaçınmakta ve çoğu kez kendilerinden başka bir yöneticiyi işletmelerinde istememekte, böylece KOBİ'ler almış oldukları yanlış kararlarla bir avantaj olarak görülen esnekliklerini yitirmekte ve başarısız duruma düşmektedirler. Ayrıca KOBİ'ler işletmenin fonksiyonlarına göre kalifiye eleman bulundurmadıkları ve daha ucuz iş gücüne kaçtıkları ve bazen de bu elemanları daha yüksek ücret veren büyük işletmelere kaptırma gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu tür sorunların yanı sıra KOBİ'lerin yapısal özelliklerine bakıldığında işletme sahip ve yöneticilerinin;

²⁵⁰ AKGEMCİ, s. 22

²⁵¹ ÖZGENER, Şevki, “Büyüme Sürecindeki KOBİ'lerin Yönetim ve Organizasyon Sorunları: Nevşehir Un Sanayii Örneği”, Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı:20, Ocak-Haziran 2003, s. 139-140

eğitim, rehberlik, iç ve dış pazarlama teknoloji kullanımı ve KOBİ'lere destek sağlayan kuruluşlar ve hükümetin KOBİ'lere yönelik politikaları hakkında yok denecek kadar az bilgilerinin olduğu ortaya çıkmaktadır²⁵².

2.5.2. KOBİ'lerin Üretim ve Tedarik İle İlgili Sorunları

KOBİ'lerin üretim işlevinde karşılaştıkları sorunların başında girdi tedarikinde karşılaştıkları sorunlar gelmektedir. Girdi tedarikinde; KOBİ'ler hammadde ve ara malın ihtiyaç duyulduğunda miktar, fiyat ve nitelik olarak temin edilmesinde sorunlar yaşamaktadırlar. KOBİ'lerin finansman kaynaklarının yetersiz oluşu ihtiyaç duyulan madde ve malzemenin gerekli olduğu zamanda ve istenilen miktarlarda tedarik edilmesi konusunda sorunlar çıkarmaktadır. KOBİ'ler finansal güçlükleri aşabilmek için gerekli olan madde ve malzemenin standardını düşürerek temin etmektedirler²⁵³.

KOBİ'lerin üretim işlevine ilişkin sorunlardan biri de fason üretim planında karşılaşılan güçlüklerdir. Fason imalatla büyük şirket ya da firmalar aldıkları siparişlerin zamanında yetişmesi için siparişlerin bir bölümünü bağımsız işletmeye yani taşeron işletmeye yaptırmaktadır. Ancak bu ilişki bazı durumlarda bir bağımlılık ilişkisine dönüşmektedir. KOBİ'lerin en önemli sorunlarından biri de büyük firmalara olan bağımlılıklarıdır. Büyük firmalarda meydana gelen üretim daralması KOBİ'leri büyük ölçüde etkilemektedir²⁵⁴.

Üretim ile ilgili diğer bir sorun ise yeni teknolojilerin takip edilememesinden kaynaklanmaktadır. Teknoloji de meydana gelen hızlı gelişim tüketicilerin taleplerini daha kaliteli ve üstün tasarımlı ürünlere yöneltmektedir. Bu durumda teknolojik gelişmeleri tam anlamı ile takip edemeyen KOBİ'ler için büyük sorunlar teşkil etmektedir²⁵⁵.

Ülkemizde girişimci yeni bir işe giriştiğinde üretim için esas teşkil eden bazı madde, malzeme, yarı mamul ve parçalar piyasada bulunamamakta, işletmenin bu

²⁵² ÇELİK vd., s. 128-129

²⁵³ İRAZ, s. 250

²⁵⁴ ÖZGEN, Hüseyin, DOĞAN, Selen, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Temel ve Yönetim Sorunları, s. 4, <<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/ead/tanitimkoordinasyondb/kobisayi9.doc>> (21.03.2010)

²⁵⁵ GÖZBAŞI, Onur, KOBİ'lerin Finansman Sorunlarının Çözümüne Yönelik Finansal Destekler ve Finansman Teknikleri İle İlgili Bir Araştırma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos, 2003, s. 26- 27

malzemeleri bizzat üretme mecburiyeti doğmaktadır. İşletme bu malzemeleri zamanında ve gerekli miktarlarda temin edemez ise üretimden vazgeçmesi kaçınılmazdır. Bu şartlarda işletmenin üretim sürecinin gereğinden yüksek tutulması girişimciler adına atlatılması gereken önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Türkiye böyle olumsuz bir durumla 1980’li yıllara kadar süren zaman zarfında yani ithal ikamesi döneminde karşılaşmıştır²⁵⁶.

Kalifiye elemanların olmaması, kurumsallaşma sürecinde meydana gelen sıkıntılar, yetersiz sermaye, yönetsel işletme teknikleri konusunda bilgisi olmayan işletme yöneticileri, kalite ve standart sorunları gibi sorunlarla karşılaşan KOBİ’lerin verimlilik ve etkinlikleri azalmaktadır. Özellikle de dış pazarlara açılan KOBİ’ler için gerekli olan “ISO Standartlarının” karşılanması ve bu standartlar gereği işletmelerin ürünlerinde aranan kalite ve standart ölçülerine sahip olmayan ürünün bozulmadan ve yeniden pazarlanacak şekilde stoklanması gerekliliği KOBİ’lerin maddi güçlerini zorlayan önemli sorunlardır²⁵⁷.

KOBİ’ler kalite ve standardizasyon konusunda da önemli zorluklar çekmektedirler. Kullandıkları teknolojilerin eski olması; KOBİ’lerin dış pazarlardaki rekabet gücünü azaltmaktadır. KOBİ’lerin kalite standartları belgelerini alabilmeleri için maliyetleri yüksek ve detaylı olan çalışmalar yapmaları gerekmektedir. KOBİ’lerin sermayeleri sınırlı olduğundan bu çalışmaları yapamamakta ve bu belgeleri temin edememektedirler. KOBİ’lerin sermayelerinin sınırlı olması sorunu yalnızca KOBİ’leri kalite standart belgelerini almada değil, aynı zamanda pazar şartlarının gerektirdiği stokları dahi yapamama gibi içinden çıkılması güç durumlara sürüklemektedir. Ayrıca KOBİ’ler büyük şirketlerin yararlanabildiği istenilen ürünü istenilen yere taşıma, depolama gibi araçlardan yararlanamamaktadırlar²⁵⁸.

KOBİ’lerin tedarik sorunlarından bahsedecek olursak; KOBİ’lerin vermiş oldukları siparişler büyük işletmelere oranla daha düşüktür. KOBİ’ler finansal yetersizliklerinden ve çalışma sermayesi bakımından kısıtlı imkânlarla sahip olduklarından dolayı malzeme siparişi verirken kısıtlı hareket etmek zorundadırlar. KOBİ’lerin malzeme siparişlerinde kısıtlı davranmaları birim mamul başına maliyeti

²⁵⁶ MÜFTÜOĞLU, s. 273

²⁵⁷ İRAZ, s. 250-251

²⁵⁸ ÖZGEN vd., s. 4

arttırmaktadır. KOBİ'lerin büyük miktarlarda sipariş vererek fiyat indirimlerinden yararlanmaları dahilinde bu seferde stok maliyetleri artmaktadır. Böylece KOBİ'ler bir maliyet kıskacı içerisinde kalmaktadırlar. KOBİ'ler aldıkları siparişe göre üretim yaptıklarından ihtiyaç duydukları hammadde ve malzeme alacakları siparişe göre değişmektedir. KOBİ'ler çeşitli sektörlerde faaliyet gösterdiklerinden sürekli olarak aynı hammadde ve malzeme tedarikine gidemezler. Ayrıca KOBİ'lerin mali yapıları da yüksek miktarlarda hammadde ve malzeme alımına izin vermez. Bu nedenle KOBİ'ler istenilen hammadde ve malzemenin istenilen miktarda, istenilen zamanda tedarikinde büyük güçlüklerle karşılaşır. Bu sorun ancak istenilen hammadde ve malzemeyi daha yüksek fiyatlardan almakla ya da hammadde ve malzeme kalitesini düşük tutmakla çözülebilmektedir. Böyle bir çözüme gidilirse; ya maliyetler artar ya da maliyetler düşük tutulur ama kalite yönünden işletme eksilmiştir²⁵⁹.

KOBİ'lerin genel olarak üretim sorunlarına bakıldığında; KOBİ'lerin kullanmış olduğu teknolojinin yetersiz olması, üretim kapasitelerinin düşük ya da yetersiz olması, araştırma ve geliştirme çalışmalarına yeterince önem verememeleri, hammadde ve malzemenin tedarikinde yaşanan sorunlar, uluslararası standartlarda üretim yapılamaması sonucunda ithalatta rekabet gücünün azalması ve stoklama sorunları KOBİ'lerin üretim sorunları olarak söylenilebilir²⁶⁰.

2.5.3. KOBİ'lerin Pazarlama Sorunu

Pazarlama faaliyetleri klasik görüşe göre; üretim faaliyetlerinden sonra başlayıp üretilen mal ve hizmetin tüketicilere ulaştırılmasını sağlar. Fakat bu tanımlama eksik ve dar kapsamlı olarak yapılmış bir açıklamadır.²⁶¹ Modern pazarlama kavramında ise pazarlama; yatırım ve üretim fikrinden önce başlar, tüketicilerin arzu ve istekleri tespit edilerek yapılacak olan yatırım ve üretim faaliyetleri bunlara göre belirlenir. Özetleyecek olursak modern pazarlama faaliyetleri yapılacak olan tüm faaliyetlerin pazarlama ile başladığını kabul etmektedir. Bu denli önemli bir faaliyet olan pazarlama KOBİ'lerin başarılı olmasında çok büyük bir etkidir. KOBİ'ler pazarlama faaliyetlerinde büyük

²⁵⁹ AKGEMCİ, s. 26-27

²⁶⁰ KOÇ, Türker, Avrupa Birliği ve Türkiye'de Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Finansmanı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 11

²⁶¹ ERTÜRK, s. 241

sorunlar yaşamaktadırlar. KOBİ'lerin pazarlama faaliyetlerinde sorunlar yaşamasının en büyük nedenleri ise; KOBİ'lerin pazar tanımlamalarını doğru olarak yapamamaları ve pazar stratejisi belirlemede yetersiz olmalarıdır²⁶².

KOBİ'lerin pazarlama işlevinden çok üretim işlevine ağırlık vermeleri, pazarlamayı işletme dışında gerçekleştirilen bir faaliyet olarak algılamaları ve bu konuda kendi inisiyatiflerini kullanmamalarından dolayı KOBİ'lerde pazarlama bölümü basit satış bölümü aşamasındadır. KOBİ'lerde kurumsallaşmanın henüz sağlanamamasından dolayı, KOBİ'lerde pazarlama konusunda yetkin kişilerin istihdam edildiği bir pazarlama bölümü yoktur. Orta ölçekli işletmelerde ise pazarlama faaliyeti ancak alım satım müdürlükleri adıyla kurulan bölümlerde tali bir iş olarak yapılmaktadır. Orta ölçekli işletmelerde tali olarak yer alan pazarlama bölümü küçük işletmelerde hiç yoktur. Küçük işletmelerde pazarlama faaliyeti daha doğrusu satış işlemi işletme yöneticisi tarafından yapılmaktadır. İşletme yöneticisi de üretimde gösterdiği başarıyı pazarlama konusunda gösterememektedir²⁶³.

Pazarlama problemlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için bir ülkenin pazarlama sisteminde meydana gelen sorunlara genel olarak bakmakta fayda olacaktır. Bu açıdan bakıldığında ülkemizdeki genel pazarlama sistemine ait problemleri şu şekilde sıralayabilmek mümkündür²⁶⁴.

- Ülkemizde genel kabul olmuş makro pazarlama sistemi kurulamamış ya da geliştirilememiştir.
- Pazarlamanın değişik kademelerinde yer alan üretici, toptancı, perakendeci, pazarlamacı ve tüketiciler arasında kopukluk vardır.
- Pazarlamanın bu kademelerinde ki kopukluk üretim kapasitesinin yüksek olmasına rağmen arzın, talebi tam anlamıyla karşılayamamasına sebep olmaktadır.

²⁶² KARAGÖZ, Melahat, “KOBİ'lerin Temel Sorunları, Bu Alanda Sağlanan Destekler ve Çözüm Önerileri”, s. 6, <<http://www.yerelsiyaset.com/pdf/eylul2008/16.pdf>> (24.03.2010)

²⁶³ MÜFTÜOĞLU, Tamer, Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Sorunlar ve Öneriler, EGS Bank Yayınları, Ankara, 1995, s. 61

²⁶⁴ TORLAK, Ömer, İmalatçı İşletmelerde Pazarlama Problemleri ve Alternatif Pazarlama Stratejileri, s. 1-2, <http://www.eflatun.com.tr/makaleler/imalatci_isletmelerde_pazarlama_problemleri_omer_torlak.pdf> (25.03.2010)

- Pazarlama sisteminde görülen aksaklıklar ve hukuki olarak yeterli düzenlemelerin olmayışı büyük işletmeler karşısında KOBİ'lerin ezilmelerine sebep olmaktadır.

Ülkemizde KOBİ'ler satış işleminde zorlandıklarından dolayı girmiş oldukları pazar için üretim yapmak yerine siparişe göre üretim yapmayı tercih etmektedirler. Sipariş üretimi yapan işletmeler ise, üretilecek ürün ile ilgili araştırma yapamamakta ve müşterilerin istekleri doğrultusunda üretim yapmayı tercih etmektedirler²⁶⁵.

İşletmelerin hayatlarını sürdürebilmeleri için üretmiş oldukları mal ya da hizmetleri satmaları gerekmekte ve bu satış işlemini yinelemeleri gerekmektedir. Günümüzde KOBİ'ler çoğu zaman ürettikleri ürünlerin satışını gerçekleştirememekte ve eksik kapasite ile çalışmaktadırlar. Bu durum da zaten kısıtlı olan üretim kaynaklarının israf olmasına neden olmaktadır. Bu durumun düzeltilmesi için işletmelerin diğer faktörlerin yanı sıra yalnızca üretim ile ilgilenmemeleri, tüketici veya müşteri yönlü hizmet vermeleri gerekmektedir²⁶⁶.

KOBİ'lerin pazarlama sorunlarını üretim sorunlarından ayrı düşünmemek gerekir. Dar anlamda pazarlama; üretilen malların satışa sunulması faaliyeti olduğuna göre pazarlama ve üretim sorunlarının iç içe olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. KOBİ'lerin büyük ölçekli işletmelere göre düşük kalitede mal üretimi yapmaları, satış sonrasında hizmet verememeleri ve reklam yapamamaları gibi nedenlerle KOBİ'ler müşterilerin isteklerine göre üretim ve pazarlama faaliyeti yapamamaktadırlar. Ayrıca ihracat yapan KOBİ'lerin dış pazardaki rakiplerini iyi tanınamaları, pazar araştırması yapamamaları, ihracat işleri ile ilgilenecek kalifiye eleman bulamamaları ve ihracat pazarlama maliyetlerinin yüksek olması gibi nedenlerle KOBİ'ler dış pazarlara açılma konusunda büyük sorunlar yaşamaktadırlar. KOBİ'lerin dış pazarlara açılmaması sonucunda yapılan

²⁶⁵ BAYKAL, Olcay, ERGÜN, Nazan, PAZARCIK, Orhan, Gıda Sanayinde KOBİ'lerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Yolları, MPM Yayınları, Ankara, 1989, s. 259

²⁶⁶ BAYKAL, Olcay, PAZARCIK, Orhan, Küçük Sanayinin Yeri, Önemi ve Pazarlama Uygulamaları, MPM Yayınları, Ankara, 1973, s. 87

üretimlerin pazarlanması ancak iç pazarlara ve sipariş üzerine yapılmaktadır. Bu durum da KOBİ'lerin gelişmesini yavaşlatmaktadır²⁶⁷.

Finans ve pazarlama faaliyetlerini gereği gibi yerine getiremeyen KOBİ'ler bu anlamda büyük işletmelere karşın diğer alanlarda elde ettikleri üstünlükleri tam anlamı ile kullanamamaktadırlar. Özellikle KOBİ'lerin finansman sıkıntısı çekmesi pazarlama fonksiyonuna yeterince önem vermemelerine neden olmaktadır. Pazarlama işlevine gereken önemi veremeyen KOBİ'ler pazarlama konusunda dezavantajlı konuma düşmektedirler. Yeterli organizasyon ve yönetim eksikliği KOBİ'lerin bırakın yurtdışı pazarları, yurtiçi pazarlara bile girmesini engellemektedir²⁶⁸.

Yapılan açıklamalar doğrultusunda KOBİ'lerin pazarlama ile ilgili temel sorunlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz²⁶⁹.

- KOBİ'lerde pazarlama faaliyetlerinin yapıldığı uzmanlaşmış bir bölüm yoktur.
- KOBİ'ler pazarlama araçlarından yeterince yararlanamamaktadırlar. Bunun nedeni de KOBİ'lerin finansal yönden zayıf olmalarıdır. Ayrıca pazarlama araçlarının kullanımı genellikle KOBİ'lerin faaliyet hacimlerini aşan boyutlara ulaşmaktadır. Bu konu özellikle KOBİ'lerin uluslararası pazarlara açılmaları aşamasında açık bir şekilde kendini göstermektedir. Bu nedenle uluslararası büyük pazarlara büyük işletmeler girmekte ve pazarlama araçlarının kullanılması konusunda daha avantajlı duruma gelmektedirler.
- KOBİ'lerde gerekli ve düzenli bir pazar araştırması yapılmamaktadır. Bu yüzden KOBİ'lerde geleceğe ait talep tahminleri yapılamaz. Pazarlama kararları genellikle işletme sahibinin sezgilerine dayanılarak verilmektedir.
- Genel olarak KOBİ'lere ihracat pazarları kapalı olmakla beraber bu işletmelerin ihracat pazarlarına girmeleri de zordur. Bunun en önemli

²⁶⁷ BAYKAL, Mehmet, Cevdet, “ Türkiye ve Diğer Ülkelerdeki Küçük ve Orta Büyüklükteki (KOBİ) İşletmelere Yönelik Destek ve Strateji Politikaları”, İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi, Sayı: 36, Yıl:7, Ekim, Kasım, Aralık, 2007, s. 15-16

²⁶⁸ OKTAY vd., s. 6

²⁶⁹ MÜFTÜOĞLU, Tamer, DURUKAN, Tülin, Girişimcilik ve KOBİ'ler, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004, s. 66

sebebi dış pazarlara girme maliyetlerinin yüksek olmasıdır. Yabancı dil ve ülke mevzuatlarını bilen nitelikli elemanlarının olmaması bu sorunun aşılmasını daha da zorlaştırmaktadır.

- KOBİ'ler genellikle ürünlerinin pazarlanmasında satış kanalları ve satış örgütleri kullanmazlar. Bunun yerine müşteri ile direkt ilişki kurarlar.
- KOBİ'ler genellikle mahalli pazarlara hitap etmektedirler.

Kendi iç pazarlarında geleneksel pazarlama anlayışı ile önemli güçlükler ile karşılaşmadan mal ve hizmet pazarlayan KOBİ'ler, bu geleneksel pazarlama anlayışları ile dış pazarlara girmeye çalıştıklarında beklemedikleri zorluklarla karşılaşacaklar ve çoğu zaman da bu zorlukların üstesinden gelemeyerek başarısız olacaklardır²⁷⁰.

2.5.4. KOBİ'lerin Karşılaştıkları Finansman Sorunları

KOBİ'lerin faaliyetleri sırasında karşılaşmış oldukları en önemli sorun finansman sorunudur. Ekonomideki değişmelere çok kolay şekilde uyum sağlayabilmelerine rağmen KOBİ'lerin varlıklarını devam ettirebilmeleri ve büyüyebilmeleri için en önemli unsur finansmandır. KOBİ'lerin finansman sorunu yaşamalarındaki en önemli neden ise KOBİ'lerin özsermaye yapılarının zayıf olmasıdır. Ayrıca KOBİ'lerin finansman sorunlarını ülkelerin ekonomik durumlarından ayrı olarak düşünmek imkânsızdır. Yaşanan ekonomik krizler ülke ekonomilerini olumsuz etkileyerek KOBİ'leri de olumsuz etkilemekte ve KOBİ'ler varlıklarını devam ettiremez hale gelmektedir²⁷¹.

KOBİ'ler finansman sorunları ile ilk olarak kuruluş aşamasında karşılaşmaktadırlar. KOBİ'ler kuruluş aşamasında iken kuruluş sermayelerini genellikle bireysel ve ailevi kaynaklardan temin etmektedirler. Bu yüzden KOBİ'ler faaliyetlerine başlarken kendilerine gerekli olan sermaye ile değil de, bireysel ve ailevi kaynakların imkân verdiği ölçüde sermayeye kanaat getirerek faaliyetlerine başlamak zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca KOBİ'lerin öz kaynakları teminat olarak

²⁷⁰ KARAFAKIOĞLU, Mehmet, Uluslararası Pazarlama Yönetimi; Teori, Uygulama ve Örnek Olaylar, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları, No:224, İstanbul,1990, s. 4

²⁷¹ AY, Sema, Çınar, “ Türkiye’deki KOBİ’lerin Finansman Sorunları”, Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, (e-dergi), ISSN 1305-7979, Yıl:4 Sayı: 1, Ocak, 2008, s. 6

gösterilmeye yeterli olmadığından KOBİ'lerin dışarıdan kaynak bulmaları güçleşmektedir²⁷².

Tablo 2.6: KOBİ'lerin Sorunlarının Önem Derecesine Göre Dağılımı

SORUNLAR	Küçük Ölçekli İşletme (%)	Orta Ölçekli İşletme (%)	Büyük Ölçekli İşletme (%)
Kısa Vadeli Finansman Sorunu	30,8	33,5	32,2
Uzun Vadeli Finansman Sorunu	7,1	6,5	6,3
Personel İle İlgili	26	17,7	16,8
Kamu Hizmetleri İle İlgili	3,2	1,4	3,8
Pazarlama İle İlgili	5,1	5,5	5,8
İhracat İle İlgili	2,6	6	9,1
İthalat İle İlgili	1,9	3,1	2,9
Mesleki Kuruluşlar İle İlgili	1	0	0,5
Diğer İşletmeler İle İlgili	1,3	2,2	1,4
Devlet Daireleri İle İlgili	4,2	3,8	2,9
Belediyeler İle İlgili	3,2	4,8	1,9
Dünya Konjonktürü İle İlgili	0,3	1,2	2,4
Üretim İle İlgili	9,3	11	8,7
Yatırımlar İle İlgili	2,2	2,4	3,4
Diğer Sorunlar	1,9	0,9	1,9

Kaynak: Küçükçolak, Recep, Ali, KOBİ'lerin Finansman Sorununun Sermaye Piyasası Yolu İle Çözümü, İMKB Yayınları, İstanbul 1998, s. 45

Tablo 2.6'dan da görüldüğü gibi KOBİ ve büyük işletmelerin en büyük sorunu finansman sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tablo 2.6'da finansman sorunu kısa vadeli finansman sorunu ve uzun vadeli finansman sorunu olarak ayrılmıştır. Kısa vadeli ve uzun vadeli finansman sorunları toplandığında küçük işletmelerin sorunlarının yüzde 37,9'luk yani yüzde 40'luk bir kısmını finansman sorunu oluşturmaktadır. Orta ölçekli işletmelere bakıldığında bu oran yüzde 40'dır. KOBİ'lerin yaşamış oldukları finansman sorunlarının bir kısmı yöneticilerin finansal yönetim konusunda ki bilgi ve deneyim eksikliklerinden kaynaklanmakta, bir bölümü de genel ekonomik politikalara dayanmaktadır.

İşletme faaliyetlerinin mali özelliği nedeni ile yani yapılacak olan işletme faaliyetlerinin belirli bir sermaye ya da finansmanı gerektirmesinden dolayı

²⁷² AYPEK, Nevzat, "KOBİ Finanslama Sürecinde Yeni Finansman Teknikleri", 1. Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi, Bışkek, 2001, s. 149'dan Alıntılan, HUDAYBERDİYEV, s. 23

işletmede meydana gelen diğer sorunları da finansman sorunları ile ilişkilendirebilmek mümkündür. KOBİ'lerde finansman sorunu denilince faaliyetlerin devamlılığını sağlayabilmek için sonsuz kaynaklara sahip olunamaması akla gelmemelidir. Finansman sorunu denilince; faaliyetler ve yatırımlar için gerekli finansman kaynaklarının daha az maliyetli olarak ve zamanında temin edilememesi şeklinde anlaşılması gerekmektedir.²⁷³

İşletmeler özkaynaklarının yetersiz olduğu durumlarda dışarıdan kaynak bulmak durumundadırlar. Ancak KOBİ'ler para ve sermaye piyasalarından gerektiği gibi faydalanma imkânına sahip değildirler. Bu çerçevede KOSGEB'in yapmış olduğu araştırmaya göre KOBİ'lerin bankalardan kredi kullanma hususunda büyük sorunları olduğu tespit edilmiştir. KOBİ'lerin bankalardan kredi kullanamamasının en önemli sebebi de yüzde 33 oranla ipotek sorunu yüzde 22 oranla kefalettir. Ayrıca KOBİ'ler verilen krediler karşılığında yüksek teminatlar istenmesi sonucunda da bankalardan kredi alma konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Türkiye'de KOBİ'ler, sadece finansman kaynağı bulamama sorunu ile değil de aynı zamanda elde edilen finansman kaynağının nerelerde kullanılacağı, hangi alanlara yatırım yapılacağına ilişkin bilgi transferi ve eğitimi gibi sorunlarla da uğraşmaktadırlar²⁷⁴.

KOBİ'ler genel olarak yatırım harcamalarına ve özellikle de teknik gelişim yatırımlarına sürekli olarak yatırım yapmamaktadırlar. Bu tür yatırımları belli aralıklarla yapmaktadırlar. Yatırımların belirli aralıklarla yapılması sonucunda da gerekli olan finansman kaynağı istenilen zamanda elde edilememektedir. Diğer bir ifade ile KOBİ'lerin yapacakları yatırım harcamaları ile finansman planları birbirini dengelememektedir. Böyle bir durumla karşılaşan KOBİ'de yatırım yapma fikrinden vazgeçmektedir. KOBİ'lere oranla büyük ölçekli işletmeler finansman planları ile yatırımların dengelemesi konusunda daha iyi durumdadırlar. Çünkü büyük ölçekli işletmeler hem daha fazla kaynak bulma imkânına sahiptirler hem de sürekli olarak ayırmış oldukları amortismanlar nedeni ile belirli bir fona sahip olmaları, büyük ölçekli işletmelerin finansman sorununun çözümünü kolaylaştırmaktadır²⁷⁵.

²⁷³ YALÇIN, s. 52

²⁷⁴ ÇARIKÇI vd., s. 231

²⁷⁵ BAĞRIAÇIK, s. 20

KOBİ'ler sahip oldukları sermaye yapıları nedeniyle de kendi kendilerini finanse etme açısından da dezavantajlara sahiptirler. Genel olarak KOBİ'lerde sermaye yoğunluğunun düşük olması ve daha çok KOBİ'lerin emek-yoğun sektörlerde faaliyet gösteriyor olmaları ya da teknolojilerinin daha çok emek yoğun teknolojilerden meydana geliyor olması sabit varlıklar üzerinden ayrılan amortisman tutarı, KOBİ'lerde düşük seviyelerde kalmaktadır. Bu yüzden KOBİ'ler amortisman tutarı ile daha az fon ayırabilmekte ayrıca amortismanların işletmelerin kapasitelerini arttırıcı özelliklerinden yeterince faydalanamamaktadırlar²⁷⁶.

İstikrarlı olmayan bir makro ortamın KOBİ'lerin finansman sorunlarını arttırdığını söylemek mümkündür. İstikrar sağlanamayan bir makro ortam; belirsizliğin çok fazla olduğu, maliyet unsurlarının hesap edilemediği, işletmelerin önünü göremediği, döviz kurunun ne olduğunun tahmin edilemediği, finansman maliyetlerinin üç ay sonra ne olacağının bilinemediği, bütün bunların yanında gerekli finansman kaynaklarının elde edilebileceği piyasalarında derinleşmemiş olduğu bir ortamdır ve KOBİ'lerin finansman sorunlarını arttırmaktadır²⁷⁷.

Türkiye'deki KOBİ'lerin büyük bir çoğunluğu özkaynakları ile kurulmaktadır. Ancak özkaynakları ile kurulan KOBİ'ler kısa bir süre içinde yatırım yapabilmek için aşırı miktarlarda fona ihtiyaç duymaktadırlar. Özellikle de kuruluş aşamasında öz kaynak sıkıntısı çekmiş olan KOBİ'ler ilk beş yılda yok olup gitmektedir²⁷⁸.

Ülkemizdeki KOBİ'ler diğer ülkelere oranla mevcut kredi hacminden daha az faydalanmaktadırlar. Ayrıca KOBİ'lerin kullanmış oldukları banka kredilerinin kullanılan toplam krediler içindeki oranları fazla değildir. Yani KOBİ'ler banka kredilerinden yeteri kadar yararlanamamaktadırlar. Uzmanlar bankaların KOBİ'lere yönelik esnek garanti anlaşmaları adı altında uygun oranlarla orta ve uzun vadeli krediler verebilmesi için devletin özel, kamu ve yarı kamu finans kurumlarının oluşturması gerektiğini önermektedir. Özellikle de sanayi alanında az maliyetli kredi imkanının sağlanması son derece büyük önem taşımaktadır. Türk KOBİ'lerinin

²⁷⁶ EKİNCİ, Mehmet, Behzat, Türkiye'de KOBİ'lerin Kurumsal Gelişimi ve Finansal Sorunları, Akson Araştırma Raporları, No: 5, İstanbul, 2003, s. 74

²⁷⁷ YILMAZ, Beytullah, Avrupa Birliği Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ekonomideki Yeri ile Finansman Sorunları ve Denizli Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, Haziran, 2002, s. 165

²⁷⁸ MÜSLÜMOV, s. 16

yapacakları yatırımlar için gerekli kredi olanaklarına düşük maliyetlerden ulaşabilmeleri sağlanmalıdır. Bu konuda da en büyük görev devlete düşmektedir²⁷⁹.

Çalışmada KOBİ'lerin temel finansal sorunları; özkaynak yetersizliği, işletme sermayesi yetersizliği, kredi temin etmede karşılaşılan sorunlar, sermaye piyasasından fon elde etmede karşılaşılan sorunlar şeklinde dört başlık altında incelenecektir.

2.5.4.1. Özkaynak Yetersizliği

KOBİ'lerin karşı karşıya kaldığı birçok sorunun nedeni olarak sermaye faktörü gösterilebilir. Kuruluş aşamasında ki KOBİ'ler ağırlıklı olarak kendilerini özkaynaklar ile finanse etmektedirler. Özkaynak miktarı yeterli seviyede olmayan KOBİ'ler ise faaliyetlerine başlayabilmek, faaliyetlerini devam ettirebilmek ve büyüebilmek için daha fazla finansman kaynağına ihtiyaç duyacaklardır. KOBİ'lerin kendi yapılarından kaynaklanan temel finansman sorunu ise yeteri kadar özkaynak yaratamamalarıdır. Özellikle de kuruluş aşamasında özkaynak bulunamaması girişimcilerin önündeki büyük bir engeldir. Yeteri kadar özkaynağa sahip olmayan KOBİ'ler ise yeni yatırımlarını gerçekleştirmede ve büyümelerinin finansmanında kaynak sağlama sorunu ile karşılaşmaktadırlar²⁸⁰.

KOBİ'ler kurulurken en önemli hata başlangıçta yapılmaktadır. Çünkü gerekli olan başlangıç sermayesi yanlış belirlenmektedir. KOBİ'lerde genellikle başlangıç sermayesi kişisel tasarruflar veya akraba ve yakınlardan alınan borçlar olarak algılanmakta ve başlangıç sermayesi için herhangi bir finansal planlama yapılmamaktadır. Başlangıç aşamasında yapılan diğer bir hatada işletmenin faaliyet dönemi içerisinde ki işletme sermayesi tutarının tam olarak belirlenmesi ya da yanlış olarak hesaplanmasıdır. KOBİ'lerde başlangıç aşamasından faaliyet dönemine geçildiğinde ise KOBİ'lerde finansman olgusu sadece fon tedariki olarak algılanıp, elde edilen fonların etkin şekilde kullanımı sağlanamamaktadır²⁸¹.

²⁷⁹ CANAN, Çetin, Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi, Der Yayınları, İstanbul, 1996, s. 165

²⁸⁰ ARAS, Güler, MÜSLÜMOV, Alövsat, Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinde KOBİ'lerin Yeri: Finansman, Ekonomik Sorunları Çözüm Önerileri, s. 10, <http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/Bildiri_33.PDF> (29.03.2010)

²⁸¹ BAL, s. 105-106

KOBİ'lerin ihtiyaç duydukları finansman kaynağına ulaşabilmeleri için ellerinde iki kaynak bulunmaktadır. Bu kaynaklar iç ve dış kaynaklar olarak sınıflandırılmaktadır. Dış kaynaklar, işletmenin kendi içinden değil de dışarıdan sağladığı ve maliyeti daha yüksek olan kaynaklardır. Bu yüzden KOBİ'ler kaynak seçiminde iç kaynakları seçmektedirler. İç kaynakların büyük bir kısmını da özkaynaklar oluşturmaktadır. Özkaynaklar, işletme sahip ve ortakları tarafından işletmeye konulan sermaye, karın dağıtılmayarak işletmede bırakılan kısmı ve kar yedeklerinden oluşmaktadır²⁸².

KOBİ'lerin ihtiyaç duydukları geri ödemesi kısa süreli olan dış kaynağı kullanmak adına finans kuruluşları talep edilen kaynağı kullandırma konusunda fazla istekli davranmamaktadırlar. Bankaların KOBİ'lerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için bulundurmaları gereken işletme kredisi için çalışmaları olmaktadır. Ancak, verilen bu kredilerde KOBİ'ler vade, limit, faiz oranı sorunları yaşamaktadırlar. KOBİ'lerin dışarıdan kaynak alırken karşılaştıkları en önemli sorun da bu kaynağı alırken bankaya teminat gösterme zorunluluklarının olmasıdır. Finans kuruluşları riskli gördükleri işletmelerle kredi ilişkisine girmek için çok yüksek oranlarda teminatlar istemektedirler. Bu da KOBİ'leri kısır bir döngünün içine sokmaktadır. Bir KOBİ elde edilen kazanımlarını sermayesine ekleyip, taşınmaz elde edememiş ise gerekli teminatı gösteremeyeceğinden kredi alma şansıda azalacaktır²⁸³.

Genel olarak kar marjları düşük olan KOBİ'ler gerek yatırım, gerekse işletme sermayesi oluşturmada uzmanlaşmış bankaların yetersizliği ve kaynakların ihtiyaca cevap verememeleri ile karşı karşıyadırlar. Bu nedenle bu kaynaklardan yararlanamayan sanayici, genel banka sistemine ve kredilerine başvurduğu anda da bir takım bürokratik uygulamalar, yüksek faiz oranları ve ağır ödeme koşulları ile karşılaşabilmektedirler.²⁸⁴ Bu gibi olumsuz nedenlerden dolayı KOBİ'ler dış kaynak kullanımına gitmekten çekinmektedirler. Dolayısıyla KOBİ'ler ihtiyaç duydukları finansman kaynağını özkaynaklardan sağlama yoluna gitmektedirler.

²⁸² YÖRÜK, Nevin, BAN, Ünsal, KOBİ'lerin Finansman Sorunlarının Kaynaklarının Belirlenmesine Yönelik Uygulama, Gazi Kitabevi, Ankara, 2003, s. 28

²⁸³ OKTAY vd., s. 4

²⁸⁴ AKGEMCİ, s. 32

2.5.4.2. İşletme Sermayesi Yetersizliği

Faaliyet gösteren işletmeler üretim işlevlerini yerine getirebilmek amacıyla kaynaklarının bir kısmını sabit varlıklara, bir kısmını ise girdilerin sağlanması, işçi ücretlerinin ödenmesi ve üretim sırasında meydana gelen giderlerin karşılanması amacıyla dönen varlıklara yatırırlar. İşletmenin dönen varlık yatırımları “çalışma sermayesi” olarak bilinmektedir²⁸⁵.

KOBİ’ler kuruluş aşamasında, yapacakları yatırımları belirlerken gerekli işletme sermayesini ihmal ederek daha başlangıçta büyük hatalar yapmaktadırlar. Çok zor imkânlarla, zar zor sağlanabilen, sınırlı sermayenin önemli bir kısmı sabit varlıklara bağlanmakta ve işletme sermayesine gereken önem verilmemektedir. Halbuki yapılan yatırımın başarılı bir yatırım olabilmesi açısından yatırım tutarının sağlıklı bir biçimde belirlenmesi kadar yapılan yatırımın sabit ve dönen varlıklar arasında optimum olarak dağıtılması da büyük önem taşımaktadır²⁸⁶.

KOBİ’ler açısından çalışma sermayesinin yönetiminin önemini dönen varlıklara yapılan yatırımlar belirlemektedir. Bazı sektörlerde dönen varlıklar duran varlıklar kadar büyük yatırımlar gerektirmemektedir. Dönen varlıklara yapılan yatırım kuşkusuz işletmenin satışlarının artmasını sağlamaktadır²⁸⁷. Dönen varlıklara yatırım yapılması ile işletme sermayesi güçlenecektir. Güçlü bir işletme sermayesi de; firmanın likidite riskini azaltıcı, iş hacmini genişletici, kredibilitiyi arttırıcı, üretimin devamlılığını, faaliyetlerinin karlı ve verimli bir şekilde yürümesini ve mali yönden güvende olmasını sağlayıcı etkilerde bulunmaktadır²⁸⁸.

İşletme sermayesinin genel olarak tanımına bakılacak olursa; işletmenin kısa süreli, normal olarak bir hesap döneminde paraya çevrilebilir değerlere yaptığı yatırımı ifade eden bir kavramdır. Genel olarak öz sermaye ile kurulan KOBİ’ler için işletme sermayesi çok önemli bir kavramdır. Özellikle de KOBİ bilançolarında dönen varlık oranlarının oldukça fazla olduğu düşünülürse bu varlıklar içindeki

²⁸⁵ ALAGÖZ, Ali, Sanayi İşletmelerinde Çalışma Sermayesi Yönetimi ve Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1993, s. 1

²⁸⁶ CANBAŞ, Serpil, “Küçük ve Orta Boy Sanayi İşletmelerinin Finansal Sorunları ve Türkiye’de ve Avrupa Topluluğunda Küçük ve Orta Boy Sanayi İşletmelerine Sağlanan Finansal Destekler”, 3. Ulusal İşletmecilik Kongresi Bildirileri, Nevşehir, 30 Kasım-3 Aralık 1989, s. 12

²⁸⁷ BERK, Niyazi, Finansal Yönetim, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1990, s. 162

²⁸⁸ ARSLAN, Hasan, “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Çalışma Sermayesi ve Bazı Finansal Yönetim Uygulamaları”, Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, 2003, s. 123

hesap kalemlerinin yönetilmesi işletmenin geleceği açısından hayati bir öneme sahiptir. Ekonomik istikrarsızlıkların sık sık yaşandığı günümüz de ekonomik istikrarsızlıklara paralel olarak enflasyon oranları da artmaktadır. Enflasyon oranlarının yüksek olduğu dönemlerde yabancı kaynaklardan faydalanmak yerine varlıklarının finansmanında öz kaynak kullanan KOBİ'ler nakit, alacak ve stokları için daha fazla fona ihtiyaç duyacaklardır. Ayrıca KOBİ'lerin yapmış oldukları vadeli satışların ekonomik istikrarsızlık nedeni ile geri ödemelerinin gecikmesinden dolayı işletmelerin alacak devir hızları yavaşlayacak ve dönen varlıklar için hazır bulunan işletme sermayesi yetersiz seviyelerde kalacaktır. Bu eksikliği dışarıdan kaynaklarla karşılamada güçlük çeken KOBİ'ler işletme sermayesinin yetersizliğini de, öz sermaye yetersizliğinde olduğu gibi bir finansman sorunu olarak yaşamak zorunda kalacaklardır²⁸⁹.

2.5.4.3. Kredi Temin Etmede Karşılaşılan Sorunlar

Türkiye'de finansal kiralama, faktöring şirketleri gibi KOBİ'lere alternatif finansman kaynağı sunan kuruluşların fazla oranda bulunmaması KOBİ'lerin bankacılık sektöründen aldıkları kredinin KOBİ'ler açısından hayati bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. KOBİ'ler öz kaynaklarının yetersiz kaldığı durumlarda banka kredilerine başvurumaktadırlar. Ancak KOBİ'lerin bazı alanlarda yetersiz kalmaları finansal sistemde büyük yer tutan banka kredilerinden büyük ölçüde yararlanmalarını engellemektedir²⁹⁰.

Genel olarak KOBİ'lerin kredi imkânları oldukça sınırlıdır. KOBİ'lerin kredi imkânlarının sınırlı olmasındaki ana neden ise devletin aşırı derecede borçlanma ihtiyacı hissediyor olmasıdır. Devlet iç borçlanma senetleri sayesinde bankalar mali piyasalardan daha yüksek faiz oranları ile fon toplayabilmektedir. Bu durum da, özel sektörün yatırımlarında ihtiyaç duyduğu fonları bankalardan temin etmelerini zorlaştırmaktadır. Bankalar da özel sektörün taşımış olduğu risk ve maliyetler nedeni

²⁸⁹ ÇELİK, İsmail, Basel II Bağlamında KOBİ'lerin Finansman Sorunları: Tekstil Sektöründe Bir Uygulama, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2007, s. 33

²⁹⁰ AYDOĞMUŞ, Kamile, Berna, Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme Kredilerine Etkileri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007, s. 93

ile devleti özel sektör kuruluşlarına özellikle KOBİ'lere tercih etmektedirler²⁹¹. Daha açık bir ifade ile gelişmekte olan ülkelerde finans kurumları ve özellikle de bankalar başta olmak üzere bankacılık sisteminde KOBİ'lere ayıracak yeterli miktarda fon bulunmamaktadır. Bunun nedeni ise banka ve finans kurumlarının ellerindeki fonların bir bölümünü yüksek faiz getirisi olan devlet iç borçlanma senetleri satın alarak devlete kredi vermesi, diğer bölümünü de KOBİ'lere oranla daha az risk unsuru taşıyan büyük işletmelere vermesidir²⁹².

Bankalardan yabancı kaynak temin ederken KOBİ'lerin en fazla sorun yaşadığı konulardan biri kaynağın vadesi ve maliyetidir. KOBİ'lerin riskli yapıları nedeniyle, yani verilen kredinin geri ödenme riskinin yüksek olması nedeniyle KOBİ'lere verilen kredilerin faiz oranları yüksektir. Ayrıca KOBİ'lere verilen kredilerin daha uzun süreli bir belirsizlik içermemesi açısından verilen kredinin vadesi kısa tutulmaktadır. Bankalar da mali tabloları denetimden geçirilmemiş birçok riskli KOBİ'ye kredi vermektense büyük çaplı ve daha az riskli KOBİ'ye kredi vermeyi tercih etmektedirler²⁹³.

Bankaların KOBİ'lere finansman kaynağı sağlamada ki isteksizliklerinin ve KOBİ'lerinde bankalardan kredi alma konusunda ki isteksizliklerinin temel nedenleri şu şekilde sıralanabilir²⁹⁴.

- Bankalar KOBİ'lere verecekleri kredilerin geri alınması konusunun riskli olduğunu düşünmektedirler.
- KOBİ'lerin mali tabloları, sağlıklı ve düzenli bir muhasebeye dayanmadığı için bankalar KOBİ'lerin gerçek durumlarını görememekte ve bu durum bankaların kredi değerlendirmesini olumsuz etkilemektedir.
- KOBİ'lerin istedikleri kredi rakamlarının küçük, buna karşın bankaların yapacakları kredi çalışmasının maliyetinin yüksekliği bankaların KOBİ'lerin kredilendirilmesini yeterince verimli bulmamalarına yol açmaktadır.

²⁹¹ YALÇIN, s.59

²⁹² BAL, s. 108

²⁹³ ÇELİK, İsmail, Basel II Bağlamında KOBİ'lerin Finansman Sorunları: Tekstil Sektöründe Bir Uygulama, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2007, s. 35

²⁹⁴ YAZMAN, İrfan, AKPINAR, Aişe, Esnaf-Sanatkar Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansmanı (Türkiye ve Avrupa Birliği Ülke Uygulamaları), TESKOMB Yayınları, Ankara, 2001, s. 323

- KOBİ'lerin büyük bir çoğunluğunun çok yeni olması ve uzun bir geçmişe sahip olmamaları bankaların kredi değerlendirmesinde bir olumsuzluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu açıklamaya göre; belirli bir olgunluğa ulaşmış KOBİ'ler finansman konusunda diğer KOBİ'lere oranla daha şanslıdır.
- KOBİ'ler açısından duruma bakıldığında banka kredisi kullanmak bazen KOBİ'ler içinde cazip olmayabilmektedir. Özellikle de vadelerin kısa olması ve faizlerin yüksek olması konusu işletme sahiplerini endişelendirmekte ve faaliyetlerini sınırlı tutmayı yeğleyebilmektedirler.
- Banka yöneticileri ile sosyal ilişki eksikliği ve meydana gelen bürokratik engeller de KOBİ'leri bankalardan kredi alma konusunda isteksiz davranmaya itmektedir.
- Bankaların KOBİ'leri riskli olarak görmeleri talep edilen teminat oranlarını da arttırmaktadır. Yüksek teminat oranları da çoğu zaman KOBİ'lerin kredi kullanmasını imkânsız hale getirmektedir.

KOBİ'lerin bankalardan kredi kullanacakları esnada karşılaştıkları diğer bir sorun ise teminatlar ve sözleşme kefilî sağlanmasıdır. Ülkemizde KOBİ'lerden en çok talep edilen teminat türü gayri menkul ipoteği ve kefalet açısından ise KOBİ sahiplerinden ve bunların yakınlarından ya da grubun diğer firmalarından alınan kefaletlerdir. Ayrıca bankalar son yıllarda kredi sözleşmelerinde alınan imzalarda müşterek ve müteselsil borçlu ibaresini kullanarak kendilerine adi kefaletten daha güçlü bir garanti sağlamaktadırlar. Bu durum KOBİ'lerin alacakları kredi için kefil bulmalarını daha da zorlaştırmaktadır. Kredi almak için bu kadar ağır yükümlülükler altına girmek istemeyen KOBİ'ler çoğu zaman alacakları kredilerden vazgeçmekte ve öz sermayeleri ile yollarına devam etmeye çalışmaktadırlar²⁹⁵.

Sonuç olarak, KOBİ'ler finansal kaynaklara ulaşma konusunda büyük işletmelere göre avantajlı durumdadırlar. Ayrıca KOBİ'ler alternatif finansman kaynaklarından yararlanma ve denge kurma konularında sorunlar yaşamaktadırlar. Bu sorunlar KOBİ'leri etkilediği gibi KOBİ'lere destek veren mali kuruluşları da etkilemektedir. Türkiye'de yapılan birçok araştırma göstermiştir ki; bankacılık sektörünün sağladığı finansal kaynaklar KOBİ'lerin gelişmesi ve büyümesi adına

²⁹⁵ DİLEK, Ahmet, Basel II'nin KOBİ Kredileri Üzerindeki Etkileri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 11

yetersiz kalmıştır. Genel olarak KOBİ'lerin finansal kaynaklara ulaşmaları büyük işletmelere göre çok daha zordur²⁹⁶.

2.5.4.4. KOBİ'lerin Sermaye Piyasasından Fon Elde Edememe Sorunu

Dünya geneline bakıldığında, KOBİ'ler sermaye piyasalarında ki çeşitli enstrümanları kullanarak kaynak temin etmektedir. Ancak Türkiye'de gerek hukuki yapı, gerekse KOBİ'lerin teknik ve mali alt yapı yetersizliklerinden dolayı KOBİ'lerin kullanımına uygun olan enstrüman çeşitliliği sağlanamamıştır. Türkiye koşulları dikkate alındığında firmaların sermaye piyasalarından genel olarak; hisse senedi ihraç etme, borçluluğu temsil eden menkul kıymet ihraç etme, küçük işletme yatırım şirketleri uygulaması, kredi garanti fonu uygulaması, KOBİ'lere finansman sağlanmasında kurumsal yatırımcılar şekillerinde yararlanmaları mümkündür²⁹⁷.

KOBİ'lerin sermaye piyasalarına girebilmeleri için gerekli kotasyon şartlarını yerine getirmeleri gerekmektedir. Kotasyon şartlarının KOBİ'ler için oldukça ağır olması nedeniyle KOBİ'ler, sermaye piyasaları aracılığı ile hisse senedi çıkarmaktan kaçınmaktadırlar. Ayrıca KOBİ'ler uzun süreli finansman ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacı ile tahvil ve finansman bonosu çıkarabilmektedirler. Ancak son yıllarda devletin kendine fon sağlayabilmek için çıkarmış olduğu devlet iç borçlanma senetlerinin faiz oranlarının çok yüksek olması; KOBİ'lerin çıkaracağı tahvil ya da finansman bonosuna olan talebi engelleyeceğinden, KOBİ'ler bu tür finansman kaynaklarından da yararlanamamaktadır²⁹⁸.

KOBİ'lerin sahip oldukları bilançolar, bilanço hesaplarının kaydı, hesap kayıt düzeni, mali yükümlülükler gibi eksikliklerinden dolayı, KOBİ'ler sermaye piyasalarında hisse senedi ihracı yoluyla kaynak sağlama hususunda önemli ölçüde sorunlarla karşılaşmaktadırlar. KOBİ'lerin kamuyu bilgilendirme ve düzenli rapor hazırlama konusunda yeterli ve sağlam bir kurumsal yapıya sahip olmamaları ve sermaye piyasasına girme şartlarının ağırlığı nedeniyle KOBİ'ler, sermaye piyasasından hisse senedi ihracı yoluyla finansman sağlama hususunda büyük

²⁹⁶ KORKMAZ, T., CURA, G., “ KOBİ'lerin Finansal Olanakları ve Finansal Yapıları: Zonguldak Çaycuma'daki KOBİ'lere yönelik Anket Uygulaması”, 3. KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi 17-18 Kasım, 2006, İstanbul, s. 149

²⁹⁷ ÇAKIR, s. 39

²⁹⁸ YILMAZ, Hatice, Biçen, KOBİ'lere İhracat Destek Kredisi, s. 2, <<http://sbmyo.uludag.edu.tr/08-sosyalce/hby-9.html>> (03.04.2010)

işletmelere kıyasla avantajsız durumdadırlar. Ayrıca KOBİ'ler, kamunun büyük şirketler için yapmış olduğu düzenlemelerden kaçınmak için küçük ölçekte kalmayı yeğlemeleri ve şirket yönetimini kaybetme, hesap verme, kar dağıtım gibi konulardaki endişelerinden dolayı sermaye piyasalarına girme hususunda ihtiyatlı davranmaktadırlar²⁹⁹.

KOBİ'lerin sermaye piyasalarından gerektiği gibi yararlanamamaları sadece menkul kıymet ihracı ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda diğer finansal enstrümanların da sermaye piyasalarında fazla yaygınlaşmamasına neden olabilmektedir³⁰⁰.

Büyük işletmeler, sermaye piyasalarına giriş olanağının olup olmaması durumu ve yatırımın yapılacağı zamanda yeterli kaynağın sağlanamaması hususunda KOBİ'lere oranla daha avantajlıdırlar. KOBİ'lerin sermaye piyasalarından kaynak temin edebilmeleri için kaynak verenlere karşı teminat göstermeleri gerekmektedir. Fakat KOBİ'lerin öz kaynak yapıları bu teminatları yerine getirme hususunda yetersizdir. Bu durum da KOBİ'ler, kaynak verenlere yeterli güvenceyi vermeyecek ve dış kaynak bulmaları daha da zorlaşacaktır³⁰¹.

²⁹⁹ YÜKSEL, Ayhan, Basel II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri, BDDK, Araştırma Raporları, 2005/4, Ağustos, 2005, Ankara, s. 9

³⁰⁰ ÇETİN, s. 166

³⁰¹ BAĞRIAÇIK, s. 20

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOBİ'LERİN FİNANSMAN KARARLARI ve KRİZLERİN KOBİ'LERİN FİNANSMAN KARARLARINA ETKİLERİ

3.1. Finans, Finansal Yönetim, Finansman ve Finansman Kararları

Günümüzde işletmelerin faaliyetlerini sürdürmeleri, faaliyet alanlarında başarılı olabilmeleri ve tüketicilerin arzu ve isteklerini en iyi şekilde karşılayabilmeleri aynı zamanda da işletmeye fon sunanlara da yeterli düzeyde getiri sağlamaları gerekmektedir³⁰².

Dünya ekonomisinde ki işletmelerin ihtiyaç veya gereksinimlerini karşılayabilmek için finansmana ihtiyaçları vardır. İşletmelerin yaptıkları ya da yapacakları her türlü faaliyet onların finansmanına bağlıdır. Bu yüzden finansman kavramı bir işletmenin yaşam kaynağı olarak görülmektedir. İşletme ölçeklerinin büyük ya da küçük olmasına bakılmaksın bütün işletmeler faaliyetlerini yerine getirebilmek ve sürdürebilmek adına finansmana ihtiyaç duymaktadırlar³⁰³.

Finans, finansman ve finansal yönetim kavramları genelde birbirinin yerine kullanılan kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu kavramlar birbirinden farklı anlamlar içermektedir. Bu kavramları açıklayacak olursak; finans kavramı, tüzel kişilerin ve bireylerin faydalanabilecekleri para, fon veya sermaye olarak karşımıza çıkmaktadır³⁰⁴. Finansman kavramı ise, işletmenin gereksinim duyduğu kaynakları en uygun zaman ve şartlarda, işletmenin dışarıdan üçüncü şahıslara karşı bağımsızlığını koruyacak şekilde temin edilerek, bunları işletmenin diğer fonksiyonlarını da göz önünde bulundurarak işletmenin ve ülke ekonomisinin

³⁰² AYDIN, Nurhan, Finansal Yönetim, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Editör, Aydın NURHAN, 4.Baskı, 2003, s. 3

³⁰³ PARAMASIVAN, C., SUBRAMANIAN, T., Financial Managemet, New Age International (P) Limited Publishers, 2009, s. 20

³⁰⁴ OKKA, Osman, Finansal Yönetim, A2 Finans Serisi, Nobel Yayın Dağıtım, 3. Baskı, Eylül, 2009, s. 6

çıkarına kullanarak yönetmek anlamına gelmektedir³⁰⁵. Finansal yönetim ise, ihtiyaç duyulan fon ya da sermayenin uygun şartlarda tedarikini ve tedarik edilen bu fon ve sermayenin etkin olarak yönetilmesi faaliyetlerini kapsayan bir kavramdır³⁰⁶.

Geleneksel anlamdaki finans yaklaşımının temellerini yalnızca fonların tedarik edilmesi boyutu oluştururken, günümüzde finans fonksiyonu analitik bir uzmanlık haline gelmiştir. Özellikle de fon tedarikinin sınırlı olduğu bir alandan, varlıkların yönetimi, sermayenin tahsis edilmesi ve bir bütün olarak işletmenin finansal açıdan değerlendirilmesi alanına yönelmiştir³⁰⁷. Finans fonksiyonunda bulunacak fonların işletmenin ihtiyacı olduğu miktarda ve ihtiyaç duyulan zamanda temin edilmesi esastır. Ayrıca kaynak temini ülke ekonomisinin hedef ve çıkarlarına da ters düşmeyecek şekilde gerçekleştirilmeli ve yine işletmenin sahip olduğu diğer fonksiyonlarında göz önünde bulundurularak işletme ve ulusal ekonominin çıkarları doğrultusunda kullanılmalıdır³⁰⁸.

Günümüzde işletmelerde finansal yönetimin görev alanı günden güne, sürekli olarak genişlemektedir. Finansal yönetimin görev ve sorumlulukları işletmenin genel gelişmesi yönünde giderek artmakta ve daha hayati önem taşımaktadır. Eskiden görevi sadece finansal kayıtlar tutmak, raporlar hazırlamak ve işletmenin nakit durumunu yönetmek ve işletme borçlarının zamanında ödenmesini sağlamak olan finansal yönetim, günümüzde işletmenin tüm varlığı ile ilgilenmek zorundadır³⁰⁹.

Değişen çevre koşullarında işletmelerin başarılı bir şekilde faaliyet göstermesi, finans bölümünün alacağı kararlara bağlıdır. Bu yüzden işletmenin vereceği finansal kararları meydana getiren finans yöneticisine çok büyük işler düşmektedir. Finans yöneticisinin böyle kritik bir durumda olmasının nedeni ise, finansal yapının, yönetimin temel fonksiyonlarından planlama, yürütme ve kontrollerle ilgili olmasından kaynaklanmaktadır. Finans fonksiyonun alacağı

³⁰⁵ DOĞAN, Muammer, İşletme Ekonomisi ve Yönetimi, İzmir, 1986, s. 260

³⁰⁶ OKKA, s. 6

³⁰⁷ USTA, Öcal, İşletme Finansı ve Finansal Yönetim, Detay Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2008, s. 20

³⁰⁸ ERTÜRK, s. 333

³⁰⁹ ERDOĞAN, Muammer, Finansal Yönetim, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2009, s. 3

kararların işletmenin başarısını etkileyecek olması yatırım ve finansman kararlarının daha etkin alınmasını gerektirmektedir³¹⁰.

İşletmenin ne kadar hangi varlıklara yatırım yapacağı ile ilgili kararlar sermaye bütçeleme kararlarıdır. Finansman kararları ise yatırım için gerekli olan fon, kaynak ya da nakdin nasıl, hangi yollarla temin edileceği ise finansman kararlarına girmektedir³¹¹. Finans fonksiyonun görev ve sorumluluk kapsamına giren en önemli kararlardan birisi de finansman kararlarıdır. Finans yöneticileri en uygun fon kaynakları karışımının yani sermaye yapısının oluşturulması ile görevlidir³¹². Sermaye yapısı; firmanın finansmanında kullandığı yabancı kaynaklar ile öz kaynakların oluşturduğu yapıdır³¹³. İşletmenin sermaye yapısı oluşturulurken özellikle ihtiyaç duyulan fonların hangi amaçla kullanılacağını belirlemek büyük önem taşımaktadır. Çünkü tedarik edilen sermayenin şekli ve türü, büyük ölçülerde kullanım yeri ve şekline bağlıdır³¹⁴.

Tedarik edilecek fonların temini öz kaynak ve yabancı kaynak olmak üzere iki yolla sağlanmaktadır. İşletmenin finansal kaynaklarını sağlamak için seçim yapmak zorunda olan finans yöneticisi, kullanacağı kaynakların maliyetlerini, vergilerini göz önünde bulundurarak finansman kaynağını bu alternatiflere göre belirlemelidir³¹⁵.

3.2. KOBİ'lerin Finansman Kaynakları

KOBİ'lerin finansal yapıları denilince bilançoda görülen varlıkların hangi kaynaklarla ve nasıl finanse edildiğinin bilinmesi gerekmektedir. KOBİ'ler ihtiyaç duydukları fonu ortaklık hakkını satarak ya da kurucularından alarak karşılıyorsa öz kaynak finansmanı ile, sabit bir sorumluluk veren borç ile kaynak sağlanıyorsa

³¹⁰ BERK, N., Finansal Yönetim, Türkmen Kitapevi, 6. Baskı, İstanbul, 2002, 'den Alıntılan, YILDIRIM, Suat, Finansal Yönetim, Editör: KIRLI, Mustafa, BALEKOĞLU, Feriha, Lisans Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2009, s. 13

³¹¹ BREALEY, A., Richard, MYERS, C., Stewart, MARCUS, J., Alan, İşletme Finansmanın Temelleri, Çevirenler: BOZKURT, Ünal, ARIKAN, Türkan, DOĞUKANLI, Hatice, Literatür Yayıncılık, 3. Baskı, Ekim, 2001, İstanbul, s.8

³¹² USTA, s. 27

³¹³ TÜRKO, Metin, Finansal Yönetim, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1994, s. 489

³¹⁴ USTA, s. 27

³¹⁵ BÜKER, Semih, AŞIKOĞLU, Rıza, SEVİL, Güven, Finansal Yönetim, Özkan Matbaacılık, 3. Baskı, Temmuz, 2007, Ankara, s. 30

dışarıdan bir kaynak ile yani yabancı bir kaynak ile, finansman sağlamış olmaktadır³¹⁶.

KOBİ'lerin kullanabilecekleri finansman kaynaklarını; öz sermaye ve öz sermaye nitelikli fonlar, banka kredileri ve ticari krediler olarak sıralayabiliriz.

3.2.1. Öz Sermaye ve Öz Sermaye Nitelikli Fonlar

KOBİ'lerin sahip veya ortaklarından, gerek kuruluş aşamasında gerekse, daha sonra sermaye artışları ile konmuş olan sermaye, öz kaynaklardan sağlanmış olan sermaye olarak adlandırılmaktadır³¹⁷. KOBİ kurulurken akla gelen ilk unsur sermaye unsurudur. Sermaye unsurunu meydana getirebilmek için KOBİ kurucusu kuracağı KOBİ'nin sermayesini ya kendisi karşılayacaktır ya da sermayeyi karşılayabilmek için ortak veya ortaklar bulacaktır. KOBİ'lerin kurucuları tarafından ortaya konan sermayeye öz sermaye adı verilmektedir³¹⁸.

KOBİ'lerin faydalanmış olduğu öz kaynak kavramını biraz açacak olursak, KOBİ'ler öz kaynak olarak birkaç kaynaktan daha kendilerini finanse edebilmektedirler. Bu kaynaklar, mevcut ortakların sermayelerini arttırmaları, işletmeye yeni ortak veya ortakların alınması, ayrılan sermaye yedeklerinin sermayeye ilave edilmesi, kar dağıtımının yapılmayıp karın sermayeye ilave edilmesi ve sermaye piyasalarından yararlanmak olarak ana başlıkları ile belirtilebilir³¹⁹.

Ülkemizde faaliyet gösteren KOBİ'ler genellikle ilk kuruluş aşamasında kendilerini öz kaynaklar ile finanse etmektedirler. Çünkü işletme ilk kurulduğu sırada kar elde edemeyecek ve kullanılan finansman kaynağının geri ödenmesinde sorunlar yaşanacaktır. Öz kaynak maliyetinin yabancı kaynak maliyetinden daha düşük olması nedeni ile öz kaynak yolu ile finansman KOBİ'lerin kuruluş aşamasında kullandıkları en önemli finansman kaynaklarıdır.

Öz kaynak ile finansmanın yararlarını şu şekilde sıralayabiliriz³²⁰.

³¹⁶ GENÇTÜRK, Mehmet, İşletmelerin Finansman Kararlarına Finansal Krizlerin Etkileri, Ekin Basım Yayın, , Bursa, 2008, s. 27

³¹⁷ CEYLAN, Ali, KORKMAZ, Turhan, İşletmelerde Finansal Yönetim, Ekin Kitapevi Yayınları, 9. Baskı, Ankara, Ekim 2006, s. 218

³¹⁸ ERTÜRK, s. 341

³¹⁹ EKŞİ, Halil, İbrahim, Finansal Krizlerin KOBİ'ler Üzerinde Etkileri ve Başarılı Başarısız KOBİ'lerin Kriz Dönemi Stratejileri, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2007, s. 70

³²⁰ CEYLAN vd., s. 219

- İşletmeler sağladıkları bu finansman kaynaklarının karşılığında, faiz gibi sabit bir ödeme yapma zorunluluğu yoktur.
- Öz kaynaklar ile sağlanan fonların kullanımı, işletme dışı kaynakta olduğu gibi zamanla sınırlı değildir.
- Ortakların yatırım amaçlı koymuş oldukları sermayeler, diğer kredi veren kuruluşlar için bir güvencedir. Bu sermaye işletmeye açılacak kredi için de bir ölçü olarak kabul edilmektedir. Yeterli miktarda öz sermayeye sahip olan işletmeler kredi koşulları yönünden pazarlık edebilme gücüne sahiptirler.
- Özsermaye tutarları yüksek olanlar yönetimde daha fazla söz hakkına sahiptir.

Ülkemizde ayrıca öz kaynakların yanı sıra, firmanın sahip olmadığı ancak kısa ya da belli bir vadede ödeme zorunluluğu olmayan maliyetsiz bir kaynakta, ortaklardan alınan borçlardır. Ortaklardan alınan bu borçlarda, öz kaynak niteliğinde düşünülerek KOBİ'lerin yapacağı yatırımların finansmanında kullanılmaktadır³²¹.

Firmaların öz kaynaklarından sağlayacakları finansman tutarı ve bileşimi çeşitli etkenlere bağlı olarak değişmektedir. Gerekli finansman kaynağının sağlanması hususunda işletmenin içinde bulunduğu endüstri büyük rol oynar. İşletmenin sahip olduğu ölçek, örgüt şekli yöneticilerin tavırları, işletme faaliyetlerinin gelişme düzeyi elde edilecek öz kaynak tutarını etkilemektedir³²².

KOBİ'lerin kendilerini öz kaynak ile finanse etmeleri makro ekonomi ve toplumsal açıdan da arzu edilen bir finansman şeklidir. Ekonomik durgunluk ve kriz dönemlerinde ve satışların düştüğü dönemlerde finansmanda özkaynaklara ağırlık veren firmalar, özkaynakların sabit yükümlülükleri düşük olduğu için, varlıklarını tehlikeye düşürmeden ve iflas olasılığı ile karşılaşmadan faaliyetlerini sürdürebilmektedirler³²³.

3.2.2. Banka Kredileri

Banka kredileri KOBİ'lerin genellikle, işletme sermayesini karşılamak, dönen varlıkların finansmanı, yapılacak olan yenileme, kalite düzeltme ve darboğazdan

³²¹ ATEŞ, s. 34

³²² CEYLAN, s. 218

³²³ AKGÜÇ, Öztin, Finansal Yönetim, Avcıol Basım Yayın, 7. Baskı, İstanbul, 1998, s. 755

çıkma yatırımlarının finansmanında kullanmak amacıyla bankalardan aldıkları kısa, orta ve uzun vadeli olan kredilerdir³²⁴.

KOBİ'lerin finansman sorunları, girişimcinin kredi elde edebilmesi ve işletme sermayesi ihtiyaçları olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu ihtiyaçları KOBİ'ler genellikle özkaynakları ile karşılamaktadır. Yalnız bilançolarının pasif kısımlarındaki özsermayeleri yeterli olmayan ve karlılık oranları piyasa koşullarının altında olan KOBİ'lerin yeterli işletme sermayesine ulaşabilmeleri için kendi sınırlı özkaynakları dışında dışarıdan finansman kaynağı sağlamaları gerekmektedir. İşte bu kaynağın sağlanacağı yer de bankacılık sistemidir³²⁵.

KOBİ'ler banka kredilerinden yararlanmak için, alacakları kredi karşılığında belirli bir faiz ödeme yükümlülüğü altına girmek zorundadırlar. Bankaların verecekleri kredilerin faiz oranları verilen kredinin vadesine göre değişiklik göstermektedir. Banka kredilerinden yararlanmak isteyen işletmeler, ödenecek olan faizin yanı sıra ayrıca vergi ve muhasebe masrafları gibi çeşitli giderlere de katlanmak zorundadırlar. Bunların yanı sıra bazı bankalar riskli gördükleri işletmelere istedikleri miktarlarda kredi vermek için, bu işletmelerin belirli miktarlarda hesabını, bankada sürekli olarak tutmalarını isteyebilmektedir. KOBİ'lerin alacakları banka kredilerinin maliyetleri krediyi kullanacakları yere, kredinin vadesine ve kredinin geri ödeme planına göre değişmektedir. Ayrıca bankalar verecekleri krediler için işletmelerden maddi teminat istemektedirler. Verilen kredinin ödenmemesi durumuna göre banka almış olduğu maddi teminatı paraya çevirerek kredi alacağını tahsil edebilmektedir³²⁶.

Bankalardan sağlanan finansman kaynaklarının maliyetleri KOBİ'ler açısından oldukça yüksek olmaktadır. Ayrıca yeterli öz sermayesi bulunmayan ve gerekli teminatları da büyük güçlüklerle yerine getirebilen KOBİ'ler bankalar tarafından kredi vermeye riskli olarak görülmektedir. Bankların KOBİ'leri riskli olarak görüp kredi verme hususunda temkinli davranmalarının yanı sıra KOBİ'lerde,

³²⁴ USTA, s. 45-47

³²⁵ AĞAOĞLU, Abdülgaŋar, "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansman Sorunları ve Çözüm Önerileri", Dünya Gazetesi, 23 Haziran, 1995, s. 6

³²⁶ BÜKER vd., s. 334-353

kredilerin yüksek maliyetleri ve ağır şartları nedeniyle kredi için bankalara başvurmadan sakınılmaktadırlar³²⁷.

Banka kredileri KOBİ'lerin dışarıdan finansman kaynağı sağlamak amaçlı kullandıkları başlıca finansman kaynakları arasında yer almaktadır. Ancak bankacılık sisteminin yeterince etkin işlemediği gelişmekte olan ülkelerde özellikle KOBİ'lere uygulanan kredi faizlerinin yüksekliği ve verilen krediler karşılığında istenilen teminatlar gibi sorunlar nedeni ile bankalardan sağlanan krediler KOBİ'lerin ihtiyaçlarını karşılamakta yeterli olamamakta ve KOBİ'lerin dışarıdan finansman kaynağı sağlayabilme olanaklarını büyük ölçüde engellemektedir³²⁸.

İstanbul Sanayi ve Ticaret Odası'nın yapmış olduğu Ekonomik Tespit Anketi çalışmasına göre; varlıkları içerisinde öz kaynak oranı yüzde 71'den fazla olan işletmelerin sayısı, küçük ölçekli işletmelerde yüzde 51,2 iken orta ölçekli işletmelerde bu oran yüzde 37,8'dir. Büyük ölçekli işletmelerde ise bu oran yüzde 22,2'dir. Ayrıca varlıkları içinde öz kaynak oranı yüzde 90'dan fazla olan işletmelerin sayısına bakıldığında, küçük ölçekli işletmelerin oranı yüzde 29,9 iken orta ölçekli işletmelerde bu oran yüzde 16,9'dur. Büyük işletmelerde ise bu oran yüzde 8,7'dir³²⁹.

3.2.3. Ticari Krediler (Satıcı Kredileri)

KOBİ'lerin kısa vadeli finansman ihtiyacını karşılamada ticari kredilerin önemi büyüktür. Ticari krediler; satıcı malları teslim ettikten sonra alıcıdan herhangi bir ödeme ücret almayarak ücreti almak için alıcıya belirli bir süre tanınması yoluyla oluşan finansman şeklidir³³⁰. Bu yüzden ticari kredilere satıcı kredileri de denmektedir. Daha farklı bir ifade ile açıklayacak olursak; satıcılar genelde sattıkları malların veya hizmetlerin ücretlerini peşin olarak tahsil edememektedirler. Böylelikle satıcı, malın bedelini tam olarak tahsil etmeden malı teslim ederek alıcıya

³²⁷ YÖRÜK, s. 44

³²⁸ EROL, Mikail, "Ekonomik Kriz ve KOBİ'ler" Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi (5:1), 2010, s. 176,177 165-181

³²⁹ OKTAY vd., s. 5

³³⁰ BAŞAR, s. 207

satıcı tarafından bir fon sağlamış olmaktadır. Bu şekilde sağlanan kredilere ticari krediler denmektedir³³¹.

İşletmelerin yapısı ve uygulamakta oldukları ekonomi politikaları ticari kredilerin hacmini önemli ölçülerde etkilemektedir. İşletmelerin ticari kredi kullanma hacimlerini etkileyen başlıca unsurlar; işletmenin uygulayacağı kredili satın alma politikası, elde edilen kredinin maliyeti, kredinin ortalama geri ödeme süresi, satıcı işletmenin uyguladığı satış politikası, kredi verebilme hacmi, ülke genelinde ki ekonomik yapı ve fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen değişikliklerdir³³².

Satıcı kredilerinde vade bir yılı geçmemektedir. Yani satıcı vermiş olduğu hizmet ya da malın karşılığını bir yıl içinde almaktadır. Bu kredi türü özellikle KOBİ'lerin yabancı kaynak borçlanma yapılarının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır³³³. Küçük ve orta boy işletmelerin finansman yapısının oluşumunda kısa vadeli kaynaklar arasında ticari kredilerin oranları yüzde 40-50'ler arasında değişmektedir³³⁴.

Ticari kredi kullanan işletmeler ticari kredi kullanmanın üstünlüklerini işletmenin vadesinde borcunu ödeyememesi ve iskonto ile mal ve hizmet alımı avantajından yararlanamama maliyeti ile dengelemelidirler. Ticari kredi kullanmanın işletmeler için en büyük avantajı, kullanıma hazır bir fon olmasıdır³³⁵. Ayrıca ticari krediler diğer finansman kaynaklarında olduğu gibi fazla prosedüre sahip olmadıklarından ve kolayca kullanılabilirliklerinden dolayı KOBİ'ler ticari kredilere daha fazla yönelmektedirler³³⁶.

3.3. KOBİ'ler İçin Alternatif Finansman Kaynakları

KOBİ'lerin finansman kaynakları başlığı altında saydığımız kaynakların dışında KOBİ'lerin rahatlıkla kullanabilecekleri alternatif finansman kaynakları; finansal kiralama (leasing), faktöring, forfaiting ve risk sermayesidir.

³³¹ Ceylan vd., Finansal Yönetim, s. 156

³³² BÜKER vd., s. 328

³³³ İNANICI, Mustafa, Finansal Yönetim, Editörler, KIRLI, Mustafa, BALEKOĞLU, Feriha, Lisans Yayıncılık, Birinci Baskı, 2009, s.139

³³⁴ BAŞAR, 207

³³⁵ CEYLAN vd., s. 157

³³⁶ Transport Financial Analysis, Chapter: 12, Session :4, Short Term Sources of Finance, <<http://cbdd.wsu.edu/kewlcontent/cdoutput/TOM505/page36.htm>> (10.04.2010)

3.3.1. Finansal Kiralama (Leasing)

Finansal kiralama (leasing) kavramının genel kabul görmüş bir tanımını yapmak mümkün değildir. Kısaca finansal kiralama finansman kaynağı bulma konusunda sorunlar yaşayan kişi ve kuruluşların satın almak istedikleri taşınır veya taşınmaz malları, belirli bir süre kira bedeli karşılığında kiralayarak uzun ve orta vadeli finansal kolaylıklar elde edilmesi şeklinde tanımlanabilmektedir³³⁷. Finansal kiralama, yatırım yapılacak olan bir malın mülkiyeti leasing şirketinde kalarak, kullanım hakkının belirli bir kira karşılığında kiracıya verilmesi ve yapılan sözleşme sonunda yatırım malının mülkiyetinin de kiracıya geçmesini sağlayan bir finansman tekniğidir³³⁸.

Finansal kiralama işleminde üç tane taraf bulunmaktadır. Bunlar: Finansal kiralama şirketi (kiralayan), satıcı firma (imalatçı), kiracıdır (yatırımcı). Finansal kiralama şirketi, kiracı tarafından seçilen malı üretici firma tarafından satın alan ve alınan malı finansal kiralama sözleşmesi çerçevesinde kiracıya kiralayan şirkettir. Satıcı firma ise finansal kiralama sözleşmesi çerçevesinde finansal kiralama şirketinin kiracının seçmiş olduğu malı satın aldığı kişi veya kuruluştur. Kiracı ise, finansal kiralama sözleşmesi çerçevesinde finansal kiralama şirketinden malı kiralayan kişi veya kuruluştur³³⁹.

Finansal kiralamanın ilk amacı yatırımların finanse edilmesidir. Günümüz işletmeleri kaynak yetersizliğinden dolayı yatırımlarına devam edememektedir. Finansal kiralama da günümüzde kaynak yetersizliğine çare olabilecek yollardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Finansal kiralama yerine borçlanma yoluna giden bir işletmenin bilançosunda yer alan borç kalemi artacak ve işletmenin ileriki dönemler için yapacağı finansal analizleri sağlıklı olamayacaktır. Finansal kiralamada ise, dönemlere bağlı olarak kira tutarları değişmekte ve vergi yükü azalmaktadır³⁴⁰. Ayrıca finansal kiralama işlemi işletmelerin almış oldukları normal kredilerden bazı farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar, leasing işleminde mal

³³⁷ERDOĞAN, Niyazi, Uluslar arası İşletmelerde Mali Risk ve Yönetimi, Çağdaş Finansman Teknikleri, Kent Matbaacılık, Ankara, 1995, s. 197

³³⁸ ÇOLAKOĞLU, Mustafa, H., KOBİ Rehberi, TOBB Genel Yayınları, Yayın No: 359-PM: 2, Nisan, 2002, s. 171

³³⁹ USTA, s. 210

³⁴⁰ KONDAK, Nuray, İşletmelerde Finansman Sorunu ve Çözüm Yolları Alternatif Finansman Teknikleri, Der Yayınları, İstanbul, 2002, s. 19

bedeli krediyi alan kişiye değil de satıcı firmaya verilmesi, bilanço dışı işlemler olmalarından dolayı bilançoda işletmenin varlık ve borçlarında herhangi bir değişikliğe neden olmamaları, KDV konusunda avantajlarının olması ve yapılan kira ödemelerinin tamamının gider olarak kaydedilmesidir³⁴¹.

KOBİ'ler açısından finansal kiralama işlemlerine bakıldığında ülkemizde KOBİ'ler finansal kiralama yolu ile finansmandan yeterince faydalanamamaktadırlar. Ülkemizde ki KOBİ'lerin leasingden yeteri kadar faydalanamamasının altında yatan başlıca nedenler, leasing şirketlerinin işlemlerinde büyük işletmeleri tercih etmeleri, küçük ölçekli işletmelerin leasing konusunda yeterince bilgi sahibi olamamaları ve küçük işletmelerin mülkiyet duygusu, leasing yoluyla finansmandan yeterince faydalanılmamasının başlıca nedenleri arasında yer almaktadır³⁴².

İşletmeler açısından finansal kiralama ile finansman sağlamanın avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Leasing ile finansmanın işletmeler açısından avantajları:³⁴³

- Kiracının doğrudan malı almasına nazaran leasing ile alım maliyeti daha düşüktür. Ayrıca leasing kiralari toplamı da aynı koşullardaki diğer kredilere göre daha ucuz olmaktadır.
- Ödenen kiralar için leasing şirketi fatura düzenlemektedir. Böylelikle yatırım yapacak firma leasing kiralalarını gider olarak gösterebilecek ve vergi yönünden bir avantaja sahip olacaktır.
- Leasing yoluyla yapılan finansmanda vadeler 4 yıla kadar uzatılabilmekte bu da firmaya mevcut kredi olanakları çerçevesinde orta vadeli bir kredi imkânı sağlamaktadır.
- Leasingde kiralar genellikle firmaların özel durumlarına göre ayarlanmaktadır. Dolayısıyla satışların düştüğü ya da mevsimlik kazançların söz konusu olduğu durumlarda leasing ile finansman firmaya nakit avantajı sağlamış olacaktır.

³⁴¹ ATEŞ, s. 35

³⁴² CEYLAN, Ali, Finansal Teknikler, Ekin Kitapevi, 5. Baskı, Bursa, 2003, s. 137-138

³⁴³ BAŞAR, Mehmet, Finansal Yönetim, Editör: AYDIN, Nurhan, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 4. Baskı, Eskişehir, Haziran, 2006, s. 233-234

- Leasing ile finansman firma kaynaklarını sabit varlıklara yatırma yerine devir hızı yüksek varlıklara yatırma olanağı yarattığı için, likiditeyi arttırabilmektedir.
- Leasingde ödeme koşulları ve süre önceden belirlenmiş olduğu için firmalara daha kolay planlama yapabilme fırsatı verebilmektedir.
- Leasing ile alınan mal firmanın mülkiyetinde olmadığından bilançoda gözükmeyecektir. Bu durum firmanın öz kaynak/borçlanma oranını yüksek tutacağından firmanın kredibilitesi artacaktır.

Leasing ile finansmanın firmalar için dezavantajlarını da şu şekilde sıralanabilir³⁴⁴:

- Uluslararası kiralama da kira ödemelerinin döviz cinsinden yapılmasının sebep olduğu kur farkları maliyetleri yükseltmektedir.
- Yeniden değerlendirme olanağından faydalanma hakkı kiracı yerine iktisadi kıymeti elinde bulunduran leasing şirketindedir.
- Firma satın aldığı mal üzerinde istediği gibi tasarruf edebilirken kiraladığı mal üzerinde böyle bir serbestiye sahip değildir.
- Kiralanan malın bakım ve onarımı, yerinin değiştirilmesi gibi durumlarda kiraya veren kurumdan izin almak gerekmektedir.

Leasing kurallarına göre firmaların kira bedellerini leasing şirketlerine 4 yılda ödemeleri gerekmektedir. Ancak ülkemizde leasing şirketleri malın bedelini iki yıla sıkıştırarak, kalan iki yılda sembolik kiralar almaktadırlar. Bu tür nedenlerden dolayı ülkemizde ki leasing işlemleri azalmaktadır. İlk iki yılda KOBİ'lerin büyük kira bedelleri ödeyecek olması bir anlamda nakit sıkıntısı çekmeleri anlamına gelmektedir. Böyle bir durumda KOBİ'ler açısından bu finansman kaynağına olumlu bakılmamasına neden olmaktadır³⁴⁵.

³⁴⁴ ERTÜRK, s. 318; BÜKER vd., s. 365-366

³⁴⁵ ATALAY, N., OĞUZHAN, GACENER, AYDANUR, Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Finansman Sorunlarının Çözümünde Banka Dışı Finansal Kurumlar ve Venture Capital Örneği, s. 6, <http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=2247> (08.04.2010)

Tablo 3.1: Türkiye’deki 2003 Yılı Leasing Sektörü İşlem Hacmi

	I. Dönem	II. Dönem	III. Dönem	IV. Dönem	TOPLAM
Milyar TL	619.137	1.002.407	689.799	823.969	3.135.322
Bin USD	364.188	712.115	498.274	590.305	2.164.883
Sözleşme Adedi	4.975	7.881	5.614	5.763	24.233

Kaynak: <http://www.fider.org.tr/>

Tablo 3.1 incelendiğinde Türkiye’nin 2003 yılı leasing sektörü işlem hacmi yaklaşık olarak 2.164 milyar USD olarak gerçekleşmiştir. Sektörün 9 aylık işlem hacmi ise yaklaşık olarak 1.5 milyar USD üzerinde gerçekleşmiş olup son çeyrekte de yaklaşık 590 milyar USD tutarında işlem gerçekleştirilen leasing sektörü böylelikle sene sonunda 2 milyar USD üzerinde bir işlem hacmine ulaşmıştır.

Tablo 3.2: Türkiye’deki 2007 Yılı Leasing Sektörü İşlem Hacmi

	I. Dönem	II. Dönem	III. Dönem	IV. Dönem	TOPLAM
Milyar TL	2.023.151	2.523.538	2.704.993	2.979.044	10.230.726
Bin USD	1.465.945	1.934.338	2.245.180	2.557.777	8.203.242
Sözleşme Adedi	10.094	12.537	13.990	14.898	51.519

Kaynak: <http://www.fider.org.tr/>

Tablo 3.2 incelendiğinde Türkiye’nin 2007 yılı leasing sektörü işlem hacmi yaklaşık olarak 8.203 milyar USD olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında birinci çeyrekte, yaklaşık 1.465 milyar USD olan işlem hacmi son çeyrekte yaklaşık 2.557 milyar USD seviyelerine yükselmiş ve sene sonunda 8 milyar USD üzerinde bir işlem hacmine ulaşmıştır.

Tablo 3.1 ve 3.2’deki yıllık toplam işlem hacimleri karşılaştırıldığında 2003 yılında yaklaşık 2.164 milyar USD seviyelerinde olan işlem hacmi 2007 yılında yaklaşık dört kat büyüyerek 8.203 milyar USD seviyelerine ulaşmıştır. KOBİ’lerin finansmanında ciddi oranlara sahip olan leasing ile finansman, gün geçtikçe KOBİ’ler için daha da önemli bir finansman kaynağı olmaya başlamıştır.

3.3.2. Faktöring

Faktöring büyük miktarlarda vadeli satış yapan firmaların yapmış oldukları her türlü mal ve hizmet satışından doğan alacak haklarını faktör denilen finansal

kuruluşlara satmak koşuluyla kısa süreli kaynak sağladıkları bir finansman tekniği olarak bilinmektedir³⁴⁶.

Faktöring işlemlerinde alıcı, satıcı ve faktöring şirketi olmak üzere üç taraf bulunmaktadır. Faktöring şirketleri, belirli bir ücret karşılığında alacakların tahsilatını sağlayan işletmelerdir. Satıcı, bir mal veya hizmet satışı sonunda alacak hakkı doğan işletmelerdir. Alıcı ise bir mal veya hizmet alımı sonucunda belirli bir meblağ ödeme yükümlülüğü olan işletmedir³⁴⁷. Bir faktöring anlaşmasında faktöring firmasının satıcı firmanın yaptığı kredili satışlarla ilgili her türlü muhasebe kayıtlarının tutulması, kredili satış tutarlarının belirli bir oranında kredi verilmesi, potansiyel ve mevcut müşterilerin mevcut durumları hakkında bilgi toplanması ve malların satış imkanlarını arttırmak üzere piyasa araştırması yapılması fonksiyonları bulunmaktadır³⁴⁸.

Faktöring sistemi şu şekilde işlemektedir. İlk olarak faktöring işleminden faydalanacak firma faktöring şirketine başvurur. Bu başvuru sırasında kendi güncel hesaplarını, müşterilerinin isimlerini, adreslerini ve çalıştığı bankaları, ilgili müşterilere yapılan ortalama satış miktarlarını, satışa konu olan mal çeşitleri bildirilir. Faktöring şirketi de temin etmiş olduğu bu bilgileri kullanarak borçluların ödeme gücü konusunda araştırmalar yaparak bütün alacakların ülke veya mal bazında ya da, global ya da sınırlı olarak satın alınmasına karar verir. Faktöring şirketinin kararına göre bu sürecin sonunda faktöring anlaşması imzalanır³⁴⁹.

Faktöring dört temel işlev esasına göre kurulmuştur. Bu işlevler finansman sağlanması, alacakların tahsili, alacakların tahsil riskinin karşılanması ve satışların muhasebesinin tutulmasıdır³⁵⁰. Faktöringin temel işlevlerinden olan firmalara finansman sağlama işlevi, faktörün satıcıya vadeden önce alacağının yüzde 80'i kadar ödemede bulunmasını içermektedir. Vade bitiminde de tahsil ettiği alacağın yüzde 20'sini satıcıya göndermektedir. Böylelikle firma alacaklarını daha erken

³⁴⁶ TOROSLU, M., Vefa, Faktöring İşlemleri ve Muhasebesi, Beta Yayınları, İstanbul, 1999, s.1

³⁴⁷ USTA, s. 223

³⁴⁸ Faktöring, Finans Dünyası, KOBİNET, <<http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/finans/003b.html>> (08.04.2010)

³⁴⁹ CRITCHTON, Susan, FERRIER, Charles, Understanding Factoring and Trade Credit, Water Publisher, London, 1986, s. 34

³⁵⁰ YILMAZ, s. 192

tahsil ederek finansman sağlamış olmaktadır³⁵¹. Faktöring şirketlerinin en önemli işlevi alacakları tahsil edilememe riski ile satın almasıdır. Faktör kuruluşun bu fonksiyonu içerisinde, müşterinin alacakları, faktöring sözleşmesinde belirtilmiş limitler dahilinde garanti edilmektedir³⁵². Satıcı işletme açısından faktöring hizmetinin diğer bir faydası da şirketin yapmış olduğu kredili satışların muhasebeleştirilmesi işleminin faktöring şirketi tarafından üstlenilmesidir. Faktöring tekniği ile ayrı ayrı yapılan bütün kredili satışların muhasebesi sanki tek bir kişiye yapılmış gibi faktörün hesabına kaydedilir. Faktöring şirketi de ayrı ayrı yapılan bu kredili satışların tek tek muhasebe kayıtlarını tutar³⁵³.

Faktöring işlemlerinde satıcı işletmeler için maliyetler meydana gelmektedir. Bu maliyetler faktöring şirketlerinin satıcılara vermiş olduğu hizmetlere göre değişmektedir. Satıcı işletme sadece finansman hizmetlerinden yararlanmak isterse finansman faizi ödemekle hükümlü olmaktadır. Satıcı işletme finansman hizmetlerinin yanı sıra hizmet ve teminat fonksiyonlarından da yararlanmak isterse faktöring harcını da ödemekle hükümlü olmaktadır. Faktöring harç oranı yıllık satış tutarı, üstlenilecek risk, satış vadesi gibi faktörler hesaba katılarak faktöring sözleşmesinde belirlenmektedir. Uygulamada faktöring harç oranı satışların yüzde 0.5'i ile yüzde 3'ü arasında değişmektedir. Finansman faizi ise, faktöring şirketinin satıcı işletmeye vermiş olduğu fonların satıcı işletme tarafından kullanılma süresinin net gün esasına göre faiz uygulanması ve ay sonunda da faiz tutarının işletmenin hesabına tahakkuk ettirilmesi şeklinde gerçekleşmektedir³⁵⁴.

Makro ekonomik açıdan bakıldığında, faktöring işlemi ticareti canlandırıcı bir etki göstermektedir. Satıcılar satışlarını açık hesap usulü kredili satışlar olarak yapabildiklerinden daha çok satış yapabilmektedirler. Ayrıca faktöring işlemleri yeni pazarlar hususunda firmalara güvence getirdiğinden ihracatın canlanmasına da katkıda bulunmaktadır. Faktöringin satıcı işletmeler açısından faydaları şu şekilde sıralanabilir³⁵⁵:

³⁵¹ BÜKER vd., s. 338

³⁵² CEYLAN, Ali, KORKMAZ, Turhan, Meslek Yüksek Okulları İçin Finansal Yönetim, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 5. Baskı, 2009, Bursa, s. 140

³⁵³ BAŞAR, s. 218

³⁵⁴ KONDAK, s. 104-106

³⁵⁵ USTA, s. 226; BÜKER, s. 343; KONDAK, s. 101

- Satış sonrasında faktöring şirketinin vermiş olduğu yüzde 80’lik ön ödeme ile firma alacağı hammadde ve malzemeyi peşin satın alarak önemli indirimler sağlar. Böylelikle üretim maliyeti düşer.
- Firmanın alacaklarını erken tahsil etmesi sonucunda alacaklar azalır, alacakların erken tahsil edilmesi ticari borçların azalmasını sağlar. Böylece firma bilançosu daha likit hale gelir. Firmaya nakit girişleri olduğu için firma alıcılarına ödeme kolaylıkları sağlayabilir. Böylece firma rekabet gücünü arttırmış olur.
- Faktöring hizmeti sayesinde firmalar bir istihbarat ve tahsilat bölümü oluşturmaktan kurtulur, böylece zaman ve finansal açıdan tasarruf sağlanmış olunur.
- Firmalar tahsilat yaparken zaman kaybetmektedirler. Ayrıca aksayan ve ödenmeyen alacaklar üretimi aksattığı gibi alacakların idari ve kanuni olarak takibi firmaya ek finansal yükler getirmektedir. Karşısında güçlü bir faktöring şirketini gören borçlu, söz konusu borcun ödenmesine öncelik tanıyacaktır.
- Faktöring ile temin edilen finansmanın maliyeti banka kredilerine oranla daha ucuz olması nedeniyle vadeli satışlardan ilave kazanç elde edilmesini sağlar.
- Faktöring şirketleri ihracat ile uğraşan firmaların bütün alacaklarını yönetir ve zamanında gerekli uyarılarda bulunur. Böyle bir durumda kredili satış yapan firmalar için teşvik edici ve cesaretlendirici bir etki oluşturmaktadır.
- Faktöring sayesinde alacaklarını erken tahsil eden firmalar böylelikle yapacakları büyüme ve genişleme çalışmalarını kendi kaynakları ile sağlama imkanı bulabilmektedirler.

Ülkemizde faktöring uygulamaları 1980 yılından itibaren uygulama alanı bulmuştur. 1990’lı yıllardan itibaren faktöring daha da popüler bir finansman tekniği olmuştur. 2000 yılında faktöring sektörü 6,5 milyar dolara yaklaşan bir işlem hacmine ulaşmıştır³⁵⁶. Faktöring sektörü 2008’in son çeyreğine kadar önemli ölçülerde büyüme yakalamıştır. 2008 yılında sektörün cirosal büyüklüğü 27,22 milyar doları aşmıştır. Bu rakamın 23,7 milyar doları yurtiçi faktöring işlemlerinden elde edilirken, yurtdışı işlemlerden elde edilen ciro ise 3,5 dolar olmuştur.

³⁵⁶ KONDAK, s. 81

Türkiye’de ki faktöring işlem hacimlerini dünyadaki faktöring işlem hacimleri ile kıyasladığımızda Türkiye’nin pazardan aldığı pay oldukça küçük oranlarda kalmaktadır. Faktöring cirosunun GSMH içindeki payı, İngiltere’de yüzde 15, İtalya’da yüzde 9, Fransa’da yüzde 7 iken, Türkiye’de bu oran yalnızca yüzde 4 civarlarında kalmıştır³⁵⁷. Türkiye’de bu oranların bu kadar düşük olması KOBİ’lerin bu sektöre gereken ilgiyi gösterememeleri ve devletinde bu sektöre yeteri kadar önem vermemesinden kaynaklanmaktadır³⁵⁸.

3.3.3. Forfaiting

Forfaiting, firmanın yapmış olduğu mal ve hizmetlerin ihracatından doğan ve belirli bir ödeme planına göre tahsilâtının yapılacağı senetli veya senetsiz alacaklarının bir banka ya da bu işte uzmanlaşmış bir kurum tarafından satın alınması işlemi olarak tanımlanabilmektedir³⁵⁹. Uzun vadeli ve kredili ithalat-ihracat işlemlerine yönelik bir finansman aracı olan forfaiting dünyada genellikle yatırım mallarının finansmanı için kullanılmakla birlikte günümüzde artık tüketim mallarının finansmanına yönelik faaliyetlerde de kullanılmaya başlanmıştır³⁶⁰.

Bir forfaiting işleminde dört taraf bulunmaktadır. Bunlar ihracatçı, ithalatçı, kredili satışı finanse eden banka veya kuruluş (forfaiter), kredili satışa garanti veren banka ya da kuruluştur. (Aval /Garantör Banka) İhracatçı kredili olarak mal satışı yapan ve yapmış olduğu vadeli satışlar karşısında elde etmiş olduğu poliçe, senet, çek ya da belgelendirilmiş alacaklarını forfaiting şirketine ciro ettirmek amacıyla nakit sağlayan taraftır. İthalatçı, kredili olarak ihracatçıdan mal veya hizmet satın alım talebinde bulunan kişidir. İthalatçı mal veya hizmeti peşin olarak da alabilir, yalnız o zaman ödemesini peşin olarak yapacağından forfaiting işlemine taraf olamayacaktır. Forfaiter, ihracatçı lehine ithalatçı tarafından düzenlenmiş olan borçlanma belgelerini ihracatçıdan alarak, belirli bir ıskonto üzerinden hesaplanmış olan belirli bir alacağı ihracatçıya ödeyen ve ihracatçıya nakit sağlayan kurumdur.

³⁵⁷ ATAMAN, Zafer, Faktöring Sektörü, KOBİ’lerin Seçim Merkezidir, <<http://www.faktoringdernegi.org.tr/basinDetay.php?BID=4>> (09.04.2010)

³⁵⁸ KONDAK, s. 81

³⁵⁹ AYPEK, Nevzat, “KOBİ Finanslama Sürecinde Yeni Finansman Teknikleri”, 1. Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi, Bışkek, 2001, s. 146-147

³⁶⁰ ONURSAL, Erkut, Kredili Satışların Orta Vadeli Finansmanına Yardımcı Bir Yöntem: Forfaiting, <<http://www.ihracatdunyasi.com/makale/ht>> (10.04.2010)

Garantör, vade gününde forfaiting şirketinin ihracatçıdan alacakları tahsil edemediğinde kendisine muhatap olarak göreceği kurumdur³⁶¹.

Forfaiting işlemi ihracatçı ve ithalatçı firmaların arasında yapılan bir anlaşma ile başlamaktadır. Yapılan anlaşmaya göre ithalatçı ve ihracatçı firma arasında belirli vadelere göre bir ödeme planı çıkarılmaktadır. İhracatçı firma malları teslim ettikten sonra ithalatçı firma sağladığı banka garantisi ile borç senetlerini ihracatçı firmaya göndermektedir³⁶². İhracatçı firma yapılacak bu satıştan önce yani talep edilen malları ithalatçı firmaya göndermeden önce forfaiting şirketine başvurmaktadır. Forfaiting şirketi de ihracatçı firmadan değerlendirme yapabilmek için talep edilen kredi tutarını, vadesini, ithalatçının adresini, teminat verecek garantör banka ile ilgili bilgileri alır. Söz konusu bilgileri alan forfaiting şirketi eğer uygun görürse, ihracatçı firma ile anlaşma yapılır. İhracatçı, ithalatçıdan almış olduğu borç senetlerini forfaiting şirketi ile yapmış olduğu anlaşmanın şartlarına göre geri dönüş hakkı olmaksızın iskonto ettirmekte veya satmaktadır³⁶³.

Forfaiting ve faktöring birbirlerine benzemelerine rağmen aralarında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkları açıklayacak olursak; faktöring yüzde 100 finansman sağlarken, forfaiting ön ödeme tutarı kadar finansman sağlamaktadır. Forfaiting bir defalık bir işlemken, faktöring işlemi devamlılık arz etmektedir. Forfaiting yüzde 100 riski üstlenirken, faktöring rücu edildiği takdirde yüzde 100 riski üstlenmektedir. Forfaiting de vade 180 gün ile 10 yıl arasında değişirken, faktöringde vade 180 güne kadardır. Forfaiting siyasi ve politik riski karşılarken, faktöring siyasi ve ticari riski karşılamamaktadır. Forfaiting işlemlerinde banka garantisi aranırken, faktöring işlemlerinde banka garantisi aranmamaktadır. Son olarak da forfaiting işlemlerinin ikincil bir pazarı varken, faktöring işlemlerinin ikincil pazarı yoktur³⁶⁴.

³⁶¹ USTA, s. 232, 233

³⁶² KOSGEP, (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı), KOBİ Rehberi, TOBB Genel Yayınları, No: 359-PM:2, Ankara, 2002, s. 27

³⁶³ GÖZBAŞI, s. 84

³⁶⁴ CEYLAN, Ali, Finansal Teknikler...a.g.e, s. 55

Forfaiting işleminin ihracat yapan firmalara faydalar sağlamaktadırlar. Forfaiting işleminin ihracat yapan firmalar açısından faydaları şu şekilde sıralanabilir³⁶⁵:

- Forfaiting işlemi ile kredili mal satışından doğan alacakların tahsil edilmeme riski ortadan kalkmaktadır. Oluşan ticari risk, senetleri satın alan forfaiter tarafından üstlenilmektedir. Senetleri tahsil edemeyen forfaiting şirketinin borçların tahsili için ihracatçıya geri dönme hakkı yoktur.
- Döviz kurunda meydana gelebilecek aleyhte bir dalgalanmadan korunulmaktadır. Forfaiting işlemi ile kur riskini forfaiting şirketi üstlenmiş olmaktadır.
- Forfaiting işlemi sabit faizli finansman imkânı sağladığından faiz oranlarında meydana gelebilecek herhangi bir değişime ihracatçı firmayı etkilemeyecektir.
- İhracatçı firma alacaklarının takip ve tahsilinden kurtulmaktadır.
- Kredili satışlar vadesinden önce paraya çevrildiğinden ileride yapılacak kredili satışlar için kaynak bulma problemi yaşanılmayacaktır.
- Forfaiting işlemi ihracatçının likidite durumunu iyileştirdiği gibi yeni kaynaklardan yararlanma imkânı da vermektedir. Forfaiting işlemi sonrasında ihracatçı firmanın bilançosunda bu işlemler nedeni ile şarta bağlı bir borç yer almadığından, ihracatçının kredi kapasitesi de genişleyecektir.

Türkiye açısından forfaiting uygulamaları henüz istenilen aşamaya gelmemiştir. Forfaiting işlemi Türkiye’de ihracatçılar tarafından kullanılmakta olup, forfaiting sisteminin kullanıldığı sektörler genel olarak: Demir-çelik, çimento, petrokimya, elektronik sanayi ve ilaç sektöründe yoğun olarak kullanılmaktadır³⁶⁶.

Ülkemizde forfaiting sisteminin yeterince gelişmemesinin nedenleri ise, Türkiye’nin ihracatının büyük bir çoğunluğunun yatırım malları değil de tüketim mallarından oluşuyor olması, yapılan ihracatın büyük bir kısmının bankacılık sektörünün olmadığı veya yeterince gelişmemiş olduğu ülkelerle yapılıyor olmasıdır.

³⁶⁵ UZUNOĞLU, Sadi, Yeni Finansman Teknikleri, Strata Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 30; BÜKER, s. 359-360

³⁶⁶ DÜZCE, Çetin, Türkiye’de KOBİ’lerin Finansal Sorunları ve Alternatif Finansman İmkânları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 115

Diğer bir neden ise forfaining işleminin yeterince bilinmiyor olunması ve tanıtımının sağlıklı bir biçimde yapılmamasıdır³⁶⁷.

3.3.4. Risk Sermayesi

Risk sermayesini en basit şekli ile açıklayacak olursak, kendilerine finansman kaynağı bulamayan, yeni fikirleri olan girişimcilere yapılan yatırımları ifade etmektedir. Risk sermayesi, dinamik ve yaratıcı fikirlere sahip ancak bu fikirleri gerçekleştirebilmek için yeterli finansman kaynağına sahip olmayan girişimcilerin, başarı oranları yüksek yatırımlarını gerçekleştirebilmesine katkı sağlayan bir yatırım finansman modelidir³⁶⁸.

Risk sermayesi; profesyonel yatırımcıların uzun vadede faiz veya temettü geliri sağlamak amacı ile değil de sermaye kazancı sağlamak amacı ile daha çok ileri teknolojiler geliştirmek amaçlı aynı zamanda da uzun vadede kar sağlama potansiyeli yüksek projelerin gerçekleştirilebilmesi için işletmelere finansman kaynağı sağladığı, ortak olduğu ve gerektiğinde işletme yönetimine katıldığı modern bir finansman modelidir. Risk sermayesi yönetimi finansman modeli özellikle sermaye birikimlerinin yetersiz olduğu ülkeler için ideal bir finansman aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Risk sermayesi modelinde risk sermayesini sağlayan risk sermayedarı da girişimci ile birlikte risk almaktadır. Bu yüzden risk sermayedarı yatırımı yapmadan önce teknolojik yenilik, hızlı büyüme, uzun vadeli yatırım gibi temel faktörleri en ince ayrıntısına kadar incelemektedirler³⁶⁹. Eğer desteklenecek olan bireysel bir girişimci ise girişimcinin kuracağı şirketin hisse senetlerine yatırım yapılmaktadır. Risk sermayesinde girişim başarısız olduğu takdirde risk sermayedarı hiçbir şekilde zararının karşılanmasını isteyememektedir. Aynı zamanda da girişimcinin de kullanmış olduğu bu finansmanı geri ödeme yükümlülüğü yoktur³⁷⁰.

Risk sermayesinden bahsedebilmemiz için; yeni ve ileri teknolojilerin geliştirilmesine olanak sağlayabilecek araştırmaların mevcut olması gerekmekte ve bu araştırmalar sonucunda meydana gelen ürünün ticarileştirilebilmesi için gerekli

³⁶⁷ KONDAK, s. 149

³⁶⁸ SARIASLAN, Halil, Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunlarına Çözüm İçin Bir Finansal Paket, TOBB Yayınları, Ankara, 1994, s. 66

³⁶⁹ ERTÜRK, s. 393

³⁷⁰ CHAMBERS, Nurgül, "Risk Sermayesi ve İşleyişi", Muhasebe Finansman Dergisi, Yıl:8, Sayı:11, Aralık, 1999, s. 76-77

ticari yetenek ve bilgiye sahip girişimcilerin bulunması gerekmekte, aynı zamanda ortaya çıkarılan ve ticarileştirilebilen bu ürünün sermaye sahiplerinin kayıplarını ortadan kaldırır nitelikte olması gerekmektedir. Bu şekilde ki ön koşulları sağlayan bir yatırıma gerekli finansal desteği sağlayan risk sermayedarları, finansman ve fikirler arasında ya bağlantı gibi davranırlar ya da bağlantının oluşması için aracı gibi davranırlar³⁷¹.

Risk sermayesini meydana getirecek olan, yani yatırımı gerçekleştirecek olan yatırımcılar genellikle KOBİ niteliğindeki şirketlere belirli bir hisse oranında kazanç sağlamak için yatırım yapmaktadırlar. Bu yatırım ile risk sermayedarları şirkete uzun yıllar bağlı kalmayı amaçlamak yerine yatırım yapacakları KOBİ'ye istediği finansman kaynağını sağlayıp, onu belirli bir seviyeye getirdikten sonra hisselerini satıp başka projeleri desteklemek, başka bir ifade ile sürekli risk olarak ellerinde ki parayı büyötmeyi amaçlamaktadırlar³⁷².

Risk sermayesi modelinin ana hatlarını fon toplayanlar ve bu fonları sabit sermaye yatırımlarına dönüştürmede uzmanlaşmış finans kuruluşları olan risk sermayesi şirketleri oluşturmaktadır. Risk sermayesi kuruluşları; büyük şirketler, emeklilik fonları ve sigorta şirketleri gibi kurumlardan oluşmakta ve bu kurumlar yüksek düzeyde gelire sahip kişilerden uzun süreli fon toplamaktadırlar. Toplanan bu fonlar kendilerine sunulan yaratıcı, dinamik girişimci iş fikirlerine ortaklık temelinde yatırılır. Yatırımın yapılmış olduğu firma belirli bir karlılık oranına ulaştığı zaman tezgah üstü piyasalar veya organize menkul kıymetler borsalarında halka açılarak blok olarak satılır ve elde edilen gelir fon sahiplerine dağıtılır³⁷³.

Risk sermayesi yatırımı aslında bir öz sermaye yatırımıdır. Yani risk sermayedarı, girişimci şirketlere kredi vererek değil de, bu şirketlerin hisse senedi ya da benzer araçlarını satın alarak bu girişimcilere fon sağlamaktadır. Böylece risk sermayedarı işletmeye ortak olmuş olur³⁷⁴. Ayrıca risk sermayedarları yapacakları

³⁷¹ UZUNOĞLU, s. 43

³⁷² NAKİLCİOĞLU, İ., H., "İnternet'te Risk Sermayesi Kavramı" Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:2, Sayı:2, Ocak, 2001, s. 77

³⁷³ KOÇ, Türker, s. 82

³⁷⁴ ÇONKAR, Kemalettin, "Risk Sermayesi Finansman Yönetiminin Küçük ve Orta Boy İşletmeler Açısından Önemi ve Uygulanabilirliği", I. Orta Anadolu Kongresi- KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları-, KOSGEP 18-21, Ekim 2001, Nevşehir, s. 31, 28-46

yatırımlarla sadece firmaya finansman kaynağı sağlamakla kalmazlar aynı zamanda firmanın gelişmesi ve başarıya ulaşması adına risk sermayelerini biraz daha geniş tutarak aktif olarak firmanın fizibilite çalışmalarına ve yönetimine katılırlar³⁷⁵.

Türkiye’de risk sermayesi kurumu olarak üçlü bir yapı söz konusudur. Bu yapı; risk sermayesi yatırım fonları, risk sermayesi yatırım ortaklıkları ve risk sermayesi yönetim şirketlerinden oluşmaktadır. Her üç kurumunda çalışma esaslarını belirleme ve denetleme yetkisi, kanunla Sermaye Piyasası Kurulu’na verilmiştir³⁷⁶. KOBİ’ler için alternatif bir finansman kaynağı olan risk sermayesi Türkiye’de henüz emekleme dönemindedir³⁷⁷. Türkiye’de gerçek anlamda ki ilk risk sermayesi kuruluşu 1996 yılında kurulan Vakıf Risk Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş. olmuştur³⁷⁸. Vakıf Risk Sermayesini daha sonra ki dönemlerde, İş Risk, KOBİ A.Ş., Türkven, Soros, ATA Invest, Fiba Invest ve AIG gibi şirketler takip etmiştir³⁷⁹.

Türkiye’de risk sermayesi piyasası gelişmemiştir. Türkiye’de risk sermayesi piyasasının gelişmemesinin altında birçok neden yatmaktadır. Bunlardan bir kaçını açıklayacak olursak; Türkiye ekonomisinde iç piyasalarda sermaye kaynaklarını elde etmek zordur. Türkiye’de risk sermayesi fonlarına aktarılması gereken emeklilik fonları ve sigortacılık sektöründe bulunan kaynaklar yabancı ülkelerde bulunan kaynaklara oranla daha sınırlıdır. Ayrıca ülkemize giren yabancı sermaye miktarlarının düşük olmasının yanı sıra, ülkemizde yabancı risk sermayesi ve özel hisse senedi fonları da iç piyasalarda faaliyet gösterememektedir. Ülkemiz ekonomisinde geçmiş yıllarda meydana gelen yüksek enflasyon, yüksek faiz oranları ve yüksek kamu açıkları gibi elverişsiz ortamlar başta yabancı sermaye sahipleri olmak üzere sermaye sahipleri için caydırıcı olmuş ve risk sermayesi piyasalarının gelişmemesine neden olmuştur³⁸⁰. Ülkemizde risk sermayesi piyasalarının

³⁷⁵ ZAIMOĞLU, Tülay, Risk Sermayesi ve Türkiye’de Uygulama Olanakları, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2001, s.

³⁷⁶ KUĞU, Tayfun, Deniz, “Finansman Yöntemi Olarak Risk Sermayesi”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 2, 2004, s. 151

³⁷⁷ YILMAZ, Beytullah, “ KOBİ’lerin Finansman Sorunlarına Bir Çözüm Önerisi: Risk Sermayesi Finansman Modeli”, s. 16, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/Beytullah.doc>,> (11.04.2010)

³⁷⁸ KUĞU, s. 151

³⁷⁹ YILMAZ, s. 16,

³⁸⁰ KOÇ, Türker, s. 91

gelişememe nedenlerinin birisi de; KOBİ'ler ve girişimciler tarafından risk sermayesi ile finansman sağlamanın tam olarak bilinmemesidir.

3.4. KOBİ'lerin Finansman Kararlarını Etkileyen Unsurlar

Herhangi bir işletme ister büyük ölçekli olsun, ister küçük ölçekli olsun ya da ister kar amacı güdüyor olsun veya gütmüyor olsun bütün işletmeler, finansal yönü olan kuruluşlardır. Bu işletmelerin başarı ya da başarısızlıkları da büyük ölçüde finansal olarak nasıl yönetildiğinin kalitesine ve başarısına bağlıdır. İşletmelerin alacakları her önemli kararda mutlaka bir finansal yön vardır ve alınan bu kararlar firmanın finansal yapısı üzerinde etkiler meydana getirir³⁸¹.

Dünyada ve ülkemizde meydana gelen ekonomik ve teknolojik gelişmeler finansal yönetim kavramının önemini daha da arttırmaktadır. Finansal yönetim alanında alınan doğru finansman kararları işletmenin piyasa değerliliğini arttırırken tersi bir durumda işletmenin iflasına neden olabilmektedir. Özellikle de ülkemizde yaşanan ekonomik krizlerinde etkisi göz önüne alındığında, ülkemizde ki işletmeler için, finansal yönetimin önemi daha da artmaktadır³⁸².

İşletme finansı, sermaye kaynaklarını tür ve miktar bakımından işletmenin finansal ihtiyaçlarına karşılık verecek şekilde uyarlayarak etkin kullanımı için gerekli tüm kararları kapsamaktadır. Bu kararlar kapsamında finans yönetimi dört amacı ön planda tutmak zorundadır. Finans yöneticisinin ön planda tutmak zorunda olduğu amaçlar; uygun finansal yapıyı oluşturmak, öz sermayenin güvenliğini korumak, işletmeye yeterli bir kar veya karlılık sağlamak ve işletmenin likit bir şekilde yoluna devam etmesini sağlamaktır³⁸³.

İşletmelerin finansal yapılarını oluşturan fon kaynaklarının neler olduğu ve işletmeye olan maliyetlerinin nasıl olabileceği tüm finans yöneticileri tarafından eksiksiz olarak bilinmesi gereken bir konudur. Finansal yönetim açısından önemli olan bu kaynaklar, işletmenin devamlılığını sağlaması açısından oldukça önemlidir. Yalnız burada ki önemli nokta bu kaynakların hangilerinin hangi ölçülerde

³⁸¹ OKKA, s. 7

³⁸² TOPAL, Yusuf, ERKAN, Mehmet, ELİTAŞ, Cemal, "Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Finansal Yönetim Uygulamaları: Afyonkarahisar Örneği", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, C:11, S. 1, 2006, s. 282

³⁸³ USTA, s. 21

kullanılarak işletmeye fon kaynağı sağlanacağını belirlemesidir. Ancak, işletmeler genellikle kullanacakları fon kaynaklarının maliyetleri, kullanılacak fon kaynağının hangisi olacağı ve kullanılacak fon kaynağının miktarı gibi hususlarda gerekli hesaplamaları yapmadan fon kullanma eğilimi göstermektedirler³⁸⁴.

Finans yöneticisi vereceği kararlarda birçok değişkeni hesaba katmak zorundadırlar. Ayrıca finans yöneticileri bu değişkenlerin verilecek finansal kararlar üzerindeki yansımalarını iyi ölçmek zorundadırlar. Çünkü sınırsız sayıda ki işletme içi ve işletme dışı faktörlerden bir kısmı kontrol edilebilirken, bir kısmı da kontrolleri dışında kalmaktadır. Bu nedenle finansal kararları etkileyen faktörlerin bilinmesinde ve analiz edilmesinde çok büyük yararlar bulunmaktadır³⁸⁵.

3.4.1. Finansman Kaynaklarının Maliyeti

İşletmelerde ki kaynak maliyeti, kullanılan veya kullanılması düşünülen her türden kaynağın ağırlıklı ortalaması olarak tanımlanmaktadır. Kullanılan ya da kullanılması düşünülen bu kaynakların yapısal olarak sergiledikleri özellikleri kaynakların maliyetlerinin hesaplanmasında etkili olmaktadır. Böylece her kaynağın kendi yapısal özelliğine göre saptanan maliyetlerinin ağırlıklı ortalaması, kullanılan toplam sermaye maliyetini vermektedir³⁸⁶.

Finansman kaynaklarının, kullanılan kaynağın türüne ve miktarına bağlı olarak işletmelere çeşitli maliyetleri söz konusu olmaktadır. Finans yöneticisi de alacağı finansman kararlarında finansman kaynağının maliyetini dikkate alarak karar vermek zorundadır. Kullanılan kaynağın maliyeti yanında işletmeye getirisi de olacaktır. Bu yüzden kullanılan kaynağın maliyeti, kaynağın kullanılması durumunda elde edilecek getiriye göre belirlenmelidir³⁸⁷.

İşletmenin elde etmiş olduğu finansman kaynaklarının maliyeti; iç kaynakların maliyeti ve dışarıdan sağlanan kaynakların maliyeti olarak incelenebilir. İşletmenin iç kaynak maliyeti, işletmenin elde edilen karlarını dağıtmayarak öz

³⁸⁴ ÖZKAN, Azzem, “Barter İşlemleri ve Muhasebe Uygulamaları” Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 18, 2002, s. 71-73

³⁸⁵ USTA, s. 24

³⁸⁶ CEYLAN vd., Finansal Yönetim, s. 229

³⁸⁷ GİTMAN, J., Principles of Managerial, Finance, Harper and Ro. Publishers, Inc., Newyork, 1982, s. 150’den Alıntılan, GENÇTÜRK, s. 47-48

kaynaklara aktarması sonucunda, bu durumun hisse sahipleri açısından iki türlü maliyeti olacaktır. Bunlar; karın ortaklara dağıtılmaması sonucunda ortakların gelirlerinde meydana gelecek azalma ve işletme ihtiyaçları için ayrılmış olan karşılıkların başka bir yatırımda kullanmaktan doğacak alternatif maliyettir. Dışarıdan sağlanan kaynakların maliyeti işletmeye çift yönlü olmaktadır. Bu maliyetlerin ilki ödeme gücünün olmamasından dolayı ödeme kolaylıklarının maliyeti, ikincisi de ödeme gücü sağlamak ve yatırımların finansmanında kullanılmak üzere alınan kredilerin firmaya yüklediği ek maliyetlerdir³⁸⁸.

Ülkemizde işletmeler büyük maliyetlerle kendilerine gerekli olan finansman kaynağına sahip olabilmektedirler. Özellikle de KOBİ'ler kendilerine tahsis edilen kredi miktarı ve bu kredilerin taşıdığı yüksek maliyetler yüzünden dışarıdan finansman kaynağı sağlayamamakta ve ekonomideki gelişmelere paralel bir şekilde faaliyetlerini büyütememekte ve kendilerini meydana gelen ekonomik dalgalanmalara karşı koruyamamaktadırlar³⁸⁹.

3.4.2. Sermaye Piyasalarının Gelişmişliği

KOBİ'ler ihtiyaç duydukları finansman kaynağını sermaye piyasalarına girerek, sermaye piyasası araçlarını ihraç ederek elde edebilirler. Gerek ortaklık, gerekse borçlanma yoluna giderek de sermaye piyasalarından yararlanabilirler. Ayrıca KOBİ'ler sermaye piyasasında faaliyet gösteren firmaların hisse sentlerini satın alarak hisse senetlerinin fiyat değişimleri yoluyla kendilerine gerekli olan finansmanı sağlayabilmektedirler³⁹⁰.

KOBİ'ler sermaye piyasası araçlarını ihraç ederek finansman kaynağı elde ettiklerinde halka açılmış olmaktadır. KOBİ'ler borsada işlem görmeye başladıklarında finansman ihtiyacını karşılarlar. Böylelikle ortaklarına gereken

³⁸⁸ USTA, s. 26

³⁸⁹ KAYA, Gamze, Ayça, Elazığ İli Sanayi Bölgesinde Faaliyetlerini Sürdüren Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2005, s.73

³⁹⁰ ALPTEKİN, Erdem, "KOBİ'ler Alternatif Finansman Kaynaklarının Farkında Mı ?", İzmir Ticaret Odası, Ar-Ge Bülten, Haziran, 2007, s. 4-5

likiditeyi sağlamış olurlar. Ayrıca itibar görme, yaygın tanıtım ve kurumsal yönetimin tesis edilmesi gibi konularda da avantaj sağlamış olurlar³⁹¹.

Sermaye piyasalarında işletmeler orta ve uzun vadeli fon ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu yönüyle sermaye piyasaları orta ve uzun vadeli fon arzının kısıtlı olduğu bir ortamda özellikle de KOBİ'lerin yatırımlarını yapabilmeleri için bir fırsat niteliğindedir³⁹².

Bir ülkede ki sermaye piyasalarının gelişmişliği ve geçmişi sermaye piyasaları yoluyla kendilerine finansman sağlayan işletmelerin finansmanını etkilerken, bu işletmelerin finansman kararlarına direkt olarak bir etkisi olmamaktadır. 1995 ile 2003 yılları arasında ki dönemde ABD'de bulunan işletmelerin finansal kaynakları incelendiğinde ilk sırada bankalardan finansman ile finansman gelmektedir³⁹³. Sermaye piyasalarının gelişmişliği her ne kadar firmaların finansman kaynağı seçimin de direkt etkili olmasa da, bir ülkede bulunan güçlü bir sermaye piyasası firmaların fon temini hususunda özellikle de KOBİ'lere çok büyük kolaylıklar sağlayacaktır. KOBİ'lerin sermaye piyasalarından fon temin edememe nedenlerinin başında her ne kadar sermaye piyasalarının gelişmemiş olma nedeni varsa da, bir başka temel neden de KOBİ'lerin çoğunlukla aile şirketleri şeklinde kurulmuş olmaları ve KOBİ sahip ve yöneticilerinin halka açılarak kontrollerini kaybetmekten korkuyor olmalarıdır. Diğer bir neden ise KOBİ'lerin organizasyon yapılarının sermaye piyasalarından fon sağlamaya uygun olmamasıdır³⁹⁴.

3.4.3. Makro Ekonomik Durum

Ülkenin içinde bulunmuş olduğu makro ekonomik durum yatırımcılara ve firmalara ülkenin geleceği ve piyasaların gideceği yön hakkında çok önemli bilgiler vermektedir. Geçmiş zamanlarda yaşanan ve izlenen politikaların ekonomiyi nasıl etkileyeceği işletmelerin finansman kararlarını etkilemektedir. Ekonomide meydana gelen genişleme ve büyüme firmaların kazançlarının ve hisse değerlerinin artmasını sağlamakta iken, ekonomide küçülme ve daralma dönemlerinde meydana gelen

³⁹¹ SPK, KOBİ'lerin Halka Açılmalarının Faydaları, <<http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx? action= showpage&menuid=12&pid=2&subid=1>> (13.04.2010)

³⁹² ATEŞ, s. 37

³⁹³ YAŞAR, Serpil, Firma Finansmanında Hisse Senedi Piyasalarının Rolü: Türkiye Örneği, SPK Yayınları, Yayın No: 200, Ankara, 2006, s. 25

³⁹⁴ DÜZCE, s. 131

enflasyon, işsizlik vb gibi durumlar işletmelerin kazançlarını azaltacaktır. Bu yüzden işletmeler ekonomik daralma ve küçülme dönemlerinde öz sermaye ile kendilerini finanse ederken ekonominin büyüme ve gelişme gösterdiği dönemlerde ise dışarıdan borçlanma yolunu tercih etmektedirler³⁹⁵.

Ülke ekonomisinde meydana gelen istikrarsızlık ve durgunluk KOBİ'lerin en büyük sorunlarını oluşturmaktadır. Çünkü makro ekonomide meydana gelen bir kriz ya da durgunluk durumunda faizler ve vergiler bunun paralelinde artmaktadır. Bu duruma bağlı olarak zaten en büyük sorunları finansman sorunu olan KOBİ'ler, yatırımları için gerekli finansman kaynağını ya bulamamaktadırlar ya da bulunan kaynakları yüksek maliyetlerle elde etmektedirler³⁹⁶. Ülke ekonomilerinde meydana gelen makro ekonomik değişimler işletmeleri etkilemektedir. Ekonomik konjonktürde meydana gelen dalgalanmalar, yeni bir kredi politikası ve fiyatlar düzeyinde sorunlar oluşturur. Geçici olarak ekonomide meydana gelen bu tür durumlarda ekonomiyi yöneten kişilerin, ekonomide ki olası krizi önlemek için bu anormal durumu iyi şekilde yönetmesi gerekecektir. Ekonomiyi yönetenler böyle durumlarla karşılaştıklarında örneğin enflasyon hızını düşürmek için aşırı emisyonlardan kaçınacak, hatta piyasalardan para çekmek zorunda kalacaklardır. Dolayısıyla firmalar finansman kaynağı bulmada zorlanacak, talep azalacak, üretim yavaşlayacak ve bir durgunluk ortamı oluşacaktır. Böyle bir ortamda dış kaynaklarla kendilerini finanse eden firmalar yükselen faiz oranlarından dolayı, yüksek maliyetli krediler kullanmak zorunda kalacaklardır³⁹⁷.

İşletmeler günlük faaliyetlerini sürdürebilmek ve yatırımlarını gerçekleştirebilmek için sermayeye ihtiyaç duymaktadırlar. Makro ekonomik yapının bozulması sonucunda enflasyon oranları artacaktır. Yüksek enflasyon ortamında da fiyatlar devamlı arttığından, firmalar faaliyet hacimlerini korumak için daha fazla işletme sermayesine ihtiyaç duymaktadırlar. İşletmeler de ihtiyaç duydukları işletme

³⁹⁵ GENÇTÜRK, s. 60

³⁹⁶ ZENGİN, Ahmet, "Makroekonomik İstikrar ve KOBİ'ler" 21. Yüzyılda KOBİ'ler: Sorunlar Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, Kıbrıs, 3-4 Ocak, 2002, s. 5, <http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/bildiri_37.pdf> (14.04.2010)

³⁹⁷ USTA, s. 26

sermayesini sağlayabilmek için borçlanma yolunu seçmektedirler. Bu durumda, yüksek finansman giderlerine ve maliyet artışına neden olmaktadır³⁹⁸.

3.4.4. İşletmeye Özgü Durumlar

İşletmeye özgü olan faktörler işletmenin yapısına ilişkin faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu faktörler kontrol edilebilir nitelikte olduklarından gerek görüldüğü anda değiştirilmesi olasıdır. Bu faktörleri; işletmenin niteliği, büyüklüğü, hukuki yapısı, sermaye maliyeti olarak sıralayabiliriz³⁹⁹.

İşletmeler; üretim sürecinde kullanılan girdileri fiziksel ya da kimyasal yönden değişikliğe uğratarak yeni bir mala dönüştüren işletmeler, ticaret kesiminde çalışan üretici işletmelerin ürettikleri malların toptancılığını ve perakendeciliğini yapan işletmeler ya da hizmet üreten ve pazarlayan işletmeler olarak sınıflandırılabilir⁴⁰⁰. Bu işletmelerin varlık yapıları yapmış oldukları işe göre değişiklik gösterecektir. Varlık yapıları da işletmelerin finansman kararlarında etkilidir. Örneğin toptancı ve perakendeci işletmelerin varlıklarının büyük bir kısmı alacak ve stok kalemlerinden meydana geleceğinden, bu tür işletmeler kısa vadeli kaynaklara yöneleceklerdir. Diğer taraftan, varlıklarının büyük bir bölümünü duran varlıkların oluşturduğu bir işletme ise duran varlık yatırımlarında uzun vadeli finansman kaynağını tercih edecektir⁴⁰¹.

İşletmenin büyüklüğü ya da küçüklüğü de alınacak finansman kararlarında büyük rol oynamaktadır. Büyük bir işletme daha rahat koşullarda finansman sağlayabilirken, küçük işletmeler genellikle finansman kaynağı bulmada sorunlar yaşamaktadırlar⁴⁰².

İşletmenin ihtiyaç duyduğu sermayeyi oluşturabilmesi için özkaynak ya da dışarıdan kaynak sağlaması gerekmektedir. İhtiyaç duyulan sermaye ister

³⁹⁸ TUNÇSİPER, Bedriye, KÖROĞLU, Özlem, “Enflasyonun Otomotiv Sektöründeki İşletmeler Üzerindeki Etkileri: Balıkesir İli Örneği”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s.47-48

³⁹⁹ USTA, s. 24-25

⁴⁰⁰ KARALAR, Rıdvan, Genel İşletme, Editör: BERBEROĞLU, Güneş, N., Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2001, s. 30

⁴⁰¹ MARSH, Paul, “The Choice Between Equity and Debt: An Empirical Study”, The Journal of Finance, Vol:37, No:1, March, 1982, s. 123

⁴⁰² USTA, s. 25

öz kaynaklardan sağlanmış olsun, ister yabancı kaynaklardan sağlanmış olsun belirli bir maliyet ile sağlanabilmektedir. Kaynakların temin edilme oranı, ortalama kaynak maliyeti üzerinde etkili olacaktır⁴⁰³. Bu yüzden sermayenin oluşturulabilmesi için kaynak türlerinin ayrı ayrı incelenip maliyetlerinin çıkarılması gerekmektedir. Maliyetleri çıkarılan kaynaklardan en düşük maliyete sahip olan kaynağın sermayenin finansmanında kullanılması gerekmektedir. Böylelikle verilecek olan finansal karar sermayenin maliyeti ile orantılı olarak verilmiş olacaktır⁴⁰⁴.

3.4.5. Basel II Düzenlemeleri

Basel-II sermaye yeterliliği ve sermaye standartlarında uluslararası uyum uzlaşısı ile meydana getirilen düzenlemelerle, bankaların vermiş olduğu kredilerin karşılığında ayıracakları sermaye yükümlülüklerinin yeterli düzeyde belirlenmesi ile risk yönetimi, kredi verilen kuruluşlara yapılacak olan denetimler ile de piyasalar da istikrarın sağlanması amaçlanmaktadır⁴⁰⁵.

Sermaye yeterliliği hesaplamalarında oldukça köklü değişiklikler getiren Basel II'nin temeli üç bloktan oluşmaktadır. Bu bloklar, asgari sermaye yeterliliği, denetim otoritesinin incelenmesi ve piyasa disiplinin sağlanmasıdır. Asgari sermaye yeterliliği ile; bankanın vermiş olduğu kredi karşılığında elinde bulundurması gereken asgari sermaye tutarı anlaşılmaktadır. Denetim otoritesinin incelenmesi bloğu ile; bankaya ve denetçilere özel görevler yüklenerek bankanın iç kontrol ve diğer kurumsal yönetim ilkelerinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Piyasa disiplininin de anlaşılması gereken, kamuya açıklama yapma yoluyla piyasa disiplinin sağlanmasıdır⁴⁰⁶.

Basel II ile risk odaklı sermaye yönetimi, risk odaklı kredi fiyatlamasını beraberinde getirecektir. Risk odaklı kredi fiyatlaması doğal olarak KOBİ'lerin bankalar aracılığı ile kullanacakları kredilerin miktarını ve fiyatını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyecektir. Kullandırılan kredinin türünden vadesine,

⁴⁰³ BÜKER, s. 435

⁴⁰⁴ USTA, 26

⁴⁰⁵ KURTOĞLU, Yusuf, Basel-II ve KOBİ Kredileri Sermaye Yeterliliği ve Sermaye Standartlarında Uluslararası Uyum, Maliye Dergisi, Sayı:157, Temmuz- Aralık, 2009, s.197

⁴⁰⁶ ATA, H., Ali, GÜR, Furkan, A., ÇELİK, Ruşen, Kerem, "KOBİ Finansmanında Basel II Uygulamalarının Olası Etkileri: Gaziantep'te Bir Uygulama, MUFAD, Muhasebe Finansman Dergisi, Sayı: 40, Ekim, 2008, s. 186

teminatından firma derecelendirmesine kadar çeşitli kriterler, kredilerin fiyatına yansiyacaktır⁴⁰⁷. Basel II düzenlemeleri ile kredi kullanan KOBİ'lerin riskleri, firma derecelendirme notu ile ifade edilecektir. KOBİ'lerin iyi bir derecelendirme notu alabilmeleri ise ancak, iyi yönetilmeleri, özsermayelerinin güçlü olması, işletme ile ilgili tüm mali ve niteliksel bilgilerin şeffaflılığı ve yönetim ilkelerini en iyi biçimde uygulamaları ile sağlanacaktır. Derecelendirme notunun yüksekliği işletmelerin daha uygun koşullarda kredilendirilebilmesini mümkün kılacaktır⁴⁰⁸. Ülkemizdeki KOBİ'lerin bilançolarının kredilendirmeye uygun olmaması, kayıt dışı işlemlerinin olması gibi nedenlerle kredi derecelendirme hususunda sorunlar yaşayacaklardır⁴⁰⁹. Bu sorunlarda bankalardan alacakları kredilerin maliyetini arttıracak ve KOBİ'lerin banka yoluyla finansman sağlama kararları maliyete bağlı olarak değişecektir.

3.5. Krizlerin KOBİ'lerin Finansman Kararlarına Etkileri

Son yıllarda dünya ekonomisinde meydana gelen krizler ve finansal istikrarsızlıklar artık dünya ekonomilerinin özelliği haline gelmiştir. Birbirini izleyen dönemler halinde ve kısa aralıklarla meydana gelen krizler özellikle gelişmekte olan ülkelerin reel ekonomileri üzerinde kalıcı ve büyük etkiler bırakmaktadır. Meydana gelen krizler finansal piyasalarda oluşurken, krizlerin gerçek etkileri reel kesimde daha fazla hissedilmektedir⁴¹⁰.

Kriz dönemi işletmeler için hayati önem taşıyan bir dönemdir. Günümüz bilgi çağının ürünü olan yeni ekonomi dünyasında krizlerin üstesinden gelmek, eski yöntemlerin yerine yenilerinin geçmesini sağlamıştır⁴¹¹. Firmaların kriz dönemlerinde varlıklarını koruyabilmeleri için hedeflerini gözden geçirmeleri,

⁴⁰⁷ AKBAŞ, Uğur, ÖNER, Oğuzhan, ÖZATEŞLER, Alp vd., Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 228, Eylül, 2004, s. 7

⁴⁰⁸ KOBİ Finansmanı, <<http://raktas.etu.edu.tr/doc/kobifinansmani.pdf>> (16.04.2010)

⁴⁰⁹ ATA, H., Ali vd., s. 8

⁴¹⁰ UZAY, Nisfeti, "2001 Krizinin Kayseri'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Üzerindeki Etkileri", I.Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, KOSGEB, 18-21, Nevşehir, 2001 s. 342

⁴¹¹ ÖRNEK, Ali, Şahin, Bilgi Toplumunda Kriz Yönetimi Stratejileri Türkiye Bilişim Sektörü Örneği: Model Önerisi, Detay Yayıncılık, 1. Basım, Ankara, 2006, s. 1

uygulanacak strateji ve politikaların irdelenerek şirketin krizi hasarsız atlatacağı uygulamaların doğru ve zamanında belirlenmesi gerekmektedir⁴¹².

KOBİ'lerin özkaynak oranları özellikle enflasyon ve kriz dönemlerinde giderek azalmaktadır. Ayrıca kriz dönemlerinde işletmeler ihtiyaç duydukları tüm üretim girdilerini peşin öderken, sattıkları ürünlerin ödemelerini vadeli olarak geri almaktadırlar. Ekonomik istikrarsızlık ve kriz dönemlerinde işletmeler yapmış oldukları satışların tahsilâtlarını zamanında yapamamaktadırlar, hatta kimi zaman tahsilât yapamama gibi durumlarla da karşılaşabilmektedirler. İşletmenin içine düşmüş olduğu nakit sıkıntısı işletmeleri maliyetleri yüksek olan finansman kaynaklarına yöneltmekte ya da çok ciddi darboğazlara sokmaktadır. Kriz dönemlerinde enflasyonda artış meydana geldiğinden, artan enflasyon üretim maliyetlerini yükseltmekte ve bunun sonucu olarak işletmelerin elindeki özkaynaklar erimektedir. Özellikle de sabit varlıklara yatırım yapan işletmeler enflasyonist dönemlerde aynı işi yapabilmek için daha büyük bir sermaye sorunu ile karşılaşmaktadırlar⁴¹³.

Finansman; KOBİ'lerin, özellikle de kendilerini yenileme amacı güden KOBİ'lerin kurulmalarında, hayatlarını devam ettirebilmelerinde ve büyüyebilmelerinde hayati bir öneme sahiptir. KOBİ'lerin verecekleri finansman kararları özellikle kriz dönemlerinde daha karmaşık ve zor bir hal almaktadır. Kriz dönemlerinde alınacak olan kredilerin vadeleri, krizin meydana getirmiş olduğu belirsizlik ortamından dolayı daralmakta ve alınacak kredilerin maliyetleri daha da artmaktadır. Ayrıca kriz dönemlerinde KOBİ'lerin üretimini yapmış olduğu ürünlere olan genel talebin düşmesi KOBİ'leri finansman kaynağı seçmede daha dikkatli karar almaya zorlamaktadır. Kriz dönemlerinde meydana gelen bu iki olumsuz durum da KOBİ'lerin nakit hareketlerini azaltmakta, KOBİ'leri dışarıdan finansman kaynağı bulmaya zorlamaktadır⁴¹⁴.

⁴¹² TEKİN, Mahmut, ZERENLER, Muammer, İş Dünyası İçin Krizi Yönetebilmenin Sırları, Çizgi Kitapevi, 1. Baskı, Şubat, 2005, s. 11

⁴¹³ KARABIÇAK, Mevlüt, ALTUNTEPE, Nihat, "KOBİ'lerin Kredi Yoluyla Finansmanı", I. Orta Anadolu Kongresi, KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, KOSGEP, 18-21, Nevşehir, 2001, s. 301

⁴¹⁴ Organisation For Economic Co-Operation and Development, The Impact of the Global Crisis on SME and Entrepreneurship Financing and Policy Responses, Published on Responsibility of the Secretary-General of the OECD, 2009, s. 2

Kriz dönemleri; işletmelerin borç oranlarının normal dönemlere göre daha da arttığı ve işletmelerin finansman kararlarına önemli ölçülerde etki eden durumlardır. Kriz dönemlerinde işletmelerin hangi etkilerden önemli düzeyde etkilendiği ve bu etkilerin işletmelerin finansman kararlarına olan etkileri önemli bir konudur. 1994 yılında meydana gelen finansal kriz ile ilgili yapılan çalışmalarda; krizden etkilenen işletmelerin yüzde 39,4'ü devalüasyonu, yüzde 25,8'i iç talepteki daralmayı kendilerini etkileyen unsurlar olarak nitelemişlerdir. Krizden kurtulmak amacıyla aynı işletmelerin yüzde 36,3'ü finansman ihtiyaçlarını kısıtlama yoluna gitmiş, yüzde 16,6'sı kendisini özkaynaklar ile finanse etmiş, yüzde 10'u maliyetlerini düşürücü tedbirler alma yoluna gitmiş ve yüzde 8,9'u ise üretimi kısmadan yurt dışı pazarlara yönelmiştir⁴¹⁵.

Kriz döneminde ve sonrasında işletmenin yapmış olduğu tüm faaliyetlerde farklı büyüklüklerde krizin etkilerini görebilmek mümkündür. Kriz dönemlerinde oluşan belirsiz ve güvensiz ortamdan dolayı bankalar KOBİ'lere kredi verme hususunda isteksiz davranmakta ve verecekleri kredileri de yüksek faiz oranlarından vermektedirler. Bu durum da KOBİ'lerin kriz dönemlerinde dışarıdan kredi sağlama imkânlarını yok etmektedir⁴¹⁶.

⁴¹⁵ GENÇTÜRK, s. 65

⁴¹⁶ DEMİR vd., s. 56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL FİNANSAL KRİZİN UŞAK İLİNDEKİ KOBİ'LERİN FİNANSMAN KARARLARINA ETKİLERİ

Çalışmamızın önceki bölümlerinde krizler, krizlerin ekonomilere ve işletmelere olan etkileri, KOBİ'ler, KOBİ'lerin ülke ekonomilerindeki yeri ve önemi, KOBİ'lerin finansman kaynakları ve KOBİ'lerin finansman kararlarını etkileyen unsurlar üzerinde durulmuştur. Konumuzun teorik çerçevesini oluşturan bu bölümlerden sonra halen daha etkilerinin devam etmekte olduğu küresel finansal krizin Uşak ilinde imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansman kararlarına nasıl bir etkisi olduğunun belirlenmesine yönelik ankete dayalı bir araştırma yapılmıştır.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırmada, küresel krizin en çok etkilediği birimlerden biri olan KOBİ niteliğindeki firmalar incelenmiştir. Anket uygulanacak KOBİ'lerin seçimindeki kriterimiz, imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'ler örneklem olarak seçilmesi olmuştur. Böylece seçmiş olduğumuz örneklem, Uşak ilinde faaliyet gösteren ve imalat yapan KOBİ'ler olarak belirlenmiştir.

Bu araştırma, Uşak ilinde imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansman sıkıntılarını belirlemek ve halen daha etkilerinin devam etmekte olduğu küresel finansal krizin bu firmaların finansman kararlarında nasıl bir etkisinin olduğunu ölçmek amacı ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Uşak ilinde imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansman sıkıntılarını belirlemek ve küresel kriz döneminde bu işletmelerin hangi finansman kaynağını bulmada zorlandıkları ve küresel kriz süresince işletmelerin finansman kararlarında nasıl bir değişiklik olduğunun ortaya konulması amaçlanmıştır.

Anket formları bire bir işletme yöneticileri, işletme finansman yöneticileri ve muhasebecileri ile yüz yüze görüşülerek ve firma mail adresleri alınarak elektronik ortamda mail yolu ile cevaplandırılmıştır. Uşak ilinde imalat sektöründe faaliyet gösteren yaklaşık 385 KOBİ belirlenmiştir. 385 KOBİ'nin 185 adetine anket

formu ulaştırılmıştır. 185 adet anket formunun 96 tanesi değerlendirilmeye alınacak özellikler taşıdığı için araştırma 96 KOBİ üzerinde yapılmıştır. Değerlendirmeye alınacak KOBİ’ler, Uşak ilinde imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ’lerin yüzde 25’i civarındadır. Bu açıdan belirtilen KOBİ’lerin Uşak ili imalat sektörü genel durumunu yansıtacağı düşünülmektedir.

4.2. Anket Sorularının Hazırlanması ve Uygulanması

Anket hazırlanırken anketörün soruları cevaplarken sıkılmasını önlemek adına mümkün olduğunca az sayıda soru sorulmaya çalışılmıştır. Anket soruları kapalı ve açık uçlu sorulardan meydana gelmekte olup, ankete katılan kişinin, doğrudan analiz edilmesi düşünülen konu hakkında düşüncelerinin alınması hedeflenmiştir.

Ankette yer alan soruların bir çoğu değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Ayrıca anket sorularının değerlendirilip yorumlanmasının ardından verilen cevaplar doğrultusunda genel bir değerlendirme yapılmıştır.

4.3. Araştırmada Kullanılan Yöntem

Anket formlarının cevaplandırılması sonucunda elde edilen veriler SPSS-15 istatistik paket programına yüklenmiş ve bu program ile gerekli olan analizler yapılmıştır. Analizde frekans dağılımı ve ortalamalar kullanılmış, ortalamaların birbirlerinden önemli derecede farklı olup olmadığının belirlenebilmesi için bağımsız iki örnek “t” testi (independent-sample t test) uygulanmıştır.

4.4. Araştırmanın Bulguları ve Analizi

4.4.1. KOBİ’lerin Yapısal zelliklerinin Tespitine Yönelik Sorular

KOBİ’lerin yapısal özelliklerine ait bilgilerin elde edilmesinde KOBİ sahiplerine, yöneticilerine ve muhasebecilerine 5 adet soru sorulmuştur. Bu sorular; kaç yıldır faaliyet gösterdikleri, toplam kaç personel çalıştırdıkları, işletmenin hukuki yapısı, hangi sektörde faaliyet gösterdikleri ve finansman bölümünün olup olmadığı ile ilgili olup, ankete katılan KOBİ’lerin yapısal özellikleri hakkında bilgi alınmak istenmiştir.

Tablo 4.1: Ankete Katılan KOBİ'lerin Faaliyet Yıllarına Göre Dağılımı

Değerler	Frekans	Yüzde	Değer Yüzdeleri	Kümülatif Yüzde
0-4	8	7,1	8,3	8,3
5-9	27	23,9	28,1	36,5
10-14	23	20,4	24,0	60,4
15-19	22	19,5	22,9	83,3
20-24	8	7,1	8,3	91,7
25üstü	8	7,1	8,3	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	

Anket yapılan KOBİ'lerin kaç yıldır faaliyet gösterdiklerinin ölçülmesi için yapılan frekans analizi sonuçlarına göre; 0 ile 4 yıl arasında faaliyet gösteren KOBİ'lerin sayısı 8, 5 ile 9 yıl arasında faaliyet gösteren KOBİ'lerin sayısı 27, 10 ile 14 yıl arasında faaliyet gösteren KOBİ'lerin sayısı 23, 15 ile 19 yıl arasında faaliyet gösteren KOBİ'lerin sayısı 22, 20 ile 24 yıl arasında faaliyet gösteren KOBİ'lerin sayısı 8, 25 yıl ve üzerinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin sayısı ise 8'dir. Anket yapılan KOBİ'ler içinde yüzde 28,1 oranla en büyük bölümü oluşturan kesim, 5 ile 9 yıl arasında faaliyet gösteren KOBİ'ler olmuştur.

Tablo 4.2: Ankete Katılan KOBİ'lerin Personel Sayılarına Göre Dağılımları

Değerler	Frekans	Yüzde	Değer Yüzdeleri	Kümülatif Yüzde
1-50	72	63,7	75,0	75,0
50-100	18	15,9	18,8	93,8
100-150	2	1,8	2,1	95,8
150-200	2	1,8	2,1	97,9
200üstü	2	1,8	2,1	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	

Anket yapılan KOBİ'lerin personel sayılarının belirlenmesi için yapılan frekans analizi sonuçlarına göre; 1 ile 50 kişi arasında personeli olan KOBİ'lerin sayısı 72, 50 ile 100 arasında personeli olan KOBİ'lerin sayısı 18, 100 ile 150 arasında personeli olan KOBİ'lerin sayısı 2, 150 ile 200 kişi arasında personeli olan

KOBİ'lerin sayısı 2, 200 ve üzerinde personeli olan KOBİ'lerin sayısı 2'dir. Anket yapılan KOBİ'ler içinde yüzde 75'lik bir oranla en büyük bölümü oluşturan kesim, 1 ile 50 kişi arasında personel çalıştıran KOBİ'ler olmuştur.

Tablo 4.3: Ankete Katılan KOBİ'lerin Hukuki Yapılarına Göre Dağılımı

Değerler	Frekans	Yüzde	Değer Yüzdeleri	Kümülatif Yüzde
Ferdi	20	17,7	20,8	20,8
Adi	7	6,2	7,3	28,1
Limited	67	59,3	69,8	97,9
Anonim	1	,9	1,0	99,0
Kooperatif	1	,9	1,0	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	

Anket yapılan KOBİ'lerin hukuki yapılarının belirlenmesi için yapılan frekans analizi sonuçlarına göre; hukuki yapısı ferdi mülkiyet olan KOBİ'lerin sayısı 20, hukuki yapısı adi ortaklık olan KOBİ'lerin sayısı 7, hukuki yapıları limited şirket olan KOBİ'lerin sayısı 67, anonim şirket olanların sayısı 1, kooperatif olanların sayısı da 1'dir. Anket yapılan KOBİ'ler içinde yüzde 69,8'lik bir oran ile en büyük bölümü oluşturan kesim limited şirketler olurken, yüzde 1'lik bir oran ile en küçük grupları anonim şirketler ve kooperatifler oluşturmaktadır.

Tablo 4.4: Ankete Katılan KOBİ'lerin Sektörlere Göre Dağılımları

Değerler	Frekans	Yüzde	Değer Yüzdeleri	Kümülatif Yüzde
Tekstil	63	55,8	65,6	65,6
İnşaat	9	8,0	9,4	75,0
Gıda	6	5,3	6,3	81,3
Mobilya	2	1,8	2,1	83,3
Metal	2	1,8	2,1	85,4
Diğer	14	12,4	14,6	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	

Anket yapılan KOBİ'lerin kaç tanesinin hangi sektörlerde faaliyet gösterdiğinin belirlenmesi ve bu KOBİ'lerin genel toplam içinde ne kadar yüzdeye sahip olduklarının belirlenmesine yönelik yapılan frekans analizinin sonuçlarına göre; tekstil sektöründe faaliyet gösteren 63 KOBİ, inşaat sektöründe 9 KOBİ, gıda sektöründe 6 KOBİ, metal sektöründe 2 KOBİ ve diğer sektörlerde faaliyet gösteren

14 adet KOBİ bulunmaktadır. Anket yapılan KOBİ'ler içinde yüzde 65,6'lık bir oran ile en büyük bölümünü oluşturan kesim tekstil sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'ler olurken, yüzde 2,1 ile en küçük grubu metal ve mobilya sektörlerinde faaliyet gösteren KOBİ'ler oluşturmaktadır.

Tablo 4.5: Ankete Katılan KOBİ'lerin Finansman Bölümüne Sahip Olma Durumları

Değerler	Frekans	Yüzde	Değer Yüzdeleri	Kümülatif Yüzde
Evet	17	15,0	17,7	17,7
Hayır	62	54,9	64,6	82,3
Kurulması düşünüyor	17	15,0	17,7	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	

Tablo 4.5'e bakıldığında ankete katılan KOBİ'lerin 17 tanesinde finansman bölümü bulunurken, 62 tanesinde finansman bölümü bulunmamaktadır. 17 tanesi de bu soruya kurulmasının düşünüldüğü yönünde cevap vermiştir. Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 64,6'lık büyük bir kısmının finansman bölümünün olmadığı görülmektedir.

4.4.2. Ankete Katılan KOBİ'lerin Kriz Öncesi Dönem ve Kriz Döneminde Kar, Ciro, Üretim, Satış, İstihdam Oranlarının İncelenmesi

Bu bölümde ankete uygulamasına konu olan KOBİ'lerin kriz öncesi kar, ciro, üretim, satış ve istihdam durumları ile kriz sürecindeki kar, ciro, üretim satış ve istihdam durumları analiz edilmeye çalışılacaktır. Kriz öncesi dönem olarak 2005 ve 2006 yılları alınırken, krizin başlayıp devam ettiği dönemler olarak da 2007, 2008, 2009 yılları baz alınmıştır.

Tablo 4.6: Ankete Katılan KOBİ'lerin Cirolarının Yıllara Göre Değişimi (%)

	2005 Ciro Değişim (%)	2006 Ciro Değişim (%)	2007 Ciro Değişim (%)	2008 Ciro Değişim (%)	2009 Ciro Değişim (%)
Arttı	87,5	74	52,1	28,1	31,3
Azaldı	5,2	13,5	33,3	54,2	55,2
Değişmedi	7,3	12,5	14,6	17,7	13,5

Tablo 4.6 incelendiğinde anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin 2005 yılında bir önceki döneme göre yüzde 87,5'inin yıllık ciro miktarı artarken, 5,2'sinin yıllık ciro miktarı azalmış, yüzde 7,3'ünün ise yıllık ciro miktarı değişmemiştir.

2006 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 74'ünün yıllık ciro miktarı artarken, yüzde 13,5'inin yıllık ciro miktarı azalmış, 12,5'inin ise yıllık ciro miktarı değişmemiştir.

2007 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 52,1'nin yıllık ciro miktarı artarken, yüzde 33,3'nün yıllık ciro miktarı azalmış, 14,6'sının ise yıllık ciro miktarı değişmemiştir.

2008 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 28,1'inin yıllık ciro miktarı artarken, yüzde 54,2'sinin yıllık ciro miktarı azalmış, 17,7'sinin ise yıllık ciro miktarı değişmemiştir.

2009 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 31,3'ünün ciro miktarı artarken, yüzde 55,2'sinin ciro miktarı azalmış, yüzde 13,5'nin ise yıllık ciro miktarında değişme olmamıştır.

Tablo 4.7: Ankete Katılan KOBİ'lerin Karlarının Yıllara Göre Değişimi (%)

	2005 Kar Değişim (%)	2006 Kar Değişim (%)	2007 Kar Değişim (%)	2008 Kar Değişim (%)	2009 Kar Değişim (%)
Arttı	81,3	69,8	40,6	22,9	25
Azaldı	9,4	15,6	37,5	58,3	60,4
Değişmedi	9,4	14,6	21,9	18,8	14,6

Tablo 4.7 incelendiğinde anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin 2005 yılında, bir önceki döneme göre yüzde 81,3'ünün yıllık kar miktarı artarken 9,4'ünün yıllık kar miktarı azalmış, yüzde 9,4'ünün ise yıllık kar miktarı değişmemiştir.

2006 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 69,8'inin yıllık kar miktarı artarken, yüzde 15,6'sının kar miktarı azalmış, 14,6'inin ise yıllık kar miktarı değişmemiştir.

2007 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 40,6'nın yıllık kar miktarı artarken, yüzde 37,5'nün yıllık kar miktarı azalmış, 21,9'sının ise yıllık kar miktarı değişmemiştir.

2008 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 22,9'inin yıllık kar miktarı artarken, yüzde 58,3'sinin yıllık ciro miktarı azalmış, 18,8'sinin ise yıllık kar miktarı değişmemiştir.

2009 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 25'inin kar miktarı artarken, yüzde 60,4'ünün kar miktarı azalmış, yüzde 14,6'sının ise yıllık kar miktarında değişme olmamıştır.

Tablo 4.8: Ankete Katılan KOBİ'lerin Üretim Yıllara Göre Değişimi (%)

	2005 Üretim Değişim (%)	2006 Üretim Değişim (%)	2007 Üretim Değişim (%)	2008 Üretim Değişim (%)	2009 Üretim Değişim (%)
Arttı	78,1	75	42,7	25	24
Azaldı	5,2	8,3	31,3	50	47,9
Değişmedi	16,7	15,6	26	25	28,1

Tablo 4.8 incelendiğinde anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin 2005 yılında, bir önceki döneme göre yüzde 78,1'inin yıllık üretim miktarı artarken 5,2'sinin yıllık üretim miktarı azalmış, yüzde 16,7'ünün ise yıllık üretim miktarı değişmemiştir.

2006 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 75'inin yıllık üretim miktarı artarken, yüzde 8,3'ünün üretim miktarı azalmış, 15,6'sının ise yıllık üretim miktarı değişmemiştir.

2007 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 42,7'sinin yıllık üretim miktarı artarken, yüzde 33,3'ünün yıllık üretim miktarı azalmış, 26'sının ise yıllık üretim miktarı değişmemiştir.

2008 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 25'inin yıllık üretim miktarı artarken, yüzde 50'sinin yıllık üretim miktarı azalmış, 25'inin ise yıllık üretim miktarı değişmemiştir.

2009 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 24'ünün üretim miktarı artarken, yüzde 47,9'unun üretim miktarı azalmış, yüzde 28,1'inin ise yıllık üretim miktarında değişme olmamıştır.

Tablo 4.9: Ankete Katılan KOBİ'lerin İç Satışlarının Yıllara Göre Değişimi (%)

	2005 İç Satış Değişim (%)	2006 İç Satış Değişim (%)	2007 İç Satış Değişim (%)	2008 İç Satış Değişim (%)	2009 İç Satış Değişim (%)
Arttı	72,9	75	35,4	19,8	21,1
Azaldı	14,6	16,7	44,8	57,3	57,9
Değişmedi	12,5	8,3	19,8	22,9	21,1

Tablo 4.9 incelendiğinde anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin 2005 yılında, bir önceki döneme göre yüzde 72,9'unun yıllık iç satış miktarı artarken, 14,6'sının yıllık iç satış miktarı azalmış, yüzde 12,5'inin ise yıllık iç satış miktarı değişmemiştir.

2006 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 75'inin yıllık iç satış miktarı artarken, yüzde 16,7'sinin iç satış miktarı azalmış, 8,3'ünün ise yıllık iç satış miktarı değişmemiştir.

2007 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 35,4'ünün yıllık iç satış miktarı artarken, yüzde 44,8'inin yıllık iç satış miktarı azalmış, 19,8'inin ise yıllık iç satış miktarı değişmemiştir.

2008 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 19,8'inin yıllık iç satış miktarı artarken, yüzde 57,3'ünün yıllık iç satış miktarı azalmış, 22,9'unun ise yıllık iç satış miktarı değişmemiştir.

2009 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 21,1'inin iç satış miktarı artarken, yüzde 57,9'unun iç satış miktarı azalmış, yüzde 21,1'inin ise yıllık iç satış miktarında değişme olmamıştır.

Tablo 4.10: Ankete Katılan KOBİ'lerin İstihdamının Yıllara Göre Değişimi (%)

	2005 İstihdam Değişim (%)	2006 İstihdam Değişim (%)	2007 İstihdam Değişim (%)	2008 İstihdam Değişim (%)	2009 İstihdam Değişim (%)
Arttı	61,5	47,9	27,1	17,7	21,9
Azaldı	9,4	13,5	31,3	53,1	40,6
Değişmedi	29,2	38,5	41,7	29,2	37,5

Tablo 4.10 incelendiğinde anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin 2005 yılında, bir önceki döneme göre yüzde 61,5'inin yıllık istihdam miktarı artarken, 9,4'ünün yıllık istihdam miktarı azalmış, yüzde 29,2'sinin ise yıllık istihdam miktarı değişmemiştir.

2006 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 47,9'unun yıllık istihdam miktarı artarken, yüzde 13,5'inin istihdam miktarı azalmış, 38,5'inin ise yıllık istihdam miktarı değişmemiştir.

2007 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 27,1'inin yıllık istihdam miktarı artarken, yüzde 31,3'ünün yıllık istihdam miktarı azalmış, 41,7'sinin ise yıllık istihdam miktarı değişmemiştir.

2008 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 17,7'sinin yıllık istihdam miktarı artarken, yüzde 53,1'inin yıllık istihdam miktarı azalmış, 29,2'sinin ise yıllık istihdam miktarı değişmemiştir.

2009 yılına bakıldığında, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin yüzde 21,9'unun istihdam miktarı artarken, yüzde 40,6'sının istihdam miktarı azalmış, yüzde 37,5'inin ise yıllık istihdam miktarında değişme olmamıştır.

Bu bölümün genel bir değerlendirmesini yapacak olursak; küresel kriz sürecinin öncesi olan 2005 ve 2006 yıllarında ankete katılan KOBİ'lerin büyük kısmının cirosunun, karının, üretiminin, satışlarının ve istihdamının arttığı görülmektedir. Ancak kriz döneminin başlangıcı ve devamı olan 2007, 2008 ve 2009 yıllarında KOBİ'lerin büyük kısmının cirosunun, karının, üretiminin, satışlarının ve istihdamının azaldığı görülmektedir.

4.4.3. Küresel Krizde Ankete Katılan KOBİ'lerin Yatırım Yapamama Nedenleri

Anketin bu bölümünde; anket uygulamasına katılan KOBİ'lere küresel kriz süresince yatırım yapamadılar ise neden yatırım yapamadıklarının araştırılması amacı ile ilgili 7 adet soru sorulmuştur. Sorulan soruların daha iyi değerlendirilebilmesi için sorular 5'li likert ölçeği kullanılarak sorulmuştur.

Tablo 4.11: Ankete Katılan KOBİ'lerin Küresel Krizde Yatırım Yapamama Nedenleri

		Frekans	Yüzde %
Küresel krizin ekonomideki daraltıcı etkisi nedeniyle yatırım yapamadık.	Kesinlikle Katılıyorum	41	42,7
	Katılıyorum	39	40,6
	Kararsızım	9	9,4
	Katılmıyorum	3	3,1
	Kesinlikle Katılmıyorum	4	4,2
Talep yetersizliğinden dolayı yatırım yapamadık.	Kesinlikle Katılıyorum	22	22,9
	Katılıyorum	33	34,4
	Kararsızım	23	24,0
	Katılmıyorum	12	12,5
	Kesinlikle Katılmıyorum	6	6,3
Diğer finansal araçların daha karlı olması ile yatırım yapamadık.	Kesinlikle Katılıyorum	7	7,3
	Katılıyorum	25	26,0
	Kararsızım	8	8,3
	Katılmıyorum	41	42,7
	Kesinlikle Katılmıyorum	15	15,6
Yeterli finansman kaynağına ulaşamadığımızdan yatırım yapamadık.	Kesinlikle Katılıyorum	17	17,7
	Katılıyorum	33	34,4
	Kararsızım	15	15,6
	Katılmıyorum	22	22,9
	Kesinlikle Katılmıyorum	9	9,4
Bürokratik engeller nedeni ile yatırım yapamadık.	Kesinlikle Katılıyorum	5	5,2
	Katılıyorum	18	18,8
	Kararsızım	19	19,8
	Katılmıyorum	31	32,3
	Kesinlikle Katılmıyorum	23	24
Küresel krizin meydana getirdiği belirsizlik ortamından dolayı yatırım yapamadık.	Kesinlikle Katılıyorum	24	21,2
	Katılıyorum	36	31,9
	Kararsızım	11	9,7
	Katılmıyorum	22	19,5
	Kesinlikle Katılmıyorum	3	2,7

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 83,3'lük kısmı küresel krizin ekonomideki daraltıcı etkisini yatırım yapamama nedeni olarak görmüş, yüzde 9,4'lük kısmı bu

konuda kararsız kalırken, yüzde 7,3'lük kısmı ise küresel krizin ekonomideki daraltıcı etkisini yatırım yapamama nedeni olarak görmemiştir.

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 57,3'lük kısmı talepte meydana gelen yetersizliklerden dolayı yatırım yapamadıklarını söylerken, yüzde 24'lük kısmı bu konuda kararsız kaldıklarını, yüzde 18,8'lik bir kısmı ise talep yetersizliğini yatırım yapamama nedeni olarak görmemiştir.

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 33,3'lük bir kısmı diğer finansal araçların yatırım yapmaktan daha karlı olduğundan dolayı yatırım yapamadıklarını söylerken, yüzde 8'lik bir kısım bu konuda kararsız kalırken, yüzde 58,3'lük bir kesim de diğer finansman araçların daha karlı olmasını yatırım yapamama nedeni olarak görmemektedirler.

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 52,1'lik kısmı yeterli finansman kaynağına ulaşamadığından dolayı yatırım yapamadıklarını söylerken, yüzde 15'i bu konuda kararsız kalmış, yüzde 32,3'ü ise yeterli finansman kaynağına ulaşamamayı yatırım yapamama nedeni olarak görmemiştir.

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 24'ü bürokratik engelleri yatırım yapamama nedeni olarak görürken, yüzde 19'8'lik kesim bu konuda kararsız kalmış, yüzde 56,3'lük bir kesim ise bürokratik engelleri yatırım yapamama nedeni olarak görmemiştir.

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 53,1'i küresel finansal krizin meydana getirdiği belirsizlik ortamını yatırım yapamama nedeni olarak gösterirken, yüzde 9,7'lik kısmı bu konuda kararsız kalmış, yüzde 22,2'lik kısmı ise küresel krizin meydana getirdiği belirsizlik ortamını yatırım yapamama nedeni olarak görmemiştir.

Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde; ankete katılan KOBİ'lerin yatırım yapamama nedenleri arasında en büyük oranı yüzde 83,3'lük oran ile küresel krizin ekonomide meydana getirdiği daraltıcı etkinin aldığı görülmektedir. Bunu sırası ile talep yetersizliği, küresel krizin oluşturduğu belirsizlik ortamı, yaşanan finansal yetersizlikler, diğer finansman araçlarının daha karlı olması ve bürokratik engeller takip etmektedir.

4.4.4. Küresel Kriz Sürecinde Ankete Katılan KOBİ'lerin Karşılaştıkları Sorunlar

Bu bölümde ankete katılan KOBİ'lere küresel kriz sürecinde karşılaştıkları sorunlar ile ilgili sorular sorulmuş, sorulan soruları daha iyi analiz edebilmek için 5'li likert ölçeği kullanılmıştır.

Tablo 4.12: Kriz Sürecinde Ankete Katılan KOBİ'lerin Karşılaştıkları Sorunlar

		Frekans	Yüzde %
Kısa vadeli finansman kaynağı bulmada sorunlar yaşanmıştır.	Kesinlikle Katılıyorum	17	17,7
	Katılıyorum	41	42,7
	Kararsızım	12	12,5
	Katılmıyorum	18	18,8
	Kesinlikle Katılmıyorum	8	8,3
Uzun vadeli finansman kaynağı bulmada sorunlar yaşanmıştır.	Kesinlikle Katılıyorum	18	18,8
	Katılıyorum	28	29,2
	Kararsızım	21	21,9
	Katılmıyorum	26	27,1
	Kesinlikle Katılmıyorum	3	3,1
Girdi maliyetlerinin yükselmesi sonucu üretimde azalmalar meydana gelmiştir.	Kesinlikle Katılıyorum	15	15,6
	Katılıyorum	36	37,5
	Kararsızım	14	14,6
	Katılmıyorum	22	22,9
	Kesinlikle Katılmıyorum	9	9,4
Pazarlama dağıtım sorunu nedeniyle yeterli müşteriye ulaşamamıştır.	Kesinlikle Katılıyorum	12	12,5
	Katılıyorum	17	17,7
	Kararsızım	13	13,5
	Katılmıyorum	42	43,8
	Kesinlikle Katılmıyorum	12	12,5

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 60,4'ü küresel kriz sürecinde kısa vadeli finansman kaynağı bulma konusunda sorunlar yaşadıklarını belirtirken, yüzde 12,5'i bu konu hakkında kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Yüzde 27,1'lik kısmı ise kriz sürecinde kısa vadeli finansman kaynağı bulmada sorun yaşamadıklarını belirtmiştir.

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 47'si küresel kriz sürecinde uzun vadeli finansman kaynağı bulma konusunda sorunlar yaşadıklarını belirtirken, yüzde 21,9'u

bu konu hakkında kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Yüzde 30,2'lik kısmı ise kriz sürecinde kısa vadeli finansman kaynağı bulmada sorun yaşamadıklarını belirtmiştir.

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 53,3'ü küresel kriz sürecinde girdi maliyetlerinin yükselmesi sonucunda üretimde sorunlar yaşadıklarını belirtirken, yüzde 14,6'sı bu konu hakkında kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Yüzde 32,3'lük kısmı ise kriz sürecinde kısa vadeli finansman kaynağı bulmada sorun yaşamadıklarını belirtmiştir.

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 30,2'si küresel kriz sürecinde pazarlama ve dağıtım hususunda sorunlar yaşadıklarını belirtirken, yüzde 13,5'i bu konu hakkında kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Yüzde 56,3'lük kısmı ise kriz sürecinde kısa vadeli finansman kaynağı bulmada sorun yaşamadıklarını belirtmiştir.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, küresel kriz sürecinde ankete katılan KOBİ'lerin en fazla sorunu yüzde 60,4'lük bir oran ile kısa vadeli finansman kaynağı bulma konusunda yaşadıkları görülmektedir. Kısa vadeli finansman kaynağı bulma sorununu sırası ile girdi maliyetlerinin artması ile üretimde meydana gelen sorunlar, uzun vadeli finansman kaynağı bulmada yaşanan sorunlar ve pazarlama dağıtımda meydana gelen sorunlar takip etmektedir.

4.4.5. Küresel Kriz Sürecinde Ankete Katılan KOBİ'lerin Yaşamış Oldukları Finansman Sorunlarının Nedenleri

Bu bölümde küresel kriz sürecinde finansman sorunu yaşayan KOBİ'lerin yaşamış oldukları finansman sorunun nedenlerini araştırmak adına sorular sorulmuştur. Sorulan soruların analizinin daha iyi yapılabilmesi için sorular 5'li likert ölçeğine göre sorulmuştur.

Tablo 4.13: Ankete Katılan KOBİ'lerin Finansman Sorularının Nedenleri

		Frekans	Yüzde %
Özkaynak yetersizliğinden dolayı finansal sorun yaşanmıştır.	Kesinlikle Katılıyorum	23	24
	Katılıyorum	32	33,3
	Kararsızım	18	18,8
	Katılmıyorum	15	15,6
	Kesinlikle Katılmıyorum	8	8,3
Alacakların tahsilâtında meydana gelen gecikmeler nedeniyle finansal sorun yaşanmıştır.	Kesinlikle Katılıyorum	38	39,6
	Katılıyorum	39	40,6
	Kararsızım	10	10,4
	Katılmıyorum	6	6,3
	Kesinlikle Katılmıyorum	3	3,1
Kredi imkânlarının sınırlı olması nedeniyle finansal sorunla karşılaşmıştır.	Kesinlikle Katılıyorum	18	18,8
	Katılıyorum	23	24
	Kararsızım	29	30,2
	Katılmıyorum	19	19,8
	Kesinlikle Katılmıyorum	7	7,3
Satışların düşüklüğü nedeniyle finansal sorunla karşılaşmıştır.	Kesinlikle Katılıyorum	20	20,8
	Katılıyorum	40	41,7
	Kararsızım	12	12,5
	Katılmıyorum	17	17,7
	Kesinlikle Katılmıyorum	7	7,3
Finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesinin yapılamamasından dolayı finansal sorunlarla karşılaşmıştır.	Kesinlikle Katılıyorum	11	11,5
	Katılıyorum	37	38,5
	Kararsızım	28	29,2
	Katılmıyorum	12	12,5
	Kesinlikle Katılmıyorum	8	8,3

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 57,3'ü finansal sorunlarının nedenlerinden birisi olarak özkaynak yetersizliğini belirtirken, yüzde 18,8'lik kısmı ise bu konu hakkında kararsız kalmış, yüzde 23,9'uda özkaynak yetersizliğinin karşılaşmış oldukları finansman sorunlarının nedenleri arasında olmadığını belirtmiştir.

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 80,2'si finansal sorunlarının nedenlerinden birisi olarak alacaklarının tahsilâtında meydana gelen aksaklıkları gösterirken, yüzde

10,4'lük kısmı ise bu konu hakkında kararsız kalmış, yüzde 9,4'lük kısım ise alacakların tahsilinde meydana gelen aksaklıkları finansman sorunlarının nedenleri arasında olmadığını belirtmiştir.

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 42,8'i finansal sorunlarının nedenlerinden birisi olarak kredi imkânlarının sınırlı olmasını belirtirken, yüzde 30,2'lik kısmı ise bu konu hakkında kararsız kalmış, yüzde 27,1'i ise kredi imkanlarının sınırlı olmasını karşılaştırmış oldukları finansman sorunlarının nedenleri arasında olmadığını belirtmiştir.

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 62,5'i finansal sorunlarının nedenlerinden birisi olarak satışlarda meydana gelen düşüklüğü belirtirken, yüzde 12,5'lik kısmı ise bu konu hakkında kararsız kalmış, yüzde 25'i ise satışlarında meydana gelen düşüşü karşılaştırmış oldukları finansman sorunlarının nedenleri arasında olmadığını belirtmiştir.

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 50'si finansal sorunlarının nedenlerinden birisi olarak finansman kaynaklarını çeşitlendirememeyi belirtirken, yüzde 29,2'lik kısmı ise bu konu hakkında kararsız kalmış, yüzde 20,8'i ise finansman kaynaklarını çeşitlendirememenin karşılaştırmış oldukları finansman sorunlarının nedenleri arasında olmadığını belirtmiştir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında ankete katılan KOBİ'lerin finansman sorunlarının nedenlerinin en başında yüzde 80,2 ile alacakların tahsilatında meydana gelen gecikmeler gelmektedir. Alacakların tahsilatında meydana gelen gecikmeleri sırası ile satışlarda meydana gelen düşüşler, özkaynak yetersizliği, finansman kaynaklarını çeşitlendirememeye ve kredi imkanlarının sınırlı olması gibi nedenler takip etmektedir.

4.4.6. Ankete Katılan KOBİ'lerin Finansman Kaynakları

Bu bölümde ankete katılan KOBİ'lerin hangi finansman kaynaklarını kullandıkları ve alternatif finansman kaynakları hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları konusu araştırılmak istenmiştir. Ayrıca ankete katılan KOBİ'lerin küresel kriz sürecinde hangi kaynakları bulma konusunda sıkıntı çektikleri araştırılmak istenmiştir.

Tablo 4.14: Ankete Katılan KOBİ'lerin KOBİ Kredilerinden Yararlanma Oranları

	Değerler	Frekans	Yüzde	Değer Yüzdeleri	Kümülatif Yüzde
	Kesinlikle Katılıyorum	22	19,5	22,9	22,9
	Katılıyorum	38	33,6	39,6	62,5
	Kararsızım	9	8,0	9,4	71,9
	Katılmıyorum	14	12,4	14,6	86,5
	Kesinlikle Katılmıyorum	13	11,5	13,5	100,0
	Toplam	96	85,0	100,0	

Tablo 4.14 incelendiğinde ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 62,5'i KOBİ kredilerinden yararlanırken, yüzde 9,4'ü bu konuda kararsız olduğunu belirtirken, yüzde 28,1'i ise KOBİ kredilerinden yararlanmadıklarını belirtmiştir.

Tablo 4.15: Ankete Katılan KOBİ'lerin Alternatif Finansman Kaynaklarının Farkında Olma Oranları

	Değerler	Frekans	Yüzde	Değer Yüzdeleri	Kümülatif Yüzde
	Kesinlikle katılıyorum	39	34,5	40,6	40,6
	Katılıyorum	37	32,7	38,5	79,2
	Kararsızım	10	8,8	10,4	89,6
	Katılmıyorum	7	6,2	7,3	96,9
	Kesinlikle Katılmıyorum	3	2,7	3,1	100,0
	Total	96	85,0	100,0	

Tablo 4.15 incelendiğinde ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 79,2'sinin alternatif finansman kaynaklarının farkında olduğu görülmektedir. Yüzde 10,2'si ise bu konu hakkında kararsız olduğunu belirtirken, yüzde 10,4'ü ise alternatif finansman kaynaklarının farkında olmadığını belirtmiştir.

Tablo 4.16: Ankete Katılan KOBİ'lerin Kullanmış Oldukları Finansman Kaynakları

	Ankete Katılan KOBİ'lerin Kullanmış Oldukları Finansman Kaynakları				
	Özkaynak	Banka Kredisi	Leasing	Satıcı Kredisi	Faktöring
Adet	88	74	26	7	1
Yüzde(%)	91	77,08	27,3	7,21	1,04

Ankete katılan KOBİ'lerin kullanmış oldukları finansman kaynaklarını gösteren tablo 4.16'ya göre KOBİ'lerin finansman kaynağı olarak özkaynak, banka kredisi, leasing, satıcı kredileri, faktöring gibi finansman kaynaklarını kullandıkları görülmektedir. Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 91'nin özkaynak, yüzde 77,08'nin banka kredisi yüzde 27,3'nün leasing, yüzde 7,21'nin satıcı kredileri, yüzde 1,04'nün ise faktöring kullandığı görülmektedir. Oranlardan da anlaşılacağı gibi anketimize konu olan KOBİ'ler finansman tercihi olarak en fazla özkaynak ve banka kredilerinden yararlanmakta, özkaynak ve banka kredisi kullanımını sırası ile leasing, satıcı kredisi ve faktöring takip etmektedir.

Tablo 4.17: Ankete Katılan KOBİ'lerin Küresel Krizde Temin Etme Zorluğu Yaşadığı Kaynaklar

	Değerler	Frekans	Yüzde	Değer Yüzdeleri	Kümülatif Yüzde
	Özkaynak	30	26,5	31,3	31,3
	Banka Kredileri	66	58,4	68,8	100,0
	Toplam	96	85,0	100,0	

Tablo 4.17' ye göre ankete katılan KOBİ'lerin küresel kriz sürecinde özkaynak ve banka kredisi bulmada zorluklarla karşılaştıkları görülmektedir. Ankete konu olan KOBİ'lerin yüzde 68,8'i küresel kriz sürecinde banka kredisi bulma konusunda sorunlar yaşarken yüzde 31,3'ü özkaynak bulma konusunda sorunlar yaşamıştır.

Bu bölüm ile ilgili genel bir değerlendirme yapacak olursak, anketimize katılan KOBİ'lerin yarısından fazlasının KOBİ'lere sağlanan KOBİ kredilerinden yararlandıkları görülmektedir. Ayrıca bu KOBİ'lerin büyük bir çoğunluğunun

alternatif finansman kaynaklarının farkında olduğu gözlemlenmektedir. Ancak KOBİ'lerin kullanmış oldukları finansman kaynaklarına bakıldığında büyük oranlarda özkaynak ve banka kredisi kullandıkları, alternatif finansman kaynaklarının farkında olmalarına rağmen çok düşük oranlarda bu kaynakları kullandıkları görülmektedir. Ayrıca ankete katılan KOBİ'ler küresel kriz sürecinde kullanmış oldukları finansman kaynaklarının temininde, özkaynak ve banka kredisi bulma konusunda sorunlar yaşamışlardır.

4.4.7. Küresel Krizin Ankete Katılan KOBİ'lerin Finansmanına ve Finansman Kararlarına Etkisi

Bu bölümde ankete katılan KOBİ'lerin küresel kriz sürecinden finansal açıdan etkilenip etkilenmedikleri araştırılacaktır. Ayrıca küresel krizin ankete katılan KOBİ'lerin finansman kararlarında herhangi bir daraltıcı etkisi olup olmadığına bakılacaktır.

Tablo 4.18: Küresel Krizin KOBİ'lerin Finansmanına ve Finansman Kararlarına Etkisi

		Frekans	Yüzde %
Yaşanan küresel kriz firmamızı finansal açıdan etkilemiştir.	Kesinlikle Katılıyorum	39	40,6
	Katılıyorum	31	32,2
	Kararsızım	17	17,7
	Katılmıyorum	7	7,3
	Kesinlikle Katılmıyorum	2	2,1
Yaşanan küresel krizin firmamızın finansman kararlarında daraltıcı bir etkisi olmuştur.	Kesinlikle Katılıyorum	34	35,4
	Katılıyorum	40	41,7
	Kararsızım	10	10,4
	Katılmıyorum	9	9,4
	Kesinlikle Katılmıyorum	3	3,1
Yaşanan küresel krizin firmamızın finansman kaynağı temin etmesinde herhangi bir olumsuz etkisi olmamıştır.	Kesinlikle Katılıyorum	4	4,2
	Katılıyorum	7	7,3
	Kararsızım	12	12,5
	Katılmıyorum	36	37,5
	Kesinlikle Katılmıyorum	37	38,5

Küresel kriz süreci, ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 72,9'unu finansal açıdan etkilerken, yüzde 17,7'si bu konu hakkında kararsız kalmış, yüzde 9,4'ü ise küresel krizin kendilerini finansal açıdan etkilemediğini belirtmiştir.

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 77,1'i yaşanan küresel krizin finansman kararlarında daraltıcı bir etki yaptığını belirtirken, yüzde 10,4'ü bu konuda kararsız kalmış, yüzde 12,5'i ise küresel krizin finansman kararlarında herhangi bir daraltıcı etkisinin olmadığını belirtmiştir.

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 66'sı küresel krizin finansman kaynağı temininde kendilerini olumsuz yönde etkilediğini belirtirken, yüzde 12,5'i bu konuda kararsız kalmış, yüzde 11,5'i ise küresel krizin finansman kaynağı temin etmelerinde herhangi bir olumsuz etkisinin olmadığını belirtmiştir.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa; anket uygulanan KOBİ'lerin büyük bir bölümü yaşanan küresel krizden finansal açıdan etkilenmiş, bu etkilerden birisi finansman kaynağı temininde sıkıntılar yaşamaları şeklinde olmuş ve bu durum anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin finansman kararlarında daraltıcı bir etki oluşturmuştur.

4.5. Araştırmanın Hipotezleri ve Analizi

4.5.1. Araştırmanın Hipotezleri

Anket çalışmasından yararlanılarak oluşturulan hipotezler aşağıda verilmiştir.

Hipotez 1: Küresel krizin anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin finansman kararlarında ki daraltıcı etkisi, finansman bölümü olan ve olmayan KOBİ'ler arasında farklılık göstermektedir.

Hipotez 2: Anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin alternatif finansman kaynaklarının farkındalıkları 5 ile 9 yıl arasında faaliyet gösteren KOBİ'ler ile 15-19 yıl arasında faaliyet gösteren KOBİ'ler arasında farklılık göstermektedir.

Hipotez 3: Küresel krizin anket uygulamasına katılan KOBİ'leri finansal açıdan etkilemesi, finansman bölümü olan KOBİ'ler ile olmayanlar arasında farklılık göstermektedir.

Hipotez 4: Küresel kriz sürecinde anket uygulamasına katılan KOBİ'lerden, bankalardan kredi kullanmaktan çekinen ve çekinmeyen KOBİ'ler arasında uzun vadeli finansman kaynağı temin etme açısından farklılık vardır.

Hipotez 5: Küresel kriz sürecinde anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin finansman sorunlarından birisi olan özkaynak yetersizliği, 1 ile 50 kişi arasında personel çalıştıran KOBİ'ler ile 100 ile 150 kişi arasında personel çalıştıran KOBİ'ler arasında farklılık göstermektedir.

4.5.2.Hipotezlerin Analizi

Hipotez 1: Küresel krizin anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin finansman kararlarında ki daraltıcı etkisi, finansman bölümü olan ve olmayan KOBİ'ler arasında farklılık göstermektedir.

H₀: Küresel krizin anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin finansman kararlarında ki daraltıcı etkisi, finansman bölümü olan KOBİ'ler ile olmayanlar arasında farklılık yoktur.

H₁: Küresel krizin anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin finansman kararlarında ki daraltıcı etkisi, finansman bölümü olan KOBİ'ler ile olmayanlar arasında farklılık vardır.

Tablo 4.19: Hipotez 1: Grup İstatistikleri

	Finansman Bölümü var mı	Frekans	Ortalamalar	Standart Sapma	Std. Hata Ortalaması
Finansman Kararlarında Daraltıcı Etki Oluşturmuştur	Evet	17	2,29441	1,21268	,29412
	Hayır	62	1,9677	1,03967	,13204

Tablo 4.20: Hipotez 1: Bağımsız “t” Testi

		F	Sig.	t	Serbestlik Derecesi(p)	Sig.(2tailed)
Finansman Kararlarında Daraltıcı Etki Oluşturmuştur	Varyanslar Eşitse	,540	,465	1,106	77	,272
	Varyanslar Eşit Değilse			1,012	22,856	,322

0,05 anlamlılık düzeyinde $p < 0,05$ ise gruplar arasında anlamlı bir fark vardır. Tabloya baktığımızda $p=0,272$ olup, $p > 0,05$ 'dir. Bu durumda oluşturduğumuz H_0

hipotezi kabul edilir. Yani küresel krizin ankete katılan KOBİ'lerin finansman kararlarındaki daraltıcı etkisinin, finansman bölümüne sahip olan ve olmayan KOBİ'ler arasında farklılık göstermediği ortaya çıkmaktadır. Küresel krizin finansman kaynaklarında yapmış olduğu daraltıcı etki, finansman bölümüne sahip olmayan KOBİ'leri etkilediği ölçüde finansman bölümüne sahip olan KOBİ'leri de etkilemektedir.

Hipotez 2: Anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin alternatif finansman kaynaklarının farkındalıkları 5 ile 9 yıl arasında faaliyet gösteren KOBİ'ler ile 15 ile 19 yıl arasında faaliyet gösteren KOBİ'ler arasında farklılık göstermektedir.

Ho: Anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin alternatif finansman kaynaklarının farkındalıkları 5 ile 9 yıl arasında faaliyet gösteren KOBİ'ler ile 15 ile 19 yıl arasında faaliyet gösteren KOBİ'ler arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin alternatif finansman kaynaklarının farkındalıkları 5 ile 9 yıl arasında faaliyet gösteren KOBİ'ler ile 15 ile 19 yıl arasında faaliyet gösteren KOBİ'ler arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 4.21: Hipotez 2: Grup İstatistikleri

	Faaliyet Yılı	Frekans	Ortalamalar	Standart Sapma	Std. Hata Ortalaması
Alternatif Finansman Kaynaklarının Farkındayız	5-9	27	2,0370	1,05544	,20312
	15-19	22	1,7273	,70250	,14977

Tablo 4.22: Hipotez 2: Bağımsız “t” Testi

		F	Sig.	t	Serbestlik Derecesi	Sig.(2tailed)
Finansman Kararlarında Daraltıcı Etki Oluşturmuştur	Varyanslar Eşitse	,105	,747	1,179	47	,244
	Varyanslar Eşit Değilse			1,227	45,358	,226

0,05 anlamlılık düzeyinde $p < 0,05$ ise gruplar arasında anlamlı bir fark vardır. Tabloya baktığımızda $p=0,244$ olup, $p > 0,05$ 'dir. Bu durumda oluşturduğumuz H_0 hipotezi kabul edilir. Yani ankete katılan KOBİ'lerden faaliyet yılı 5 ile 9 yıl arasında olan KOBİ'ler ile faaliyet yılı 15 ile 19 yıl arasında olan KOBİ'lerinin

alternatif finansman kaynaklarının farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Hipotez 3: Anket uygulamasına katılan KOBİ’lerin küresel krizde finansal yetersizliklerden dolayı yatırım yapamaması, finansman bölümü olan KOBİ’ler ile olmayanlar arasında farklılık göstermektedir.

H₀: Anket uygulamasına katılan KOBİ’lerin küresel krizde finansal yetersizliklerden dolayı yatırım yapamaması, finansman bölümü olan KOBİ’ler ile olmayanlar arasında farklılık göstermemektedir

H₁: Anket uygulamasına katılan KOBİ’lerin küresel krizde finansal yetersizliklerden dolayı yatırım yapamaması, finansman bölümü olan KOBİ’ler ile olmayanlar arasında farklılık göstermektedir.

Tablo 4.23: Hipotez 3: Grup İstatistikleri

	Finansman Bölümü Varmı	Frekans	Ortalamalar	Standart Sapma	Std. Hata Ortalaması
Finansman Kaynağı Yetersizliğinden Yatırım Yapamamak	Evet	17	3,4118	1,22774	,29777
	Hayır	62	2,5323	1,22431	,15549

Tablo 4.24: Hipotez 3: Bağımsız “t” Testi

		F	Sig.	t	Serbestlik Derecesi(p)	Sig.(2tailed)
Finansman Kararlarında Daraltıcı Etki Oluşturmuştur	Varyanslar Eşitse	,065	,800	2,622	77	,011
	Varyanslar Eşit Değilse			2,618	25,419	,015

0,05 anlamlılık düzeyinde $p < 0,05$ ise gruplar arasında anlamlı bir fark vardır. Tabloya baktığımızda $p=0,011$ olup, $p < 0,05$ ’dir. Bu durumda oluşturduğumuz H_0 hipotezi red edilir. Yani, ankete katılan KOBİ’lerin finansal yetersizliklerden dolayı yatırımlarını yapamamaları, finansman bölümü olan KOBİ’ler ile olmayan KOBİ’ler arasında anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır.

Hipotez 4: Küresel kriz sürecinde anket uygulamasına katılan KOBİ’lerden bankalardan kredi kullanmaktan çekinen ve çekinmeyen KOBİ’ler arasında uzun vadeli finansman kaynağı temin etme açısından farklılık vardır.

H₀: Küresel kriz sürecinde anket uygulamasına katılan KOBİ’lerden bankalardan kredi kullanmaktan çekinen ve çekinmeyen KOBİ’ler arasında uzun vadeli finansman kaynağı temin etme açısından farklılık yoktur.

H₁: Küresel kriz sürecinde anket uygulamasına katılan KOBİ’lerden bankalardan kredi kullanmaktan çekinen ve çekinmeyen KOBİ’ler arasında uzun vadeli finansman kaynağı temin etme açısından farklılık vardır.

Tablo 4.25: Hipotez 4: Grup İstatistikleri

	Bankalardan Kredi Kullanmaktan Çekiniyor musunuz	Frekans	Ortalamalar	Standart Sapma	Std. Hata Ortalaması
Uzun Vadeli Finansman Kaynağı Temini	Evet	53	2,6981	1,26468	,17372
	Hayır	43	2,6279	1,02407	,15617

Tablo 4.26: Hipotez 4: Bağımsız “t” Testi

		F	Sig.	t	Serbestlik Derecesi(p)	Sig.(2tailed)
Uzun Vadeli Finansman Kaynağı Temini	Varyanslar Eşitse	7,758	,006	,294	94	,769
	Varyanslar Eşit Değilse			,301	94,000	,764

0,05 anlamlılık düzeyinde $p < 0,05$ ise gruplar arasında anlamlı bir fark vardır. Tabloya baktığımızda $p=0,764$ olup, $p > 0,05$ ’dir. Bu durumda oluşturduğumuz H_0 hipotezi kabul edilir. Yani ankete katılan KOBİ’lerin uzun vadeli finansman kaynağı temininde bankalardan kredi kullanmaktan çekinen ve çekinmeyen KOBİ’ler arasında farklılık olmadığı anlaşılmıştır. Burada “p” değeri olarak 0,769 değerini almamızın nedeni, significant değerinin 0,05’ten düşük çıkmasıdır. Significant değerinin 0,05’ten küçük çıkması varyansların eşit olmadığını göstermektedir. Bu yüzden varyansların eşit olmadığı durumdaki “p” değeri alınmıştır.

Hipotez 5: Küresel kriz sürecinde anket uygulamasına katılan KOBİ’lerin finansman sorunlarından birisi olan özkaynak yetersizliği, 1 ile 50 kişi arasında

personel çalıştıran KOBİ'ler ile 100 ile 150 kişi arasında personel çalıştıran KOBİ'ler arasında farklılık göstermektedir.

H₀: Küresel kriz sürecinde anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin finansman sorunlarından birisi olan özkaynak yetersizliği, 1 ile 50 kişi arasında personel çalıştıran KOBİ'ler ile 100 ile 150 kişi arasında personel çalıştıran KOBİ'ler arasında farklılık göstermemektedir.

H₁: Küresel kriz sürecinde anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin finansman sorunlarından birisi olan özkaynak yetersizliği, 1 ile 50 kişi arasında personel çalıştıran KOBİ'ler ile 100 ile 150 kişi arasında personel çalıştıran KOBİ'ler arasında farklılık göstermektedir.

Tablo 4. 27: Hipotez 5: Grup İstatistikleri

	Bankalardan Kredi Kullanmaktan Çekiniyor musunuz	Frekans	Ortalamalar	Standart Sapma	Std. Hata Ortalaması
Özkaynak Yetersizliği	1-50	72	2,1583	1,26644	,14925
	50-100	18	2,5000	1,09813	,25883

Tablo 4.28: Hipotez 5: Bağımsız “t” Testi

		F	Sig.	t	Serbestlik Derecesi(p)	Sig.(2tailed)
Özkaynak Yetersizliği	Varyanslar Eşitse	,0618	,434	-128	88	,0498
	Varyanslar Eşit Değilse			-139	29,406	,0490

0,05 anlamlılık düzeyinde $p < 0,05$ ise gruplar arasında anlamlı bir fark vardır. Tabloya baktığımızda $p=0,0498$ olup, $p < 0,05$ 'dir. Bu durumda oluşturduğumuz H_0 hipotezi red edilir. Yani ankete katılan KOBİ'lerin küresel kriz sürecinde karşılaşmış oldukları özkaynak yetersizliği 1 ile 50 kişi arasında personeli bulunan KOBİ'ler ile 50-100 kişi arasında personeli olan KOBİ'ler arasında farklılık göstermektedir.

Hipotezlerin analizlerinden çıkan sonuçların genel bir değerlendirmesini yapacak olursak, ilk hipotezimiz, küresel krizin finansman kararlarında daraltıcı olan etkisinin, finansman bölümü olan KOBİ'lerde ve olmayan KOBİ'lerde anlamlı bir

fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Finansman bölümü olan KOBİ'ler ile olmayan KOBİ'ler arasında böyle bir farkın çıkmama nedeni, anketimize katılan KOBİ'lerin yalnızca yüzde 17,7 sinin finansman bölümüne sahip olması ayrıca finansman bölümüne sahip olan KOBİ'lerinde sağlıklı ve doğru finansman kararları verememelerinden kaynaklanmaktadır.

İkinci hipotezde, anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin 5 ile 9 yıl arasında faaliyet gösteren KOBİ'ler ile 15 ile 19 yıl arasında faaliyet gösteren KOBİ'lerin alternatif finansman kaynaklarının farkındalıkları arasında fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Burada asıl analiz edilmek istenen, biri diğerine göre iş hayatında daha tecrübeli olan iki grubun alternatif finansman kaynaklarına olan farkındalıklarının arasında fark olup olmadığını ölçmektir. Farklılığın ortaya çıkmama sebebi faaliyet yılı diğer gruba göre daha kısa olan KOBİ'lerin, alternatif finansman kaynaklarının farkına daha kısa sürede varmış olmalarıdır.

Üçüncü hipotezde, küresel kriz sürecinde finansman kaynağı yetersizliğinden dolayı yatırım yapamayan KOBİ'lerin finansman bölümü olanlar ile olmayanlar arasında fark olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi ise finansman bölümü olan KOBİ'lerin yatırımlarının finansmanı konusunda sağlıklı kararlar almış olmasıdır.

Dördüncü hipotezde, küresel kriz sürecinde bankalardan kredi kullanmaktan çekinen ve çekinmeyen KOBİ'ler arasında uzun vadeli finansman kaynağı temin etme açısından farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni ise anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin bankalardan çekinmelerine rağmen, KOBİ'lerin uzun vadeli finansman ihtiyaçlarını bankalardan sağlıyor olmalarıdır.

Beşinci hipotezde, küresel kriz sürecinde anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin finansman sorunlarından biri olan özkaynak yetersizliği, 1 ile 50 kişi arasında personel çalıştıran KOBİ'ler ile 50 ile 100 kişi arasında personel çalıştıran KOBİ'ler arasında fark olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi ise KOBİ'lerin yaşamış oldukları özkaynak yetersizliğinin KOBİ'lerin ölçek büyüklüklerine göre farklılık gösteriyor olmasıdır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Ülke ekonomilerinde derin yaralar açan ekonomik krizler, ülkelerin son zamanlarda sıklıkla karşılaştıkları durumlardır. Ekonomik krizlerin meydana gelmesini tek bir olaya bağlamak doğru olmayacaktır. Krizler kimi zaman ekonomik olaylardan meydana gelirken, kimi zaman da krizler politik, teknolojik, sosyo kültürel, doğal afetler gibi nedenlerle meydana gelebilir. Çoğu zaman bu nedenlerin ekonomik olayları etkilemesi sonucunda krizler meydana gelmektedir.

Ekonomik krizleri; finansal krizler ve reel sektör krizleri olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Finansal kriz, ülkedeki finansal piyasaların etkinliklerini yitirmesi sonucu oluşurken, reel sektör krizleri ise; reel sektörde meydana gelen krizler olarak bilinmektedir. Finansal piyasalarda meydana gelen bir kriz, finansal piyasalarda derinleşerek reel sektör krizlerine dönüşebilmektedir. Aynı mantıkla yola çıkarak reel sektörde meydana gelen bir kriz de reel sektörde derinleşerek finansal piyasa krizlerine dönüşebilmektedir.

Etkilerini hala hissetmekte olduğumuz küresel finansal kriz de finansal krizler kategorisinde değerlendirilmekte ve etkilediği ülkeler bakımından gelmiş geçmiş en büyük krizlerden birisi olarak nitelendirilmektedir. Küresel finansal krizin başlangıç noktası, dünyanın en büyük ekonomisi olan ABD'deki mortgage piyasalarının çökmesidir. ABD'deki mortgage piyasaları 10 trilyon dolara ulaşan büyüklüğü ile dünyanın en büyük piyasası olarak değerlendirilmekteydi. Bu kadar büyük bir piyasanın çökmüş olması; sadece Amerika ekonomisini değil, bu piyasanın kâğıtlarını elinde bulunduran ülke ekonomilerini de derinden etkilemiştir.

Türkiye'de ABD'dekine benzer şekilde işleyen mortgage piyasasının olmayışı ve mortgage ipoteklerine dayalı menkul kıymetlerin alınıp satıldığı bir ikincil piyasanın olmaması finansal piyasaların küresel krizden etkilenme oranını

azaltmıştır. Küresel kriz Türkiye’de finansal piyasalar cephesinde değil de reel sektör cephesinde etkili olmuş ve esaslı etkisini reel sektörde göstermiştir.

Küresel krizin etkisi ile Türkiye’nin ihraç etmiş olduğu mallara olan talep önemli ölçüde azalmıştır. Bu azalma da ihracat yapan işletmeleri derinden etkilemiştir. Ayrıca ülkemiz banka ve şirketlerinin kendilerine gerekli finansmanı sağlamak amacı ile yurtdışındaki bankalardan aldıkları krediler, yurtdışından kredi sağlayan bankaların küresel krizin etkisinde kalmaları sonucunda daralmaya uğramıştır. Yurtdışı kredilerinde meydana gelen bu daralma yurtiçi kredileri olumsuz yönde etkilemiştir. Böylelikle ülkemizdeki firmalar finansman kaynağı bulma sıkıntısı içine girmişlerdir. Gerekli finansman kaynağını temin edebilen firmalar da yüksek faiz oranları ile finansman kaynağı temin edebilmişlerdir.

Ülkemiz ekonomisinin yaklaşık yüzde 98’ini oluşturan KOBİ’ler şüphesiz bu durumdan etkilenen en büyük kesim olmuştur. KOBİ’lerin en büyük sorunlarından birisi olan finansman sorunu, küresel krizin etkisi ile daha da büyümüş, yatırımları için gerekli finansman kaynağını sağlayamayan birçok KOBİ iflasın eşiğine gelmiştir.

Finansman kaynağı seçimine yönelik kararlar küresel kriz sürecinde hayati önem kazanmıştır. Ülkemizdeki KOBİ’lerin finansman kararları büyük ölçüde finansman yöneticileri tarafından değil de işletme sahipleri ve yöneticileri tarafından verilmektedir. İşletme sahip ve yöneticilerinin finansman kaynaklarını tam olarak bilmemeleri, alternatif finansman kaynakları hususunda bilgi sahibi olmamaları ve finansman konusunda gerekli bilgi ve tecrübeye sahip olmamaları gibi nedenlerle finansman kararlarını sağlıklı ve doğru olarak verememektedirler.

Uşak ilinde imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ’ler üzerinde yapılan araştırmanın sonuçları incelendiğinde, araştırmaya konu olan KOBİ’lerin küresel kriz sürecinde yatırım yapamama nedenlerinin ilk sırasında ülkemiz ekonomisinde küresel krizin meydana getirmiş olduğu daraltıcı etki gelmektedir. Ülkemiz ekonomisinde meydana gelen daralma talepte azalmaya neden olmuş, bu durum kriz döneminde KOBİ’lerin üretim ve satışlarının düşmesine sebep olmuştur. Meydana gelen bu düşüş KOBİ’lerin elde ettikleri ciro ve karların azalmasına neden olmuştur.

Araştırmaya konu olan KOBİ'lerin finansman kaynaklarına bakıldığında; KOBİ'lerin finansman kaynağı olarak özkaynak, banka kredileri, leasing, satıcı kredileri, faktöring kullandıkları görülmektedir. Ancak bu finansman kaynaklarından leasing, satıcı kredileri ve faktöringin araştırmaya konu olan KOBİ'ler tarafından kullanılma oranları oldukça düşüktür. Finansman kaynakları içinde en büyük oranları özkaynak ve banka kredileri almaktadır. Buradan araştırmaya konu olan KOBİ'lerin alternatif finansman kaynaklarını yeterince kullanmadıkları ortaya çıkmaktadır. KOBİ'lerin finansman kararlarında büyük öneme sahip olan alternatif finansman kaynaklarının kullanılmaması küresel kriz sürecinde KOBİ'lerin finansman kaynaklarını çeşitlendirememesine sebep olmuştur.

Araştırmaya katılan KOBİ'lerin finansmanının ve finansman kararlarının küresel krizden etkilenmesine bakıldığında; KOBİ'lerin büyük oranlarda küresel krizden finansal açıdan etkilendikleri görülmektedir. Anket uygulamasına katılan KOBİ'ler, alacakların tahsilatında meydana gelen sıkıntılar, satışlarda meydana gelen düşüşler, özkaynakların yetersizliği, finansman kaynaklarının çeşitlendirilememesi gibi nedenlerle küresel kriz sürecinde finansal açıdan sorunlar yaşamışlardır.

KOBİ'lerin verecekleri finansman kararlarında küresel krizin daraltıcı bir etkisinin olduğu görülmüştür. Anket uygulamasına katılan KOBİ'lerin alternatif finansman kaynaklarını kullanmayıp sadece özkaynak ve banka kredilerini kullanmaları yani finansman kaynaklarını çeşitlendirmemeleri, özkaynak ve banka kredilerini de küresel kriz sürecinde temin etmede sorunlar yaşamaları gibi nedenlerle küresel kriz, KOBİ'lerin finansman kararlarında daraltıcı bir etki oluşturmuştur.

Uşak ilinde yapılan araştırmanın sonuçlarını ülkemizde bulunan KOBİ'ler ile karşılaştıracak olursak, ülkemizde ki KOBİ'lerinde kriz sürecinde aynı sorunlar ile karşılaştıkları görülmektedir. Türkiye'de bulunan KOBİ'lerin finansman yapılarının sağlam olmayışı meydana gelebilecek herhangi bir ekonomik dalgalanmada KOBİ'lerin kendilerini koruyamamalarına, varlıklarını devam ettirememelerine sebep olmaktadır. Ülke ekonomisinin neredeyse tamamına yakınıni oluşturan KOBİ'lerin varlıklarını devam ettirememeleri, işsizlik oranlarının artmasına, gelir seviyesinin düşmesine ve ülkenin refah durumunun bozulmasına neden olmaktadır.

Kriz dönemlerinde meydana gelen belirsizlik ve güvensizlik ortamı küresel kriz sürecinde de etkilerini göstermiştir. Böyle bir ortamda alınacak finansman kararlarının KOBİ'lerin geleceği açısından hayati öneminin olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Finansman kararlarını sağlıklı ve doğru şekilde veren KOBİ'lerin finansman yapıları güçlenmekte ve meydana gelebilecek bir kriz durumu çok daha az hasarla atlatılabilmektedir. KOBİ'lerin finansal açıdan sağlam bir yapıya sahip olmaları ülke ekonomisinin güçlenmesine en büyük katkıyı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- AKDİŞ, M., Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye,** Beta Basım Yayın, 1.Baskı İstanbul, Haziran 2000.
- AKDİŞ, M., Para Teorisi ve Politikası,** Beta Basım Yayın, 1. Baskı, İstanbul, Ekim 2001.
- AKGEMCİ, T. KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler,** KOSGEB Yayınları, Ankara 2001.
- AKGÜÇ, Ö., Finansal Yönetim,** Avcıol Basım Yayın, 7. Baskı, İstanbul, 1998.
- AKMAN, V., Modern Dünyadaki En Büyük Ekonomik Kriz Asya Krizi Sonrası ve Muhtemel Etkileri,** Rota Yayınları, İstanbul, 1998.
- ALPUGAN, O. M. OKTAV, M. H. DEMİR, N. ÜNER, İşletme Ekonomisi ve Yönetimi,** 2.Baskı, Beta Yayınları, İzmir, 1990.
- APAK, S. A. AYTAÇ, Küresel Krizler Kronolojik Değerlendirme ve Analiz,** Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 2009.
- ATAMAN, G., İşletme Yönetimi Temel Kavramlar ve Yeni Yaklaşımlar,** 2. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2002.
- AYDIN, N., Finansal Yönetim,** T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Editör, Aydın NURHAN, 4.Baskı, Eskişehir, 2003,
- BAĞRIAÇIK, A., Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar (Dünyada ve Türkiye'de),** Dünya Yayınları, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1989.
- BAŞAR, M., Finansal Yönetim,** Editör: AYDIN, Nurhan, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 4. Baskı, Eskişehir, Haziran, 2006.
- BAYKAL, O. N. ERGÜN, O. PAZARCIK, Gıda Sanayinde KOBİ'lerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Yolları,** MPM Yayınları: 382, Ankara, 1989.

BAYKAL, O. İ. GÜLMEZ, O. PAZARCIK, Küçük Sanayinin Yeri, Önemi ve Pazarlama Uygulamaları, MPM Yayınları 328, Ankara, 1986.

BERK, N., Finansal Yönetim, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1990.

BREALEY, A. R. MYERS, C. S. MARCUS, J., Alan, İşletme Finansmanın Temelleri, Çevirenler: BOZKURT, Ünal, ARIKAN, Türkan, DOĞUKANLI, Hatice, Literatür Yayıncılık, 3. Baskı, Ekim, İstanbul, 2001.

BÜKER, S., R. AŞIKOĞLU, G. SEVİL, Finansal Yönetim, Özkan Matbaacılık, 3. Baskı, Ankara, Temmuz, 2007.

CANAN, Ç., Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi, Der Yayınları, İstanbul, 1996.

CEYLAN, A., T. KORKMAZ, İşletmelerde Finansal Yönetim, Ekin Kitapevi Yayınları, 9. Baskı, Ankara, Ekim 2006.

CEYLAN, A., Finansal Teknikler, Ekin Kitapevi, 5. Baskı, Bursa, 2003.

CEYLAN, A., T. KORKMAZ, Meslek Yüksek Okulları İçin Finansal Yönetim, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 5. Baskı, 2009, Bursa.

CRITCHTON, S., C. FERRIER, Understanding Factoring and Trade Credit, Water Publisher, London, 1986.

ÇELİK A., T. AKGEMCİ, Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler, Gazi Kitapevi, 2. Baskı, Eylül 2007.

ÇOLAKOĞLU, M., H., KOBİ Rehberi, TOBB Genel Yayınları, Yayın No: 359-PM: 2, Nisan, 2002.

DEMİR, G., Asya Krizi ve IMF, Der Yayınları, Yayın No:268, İstanbul, 1999.

DEMİR, Y., O. ÖZDEMİR, , İ. EREN, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Finansal Yönetim Uygulamaları, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2008.

DİNÇER, Ö., Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, Beta Basımevi, İkinci Baskı, İstanbul, 1992.

DİNÇER, Ö., Y. FİDAN, İşletme Yönetimine Giriş, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1991.

DORNBUSH, R., F. STANLEY, Makroekonomi, Çev. AK, Salih, FÜSÜNOĞLU, Mahir, YILDIRIM, Erhan, YILDIRIM, Refia, Akademi Yayınları, İstanbul, Mart 1998.

- DÖM, S., Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği**, Detay Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, Ocak 2008.
- EFE, B., İzmir KOBİ'leri Büyüteç Altında**, İzmir Ticaret Odası Yayınları, NO:57, İzmir, 1998.
- EĞİLMEZ, M., Küresel Finans Krizi**, Remzi Kitapevi, 5. Baskı, İstanbul, Mart 2009.
- ERDOĞAN, M., Finansal Yönetim**, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2009.
- ERDOĞAN, N., Uluslar arası İşletmelerde Mali Risk ve Yönetimi Çağdaş Finansman Teknikleri**, Kent Matbaacılık, Ankara, 1995.
- EROĞLU, Ö., M. ALBENİ, Küreselleşme- Ekonomik Kriz ve Türkiye**, Isparta Bilim Kitapevi Yayınları, 2002.
- ERTÜRK, M., İşletme Bilimini Temel İlkeleri**, Beta Basım Yayın, 7. Baskı, Ağustos 2009,
- GENÇTÜRK, M., İşletmelerin Finansman Kararlarına Finansal Krizlerin Etkileri**, Ekin Basım Yayın, , Bursa, 2008.
- GİTMAN, J., Principles of Managerial, Finance**, Harper and Ro. Publishers, Inc., Newyork, 1982.
- HELPMAN, E., SADKA, E., Economic Policy in the İnternational Economy**, Cambridge University Pres., 2003.
- İMREN, A., V. AKMAN, Türkiye'de ve Dünyada Enflasyon: Enflasyon Olgusuna Genel Bir Bakış**, Era Yayıncılık, İstanbul, 1994'den aktaran KÜÇÜKAKSOY, İ., **Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Ekonomik Kriz Etkisi: 1990-2004 Yılları Türkiye Uygulaması**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.
- İRAZ, R., Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve KOBİ'ler**, Çizgi Kitapevi, Mayıs 2005.
- KANSU, A., Döviz Kuru Sistemleri ve Döviz Krizleri Türkiye 1994 ve 2001 Krizleri**, Güncel Yayıncılık:284, 2. Basım, İstanbul, Aralık 2006.
- KARABULUT, G., Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri**, Der Yayınları:328, İstanbul, 2002.
- KARACAN, A., İhsan, Bankacılık ve Kriz**, Finans Dünyası Yayınları No:1 Tütünbank, 1996

KARAFAKIOĞLU, M., Uluslararası Pazarlama Yönetimi; Teori, Uygulama ve Örnek Olaylar, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları, No:224, İstanbul,1990.

KARALAR, R., “İşletmelerin Özellikleri” Editör: BERBEROĞLU, Güneş, N., Genel İşletme, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s. 20-36, 2001.

KAZGAN, G., Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001) “Ekonomi Politik” Açısından Bir İrdeleme, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 2008.

KONDAK, N., İşletmelerde Finansman Sorunu ve Çözüm Yolları Alternatif Finansman Teknikleri, Der Yayınları, İstanbul, 2002.

KOSGEP, (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı), KOBİ Rehberi, TOBB Genel Yayınları, No: 359-PM:2, Ankara, 2002.

KÜÇÜKÇOLAK, R. , Ali, KOBİ’lerin Finansman Sonunun Sermaye Piyasası Yoluyla Çözümü, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları, İstanbul, 1998.

MUCUK, İ., Modern İşletmecilik, Türkmen Kitapevi, 15. Baskı, İstanbul, 2005,

MÜFTÜOĞLU, M. Tamer, Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler KOBİ’ler, Turhan Kitapevi Yayınları, 6. Baskı, Ankara 2007.

MÜFTÜOĞLU, M., Tamer, T., DURUKAN, Girişimcilik ve KOBİ’ler, Gazi Kitapevi, Ankara, 2004.

MÜFTÜOĞLU, M., Tamer, Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Sorunlar ve Öneriler, EGS Bank Yayınları, Ankara, 1995.

MÜSLÜMOV, A., 21. Yüzyılda Türkiye’de KOBİ’ler Sorunlar Fırsatlar ve Çözüm Önerileri, Literatür Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 2002.

OKKA, O., Finansal Yönetim, A2 Finans Serisi, Nobel Yayın Dağıtım, 3. Baskı, Eylül, 2009.

OKTAV, M., G. ÖNCE, A. KAVAS, M. TANYERİ, Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri, TOBB Yayınları, Ankara, 1990.

ÖRNEK, A., Şahin, Bilgi Toplumunda Kriz Yönetimi Stratejileri Türkiye Bilişim Sektörü Örneği: Model Önerisi, Detay Yayıncılık, 1. Basım, Ankara, 2006.

- ÖZATAY, F., Finansal Krizler ve Türkiye,** Doğan Egmont Yayıncılık, Birinci Baskı, İstanbul, Aralık 2009.
- ÖZER, M., Finansal Krizler, Piyasa Başarısızlıkları ve Finansal İstikrarı Sağlamaya Yönelik Politikalar,** Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1096, Eskişehir,
- ÖZEROL, H., Kriz Geliyorum Der,** İş ve Yönetim Serisi 33, Elma Yayınevi, 1. Basım, Nisan 2009.
- PARAMASIVAN, C., SUBRAMANIAN, T.,** Financial Managemet, New Age International (P) Limited Publishers, 2009,
- SARIASLAN, H., Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları,** TOBB Yayınları, Ankara, 1994.
- SARIASLAN, H., Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunlarına Çözüm İçin Bir Finansal Paket,** TOBB Yayınları, Ankara, 1994.
- SLOVAJ, Z., Önce Trajedi Sonra Komedi Ya da 2008 Finansal Krizi,** Çeviren: ÖZNUR, Mehmet, Encore Yayınları, Birinci Basım, Ocak 2009.
- SÖNMEZ, C., “Küresel Krizin Çıkış Kaynağı: Mortgage Kredileri”,** Ed. UZUNOĞLU, Sadi, **Güncel Ekonomik Sorunlar: Global Kriz,** Literatür Yayınları, Birinci Basım, s. 79-95, Nisan 2009.
- TEKİN, M., M., ZERENLER, İş Dünyası İçin Krizi Yönetebilmenin Sırları,** Çizgi Kitapevi, 1. Baskı, Şubat, 2005,
- TEPAV, 2007-2008 Küresel Finans Krizi ve Türkiye: Etkiler ve Öneriler,** Küresel Kriz Çalışma Grubu Yayınları, 2008,
- TOKOL, T., SABUNCUOĞLU, Zeyyat, İşletme,** Ezgi Kitapevi, Bursa, 2001.
- SÖNMEZ, M., Yüz Soruda Küresel Kriz ve Türkiye,** Alan Yayıncılık, Birinci Baskı, Nisan 2009.
- TOROSLU, M., Vefa, Faktöring İşlemleri ve Muhasebesi,** Beta Yayınları, İstanbul, 1999.
- TÜRKÖ, M., Finansal Yönetim,** Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1994.
- USTA, Ö., İşletme Finansı ve Finansal Yönetim,** Detay Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2008.
- UZUNOĞLU, S., Krizin Etkisini FED’in Bilançosundan Okumak,** Ed. UZUNOĞLU, Sadi, **Güncel Ekonomik Sorunlar: Global Kriz,** Literatür Yayınları, Birinci Basım, Nisan 2009.

UZUNOĞLU, S., Yeni Finansman Teknikleri, Strata Yayıncılık, İstanbul, 1998.

YAŞAR, S., Firma Finansmanında Hisse Senedi Piyasalarının Rolü: Türkiye Örneği, SPK Yayınları, Yayın No: 200, Ankara, 2006.

YAY, T., G. Gürkan, YAY, E. YILMAZ, Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler, İ.T.O, Yayın No:2001-47, İstanbul, 2001.

YAZMAN, İ., A. AKPINAR, Esnaf-Sanatkar Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansmanı (Türkiye ve Avrupa Birliği Ülke Uygulamaları), TESKOMB Yayınları, Ankara, 2001.

YENTÜRK, N., Körlerin Yürüyüşü: Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler, İstanbul bilgi Üniversitesi Yayınları/Ekonomi Dizisi, 2003.

YILDIRIM, S., Finansal Yönetim, Editör: KIRLI, Mustafa, BALEKOĞLU, Feriha, Lisans Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2009.

YILMAZ, K., C. AKÇAY, E. ALPER, Enflasyon ve Büyüme Dinamikleri, Gelişmekte olan Ülke Deneyimleri Işığında Türkiye Analizi, TÜSİAD Yayınları, Yayın No: 2002-12/341, İstanbul, Aralık 2002.

YILMAZ, R., Gelişmekte Olan Ülkeler Perspektifinden Finansal Krizler ve Banka Hücumları, Ekin Kitapevi, 1.Baskı, Bursa, Eylül 2005.

YÖRÜK, N., Ü. BAN, KOBİ'lerin Finansman Sorunlarının Kaynaklarının Belirlenmesine Yönelik Uygulama, Gazi Kitapevi, Ankara, 2003.

ZAİMOĞLU, T., Risk Sermayesi ve Türkiye'de Uygulama Olanakları, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2001.

Makaleler:

AKÇAĞLAYAN, A., "Para Krizleri", İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Sayı: 20, Cilt:230, s.110-123, 2005.

AKTAN, C., H. ŞEN "Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri", Yeni Türkiye Dergisi, 2002/1, s. 1225-1231, 2002.

AKYÜZ, Y., K. BORATAV, "Türkiye'de Finansal Krizin Oluşumu" İşletme Finans Dergisi, Yıl: 17, Sayı: 197, s. 14-46, Ağustos 2002.

ALTINTAŞ, H., "Bankacılık Krizleri, Nedenleri ve Ekonomik Maliyetleri", Erciyes Üniversitesi İ.İ.İ.F. Dergisi, Sayı: 22, s. 39-61, Ocak-Haziran 2004.

- ALTUĞ, O. , “Kriz Döneminde Şirket Yönetimi”, **Ekonomik Trend Dergisi**, Haziran, İstanbul, 1994,
- ARSLAN, H., “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Çalışma Sermayesi ve Bazı Finansal Yönetim Uygulamaları”, **Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 4, Sayı 1, s.121-135, 2003.
- ASOMEDYA, “Türkiye’de Bankacılık ve Finans Krizleri”, **Dosya** , Mart, s.39-57, 2001’den aktaran PAMUK, S. **Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Ekonomik Etkileri ve Türkiye Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.
- ATA, H., Ali, A. Furkan, GÜR, K. Ruşen, ÇELİK, “KOBİ Finansmanında Basel II Uygulamalarının Olası Etkileri: Gaziantep’te Bir Uygulama, **Muhasebe Finansman Dergisi**, Sayı: 40, s.185-199, Ekim 2008.
- ATILGAN, T., “KOBİ Niteliğindeki Tekstil ve Hazır Giyim İşletmelerinin Uluslararası Pazarlara Açılmasında Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin Etkisi”, **Celal Bayar Üniversitesi, İ.İ.B.F, Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:13, Sayı:1,s.149-166, 2006.
- AY, S., Çınar, “ Türkiye’deki KOBİ’lerin Finansman Sorunları”, **Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi**, (e-dergi), ISSN 1305-7979, Yıl:4 Sayı: 1, s. 1-8, Ocak 2008,
- AYPEK, N., “KOBİ Finanslama Sürecinde Yeni Finansman Teknikleri”, **1. Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi**, Bışkek, 2001.
- BAYKAL, M., Cevdet, “ Türkiye ve Diğer Ülkelerdeki Küçük ve Orta Büyüklükteki (KOBİ) İşletmelere Yönelik Destek ve Strateji Politikaları”, **İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi**, Sayı: 36, Yıl:7, s. 4-17, Ekim, Kasım, Aralık, 2007.
- BERBEROĞLU, G., Murat, S. TEKER, “Konut Finansmanı ve Türkiye’ye Uygun Bir Model Önerisi”, **İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1, s. 58-68, Aralık 2005.
- BİRDAL, M., “ Bir Krizin Anatomisi: ABD Mortgage Piyasasının Kurumsal Yapısı ve Krizin Dinamikleri”, **Anadolu International Conference in Economics**, Eskişehir, June 17-19, 2009.
- BURAK, Ö., “Küresel Kriz ve Türkiye’nin Krizi”, **Tes-İş Dergisi**, , s. 86-93, Mart 2009.
- CAN, İ., Y. AKYÜZ, H. ÖZKAN, “Küresel Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri”, **Ulusal Finans Sempozyumu**, Afyonkarahisar, 21-24 Ekim 2009.

- CANBAŞ, S., “Küçük ve Orta Boy Sanayi İşletmelerinin Finansal Sorunları ve Türkiye’de ve Avrupa Topluluğunda Küçük ve Orta Boy Sanayi İşletmelerine Sağlanan Finansal Destekler”, **3. Ulusal İşletmecilik Kongresi Bildirileri**, Nevşehir, 30 Kasım-3 Aralık 1989.
- CHAMBERS, Nurgül, “Risk Sermayesi ve İşleyişi”, **Muhasebe Finansman Dergisi**, Yıl:8, Sayı:11, s. 75-88, Aralık, 1999,
- ÇARIKÇI, İ., A., Hüsrev, EROĞLU, “Küçük ve Orta Ölçekli Üretim İşletmelerinde Kriz Dönemine Özgü Finansman Sorunları ve Alternatif Pazarlama Stratejileri- Göller Yöresi İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma”, **Süleyman Demirel Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt:7, Sayı: 1, s. 229-239, 2002.
- ÇETİNKAYA, M., E., Taşlı, KABAKLARLI, Y. KUBAR, “Finansal Krizler ve G-8 Ülkelerinin Finansal Krizlerin Yayılmasındaki Etkileri”, **Uluslararası Finans Sempozyumu**, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksek Okulu, 19 Aralık, 2008.
- ÇİNKO, Levent, “Finansal Kriz Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Meslek Yüksek Okulu, **Uluslararası Finans Sempozyumu**, 19 Aralık, 2008.
- ÇONKAR, K., “Risk Sermayesi Finansman Yönetiminin Küçük ve Orta Boy İşletmeler Açısından Önemi ve Uygulanabilirliği”, **I. Orta Anadolu Kongresi- KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları- KOSGEP**, Nevşehir 18-21, Ekim 2001.
- DELİCE, G., “Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif”, **Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı: 20, s. 57-81, Ocak-Haziran 2003.
- DOĞANLAR, M., H. BAL, M. ÖZMEN, “Döviz Krizi Modelleri”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 16, Sayı:1, s.253-276, 2007.
- EREN, A., B. SÜSLÜ, “Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye’ de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirmesi”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı:41, Yıl:7, s.662-664, Eylül-Ekim 2001.
- ERKEKOĞLU, Hatice, BİLGİLİ, Emine, “Parasal Krizlerin Tahmin Edilmesi: Teori ve Uygulama”, **Erciyes Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı: 24, s.15-36, Ocak Haziran 2005.
- EROL, M., “Ekonomik Kriz ve KOBİ’ler” **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi** (5:1) s.165-181, 2010.
- ERTUNA, Ö., “Türkiye Ekonomisi ve Gerekli Stratejiler”, **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Yıl:33, Sayı:5, s.16-21, Mayıs 1996.

- FLOOD, P.R, GARBER, M.P. “ Perspectives on the Recent Currency Crisis Literature”, **IMF Working Paper**, No:130, s. 13’den aktaran DOĞANLAR, M., H. BAL, M. ÖZMEN, “Döviz Krizi Modelleri”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 16, Sayı:1, 2007.
- GÜR, T. H., “Finansal Krizlerin Anatomisi”, **ASOMEDYA**, Ankara, Şubat 1999.
- GÜREL, A., ”Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizi: Nedenleri ve Sonuçları” ,**Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Yıl :43, Sayı :503 ,s.40-47, Şubat 2006.
- HELPMAN, E., SADKA, E., Economic Policy in the International Economy: Essay: Essay in Honor of Assaf RAZİN, Cambridge University Pres., 2003, s. 2-3’den aktaran, ALTINTAŞ, H., B. ÖZ, “Para Krizlerinin Sinyal Yaklaşımı İle Öngörülebilirliği: Türkiye Uygulaması” **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:7, Sayı:2, s.19-44, 2007.
- IŞIK, S., K. DUMAN, A. KORKMAZ, “ Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması”, **D.E.Ü., İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt:19, Sayı: 1, s.45-69, 2004.
- IŞIK, S., S. TOGAY, “ Para Krizi Modellerinin Eleştirisi ve Uluslar arası Para Sisteminin Düzenlenmesine Yönelik Keynesyen Öneriler”, **İktisat, İşletme ve Finans Dergisi**, Cilt:17, Sayı: 191, s.31-53, 2002.
- KANDEMİR, T., S. ÖZDEMİR, “Temel Göstergeler Işığında Türkiye’de Yaşanan 1994-2001 ve 2008 Finansal Krizlerinin İncelenmesi”, **Ulusal Finans Sempozyumu** , Afyonkarahisar, 21-24 Ekim 2009.
- KARABIÇAK, Mevlüt, ALTUNTEPE, Nihat, “KOBİ’lerin Kredi Yoluyla Finansmanı”, **I. Orta Anadolu Kongresi, KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları-KOSGEP**, , Nevşehir, 18-21 Ekim, 2001.
- KARAÇOR, Z., “Öğrenen Ekonomi Türkiye: Kasım 2000- Şubat 2001 Krizinin Öğrettikleri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:16, s.379-391, 2006,
- AYALI, C., H. AKTAŞ, “Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yönetim Krizi ve Toplam Kalite Yönetimi”,**Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:10, Sayı:2, s.31-50, 2003.
- KİBRİTÇİOĞLU, A., “Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001”, **Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı 1**, Cilt 1, Yıl 7, Sayı 41, s. 174-182, Eylül-Ekim 2001.

- KOÇ, Selçuk, “Türkiye’de Ekonomik Krizlerin Tarihi Bir Dökümü”, **Çerçeve Dergisi**, Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği, Yıl:17, Sayı:50, s. 52-56, Mart 2009,
- KORKMAZ, T., G. CURA, “ KOBİ’lerin Finansal Olanakları ve Finansal Yapıları: Zonguldak Çaycuma’daki KOBİ’lere yönelik Anket Uygulaması”, **3. KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi** , İstanbul, 17-18 Kasım, 2006.
- KUĞU, T., Deniz, “Finansman Yöntemi Olarak Risk Sermayesi”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 2, s. 141-153, 2004.
- KURTOĞLU, Y., “Basel-II ve KOBİ Kredileri Sermaye Yeterliliği ve Sermaye Standartlarında Uluslararası Uyum”, **Maliye Dergisi**, Sayı:157, s. 196-209, Temmuz- Aralık 2009.
- MARSH, P., “The Choice Between Equity and Debt: An Emprical Study”, **The Journal of Finance**, Vol:37, No:1, s. 121-144, March, 1982.
- MISHKIN, S., F., “Global Financial Instability: Framework, Events, Issues”, **Journal of Economic Perspectives**, Volume:13, Number:4, s. 3-20, 1999.
- MURAT, G., K. MISIRLI, “Küçük ve Orta ölçekli İşletmelerde Kriz Yönetimi: Çaycuma Örneği”, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Zonguldak, s.1-19, 2005.
- NAKİLCİOĞLU, İ., H., “İnternet’te Risk Sermayesi Kavramı” **Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, s. 73-85, Ocak 2001.
- ÖZ, E., B.YILMAZ, “KOBİ’lerin Dış Ticarete Açılımlında Dış Ticaret Şirketlerinin Rolü”, Türkiye Çimento Endüstrisi İşverenler Sendikası, **CEİS Dergisi**, Sayı:6, s.12-31, 2007.
- ÖZGENER, Ş., “Büyüme Sürecindeki KOBİ’lerin Yönetim ve Organizasyon Sorunları: Nevşehir Un Sanayii Örneği”, **Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı:20, s. 137-161, Ocak-Haziran 2003,
- ÖZKAN, A., “Barter İşlemleri ve Muhasebe Uygulamaları” **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 18, s. 63-86, 2002.
- SACHS, J., “Alternative Approches to Financial Crises İn Emerging Markets”, *Revista de Economia Politica*, Vol. 16, no: 2 (62), Abril-Junho, s. 40-52, 1996,
- SERİN, V., E. BASTI, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Görülen Finansal Krizlere Getirilen Teorik Açıklamalar ve Türkiye Örneği” **Yeni Türkiye Dergisi**, Ekonomik Krizler Sayısı 2, Ankara,s.1214-1224, Kasım- Aralık 2001.

TOPAL, Y., M. ERKAN, C. ELİTAŞ, “Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Finansal Yönetim Uygulamaları: Afyonkarahisar Örneği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C:11, S. 1, s. 281-298, 2006.

TUNÇSİPER, B., Ö. KÖROĞLU, “Enflasyonun Otomotiv Sektöründeki İşletmeler Üzerindeki Etkileri: Balıkesir İli Örneği”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:9, Sayı: 15, s.43-65, 2006.

TURAN, Z., “Türkiye Ekonomisinde Kasım 2000- Şubat 2001 Krizleri”, **Tühis- İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt: 19, Sayı: 5, s.1-18, 2005.

TÜRK-İŞ Yönetim Kurul’unca Oluşturulan Akademik Kurul, “İstihdamın Korunması ve Geliştirilmesi: Uygulanması Gereken Para ve Maliye Politikaları”, **Tes-İş Dergisi**, s.94-101, Mart 2009.

UZAY, N., “2001 Krizinin Kayseri’deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Üzerindeki Etkileri”, **I.Orta Anadolu Kongresi: KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları**, KOSGEB, 18-21, Nevşehir, 2001.

YALAMA A., S. ÇELİK “Küresel Kredi Krizinin Türkiye’ye Bulaşıcılık Etkisi”, Küresel Finansal Krizler ve Etkileri, **Ulusal Finans Sempozyumu**, Afyonkarahisar 2009,

YAY, Gülsün, Gürkan, “1990’lı Yıllardaki Finansal Krizler ve Türkiye Krizi”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Ekonomik Kriz Özel Sayısı II, 42, s.1234-1248, 2001

YILDIRIM, Z. “Türkiye Dünyanın Neresinde ?”, **Açıkoturum İktisat Dergisi**, Sayı:380, s.136-139, Temmuz 1998’den aktaran, KARAABA, İlker, **Küreselleşme ve Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaşanan Ekonomik Krizlere Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Haziran 2006.

Diğer:

Tezler:

AKÇAYER, B., **Kriz Teorileri Işığında Mortgage Krizi ve Etkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.

ALAGÖZ, A., **Sanayi İşletmelerinde Çalışma Sermayesi Yönetimi ve Bir Uygulama**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1993.

- ARDIÇ, H., **1994 ve 2001 Yılı Ekonomik Krizlerinin, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Bilançosunda Yarattığı Hareketlerin İncelenmesi**, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, Aralık 2004.
- ATEŞ, M., **Türkiye’de KOBİ’lerin Finansman Olanakları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- AYDOĞMUŞ, K., B., **Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı’nın Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme Kredilerine Etkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007.
- BAL, E., **Gümrük Birliği ve Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecindeki Türk KOBİ’lerinin Sorunları, Çözüm Önerileri ve Türkiye İçin Destek ve Teşvik Modeli**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.
- CANSIZ, M., **Türkiye’de KOBİ’ler ve KOSGEB**, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008.
- COŞKUN, M., **Ekonomik Kriz Dönemlerinde İşletmelerde Finansal Yönetim**,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü , Eskişehir, 1995.
- ÇAKIR, H., **KOBİ’lerin Finansal Sorunlarının Çözümünde Bölgesel Pazar Oluşu ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.
- ÇELİK, İ., **Basel II Bağlamında KOBİ’lerin Finansman Sorunları: Tekstil Sektöründe Bir Uygulama**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2007.
- DİLEK, A., **Basel II’nin KOBİ Kredileri Üzerindeki Etkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, , Ankara, 2007.
- DOĞAN, D., **Türkiye’de Yaşanan 2001 Yılı Finansal Krizi ve Firmalar Üzerine Etkileri: IMKB’de Bir Uygulama**,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2005.
- DÜZCE, Ç., **Türkiye’de KOBİ’lerin Finansal Sorunları ve Alternatif Finansman İmkânları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

- EKŞİ, H.İ., **Finansal Krizlerin KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri ve Başarılı Başarısız KOBİ'lerin Kriz Dönemi Stratejileri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta, 2007'den; aktaran, GAFUROĞLU, Ş., **Ekonomik Krizlerin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Üzerindeki Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2007.
- GÖZBAŞI, O., **KOBİ'lerin Finansman Sorunlarının Çözümüne Yönelik Finansal Destekler ve Finansman Teknikleri İle İlgili Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos, 2003.
- GÜNAY, G., **Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaşanan Krizlere Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2007.
- HACIHASANOĞLU, B., **Meksika 1994 ve Arjantin 2001-2002 Krizlerinin gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye İçin Önemi**, T.C. Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, Haziran, 2005.
- İMER, E., **Genel Kabul Gören Gözlemler Açısından Türkiye Ekonomisindeki Krizler ve Krizlerin Bulaşıcılığı Üzerine Bir Uygulama**, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Piyasalar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, Eylül, 2003.
- KABAŞ, T., **Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizleri Belirleyen Faktörler ve Uluslararası Finans Sistemi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2004.
- KARACİBİÖĞLU, R., **KOBİ'lerin Finansman Sorunları ve Çözüm Önerileri: Muğla Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2007.
- KAYA, G. A., **Elazığ İli Sanayi Bölgesinde Faaliyetlerini Sürdüren Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2005.
- KINAYTÜRK, Z., **1990 Yılından Sonra Yaşanan Ekonomik Krizlerin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) Üzerindeki Etkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2006.
- KOÇ, T., **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Finansmanı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

- KÜÇÜKAKSOY, İ., **Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Ekonomik Kriz Etkisi: 1990-2004 Yılları Türkiye Uygulaması**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.
- PAMUK, S., **Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Ekonomik Etkileri ve Türkiye Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.
- ÜSTÜN, Ö., **Bankacılık Krizleri ve Türk Bankacılık Sistemi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2007.
- YALÇIN, İ., **Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sorunları Çerçevesinde Finansman Sorunu ve Çözümüne Katkı Olarak Kredi Garantili Fonlar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.
- YAVAŞ, H., **1980 Sonrası Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaşanan Finansal Krizler, Finansal Kriz Modelleri ve Çözüm Önerileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadirhas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.
- YEŞİLYURT, S., **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Başarılı Olabilmelerinde Yönetim- Yöneticinin Önemi ve Uygulamadan Örnekler**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 6’dan aktaran, ÖZKANLI, Ö., K. NAMA ZALİEVA, “Kırgızistan’da Faaliyet Gösteren Bazı Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yönetim Sorunları Üzerine Bir Araştırma”, **Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 39: s. 97-125, Güz/ 2006.
- YILMAZ, B., **Avrupa Birliği Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ekonomideki Yeri ile Finansman Sorunları ve Denizli Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, Haziran, 2002.

İnternet Kaynakları

- ALANTAR, D., **Küresel Finansal Krizler: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme**, <http://www.finanskulup.org.tr/assets/maliyefinans/81/Dogan_Alantar_Kuresel_Finansal_Kriz_Nedenleri_Sonuclari_MFY81.pdf> (12.02.2010)
- ALİÇ, A. B., B. AKBOĞA, A. ASLAN, G. KAYABAŞI, **Küresel Krizin KOBİ’lerin İhracatlarına Etkileri ve KOBİ’lerde Kriz Yönetimi: Eskişehir İli KOBİ’ler Üzerine Bir Araştırma**, XII. Uluslararası İktisat Öğrencileri Kongresi, İzmir, Mayıs 2009, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/ali_burak_alic.pdf> (28.02.2010)

- ARAS, G., A. MÜSLÜMOV, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinde KOBİ'lerin Yeri: Finansman, Ekonomik Sorunları Çözüm Önerileri**, <http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/Bildiri_33.PDF>, (29.03.10)
- ATALAY, N., O., A. GACENER, **Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Finansman Sorunlarının Çözümünde Banka Dışı Finansal Kurumlar ve Venture Capital Örneği**, <http://www.makalem.com/Search/Article_Details.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=2247> (08.04.2010)
- ATAMAN, Z., **Faktöring Sektörü, KOBİ'lerin Seçim Merkezidir**, <<http://www.faktoringdernegi.org.tr/basinDetay.php?BID=4>>, (09.04.2010)
- AZİZ, J., F. CARAMAZZA, R. SALGADO, **Currency Crisis: In Search of Common Elements**, IMF Working Paper, WP/00/67, March 2000, <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp0067.pdf>> (01.12.2009)
- CELASUN, M., **2001 Krizi, Öncesi ve Sonrası: Makroekonomik ve Mali Bir Değerlendirme**, <<http://www.econ.utah.edu/~ehrbare/erc2002/pdf/i053.pdf>>, (25.01.2010)
- CHOWDHRY, B., G. AMİT, **Understanding the Financial Crisis in Asia**, Pasific-Basin Finance Journal 8, 2000, <<http://ideas.repec.org/a/eee/pacfin/v8y2000i2p135-152.html>> (05.12.2009)
- BURNSIDE, C., M. EICHENBAUM, S. REBELO, **Currency Crises Models**, The New Palgrave: A Dictionary of Economics, Second Edition, February 2007< <http://www.kellogg.northwestern.edu/faculty/rebelo/htm/currency%20crisis%20models%20Ed.pdf>> (03.12.2009)
- DRAZEN, A., **Political Contagion in Currency Crises**, University of Maryland and NBER, March 1998, <<http://time.dufe.edu.cn/jingjiwencong/waiwenziliao/ciewp39.pdf>> (01.12.2009)
- DPT-Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, **Rusya Krizi ve Türkiye Ekonomisine Muhtemel Etkileri**, <<http://ekutup.dpt.gov.tr/dunya/rusya.pdf>>, (31.10.2010)
- Faktöring, Finans Dünyası, <<http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/finans/003b.html>>, (08.04.2010)

- FRANKEL, A. ,J., K. ROSE, Andrew, **Currency Crashes in Emerging Markets: Empirical Indicators**, NBER Working Paper Series, Working Paper 5437, January 1996, <<http://faculty.haas.berkeley.edu/arose/CCrash.pdf>> (30.11.2009)
- GORTON, B., G., **The Subprime Panic**, Working Paper 14398, NBER Working Paper Series, October 2008, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1276047> (11.02.2010)
- GÜLOĞLU, B., A., E., ALTUNOĞLU, **Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin ABD, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri**, <<http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/finvekriz1.pdf>>, (27.01.2010)
- HAN, E., **Türkiye’ de Kriz ve Çıkışın Yol Haritası**”, Türkiye Kamu–Sen Ar-Ge Merkezi, <<http://www.kamusen.org.tr/blog-mainmenu-9/yaynlarımız/199-turkiyede-kriz-ve-cikisin-yol-haritasi>> (28.02.2010)
- HOGGART, G., R. REİS, V. SAPORTA, , **Cost of Banking System İnstability: Some Empirical Evidence**, Bank of England Working Paper, <<http://www.bankofengland.co.uk/publications/events/conf0105/paper2may01.pdf>> (03.12.2009)
- IIF, **Interim Report of the IIF Committee on Market Best Practices**, <<http://www.iasplus.com/crunch/0804iifbestpractices.pdf>>, (23.02.2010)
- IMF, **Financial Crises: Characteristics and Indicators of Vulnerability**, World Economic Outlook, May, 1998, <<http://www.imf.org/External/Pubs/FT/weo/weo0598/pdf/0598ch4.pdf>> (09.11.2009)
- IMF, **Eye of the Storm: New-Style Crises Prompt Rethink About Prevention and Resolution Measures** Finance & Development, IMF, December 2002, <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2002/12/eye.htm>> (03.12.2009)
- KARAGÖZ, M., “KOBİ’lerin Temel Sorunları, Bu Alanda Sağlanan Destekler ve Çözüm Önerileri, <<http://www.yerelsiyaset.com/pdf/eylul2008/16.pdf>>, (24.03.2010)
- KARLUK, S., R., Ö. TONUS, N. ÇATALBAŞ, **Güneydoğu Asya ve Rusya Krizleri Karşısında Türkiye**, <<http://www.econturk.org/tonus.pdf>> (31.01.2010)
- KAZGAN, G., **Türkiye’ de Ekonomik Krizler: (1929-2001) Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Karşılaştırılmalı Bir İrdeleme**, <<http://kazgan.bilgi.edu.tr/docs/Turkiye.doc>>, (25.01.2010)

- KAMINSKY, G., L., C. M. REINHART, **Financial Crises in Asia and Latin Amerika: Then and Now**, The American Economic Review, Vol.88. <http://www.jstor.org/pss/116964> > (28.11.2009)
- KRUGMAN, P., **What Happened to Asia**, <http://web.mit.edu/krugman/www/DISINTER.html> > (10.12.2009)
- MISHKIN, F., **Lessons From the Asian Crisis**, NBER Working Papers, 1996 http://www.nber.org/papers/w7102.pdf?new_window=1 > (12.11.2009)
- Mortgage Krizi ve Türkiye Ekonomisine Etkileri**, <http://www.sedefed.org/default.aspx?pid=57574&nid=49682> > (10.02.2010)
- OKTAY, E., A. GÜNEY, **Türkiye’de KOBİ’lerin Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri**, http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/ertan_oktay.pdf > (08.03.2010)
- ONURSAL, E., **Kredili Satışların Orta Vadeli Finansmanına Yardımcı Bir Yöntem: Forfaiting**, <http://www.ihracatdunyasi.com/makale/ht>, > (10.04.2010)
- ÖZGEN, H., S. DOĞAN, **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Temel ve Yönetim Sorunları**, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/ead/tanitimkoordinasyondb/kobisayi9.d oc>, > (21.03.2010)
- RUDE, C., **The Global Financial Crisis: What Needs To Be Done?**, Friedrich Ebert Stiftung Briefing Paper, November, 2008, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/usa/05869-20081126.pdf> > (14.02.2010)
- SARAÇOĞLU, B., H. SUIÇMEZ, **Türkiye İmalat Sanayisinde Verimlilik, Teknolojik Gelişme Yapısal Özellikler ve 2001 Krizi Sonrası Reel Değişimler (1980-2005)** Verimlilik Raporu 2006, Milli Prodüktivite Merkezi, Ankara, 2006, www.tek.org.tr/dosyalar/SARACOGLU-SUICMEZ.doc > (06.02.2010)
- SPK, **KOBİ’lerin Halka Açılmalarının Faydaları**, <http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=12&pid=2&subid=1> >, (13.04.10)
- STIJN, C., K. DANIELA, , L. LAEVEN, **Resolving Systemic Crises: Policies and Institutions**, World Bank Policy Research Working Paper: 3377, August 2004 http://www1.worldbank.org/finance/ass ets/images/Claessens-Klingebiel-Laeven_Resolution.pdf > (05.12.2009)

T.C. ŞİKAGO BAŞKONSOLOSLUĞU TİCARET ATEŞELİĞİ, “Küresel Finansal Krizin Nedenleri ve Olası Sonuçları Hakkında Bilgi Notu, <<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/CHI/Finansal%20kriz%20bilgi%20notu.pdf>>, (09.02.2010)

TORLAK, Ö., İmalatçı İşletmelerde Pazarlama Problemleri ve Alternatif Pazarlama Stratejileri, <http://www.eflatun.com.tr/makaleler/imalatci_isletmelerde_pazarlama_problemleri_omer_torlak.pdf>, (25.03.2010)

Transport Financial Analysis Short Term Sources of Finance, <http://cbdd.wsu.edu/kewl_cont_ent/cdoutput/TOM505/page36.htm> (10.04.2010)

YELDAN, E., Türkiye Ekonomisi:Krizin Yapısal Dayanakları, Birikin Dergisi: Sayı:144, Nisan 2001, <<http://www.birikimdergisi.com/birikim/birikim.aspx?did=1&dsid=132>>, (26.01.2010)

YETİM, A., Küresel Krizin Anatomisi ve Türkiye’ye Etkileri, Ekim 2008, <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/7475BDA1-95B7-4855-B351-9ADCE4362AFE/10755/k%C3%BCreselkriz_ayetim.pdf>, (01.03.2010)

2001 Para Politikası Hedefler ve Uygulama, 2001,< www.tcmb.gov.tr >, (30.01.2010)

YILMAZ, F., Türkiye’de Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ’ler), İktisadi Araştırmalar ve Planlama Müdürlüğü, 2003, <http://www.isbank.com.tr/dosya/ekon-tr_kobiler2004.pdf> (10.03.2010)

YILMAZ, B., KOBİ’lerin Finansman Sorunlarına Bir Çözüm Önerisi: Risk Sermayesi Finansman Modeli, <<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/Beytullah.doc>>(11.04.2010)

YILMAZ, H., B., KOBİ’lere İhracat Destek Kredisi, <<http://sbmyo.uludag.edu.tr/08-sosyalce/hby-9.html>>, (03.04.2010)

YÜKSEL, Ö., G. MURAT, Şubat Krizinin KOBİ’ler Üzerindeki Etkileri ve Çözüm Önerileri, Ocak, 2002, <http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/bildiri_09.pdf>, (08.02.2010)

YÜKSELER, Z., Türkiye’de Kriz Dönemlerinde Ekonomik Gelişmeler ve Ödemeler Dengesi Uyumu, T.C.M.B., Temmuz 2009, <<http://www.tcmb.gov.tr/>>, (10.02.2010)

ZENGİN, A., **Makroekonomik İstikrar ve KOBİ'ler” 21. Yüzyılda KOBİ'ler: Sorunlar Fırsatlar ve Çözüm Önerileri**, 2002, <http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/bildiri_37.pdf>, (14.04.2010)

2008 Küresel Krizi ve Türkiye, <<http://www.tek.org.tr/dosyalar/calistay2009/2008.Kuresel.Krizi.ve.Turkiye.pdf>>, (10.02.2010)

YILDIRIM, O., **Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Finansal Krizler (1980-2002), Nedenleri Sonuçları ve Ekonomik Etkileri**, <[http://sites.google.com/site/paribustr/o_yildirim6.doc? attredirects=0](http://sites.google.com/site/paribustr/o_yildirim6.doc?attredirects=0)> (05.02.2010)

<http://www.fider.org.tr/>

<http://www.tuik.gov.tr/>

www.wallstats.com

Raporlar:

ARIKAN, A. N., **Amerika Birleşik Devletlerindeki Mali Kriz ve Petrol Fiyatlarındaki Değişimler Nedenleri ve Sonuçları**, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2008/383, Ankara 2008.

AKBAŞ, U., O. ÖNER, A. ÖZATEŞLER, ve Diğerleri, **Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri**, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 228, Eylül, 2004

BAHÇECİ S., **Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları : Seçilmiş Ülke Örnekleri ve 1994 Türkiye Deneyimi**, D.P.T Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 1997.

DEMİR, F., A. KARABIYIK, E. ERMİŞOĞLU, KÜÇÜK, Ayhan, **ABD Mortgage Krizi**, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Çalışma Tebliği, Sayı:3, Ağustos 2008.

EKİNCİ, M. B., **Türkiye’de KOBİ’lerin Kurumsal Gelişimi ve Finansal Sorunları**, Akson Araştırma Raporları, No: 5, İstanbul, 2003.

OECD, **The Impact of the Global Crisis on SME and Entrepreneurship Financing and Policy Responses**, Published on Responsibility of the Secretary-General of the OECD, 2009.

ROUBİNİ, N. , **Financial Crises, Financial Stability, and Reform Supervision and Regulation of Financial System in World of Globalization**, The Financial Development Report, World Economic Forum, 2008.

TİSK, **Ekonomik Krize Karşı Önlemler Raporu**, Kasım 2008

TUSİAD ABD Temsilciliği, **ABD Finans Sisteminde Yaşanan Kriz Üzerine Notlar**, 18 Eylül 2008.

UYGUR, E. , **Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri**, Türkiye Ekonomi Krurumu Tartışma Metni, İkinci Genişletilmiş Taslak, Nisan 2001.

ÜNAL, A., H. KAYA, **Küresel Kriz ve Türkiye**, Ekonomi ve Politika Araştırma Merkezi Raporu, Şubat, 2009.

YÜKSEL, A., **Basel II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri**, BDDK, Araştırma Raporları, 2005/4, Ağustos, Ankara, 2005,

YELDAN, E., **Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Üzerine Değerlendirmeler**, Bağımsız Sosyal Bilimciler İktisat Grubu Basın Duyurusu, Kasım 2001.

Gazeteler:

Dünya Gazetesi, “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansman Sorunları ve Çözüm Önerileri”, **Dünya Gazetesi**, 23 Haziran 1995.

Radikal, “Finansal Krizler Çağındayız”, **Radikal**, 19 Mart 2001.

RESMÎ, GAZETE, “18.11.2005 Tarihli Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik”, **Resmî Gazete**, 18.11.2005.

Bülten:

ALPTEKİN, E., Küresel Krizin Türkiye Ekonomisi ile Sanayisine Yansımaları ve Dipten En Az Zararla Çıkış Yolları, **İzmir Ticaret Odası AR&GE Bülten**, Haziran 2009,

ALPTEKİN, E., KOBİ'ler Alternatif Finansman Kaynaklarının Farkında Mı ?, **İzmir Ticaret Odası Ar-Ge Bülten**, Haziran, 2007,

EKLER

EK-1 Anket Örneği

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İŞLETME YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Sayın İşletme Sahibi/ Yönetici,

Bu anket Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yüksek Lisans Programında hazırlamakta olduğum “ **Küresel Finansal Krizin KOBİ’lerin Finansman Kararlarına Etkisi, Uşak İli Örneği**” başlıklı tezimde kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Bu çalışmanın amacı Uşak ilinde imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ sahiplerinin ve yöneticilerinin kriz ortamında finansman sorunu ile ilgili düşünce ve tutumlarını belirlemek, finansman araçlarını ne kadar bildiklerini ve kullanabildiklerini anlamak, finansman kararlarının ne yönde olduğunu saptamak ve küresel krizin finansman kararlarındaki etkisini ortaya koymaktır. Vermiş olduğunuz bilgiler tamamen istatistiksel toplu olarak değerlendirilecek ve dolayısıyla girişimcilerin adları ve işletme isimleri araştırmada yer almayacak, veriler kesinlikle amacı dışında kullanılmayacaktır. İşletme bazında sonuçlar tamamen gizli tutulacaktır.

erhangnc37@hotmail.com
Tel:05059455108

Erhan GENÇ
Uşak Üniversitesi

1.İşletmeniz kaç yıldır faaliyet göstermektedir?

☐ 0-4 ☐ 5-9 ☐ 10-14 ☐ 15- 19 ☐ 20- 24 ☐ 25 ve üzeri

2. İşletmenizde toplam kaç personel çalışmaktadır?

☐ 1-50 Kişi ☐ 50-100 Kişi ☐ 100-150 Kişi ☐ 150-200 Kişi ☐ 200 ve üzeri

3. İşletmenin hukuki yapısı nedir ?

☐ Ferdi Mülkiyet ☐ Adi Ortaklık ☐ Limited Şirketi ☐ Anonim Şirketi
☐ Kolektif Şirket ☐ Kooperatif Şirket ☐ Komandit Şirket ☐ Diğer (Belirtiniz)

4. İşletmenizin faaliyet gösterdiği sektörü belirtiniz.

☐ Tekstil ☐ İnşaat ☐ Gıda ☐ Mobilya ☐ Metal ☐ Diğer (lütfen belirtiniz)

5. İşletmenizin 2005, 2006, 2007, 2008 ve 2009 yıllarında yıllık cironuz da meydana gelen değişimi söyleyiniz.

<u>2005 Yılı</u>	<u>2006 Yılı</u>	<u>2007 Yılı</u>	<u>2008 Yılı</u>	<u>2009 Yılı</u>
☐ Arttı	☐ Arttı	☐ Arttı	☐ Arttı	☐ Arttı
☐ Azaldı	☐ Azaldı	☐ Azaldı	☐ Azaldı	☐ Azaldı
☐ Değişmedi	☐ Değişmedi	☐ Değişmedi	☐ Değişmedi	☐ Değişmedi

6. İşletmenizin 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 yıllarında yıllık karınızda meydana gelen değişimi söyleyiniz.

<u>2005 Yılı</u>	<u>2006 Yılı</u>	<u>2007 Yılı</u>	<u>2008 Yılı</u>	<u>2009 Yılı</u>
☐ Arttı	☐ Arttı	☐ Arttı	☐ Arttı	☐ Arttı
☐ Azaldı	☐ Azaldı	☐ Azaldı	☐ Azaldı	☐ Azaldı
☐ Değişmedi	☐ Değişmedi	☐ Değişmedi	☐ Değişmedi	☐ Değişmedi

7. İşletmenizde hangi kaynaktan nasıl fon sağlanacağı hakkında uygun alanlara yatırım ile uğraşan finansman bölümü bulunmakta mıdır?

☐ Evet yılında kuruldu. ☐ Hayır ☐ Kurulması Düşünüyor

8. Son beş yılda işletmenizde üretim satış ve istihdam açısından gelişmeler ne yönde oldu?

2005 Dönemi

<u>Üretim</u>	<u>İç Satış</u>	<u>İstihdam</u>
☐ Arttı	☐ Arttı	☐ Arttı
☐ Azaldı	☐ Azaldı	☐ Azaldı
☐ Değişmedi	☐ Değişmedi	☐ Değişmedi

2006 Dönemi

<u>Üretim</u>	<u>İç Satış</u>	<u>İstihdam</u>
☐ Arttı	☐ Arttı	☐ Arttı
☐ Azaldı	☐ Azaldı	☐ Azaldı
☐ Değişmedi	☐ Değişmedi	☐ Değişmedi

2007 Dönemi

<u>Üretim</u>	<u>İç Satış</u>	<u>İstihdam</u>
☐ Arttı	☐ Arttı	☐ Arttı
☐ Azaldı	☐ Azaldı	☐ Azaldı
☐ Değişmedi	☐ Değişmedi	☐ Değişmedi

2008 Dönemi

<u>Üretim</u>	<u>İç Satış</u>	<u>İstihdam</u>
☐ Arttı	☐ Arttı	☐ Arttı
☐ Azaldı	☐ Azaldı	☐ Azaldı
☐ Değişmedi	☐ Değişmedi	☐ Değişmedi

2009 Dönemi

<u>Üretim</u>	<u>İç Satış</u>	<u>İstihdam</u>
☐ Arttı	☐ Arttı	☐ Arttı
☐ Azaldı	☐ Azaldı	☐ Azaldı
☐ Değişmedi	☐ Değişmedi	☐ Değişmedi

9. Küresel kriz nedeni ile yatırım yapamadı iseniz yatırım yapamama nedenleri ile ilgili aşağıdaki soruları “**Kesinlikle Katılıyorum**” dan **Kesinlikle Katılmıyorum**” arasındaki ölçeğe göre cevaplayınız.

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Küresel krizin ekonomideki daraltıcı etkisi nedeniyle yatırım yapamadık.					
Talep yetersizliği nedeni ile yatırım yapamadık.					
Diğer finansal araçların daha karlı olması nedeni ile yatırım yapamadık.					
Yeterli finansman kaynağına ulaşamadığımızdan yatırım yapamadık.					
Bürokratik engeller nedeniyle yatırım yapamadık.					
Küresel krizin meydana getirdiği belirsizlik ortamından dolayı yatırım yapamadık.					
Leasing, factoring, forfaiting gibi alternatif finansman kaynaklarını bilmediğimizden dolayı yatırım yapamadık.					

10. Kullandığınız finansman kaynaklarını belirtiniz.(birden fazla şık işaretlenebilir)

- () Öz kaynaklardan-Otofinansman () Banka Kredileri () Leasing
 () Satıcı Kredileri () Faktöring, () Hisse Senedi
 () Tahvil () Forfaiting () Diğer (Belirtiniz)

11. Kullanmış olduğunuz finansman kaynaklarının hangisini yada hangilerini 2008 Küresel krizi sürecinde bulma zorluğu çektiniz?

- () Öz kaynaklardan-Otofinansman () Banka Kredileri () Diğer (Belirtiniz)
 () Satıcı Kredileri () Faktöring,
 ()Forfaiting, ()Leasing

12. Banka kredisi kullanmaktan çekiniyor musunuz?

- ()Evet ()Hayır

13.KOBİ'leri destekleyen kuruluşlar hakkında bilginiz var mı ?

- ()Evet ()Hayır

14. Cevabınız evet ise hangi kuruluştan destek alıyorsunuz ?

- ()KOSGEB ()HALKBANK ()TC ZİRAAT BANKASI ()DİĞER(lütfen belirtiniz

15. Küresel Kriz sürecinde işletmeniz de yaşamış olduğunuz sorunlar ile ilgili aşağıdaki soruları “**Kesinlikle Yaşanmıştır**” dan **Kesinlikle Yaşanmamıştır**” arasındaki ölçeğe göre cevaplayınız.

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
İşletmemiz kısa vadeli finansman bulma konusunda yetersiz kalmıştır.					
İşletmemizde uzun vadeli finansman kaynağı bulmada bankalardan gereken desteği alamamıştır.					
İşletmemiz artan maliyeti azaltmak adına personel çıkarımına gidilmiştir.					
İşletmemizde yönetim değişikliğine gidilmiştir.					
İşletmemizin ithalat oranlarında büyük bir düşüş yaşanmıştır.					
İşletmemiz krizin etkisi ile yeterli oranda talep görmemiştir					
İşletmemizde girdi maliyetlerinin yükselmesi sonucu üretimde azalmalar meydana gelmiştir.					
İşletmemizde pazarlama dağıtım sorunları nedeniyle yeterli müşteriye ulaşılamamıştır.					
Kriz döneminde devletin yapmış olduğu teşviklerden yeteri kadar yararlanamadık					

16. 2008 Küresel krizinde firmanız da finansal sorun meydana geldi ise bu sorunların nereden kaynaklandığını aşağıdaki soruları “**Kesinlikle Katılıyorum**” dan **Kesinlikle Katılmıyorum**” arasındaki ölçeğe göre cevaplayınız.

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Öz kaynak yetersizliğinden dolayı finansal sorun ile karşılaşmıştır.					
Alacakların tahsilatında meydana gelen gecikmeler nedeniyle finansal sorun ile karşılaşmıştır.					
Kredi imkanlarının sınırlı olması nedeniyle finansal sorunla karşılaşmıştır.					
Satışların düşüklüğü nedeniyle finansal sorunla karşılaşmıştır.					
Kredi faiz oranlarının yüksekliği nedeni ile finansal sorunla karşılaşmıştır.					
Finansman kaynakların çeşitlendirmesinin yapılamamasından dolayı finansal sorunla karşılaşmıştır.					

17. İşletmenizin finansal kaynakların farkındalığı ve küresel krizin işletmenize olan etkileri ile alakalı olan aşağıdaki soruları “**Kesinlikle Katılıyorum**” dan **Kesinlikle Katılmıyorum**” arasındaki ölçeğe göre cevaplayınız.

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Leasing, faktöring, forfaiting gibi alternatif finansman kaynaklarının farkındayız.					
KOBİ yatırımlarına sağlanan devlet desteklerinden farkındayız.					
Bankaların sağladığı KOBİ kredilerinden yararlanıyoruz.					
KOBİ'lere yeterince kredi çeşidi sağlanmaktadır.					
KOBİ'lere verilen kredi miktarı yetersizdir.					
Kriz döneminde kredi finansmanı sağlamada güçlük çekiyoruz.					
Basel II(Bankaların Kredi Kullanırma Kriterleri) ve işletmemize olası etkileri konusunda yeterince bilgi sahibiyiz.					
Kriz dönemlerinde Basel II kriterleri sorun olmakta kredi imkanları azalmaktadır.					
Basel II kriterlerinin işletmemizin finansman kaynağı bulmasında herhangi bir zorlaştırıcı etkisi olmamıştır.					
Öz kaynak yaratamadığımız için finansman sorunu yaşıyoruz.					
Pazarlama ve dağıtım sorunları nedeni ile finansman sorunu yaşıyoruz					
Kredi maliyetleri yüksek olduğu için finansman sorunu yaşıyoruz.					
Üniversite ile işbirliğinin gerekliliğine inanıyoruz					
Krizin etkilerini gidermeye yönelik olarak aldığımız önlemlerde diğer rakip işletmelerin uygulamalarını da göz önünde bulunduruyoruz					
İşletmelerde kriz dönemlerinde finans bölümünün gerekliliği daha da iyi anlaşılmaktadır.					
Yaşanan küresel kriz firmamızı finansal açıdan etkilemiştir					
Yaşanan küresel krizin firmamızın finansman kararlarında daraltıcı bir etkisi olmuştur.					
Yaşanan küresel krizin firmamızın finansman kaynağı temin etmesinde herhangi olumsuz bir etkisi olmamıştır					

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı: Erhan GENÇ

Doğum Yeri: İstanbul/Fatih

Doğum Tarihi:16.09.1984

Medeni Hali: Bekar

Eğitim Durumu:

Lise: 1998-2002

Lisans: 2003-2008

Yabancı Dil ve Düzeyi

1. İngilizce: ÜDS: 66,250

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar

1. “İşletmelerin Kriz Dönemlerinde Strateji Belirleme Sürecinde Etkili Olan Faktörler ve Uşak İli Örneği” Uluslararası Sempozyum-V, Küresel Kriz Sonrasında Ekonominin Yeniden Yapılandırılması, Balıkesir Üniversitesi, Bandırma İ.İ.B.F., Erdek, 27-29 Mayıs 2010, (Yrd.Doç.Dr.Ramazan ARSLAN, Arş.Grv.Mehtap KARAKOÇ)